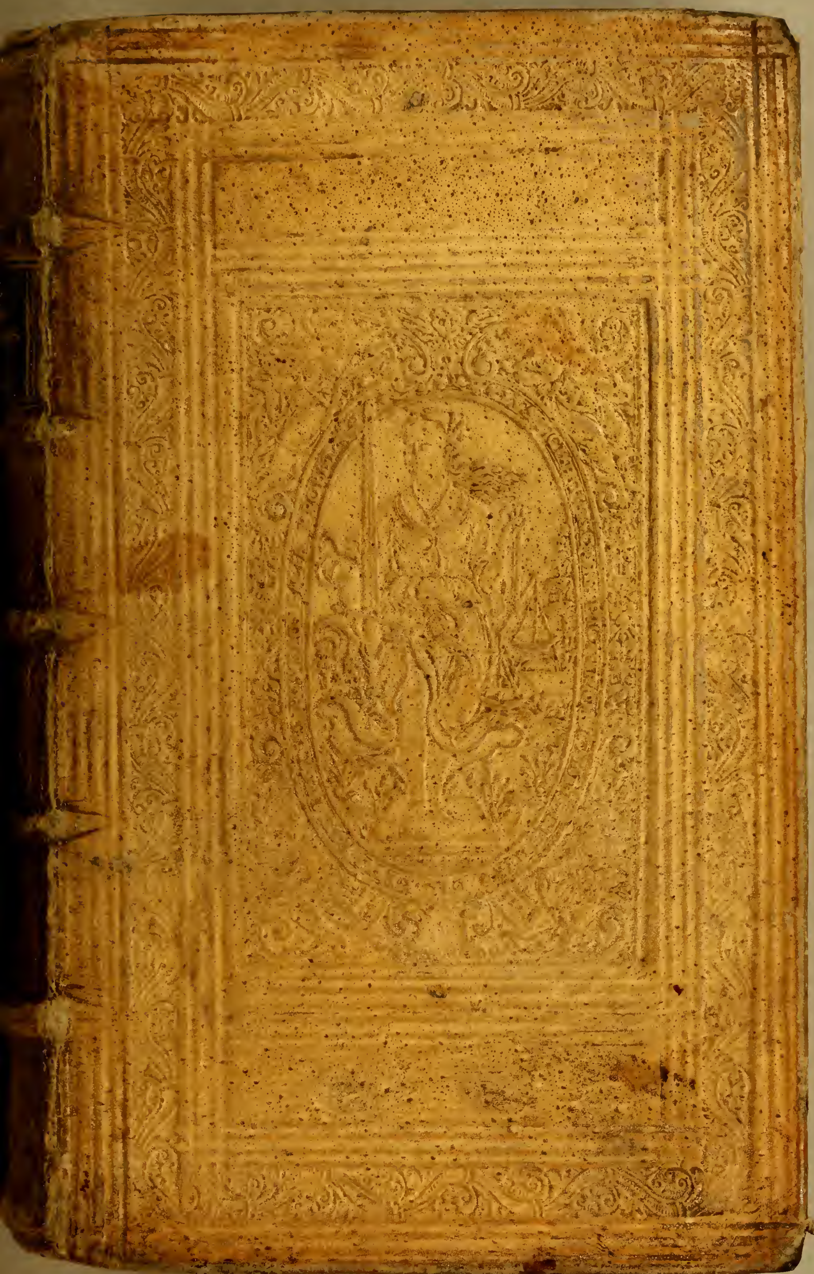
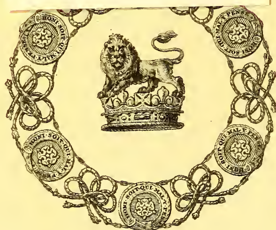

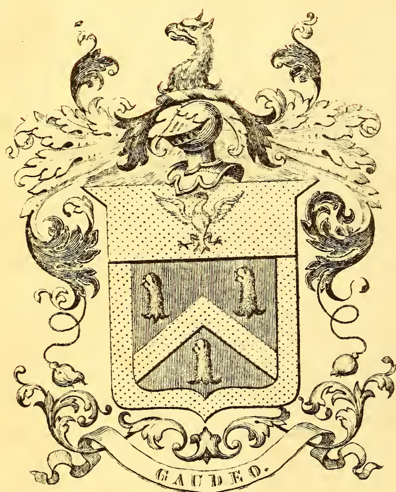

[illegible] Steel Plate.

1411 Lerii (Jo) Historia Navigationis in Braziliani quæ et America, decitur qua describitur antoris, navigatis, *with singularly curious cuts of the savages in battle,* 8vo., *in curious old impressed vellum binding,* VERY RARE, 1586

AMERICA. LERII (J.) Historia Navigationis (Villagagnonis) in Brasiliam quæ America dicitur (cum vocabulario Brasilicae linguae), *curious woodcuts, slightly wormed vellum* 8*vo.* (*Genevæ*) *apud E. Vignon,* 1586

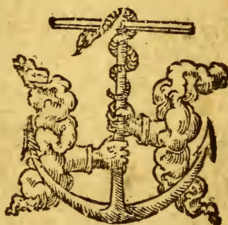
According to Brunet, this highly interesting work, first written in French by Jean de Lery, and then translated by himself, is much rarer in its Latin dress than in its original. It is also, in reality, more valuable, as it contains passages that were suppressed in the French. Amongst other things, the Author gives *musical notes* to show the intonation of the Caraibs &c. a fact totally unknown to Fétis. Even the preface is most interesting, as in it is to be found the letter written to Calvin by Villegagnon, so celebrated for deceiving the English Squadron, by unexpectedly circumnavigating Scotland and conveying from its west coast Mary Queen of Scotland safely into Brittany. In chapter XX is a dialogue in Brasilian and Latin. The entire work bears internal evidence of truth, and such only as an eye-witness of the events could have composed.

GAUDEO.

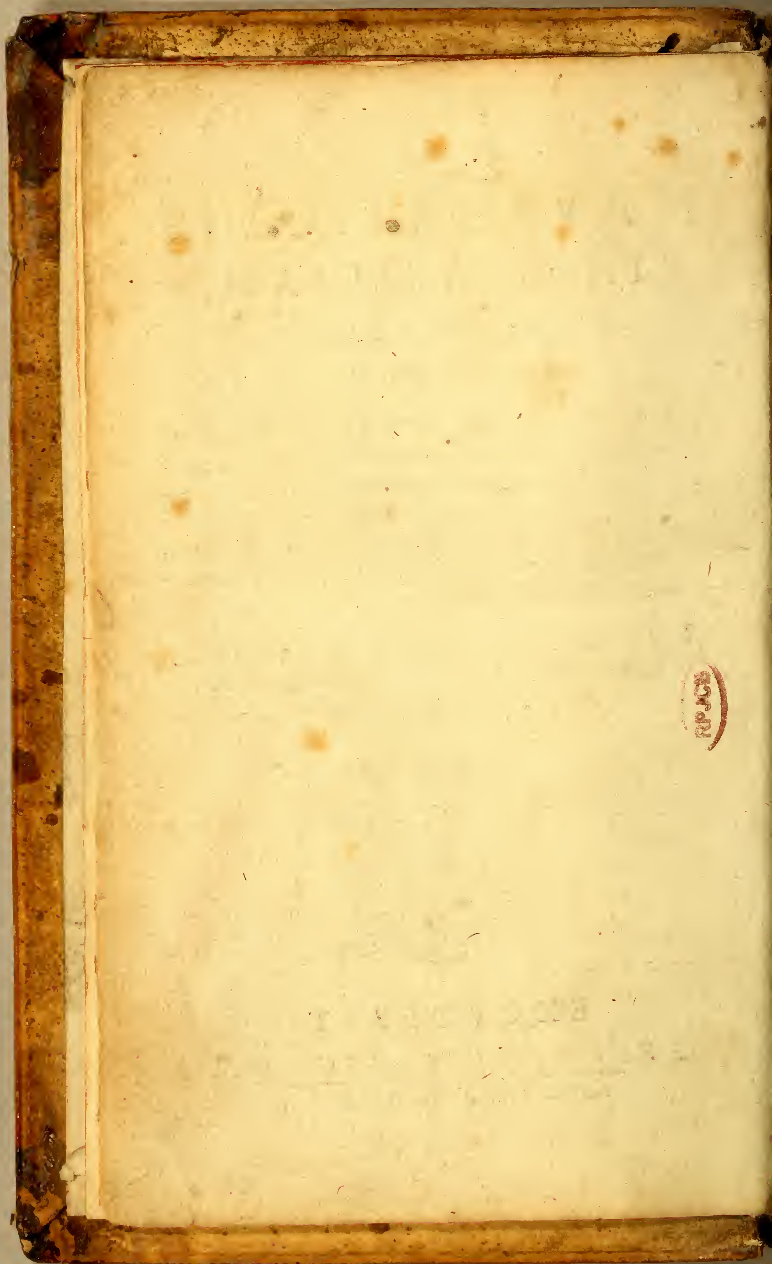
HISTORIA NAVIGATIONIS IN BRASILIAM, QVÆ ET AMERICA DICITVR.

QVA DESCRIBITVR AVTORIS nauigatio, quæque in mari vidit memoriæ prodenda: Villagagnonis in America gesta: Brasiliensium victus & mores, à nostris admodum alieni, cum eorum linguæ dialogo: animalia etiam, arbores, atque herbæ, reliquáque singularia & nobis penitùs incognita.

A IOANNE LERIO BVRGVNDO Gallicè scripta. Nunc verò primum Latinitate donata, & variis figuris illustrata.

EXCVDEBAT
EVSTATHIVS VIGNON.
ANNO CIↃ IↃ LXXXVI.

RPJCB

ILLVSTRISSIMO ET POTENTISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, D. VVILLELMO LANDGRAVIO HASSIÆ, Comiti in KATZENELBOGEN, DIETZ, ZIGENHAIM & NIDDA, &c. Domino ſuo clementiſsimo.

SExtus iam ferè, opinor, agitur annus, Princeps Illuſtriſſime, ex quo doctiſſimus vir Caſſiodorus Reinius mihi ex vrbe Francofurto ſcripſit, ſe aliquātò antè cùm apud Celſitudinem tuam Caſtellis eſſet, ex te audiuiſſe, gratiſſimum tibi fore, ſi liber quem de Americana peregrinatione mea Gallicè ſcripſeram, amplificatus & Latinè conuerſus tibi legendus offerretur. Eū enim ſemel à C. V. Gallicè perlectum propter nouitatem rerum, & historiæ mirabilitatem vehemēter placuiſſe. Ac mihi qui-

dem audita iampridem erat incredibilis illa benignitas & mãsuetudo animi tui summa eruditione ac præsertim naturalis philosophiæ, & historiarũ cognitione cõiuncta. Nã cùm illius libri mei capita, & memorialia quædam annis ab hinc sexdecim clarissimo Iurisconsulto doctori Hotomano Celsitudinis tuæ studiosissimo in oppido Caritea ostendissem (quò propter furiales Galliæ tempestates confugeramus) memoria teneo illum sæpenumero mirificum quoddã tuum in hoc literarum genere studium prædicasse: neque se Principem vllum nosse, qui vehementiùs harum rerum cognitione delectaretur. Quod idẽ nuper à me de Reinij literis consultus multis verbis confirmauit. Ac sanè acceptis illis literis si per tempus locúmque in quo tum eram (eram autem in Burgundia, vbi sacro verbi fungebar ministerio, ad quod summa Dei misericordia sum vocatus) mihi licuisset manus operi admouere breui tempore negotium confecissem. Magnopere enim cupiebam aliquid præstare, quod Cels. V. probaretur. Nunc verò in hoc nouo exilio meo, vt animi dolorem, quem ex renouata patriæ nostræ laceratione concipio, lenirem, operam dedi, vt meus ille liber Latinè conuersus, & multis partibus

bus auctus, atque amplificatus sub Illustrissimi tui nominis auspicijs euulgaretur.

Videbit autem celsitudo vestra narrationem prodigiorum, & mõstrorum admirabilem, ac ne mihi quidem, nisi oculatus testis ipse ac spectator fuissem, credibilem: sed verè ac liquidò confirmare hoc possum, cùm multa in illa vastitate Oceani monstra viderim, tum nulla vnquam æquè prodigiosa vidisse, vt illa sunt, quæ hodie terram olim omnium amœnissimam ac florẽtissimam infestant. Ita sunt omnia perfidia, periurio, ac sceleribus oppleta. Annus iã agitur tricesimus, cùm Ecclesiæ nostræ, bustis atque incendijs Galliæ vstulatæ, refrigerij aliquid sese in mari medio & solis terris, locísque desertis reperturas sperabant. Inde Villagagnonis cuiusdam perfidia reiectæ, rursus se in portum, vnde exierant, contulerunt. Hîc dici vix potest, in quàm immanes beluas inciderint. Ac sanè quis est qui audito cæsorum numero non perhorrescat? numerantur autem ad quaterdecies centena hominũ millia, qui per hos viginti quatuor annos bellis ciuilibus interierunt. Sempérne igitur, vt ille apud Sallustium dicebat, in fuga in sanguine, in cruore versabimur? Verùm hæc perpetua Ecclesiæ Christianæ conditio

est, vt semper à Sathana, & Sathanæ ministris quamcunque se in partem conferat, vexetur. Animaduerti cùm sub ea cœli plaga nauigaremus, quæ vulgò Zona torrida dicitur, genus esse quoddam piscium volatilium, quorum mihi naturam & conditionem Ecclesiarum nostrarum calamitas in memoriam reuocat. Nam siue in aquam se immergerent, confestim à piscibus qui Albacoræ dicuntur, & magnitudine sunt vegrandi, crudeliter infestabantur: siue illius periculi vitandi caussa, ex aquis euolarent, tum à diris volucribus, quæ per illa spatia volitant, laniabantur. Simillima nostrarum Ecclesiarum conditio est. Sed tamen, vt Pau-
2.Cor.4.8.9. lus ad nostrā consolationē scripsit, dum premimur, non opprimimur, dum ærumnis af-
2.Cor.1.5. ficimur, non deserimur: dum deijcimur, non interimus. Quin potiùs prout abundant ærumnæ & perpessiones Christi in nobis, ita per Christum abundat etiam consolatio no-
1.Cor.4.10. stra. Fugamur quidem & plagis cædimur, atque incertis sedibus vagamur: propter Christum interficimur totos dies: habiti su-
Rom.8.35. mus quasi oues destinatæ mactationi. Sed hoc certissimo solatio nos sustentamus: idcircò laboramus & contumelijs afficimur, quia
1.Tim.4.10. speramus in Deo viuo, qui fidelium suorum

conser-

conſeruator eſt.

Atque optamus quidem ex animo, & Deum toto pectore obteſtamur, vt veſtras Eccleſias Germanicas, & pios earum Paſtores pari conſolatione ac Spiritu ſuo Paracleto ſuſtentet. Sed cùm diuturnum iſtud quorundam otium & tranquillitatem conſideramus, vereri nobis interdum ſubit, ne vetus illud Poetæ aliquando vſurpare poſſint:

Nunc patimur longæ pacis mala: ſæuior armis
Luxuria incubuit, victúmque vlciſcitur orbem.

Nam vt ferrum, ſi non vtare, rubigine contaminatur: ita vera religio plerũque nimio otio & diuturnitate pacis, & quaſi torpore corrumpitur. Quod ne vnquã in Haſſicis Eccleſiis accidat, quas Deus tuæ, Princeps Illuſtriſſime, fidei credidit, atque commendauit, ſpero Celſitudinem veſtram pro ſua perenni & conſtãti pietate curaturam: præſertim cùm illam ſemper audiuerimus Eccleſiarum noſtrarum ſtudioſiſſimã fuiſſe: tantámque doctrinæ concordiam, quãta inter omnes earum paſtores elucet, ſemper adamaſſe. Quò lubentiùs in hac præfatione Illuſtriſſimo tuo nomini dicata, ſum adductus, vt earum omnium nomine Celſitudi-

nem tuam obsecrarem, ne curam earũ primũ ab Illustrissimo, & beatæ memoriæ Principe parente tuo PHILIPPO *susceptã: deinde tibi tanquam hæreditariam ab ipso traditam, & commissam desertam esse patiare: sed eam & pietati tuæ commendatã memineris, & Illustrissimo Principi* MAVRITIO *Celsitudinis tuæ filio, spei heroicæ adolescenti, commendes. Pro mea verò virili parte, Princeps Illustrissime, à tua Celsitudine peto, quæsóque primùm, vt hoc meum munusculum qualecunque meæ erga te beneuolentiæ pignus, hilari fronte bonámque in partem accipias. Deinde, vt me patiare in tuorum, tuæque Celsitudini addictorum numero locum aliquem obtinere, quo ne vnquam indignus videar, sedulò quãdiu vita suppetet, operam ac studium adhibebo. Vale Illustrissime ac & potẽtissime Princeps. Cal. Febr. 1586.*

Illustriss. Celsit. vestræ

addictissimus.

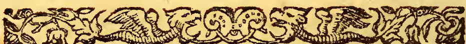
I. LERIVS.

Εἰς Λεραῖον.

Ἐν δοιῇ μάλα θυμὸς ἐμοὶ φίλε, πῶς σ᾽ ὀνομήνω,
Ἠὲ Λαερτιάδην, ἠὲ Μελησιγένην.
Πρὶν γὰρ πολλὰ πάθες τ᾽ εἶδές τ᾽, ἰδὲ πόλλ᾽ ἐπαληθεὶς
Ὄψ᾽ ἀπενόστησας, ἄλλος ἐὼν Ὀδυσεύς·
Οὐ μέντοι πτολίπορθος ἐών. μᾶλλον δὲ πολίτας
Κείνους ποιήσων, οὕσπερ ἵκοιο, θεοῦ.
Νῦν δ᾽ αὖ Ὠκεανόν τε λέγων καὶ πείρατα γαίης,
Καὶ Λαιστρυγονίην, οὐλομένους τε ἀνέμους.
Κύματά τ᾽ ὀκείοεντα, ἀπολλυμένους τε ἑταίρους,
Πῶς οὐκ ἄλλος ἔφυς φίλε Μελησιγενής;

Is. Cas.

AD IOANNEM LERIVM AMERICANÆ HISTORIæ Scriptorem.

IGNOTAS quondam & nostro procul orbe remotas
Gentes, monstrosa Barbariéque feras,
Stridentésque sonos linguæ, ventrésque nefandos,
Humanis saturos carnibus, ecce, refers.
Credo equidẽ, Leræe: Doces nam visa. Sed euge,
Te dignum nodum vndice solue precor.
Talia, dic, portenta hominum, tam rara benigni
Temperies cœli num generare queat?
Et quos inculta mites creat arbore fructus,
Mite solum indomita fertilitate nitens?

Horrida Monstra hominum, quæris, num gignat amœna
Temperies cœli, fertilitásque soli?
Gignit. Sed causas doceant qui semina rerum,
Quique arcana tenent interiora viri.
Num maiora vides hominum portenta creari,
Qua cœlum multò mitius atque solum?
Testis culta nouem studijs Europa sororum,
Quæ toto, princeps, erigit orbe caput.
Hîc quã horrẽda vigẽt pudeat memorare, libellis
Vt possit nostris maior adesse fides.

I. I. B.

IN

IN HISTORIAM AMERICANAM AB IOANNE Lerio Conſcriptam.

IMMANES mores tu qui audis & effera monſtra,
Quæ fert terra orbis nomine dicta noui:
Miraris pectus pluſquàm geſtare ferinum
Humanos vultus, oráque ſueta polo.
Primorum ſunt hæc noxæ monimenta parentum,
Infecit triſti quæ genus omne labe.
Hinc veri quondã ſimulachrum numinis, amens,
In ſæuas meruit degeneraſſe feras.
Sunt quibus indulſit cœli clementia larga,
Vnde foret cultu mitius ingenium.
Cultior his mores, ni vitæ temperet vſus,
Omnes conſimilis barbaries teneat.

ST. T.

IN IOANNEM LERIVM EIVSQVE DE AMERICANA PEREGRINATIONE historiam.

ANTA noui Leræ refers miracula mundi,
Támque nouas rerum, tamq; hominum facies,
Vt cupiam lustrare oculis iam singula, ni me
Terreat vnda furens, Barbariésque virum.
Atqui tolle moras, cupidum pérque omnia deduc:
Nobis Oceano sat via tuta patet.
Tutò inter sæuos, humanáque viscera flammis
Torrentes, fas est viuere læstrigonas.
Oceanum rabie superat gens Galla furentem,
Et superat sæuos, barbara, læstrigonas.

G. M. N.

TOTIVS HISTORIÆ SVMma capita.

Cap.

AVTORES IN HAC HIstoria citati.

Biblia sacra.
Iosephus.
Eusebius.
Nicephorus.
Plutarchus.
Cicero.
Ouidius.
Appianus.
Osorius.
Gomaras.
Benzo.
Calchondilus.
Viretus.
Hist. Ecclesi. Gallica.
Matthiolus.
Bodinus.
Popelinerius.
Theuetus refutatus.

IOHANNIS LERII IN HISTORIAM SVAM PRÆFATIO,

Qua Theueti errores ac fraudes præcipuè coarguit.

MIRABVNTVR fortaſſe nonnulli; quòd cùm annus hic ſit decimus octauus, ex quo ab America; quæ & Braſilia, redij, tādiu hiſtoriā hāc in lucē edere diſtulerim. Idcirco operæpretium facturum me exiſtimaui, ſi ſtatim quibus fuerim cauſis præpeditus exponā. Cùm primùm in Galliam remigraui, & eos quos in ipſa America Braſilica Rubrica conſcripſeram cõmentariolos (quibus quidquid obſeruatu dignum fuerat viſum annotatum erat) cū quibuſdam cõmunicaui, vlteriùs progredi animus non erat. At illi crebris flagitationibus vrgere, vt ea quę tumultuariè & paucis exaraueram, fuſiùs & ordine conſcriberem: ne, inquiebant, tòt & tanta memoratu digna, obliuione ſepulta interirent. Anno itaque 1563. in paulò ampliorem excreuerunt

commentarium: cuius exemplar vnicum vir quidam bonus, cui à me cõmissum erat, cùm ad me mitteret, ecce, Lugduni à custodibus portę est interceptũ, vt de eo recuperãdo quã tumuis diligenter perquisito spes nulla esset relicta. Inde factum est vt aliquantò post repetito ab exscriptore autographo, maculis liturísque obsito, ipse (excepto Americano Colloquio quod exstat huius libri capite 20. cuius exemplum supererat nullum) de integro descripsi. Quod opus vbi ad finem est perductum in Charitẽsi oppido, vbi tum degebam, bellicis tumultibus denuò imminentibus, fuga saluti consulere, libris chartísque relictis sum coactus. Quibus non multò post direptis, periit hic quoque alter Americanus commentarius: itaque sum labore meo & spe rursum fraudatus. Tandẽ cùm de priori illa iactura questus essem apud nobilem quẽdam nec infimæ authoritatis virum, designato illius quoque nomine cuius in manus commentariũ illum incidisse nũciatum fuerat, vsque adeò diligentem huic negotio nauauit operam, vt recuperatum Anno 1576. mihi apud se benignè excepto reddiderit. Sic factum est vt historiam hanc manus meas veluti fugientem adhuc edere nõ potuerim. Sed, vt ingenuè dicam quod res est, accedebant & alia quę me ab editione deterrebant, Quòd nimirum tenuitatis meæ mihi probè conscius eram, vtpote qui iis quæ in graui scriptore requiruntur instructus non essem: tum

tum etiam quòd, eodẽ quo ab America remigraui Anno videlicet 1558, inciderat in man⁹ meas Liber Singul. Americ. à Portæo ex breuioribus Theueti commentariis seu potiùs commentis scriptus. Ac sanè quãuis non me latebat (quod Fumæus præfatione in Gener. Indic. Histor. apertè est professus) librum illum singulariter mendaciis esse refertum: Si eo contentus author vlteriùs non esset progressus, nunc etiam fortasse quicquid est huius opellæ à me fuisset suppressum.

At verò hoc Anno 1577. in Theueti Cosmographiam incidens (is forsitan nos omnes qui eò nauigassemus è viuis sublatos, aut si qui essent superstites aduersum se in arenam descendere non ausuros credebat) hominem animaduerti non modò pristinos errores renouare, sed etiam in nos fictis criminibus conuitiisque non ferendis digredi. Quod cur faceret, nõ alia est inductus occasione quàm ea qua feruet in Ministros, atque adeò nos omnes vnà cum illis in Americam deuectos maledicta congerere libidine. Hæc me propè inuitum, vt integram nauigationis nostræ historiam ederem pertraxerũt. Ne cui autem dubium sit iuréne an iniuria de nouo isto Cosmographo conquerar, calumnias quibus nos Cosmographiæ suæ Tom. 2. libr. 21. cap. 2. fol. 908. inspersit describere placet.

Cæterùm (inquit) *penè mihi exciderat, seditionem paulò ante ex dissidiis quatuor Ministrorum quos eò Caluinus miserat vt cruẽtum suum Euan-*

gelium plantarent exortam esse. Horum primarius nomine Richerius, ante annis non ita multis, Carmelita & doctor Sorbonicus Lutetiæ fuerat. Egregij isti Concionatores cùm eo demum studio tenerentur, vt diuitias ex re qualibet facerent, & quicquid ad manum esset raperent, clandestinis consiliis & factionibus effecerunt vt ex nostris quidam trucidarentur. Verùm capti sontium nonnulli pœnas dedere, quorum cadauera piscibus obiecta sunt. Alij verò fuga saluti consuluere, in quibus erat ipse Richerius, qui paulò post Rupellam, (quo in loco etiamnum agere existimo) Ministerio operam daturus appulit. Non multùm verò abfuit, quin hac tragœdia irritati Barbari impetum in nos facerent, reliquósque interficerent.

Hæc sunt Theueti verba quàm potuimus fideliter reddita: Ad quæ lectorem diligenter attendere velim. Cùm enim, neque ille à nobis, neque nos ab illo in America conspecti fuerimus, nedum vt nostri caussa in vitæ discrimen adductus sit, eum hac in parte nō minùs mendacem quàm impudentem egisse calumniatorem, indicabo. Priùs autem, quò viam præcludamus excusationi quam prætexere posset narrationem institutam non ad illud demum tempus quo in America vixit, sed ad consequens etiam referri, in primis quæro, an possint illius tam expressa verba alia ratione exponi, nisi vt particula (*nos*) qua se in illo quoque numero fuisse satis indicat, eodem fuisse irretitum periculo affirmet? Si verò instet, in mentem sibi nunquam venisse

vt

vt Ministros de quibus agitur in America à se visos affirmaret, quid alio ipse scribat loco videamus.

Cæterùm (inquit) *si diutiùs illic mãsissem, populi illius miseri animas lucrifacere conatus fuissem potiùs quàm in fodienda terra eruendis à natura reconditis thesauris operam posuissem: veruntamen tum quia eorum linguæ non satis eram peritus, tum etiam quòd Ministri à Caluino missi istud onus in se receperant, instituto decessi.* Apage hominem mendacissimum. Si autem bonus iste Catholicus Romanus contempti à se seculi ex Francisci Regula quã profitetur, aliud specimen non edidit præterquam quòd Thesauros imis terræ visceribus reconditos parui fecit: miraculúmque aliud nullum præter Barbarorum conuersionem, quam nisi à Ministris fuisset impeditus erat tentaturus, postquam luce clarius falsum id esse demonstrauero, metuendum sanè est ei ne in Calendarium Papæ post mortem non referatur, néue Sancti Theueti nomine non decoretur. Cæterùm vt quicquid iste garrit meras esse nugas commonstrem, nolim disputationem institui an verisimile sit necne, istum (qui nihil non congerit vt suis ineptiis colorem inducat) Ministros silentio prætermissurum edito Sing. Americ. libro, si eos in America vidisset, nedum vt crimina patrassent, quorum nomine eos tandem accusat edita Cosmographia annis pòst minimum 16. Conuincetur enim suo ipsius testimonio libr. Sing. Am.

Tom. 2. lib. 21. cap. 8. pag. 925.

Libr. Sing. Amer. cap. 1. 24. 25. & 60.

ad Frienſe promõtorium 4. Idus Nouembr. Anno 1555. quatriduo verò poſt ad Ganabaræ ſinum appuliſſe: vnde exceſſit Anno cõſequente prid. Cal. Febr. Nos verò, vt in hiſtoriæ progreſſu docebo, ad Caſtellum Colignium nõniſi Nonis Mart. Anno 1557. appulimus. Quæ cùm ita ſint conſtétque ſatis annum & eo ampliùs à Theueti diſceſſu ad noſtrum aduentum interceſſiſſe, qua fronte conſpectu ſe noſtro illic vſum fuiſſe auſus eſt aſſerere? Annõ potuit intercapedo 400000. paſſuum tam graue periculum ab eius capite remouere? Potuit ſanè, at iſte Coſmographicè mentiri (hoc eſt vniuerſo orbi) geſtiebat. Iam verò, poſtquam primum hoc caput in illum retorſimus, nihil ſupereſt quod reſponſione indigeat. Attamen vt vno verbo quod ab iſto afferri poteſt expediam, ad ſeditionem illam quod attinet de qua ſermonem inſtituere voluit: Primum quidem, quamdiu in America viximus vllam ſubortam eſſe pernego, tantum abeſt vt noſtrûm quiſquã morte ſit affectus: ſi verò inſtet negari non poſſe quin à Villagagnonis domeſticis facta fuerit in eum cõiuratio, cuius inuidiã in nos deriuare conetur: Reſpondeo ante aduentum noſtrum contigiſſe, Quod vt conſtet euidentiſſimè, non defenſorem, non teſtem aliũ quàm ipſum Villagagnonem appello. Quapropter Epiſtolam, qua ad D. Ioannis Caluini literas à nobis in Americam perlatas reſpõdit, licèt iampridem fuerit excuſa, & ad fidem facien-

dam

dam, exemplar Brasilica Rubrica cõſcriptum diligenter aſſeruetur, in vſum duplicem, hoc loco adſcribere viſum eſt: Primò, quòd ea refutatur Theuetus, Deinde quòd cuius religiōnis profeſſionem tũ temporis ſimularet Villagagno, luculenter indicat.

Villagagnonis ad Caluinum epiſtola.

Exprimi nõ poſſe puto, quo me affecerint gaudio tuæ literæ, & qui ad me vnà venere fratres: huc me redactum inuenerunt, vt mihi magiſtratus gerendus eſſet & munus Eccleſiaſticum ſubeundũ. Quæ mihi res maximam anxietatem obtulerat. Ozias ab hac vitæ ratione me auertebat. Sed præſtandum erat ne operarii noſtri, quos mercede traduxeram, gentis adducti conſuetudine, eius ſe vitiis contaminarent: aut religionis deſuetudine, in ἀποστασίαν deuoluerētur. Quam mihi ſolicitudinem ademit fratrum aduentus. Adiecit hoc etiam commodi, quòd ſi qua ex cauſa poſthac erit nobis laborandum, aut periculum incurrendum, non deerunt qui ſint mihi ſolatio, & me conſilio iuuent. Cuius rei facultatem abſtulerat periculi noſtri ſuſpicio. Qui enim fratres mecum è Francia traiecerant, rerum noſtrarum iniquitate permoti, alius alia cauſa illata Ægyptum repetiuerunt. Qui fuerunt reliqui, homines egentes, mercede conducti quos pro tempore nanciſci potueram: eorum hæc erat conditio, vt

ab eis mihi potius esset metuendum quàm petendum solatium. Hæc autẽ huius rei causa est, vbi appulimus, simul omnis generis se nobis opposuere difficultates, vt vix inirem rationem quid potissimum esset agendum. Regio erat incultissima, nulla erant tecta, rei frumentariæ nulla copia. Sed aderant homines feri, ab omni cultu & humanitate alieni, moribus & disciplina penitus à nobis discrepantes, sine religione, honoris, virtutis, recti aut iniusti nulla notitia, vt me subiret dubitatio an in bestias humana specie præditas incidissemus. Contra hæc incommoda, erat summo studio & celeritate nobis prospiciẽdum, & comparandum remedium, dum naues ad reditum instruebantur, ne eo subsidio destitutos indigenæ rerum nostrarum cupiditate capti nos imparatos opprimerent & interficerent. Huc quoque accedebat Lusitanorum infida vicinitas: qui etsi quam incolimus regionem tueri non potuerunt, huc tamen nos esse intromissos ferunt ægerrimè, & insano odio prosequuntur. Eam ob rem vno tempore hæc omnia se nobis agenda proponebant. Receptui nostro locus deligendus, expurgandus, & complanandus, munitiones circumducendę, propugnacula excitanda, tecta ad impedimentorum custodiam extruẽda, materia conquirenda, & aduerso colle, locis impeditissimis, humeris ob bestiarum penuriam comportanda. Præterea, quòd indigenæ in diem viuant & agriculturæ non stu-

ſtudeant, nullo certo loco cibaria congeſta reperiebamus, ſed erat victus noſter è lõginquo raptim petendus. Qua ex re manum noſtram (quantulacumque eſſet) diſtineri oportebat,& minui. His adducti difficultatibus, qui me amicitiæ cauſa ſequuti fuerant, rebus noſtris diffiſi(vt ſuprà demonſtrauimus) pedem retulerunt. Ego quoque nonnihil commotus ſum,ſed cùm mecum reputarem,amicis affirmaſſe me hac ratione è Francia mouere,vt quam curam rebus humanis impenderam,eius ſtudij comperta vanitate, regno Chriſti excolendo adhiberem, iudicaui me in voces & hominum reprehẽſionem incurſurum & nomini meo iniuriam facturum, ſi labor aut periculi opinio à cœpto me deterreret. Prætereà cùm Chriſti negotium gerẽdum eſſet,credidi non defuturum ſed ad fœlicem exitum perducturum. Ergo me confirmaui,vímque omnem ingenij intendi in rationem eius rei perficiendæ, quam ſumma vitæ meæ deuotione ſuſceperam. hac autem via id aſſequi me poſſe exiſtimaui, ſi vitæ integritate hoc meum propoſitum comprobarem,& quam operariorum manum traduxeram,ab infidelium conſortio & familiaritate auerterem. In eam ſententiam animo meo inclinato non ſine Dei prouidentia factum eſſe viſum eſt, vt in hæc negotia inuolueremur: ſed ideò accidiſſe,ne otio corrupti libidini & laſciuiæ operam daremus. Prætereà ſuccurrit nihil eſſe tam arduum,quin conan-

do ſuperari poſſit. Proinde ab animi fortitudine petendum eſſe auxilium, & continenti labore familiam exercẽdam, huic noſtro ſtudio Dei beneficentiam non defuturam. Itaque in inſulam, duobus millibus paſſuum à continenti remotam tranſmiſimus: ibíque domicilio noſtro locum delegi, vt adempta fugæ facultate manum noſtram in officio continerem, & quòd fœminæ ſine viris ſuis non eſſent ad nos commeaturæ, delinquendi occaſionem præriperem. Accidit tamen vt ex mercenariis 26. voluptatis illecti cupiditate, in meam necem conſpirauerint: ſed die conſtituta conſilio exequendo, re mihi per vnum ex conſciis enunciata, eo ipſo momẽto quo ad me opprimendum armati admaturabãt, hoc modo periculum effugimus. Quinque è meis domeſticis ad arma conuocaui, & aduerſum ire cœpi: tum tãtus coniuratis inceſsit terror, tantáque perturbatio, vt nullo negotio facinoris authores quatuor qui mihi fuerãt deſignati corripuerimus, & in vincula conieceri mus. Eo caſu reliqui conſternati, poſitis armis delituerũt. Poſtridie vnum cathenis exoluimus vt cauſam ſuam diceret liberiùs: ſed effuſo curſu in mare ſe præcipitem egit, & ſuffocauit. Reliqui vt è vinculis cauſam dicerent adducti, ſine quæſtione vltrò expoſuerunt quæ per indicem comperta habuimus. Vnus ex ipſis paulò antè à me caſtigatus, quòd ſe ſcorto cõiunxiſſet, iniquiore eſſe mente cognitus eſt, & ab ſe coniurationis

tionis initium factum esse: atque scorti patrē muneribus deuinxisse, vt eum è nostra potestate eriperet, si scorti copula prohibere contenderem. Hic suspendio sceleris pœnas luit. Duobus reliquis delicti gratiam fecimus: ita tamen vt, in cathenis terram exercerent. In aliis quid esset peccati exquirendum mihi esse non putaui, ne compertum scelus inultum omitterem, aut si supplicio castigare vellem, cùm facinus ad multitudinem pertineret, nō superessent qui opus à nobis institutum perficerent. Itaque dissimulata animi mei offensione peccatum condonauimus & omnes animo bono esse iussimus. Non ita tamen à solicitudine nos abduximus: quin quòd in vnoquoque esset animi ex studio, curáque sua diligenter venaremur. Et cùm labori eorum non parcerem sed assidua mea præsentia ad opus eos vrgerem, non solùm prauis consiliis viam præclusimus, sed breui tempore insulam nostram munitionibus & validissimis propugnaculis sepiuimus. Interim pro ingenij mei captu, eos monere & à vitiis deterrere non desistebam, atque mentes eorum Christiana imbuere religione, indictis à me manè & vesperi publicis & quotidianis precibus. Qua cautione & diligentia reliquam anni partem quietiorem habuimus. Cęterùm eam quam exposuimus curam, nobis ademit nauium nostrarum aduentus. hinc enim nactus sum viros, à quibus non solùm mihi sit minimè cauendum, sed quibus salutem meā

possim tutò committere. hac oblata mihi facultate, decem ex omni copia delegi, apud quos imperij nostri potestatem deposui, decernens vt nullæ res posthac nisi consilio gerantur. Adeo si quid in quenquam duriùs statuerem, nisi consilij authoritas & consensus accederet, infirmum esset & inane. Hoc tamen mihi reseruaui, vt lata sentẽtia supplicij veniam dare mihi liceat: Sic omnibus prodesse, nemini nocere possẽ. Hæ demùm sunt artes quibus dignitatem nostram retinere, tueri & propugnare constitui. Dominus noster Iesus Christus ab omni malo te tuósque collegas protegat, Spiritu suo vos confirmet, vitámque vestram ad opus Ecclesiæ suæ quã longissimè producat. Fratribus meis charissimis Cephę, & De la fleche fidelibus plurimã salutem meis verbis velim impertias. Collignio è Francia Antarctica prid. Cal. April. 1557. Si ad Renatam Franciæ heram nostram quicquam literarum dederis, hanc quæso, meo nomine diligentissimè saluta.

Addita est insuper ad calcem huius epistolę clausula Villagagnonis ipsius manu scripta, quam hoc loco pręcidere non dubitaui, quia in sequentibus aduersus ipsum afferẽda erit. Nihilominus tamen ex his quæ adscripsi constat satis debacchatum falsissimè Theuetum in nos, quos affirmat in Castello Collignio seditionis authores extitisse. Patet enim quo tempore exorta est, eò nondum nos appulisse. Quapropter mirari subit vsque adeò di-

digressionem hanc homini placere, vt prçter ea quæ iam attigimus vbi de Scotorum fide verba facit quasi libidinem non possit explere, sic denuò scribat.

Quorum fides mihi quoque est perspecta in quibusdam tum nobilibus tum militibus, nobiscum in Galliam Antarcticam transportatis, coniuratione contra nos facta à Neustrijs quibusdam, qui ob barbaræ gentis illius ac propè rationis expertis linguæ peritiam, cum Regulis duobus spe prædæ adductis de nobis perimendis conuenerant: cuius cùm facti essent certiores Scoti, rem totã Villagagnoni mihíque indicarunt. Pro quo scelere meritas dederunt pœnas coniurati: quorum in numero cùm essent Ministri à Caluino missi, participes supplicij facti sunt, in mare siquidem sunt demersi. Tom. 2. libr. 16. cap. 8. fol. 665.

Rursum Theuetus, hoc loco quid sibi velit ignorat. Is enim tria facinora confundit quorum vnum ementitum, à me priùs est refutatum. Quæ supersunt duo, diuersis temporibus contigerunt. Tantum igitur abest vt Scoti coniurationem ipsi indicarint: quin imò cùm ex eorum esset numero quos eo nomine accusat Villagagno quòd in Aegyptum, hoc est ad Papatũ rediissent (ex quo etiam colligere licet eos omnes quos sibi socios adiunxerat de nomine religioni dando quam tum stabilire profitebatur, fidem obstrinxisse) non magis secundo hoc & vero quidem periculo, quàm priore fictitio & ementito est periclitatus. Ad tertium quod attinet, quo affirmat *nonnullos seditiosorum Ri-*

cherij sociorum extremo supplicio affectos, eorúmque cadauera piscibus obiecta fuisse. Respondeo nihil minùs veritati consentaneum, eo præsertim quo à Theueto narratur modo. Quãuis enim à Villagagnone postquã à veræ religionis professione defecit pessimè excepti fuimus: nihilominus tamen, quòd viribus nõ esset superior, in nostrûm nullum ante discessum Philippi & Richerij, quibuscum sum regressus manus iniecit: quin cùm vi retinere nos neque auderet nec posset, ipsius cum venia, fraudulenta tamen, dimissi sumus. Hoc quidem verum est, vt alibi dicetur, quinque ex nostris postquam octauo die naue afflictà ægrè naufragium euasimus, scapha vectos Americam repetijsse. Quorum tres in mare præcipites dedit: non quòd vllius essent seditionis rei, sed (vt testatur Martyrum historia) propter Euãgelij professionem quam abiecerat Villagagno. Porrò, si non malignè saltem imprudẽter, in eo nõ minùs peccat Theuet⁹ quòd Ministros fuisse istos asserit, quàm cùm quatuor Ministrorum missionem vni Caluino tribuit. In quo rursum dupliciter errat: Constat enim Pastorum electiones in Ecclesiis reformatis iuxta disciplinæ apud illas constitutæ normam fieri, nimirùm consensu complurium ad hoc electorum populóque probatorum, ac proinde non vni cuiquam veluti Papæ permitti. Ad numerum quod attinet, plures duob⁹ Richerio & Charterio tum temporis (nec vllos credo posteà)

eò

eò nauigasse dici non potest. Si tamen instet se vsque adeò de rebus istis scrupulosè non egisse quin eos omnes qui nauigarant facilè Ministros appellet, Respondeo, quemadmodum satis nouit in Ecclesia Romana non singulis hominibus vsuuenire vt Franciscani dicãtur, sic (absit verbo inuidia) nos reformatos quibus confusionem à nobis arcere est in votis, non omnes fungi Ministerio. Cæterùm quia non minùs honorifico Ministri titulo quàm falso seditiosi Richeriũ ornauit. (concedo etiam liberaliter Sorbonicum doctoratum ab illo fuisse procul abiectum) mali fortasse consulet nullam sibi gratiam à me referri, Franscíscaníque demùm decorari nomine: placet vt illi gratificer Cosmographũ nominare, nec eum vulgarem sed vsque adeò generalem vt, quasi in hoc orbe desint obseruatu digna, lunarem adire non dubitet, vnde nugas in suos libros transferat. Quæ me non mediocriter commouent, (Gallus enim sum, Regísq; mei famę studiosus) pręsertim quòd hic non modò Cosmographi Regij nomine inflatus, stipendiísque pessimè collocatis sit auctus: sed etiam quòd nugas ne epistola quidem dignas regia autoritate protectas in vulgus emittat. Ne quid autem eorum quæ ab illo dicta sunt intactum relinquam, quamuis id responsione indignum iudicem, quod, dum alios omnes Frãcisci pede metitur, cuius fratres, cuiusmodi est Theuetus, in suas peras latioréſque manicas nihil

non conijciunt, ſcripſit *Miniſtros in Americam appulſos diuitiarũ ſtudioſiſſimos, quicquid ad manum veniret rapere ſolitos* : tamen quando iſtud (tam verũ quàm Franciſcanorum Alcorani ementitæ fabulę) aliud nihil eſt quàm vltrò ad certamen eos prouocare, quos in America nec vidit vnquã, nec ab illis vlla eſt contumelia affectus, ex eorũ cùm ſim numero, ſpicula quæ in nos vibrauit vt regeram, agè, alias hominis ineptias detegamus.

Atque vt illum nonniſi ſuo iugulẽ gladio, Quid iã ad hæc reſpõdebit, quòd cùm Sing. Amer. libr. totidem ſcripſiſſet verbis, *ſe triduo tantùm in Friẽſi promontorio mãſiſſe*, tomo verò Coſmographię ſecundo aſſerere non dubitet *ſe in eo loco aliquot menſes egiſſe*? Si ſaltem vnum dixiſſet menſem, diéſque illic eſſe ſeptimana noſtrate paulò longiores, fidem adhibere ſi qui voluiſſent liberum fuiſſet: ſed nondum (quod pace illius dictum ſit) dies ſub torrida Zona longiſſimos in menſes noſtrates tranſmutari didicimus. Cæterùm iſte lectoribus illudere perſeuerat: quamuis enim à me in ſuperioribus ſuo ipſius teſtimonio ſit conuictus non vltra duos menſes cum dimidio in America vixiſſe, nimirũ à 3. Id. Nouembris Ann. 1555. ad prid. Cal. Februar. conſequentis anni, quo quidem tempore, quãtum accepi, vix ac ne vix quidem ab ea inſula quæ à Villagagnone muniebatur exceſſit, tamen tam longè latéque ſermonẽ diffundit vt non modò eum vidiſſe, audiſſe ac obſeruaſſe tot po-

Cap. 24. fol. 21.

lib. 21. cap. 4. fo. 913.

pulorum mores quartam illam Mundi partem incolentium, ſed etiam tractum omnem Indiæ illius Occidentalis ab ipſo pedibus menſuratum fuiſſe credas: cui tamen labori, ne decem hominis ætates ſufficiant. Ac ſanè nullus erat ex Neuſtrijs interpretibus, quorum tamen nonnulli iam nouem illic annos exegerant, qui ſe vltra 80. paſſuum millia progreſſum fuiſſe diceret: tum quòd deſerta loca & inacceſſa paſſim occurrant, tum ob *Margatium* metum (qui non procul à Tonoupinambaulſijs, abſunt) Nilominus tamē Theuetus affirmare non veretur ſe 120. paſſuum millia & eò ampliùs iter feciſſe per ſyluas impeditiſſimas interdiu noctúque cum Barbaris, obuia tamen fera à qua læderentur nulla. Ego verò huic poſtremo de feris facilè fidem adhibeo: Eum enim tam fuiſſe à ferarū inſultibus ſecurum auſim affirmare, quàm ab ſpinarum rupiúmque incommodis immunem. Illud verò quis non miretur, quòd alicubi iactat, *ea quæ de Barbarorum moribus ſcribit compertiora ſibi fuiſſe, poſtquam eorum idioma didiciſſet.* Cuius tamen adeò obſcurum edit ſpecimen vt vocem, *Pa*, quæ ſonat, ita, interpretetur, *tu quoque*. Hoc igitur in præſentia obſeruare libet, vt non minùs appareat quæ ſit iſtius, quoad idioma Barbarorum, peritia, ac in ſequentibus patebit quantò ſit prẹditus iudicio: qui non dubitarit ſcribere ante ignis vſum fumo vti Barbaros conſueuiſſe: Viderit igitur ánnon potiori iure ab eo irridebitur à

Ibid. cap. 5. pag. 916.

Bellefore-stius Epistol. dedicat. Cosmograph. suę præfixa.

quo eo nomine accusatur, quòd vbi duos aut tres menses apud quosdam populos egit horridas quas didicerat voces in medium afferat, quã linguæ istius peritiã sibi arrogauit. Ergo, quisquis es, caue ne diligentiùs percõteris, sed iis indubitatam fidẽ adhibeto quæ confusè de Americanorum lingua effutiet Theuetus. Ille enim suum *Mair momen* & *Mair pochi* in medium afferens, strenuè tibi imponet.

Quid verò dicẽdum, quòd adeò vehementer eos increpet, qui Americam Indiæ Occidentalis nomine vocant? vult enim franiæ Antarcticæ nomen quod illi imposuerit immutatum remanere, (quam tamen nominis impositionem sibi cum Gallis omnibus qui eò cum Villagagnone essent trãsportati communem facit) Ipse verò eam multis in locis Indiam Americanam nominet? In summa etiamsi sibi ipsi non constat, si quis castigationum & refutationum quas alienis laboribus adhibet rationem habere velit, dicat cæteros omnes rerũ omniũ ignaros, vnum verò Theuetũ cucullatum singula oculis perlustrasse.

Sing. cap. 1. pag. 2.

Iam enim præsagio, si quid, hęc nostra legens, animaduertat à se quoquo modo delibatum, statim futurũ vt, pro suo more pró-que sua arrogantia, in has voces erũpat: heus tu, mihi hoc es furatus. Etenim si Bellefo-restius ille, non solùm ὁμότεχνος ipsi, sed & qui istius Sing. Amer. librum Ode prolixa cohonestarat, effugere non potuit quin à Theueto,

ueto, infelix Philoſophus, & miſer tragicus, per contemptũ crebrò ſit nominatus: Si, inquam ferre non poteſt Theuetus vt Coſmographus alter, qui non rarò, nihilò tamen aptiùs quàm ipſe, inuehitur in miſeros Hugnonottos ſecum conferatur, quid mihi, tenui meo calamo immanem hanc coloſſum aggredi auſo? Dubium ſanè non eſt, quin vbi ſe ſuis coloribus depictum à me videbit, inſtar Goliathi illius, diris deuouẽdo me, quaſi deuoraturus inhiet, Papæque fulmina iaculetur in me, meúmque hoc opuſculum. Atqui licet aduerſum me vi Patroni ſui Franciſci iunioris, ab inferis Quoniambecum ſuum excitare poſſet quem duobus tormẽtis æneis onuſtum quaſi tutò hæc diſplodere poſſet in ſua Coſmographia depingendum curauit, cœpto non deſiſtam, quinimmò in ſequentibus, quibus potero modis inſequar; quin confido fore vt preclaram illam ſuam Henricopolin quam in mediis nubibus Americanis fundauit diruam deleámque. Sed dum ad certamẽ me inſtruo, dúmque monito per tempus licet vel ad impetus noſtros ſuſtinendos apparari, vel etiam ſi volet in deditionem venire, lectorem rogatum velim vt illud cõdonet quod dum iſtius nugas, quæ huic noſtro opuſculo edendo occaſionem præbuerunt, ſuis ipſius ſcriptis refello paulò fuerim prolixior. Ac ſic tãdem finem impono licet, ex quo primùm editus eſt hic liber, admonitus ſim à quodam tum in Papatu degente, nunc verò, Lib. 21. pag. 952.

abiecta cuculla, ministerio in Ecclesia reformata fungēte, à Theueto in Patriā meā se missum fuisse, quò in me vitámq; meā inquireret, nec defuisse quosdā veræ religionis professionem præ se ferentes qui ea in re suam operam præstare pollicerentur. Hinc fit vt, quod alias dixi, denuò repeto, cùm ne Theuetum viderim quidem, ne dum vt me priuatim offēderit vnquam, nullo alio studio nulláque alia de causa illi me obstitisse, nisi vt criminationes, amouerem quibus Euangelium eiúsque primos in America præcones est insectatus. Idem dictum velim impuro illi Apostatæ Launoeo qui lib.2. quem vt Apostasiam suam confirmaret edidit eò vsque impudentiæ deuenit, vt scribat Ministros, etiamsi de religione nulla esset mentio, in scriptis suis non abstinuisse quin doctissimos quosque viros, in quibus Theuetum ponit, morderent. Atqui apparet quo loco à me est refutatus eum ex professo reformatam Religionem, quíque eam profitētur lacessiuisse. Quare impudentissimus omnium hominum Launoeus, qui me sibi (vt ait) probè notum (in quo à vero longissimè abest, neque enim Dei beneficio commercium mihi vnquam fuit cum illo) mendicum appellat, quíque ipse in Papali culina mendicus, Christo, vera aquarum perennium scaturigine relicto, ad putidas Papæ cysternas potum rediit, de Papatu fortiter tuendo cogitet, donec ipse suíque similes, postquam inutilem suam operam
An-

Antichristo laboriosè nauarint, tãdem debitam mercedem reportet, atque ita corã Deo, & hominibus miserrîmus euadat. Sed ad rem vt redeam. Respondeat, si libet, Theuetus quæ aduersus ipsũ scripsi veráne sint an falsa, hic enim est rei cardo, Ne autem subterfugia captet ex inquisitione in me vitámque meam. Me autem non minùs atque ipse, Cosmographus sit licet, exerto capite incedere norit. Porrò si quid à vero alienũ afferat expectet à me ex suis ipsius scriptis tam solidas refutationes, vt nõ opus sit in Americã vsque excurrere quo cuius sint farinæ iudiciũ fiat.

Hoc tandem loco prima huius libri editione refutandis Theueti nugis finẽ imposueram: Hoc tamẽ testatus, vt nuper dixi, si quid à vero alienum proferret, responsum à me portaturum. Atqui quemadmodum olim calumniæ impudentissimæ quibus nos iam antea insectatus fuerat, nimirum quòd illũ perimere in Castello Collignio voluissemus, ex quo tamen vt antea demonstratum est, ante aduentum nostrum excesserat, me vt aduersus ipsum hæc scriberẽ pertraxerunt, ita vt si à mendaciis illis & calũniis abstinuisset quęcunque in ipsum dicta sunt, à me fuissent vt πάρεργα omissa: sic etiam nunc postquam non modò non respondit prout erat admonitus sed & ita furiosè in me egit lib. virorum Illustrium ab eo nuper edito, vt arrepta ex eo occasione quod paucis à me de *Quoniambeco* suo dictum fuerat, nihil minùs quàm apposi- Cap. 149.

Prouer.26.4. tè de me detraheret: Ex Salomonis pręscripto, qui stulto secundũ stultitiam suã respõderi iubet, perficiam vt hic qui vltrò me iterùm lacessiuit meritos audaciæ successus experiatur. Ne autẽ præpostero ordine agam, quod illi omnibus in scriptis est familiare, & disputationem hanc aduersus ipsum recto ordine instituam, moréque meo istum continuo suo gladio iugulem, ipsius verba describere pergã. Quandoquidem igitur Quoniambecus ille post mortem vsque adeò est à Theueto laudibus ornatus vt optimo iure felicior dici hac in parte possit quàm fuerit Alexander Magnus, qui tãto Homeri flagrabat desiderio qui suarum laudum pręco esset. Agè alterum laudum eius pręconiũ à Theueto in libro Sing. Ameri. conscriptũ, quod lepidissimè his verbis est exorsus audiamus. *Vt autem fidem faciã Americanos rarissimis & exquisitissimis tam animi quàm corporis, encausto floribúsque ornatos esse, vnum horrendum illum Quoniambecum in mediũ proferre volo, de quo verba facere meritò possum: qui illum vidi, audiui satisque otiosè obseruaui ad flumẽ Ianariũ quod est ad 23. gradũ vltra Æquatorem sitũ citráque polum Antarcticum ad gradũ 66. cum dimidio.* Ad hæc inprimis lectorẽ attendere velim, valeátne hæc consecutio ánnon. Theuetus vidit, audiuit, satísque otiosè obseruauit horrendum suum Quoniambecũ: ergo Americani encausto & floribus rarissimis exquisitissimísque cùm animi tũ corporis sunt ornati. Omitto

quod

quod hominibus encausti florúmque tribuit ornatum, qui aptiùs aruis, pratis, picturis, rebus denique metallicis arte affabrefactis tribueretur. Optimus itaq; Dialecticus vix magno labore preclarum istud argumentũ Theueticum confirmaret, cui tamen mendacium conclusionis vice apposuit dum affirmat me voluisse flumẽ, quod ipse appellat Ianarium, ego Geneuram ad 23. gradũ citra polum Antarcticum collocare. Ex iis enim apparebit quæ 7. huius lib. cap. de hac re dicentur, non modò istud à me nõ scriptum esse, sed nusquã mihi in mentem venisse. Sed sicut optimè quidam obseruauit Theuetum floridam Regionem cum aliis cõiungere quæ interuallo plus quàm decies centenũ passuũ milliũ inter se distãt, & vice versa alias proximas ab ea remouere: Sic etiam in historiarum narratione mentiri illi est tam familiare vt nihil suprà. Quæ cùm ita sint pudeat censorẽ istũ eos insectari quos falsi cõuincere non potest. Addit *Quoniambecum statura non multum à Gigantibus aliena fuisse, corpore prægrãdi, nec minùs crasso, viribus non vulgaribus, quibus etiam præcipuè ad hostes perdomandos inque suam potestatem redigendos vtebatur.* Huius historiæ cap. 8. qua sint statura Americani, è quibus fuit iste *Quoniambecus* demonstrabo: interim dicam obiter eã respectu nostri prodigiosam censeri non debere. De *Quoniambeco* quod attinet, etsi non eo inficias quin sæpe ab Interpretibus Neustriis, qui vnà nobiscũ erant in Castello Col-

vide Histor. Florid. cap 3

lignio audierim istum *Quoniambecum* (quem frequentiùs quàm fecisset Theuetus viderãt) inter fortissimos recenseri solitum, tamen à nemine vnquam pro gigante, neque gigãtea stirpe prognato, est habitus. Nec sanè ad giganteam staturam propiùs accedebat, quàm solent grandiusculi qui circumspici inter nos solent, homines, in quibus ne pręgrandem illum & iam fama satis notum, Parisiensem fabrum ferrarium aliósque consimiles cõprehenderim. Itaque apparet Theuetum etiam hac in parte lectoribus imposuisse. Idẽ quoque facit cùm addit quæ sequũtur de Barbari istius *eminẽtia, qua præ cæteris omnibus conspicuus erat, quódque hostes suos sibi subijciebat.* De subiectione Barbarorum suo loco dicetur non nisi voluntariam esse, nullámque aliam præter cultum & honorem quo Iuniores solent eos prosequi qui prouecta sunt ætate, à quibus quòd rerum experientia sint præditi in bellum deducuntur, hostibus verò subiectionem aliam non imponunt prætorquam quòd, vt Cap. 15. dicetur, postquam in vinculis quantum temporis visum fuerit detinuerunt, eos mactatos vorant. De eo quod addit Theuetus *Quoniambecum vsque adeò viribus valuisse, vt dolio vini in vlnis comportando par esset,* vtrique istorum perforandum & ebibendum relinquo, cùm vt tanto onere leuetur fictitius iste Vulcanus, cuius humeris cõtinuò imposita sunt ænea tormenta duo, tum vt, fugatis hac ratione hostibus, genio indulgeant.

geant. Quæ tamen fuga insciis Deo & hominibus contigit: ac proinde, quod tamen persuadere nititur Theuetus, nulli vnquam hominum risum commouit. Meritò itaque subiungit, *Historiam non profectò vulgarem*, (debuit addere nec veram) *nec cuiuis familiarem, ijs tamen qui bono naso fuerunt præditi nõ erit difficile persuadere rem istam ab eo perfici potuisse, habita præsertim ratione roboris tãti corporis.* Per me sanè, si qui sint qui naso credere aut velint aut possint, licet: at si pars illa olfactui est aptior, vulgóque apud nos bono esse naso de canibus dicatur, quibus nos comparare videtur Theuetus, dignus sanè est cuius naso plagæ infligantur. Atque hæc pro responsione sint ad ea quæ addit, *mihi non posse persuaderi Barbarum illum, eò modo humeris suis tormenta duo imponere potuisse, nihilò veritum, vt eorum repercussione læderetur.* Quibus assentior non inuitus: nam neque persuaderi istud mihi potest, nec fidem vllam habeo. Nec sanè habebunt ij omnes qui, meliùs quàm faciat Theuetus, norunt humanos humeros arcium muris duritie non esse pares, ac proinde ne minoribus quidem tormentis displodendis aptos. Quare *licet mihi non sit persuasum* (quod ineptissimo, hyperbolico sermone mihi impingit) *ostrei mei testis, vniuersa noui illius Orbis arcana recludi*: quod sanè glorioso & arroganti Theueto optimè conuenit, qui, vt antè dictum est, sibi vni explorata omnia, reliquos verò rerum om-

nium ignaros esse existimat, admitto quod addit: *Nolle se experientia expugnare me*, (cuius nimirum prorsus est expers) *quamuis enim in meum conspectum non venerit is de quo fit sermo: rationi tamen obsequentem me non futurum, sine experientia stultorum magistra.* Inter quos (etsi longè aliter sentiat) non postremum locum obtinet Theuetus. Addit, *Non statim futurum vt causa vincam, quia non consequitur, si vel ego vel alij quipiam Quoniambeco similes non simus, à maximo illo rege* (putà regno experte) *ea non fuisse gesta quæ de eo narrauit fideliter.* Ego verò respondeo, nec etiam futurum vt causa cadam: cuius tamen controuersiæ lectori iudicium omne defero. Absit autem à me cæterísque, quos hoc loco innuit Theuetus, vt vllo modo bardum illum & ferum Quoniambecum referamus, cuius tamẽ gesta posteris tam sedulò mandauit Theuetus. Atqui me rursus lepida, sanè, hac inuectiua petit, *Ne autem diu multúmque in argumentis subtilioribus atque è Philosophiæ penu depromptis immorer, rem totam Lerius ipsemet confirmauit.* Tum claudicans vtroque pede subiungit argumentum. *Primò* (inquit) *dato nec tamen cõcesso, Libros quos sibi vendicat ab ipso fuisse conscriptos, nimirum de obsidione Sancerrana, déque in Americam profectione, quamuis ij omnes quibus est notus (in quibus est Spinæus qui duodecim annos in America eodem tempore quo Lerius vixit) non possunt adduci vt credant ab eo conscriptos fuisse.* Deus bone, quis est qui audita

ta tam acuta Philoſophia non obſtupeſcat! Theuetus Leriũ ſibi ipſi committit! Enimuerò ſi,ex vnguibus Leo,vt eſt in prouerbio, apparet profectò iſtum ingenio præditum eſſe incude obtuſiore. Quis enim iſthæc conuertat, *Non concedit libros, quos de Sancerrana obſidiõe, & de profectione in Americã edidi, à me ſcriptos fuiſſe.* Quid ita vero? *Quoniam* (inquit) *qui me probè norũt adduci nõ poſſunt vt credant, libros illos, induſtria mea fuiſſe elaboratos.* Notandum itaque eſt inprimis, Theuetum, qui ſuo marte, vix ac ne vix quidem, vnam aut alteram paginam accuratè ſcribere poteſt (vtitur enim quorundã iuuenum eruditorũ opera in ſcriptis ſuis ornãdis, quod mihi à iuuene quodam cuius opera vſus erat, eſt renũtiatũ) quíque alieno labore expolitas narrationes ordine digerere neſcit, cęteros ſuo metitur pede. Quare hæc in Theuetum ipſum, cui optimè quadrant, regero: teſtórque (quod ſine arrogantia dictum velim) ſcripta mea aliis expolienda nõ modò non dediſſe, ſed etiam eruditos quoſdam (quibuſcum ea communicaui, vt dignáne eſſent quæ ederentur ipſi diſpicerent) à grauioribus ſtudiis auocare religionem mihi fuiſſe. Quod verò addit *eorum qui me norunt nullos adduci poſſe vt credant tale quid à me ſcriptum fuiſſe*, in genere falſum eſt. Ad Spinæum quod attinet (cuius mẽtionem aſſentatoriè facit Theuetus, prout ſuo virorum Illuſtr. libro gratiam inire magnam à viris quibuſdam non obſcuri nominis ſpe-

rabat,quam tamen nõ eſt conſequutus:quippe talia flocci faciunt)confido fore vt re bene perſpecta,quod illi tribuit Theuetus abnuat, non minùs atque cõſcius eſt Theuetum nobis crimen hoc impingentem vt ipſius & aliorum cędem ſimus moliti,impudentem agere calumniatorem.Sed bene eſt quod dum ſibi defenſionẽ quærit,arma quib' repellatur mihi ſubminiſtrat: ſiquidem meminit probè Spinæus , quem à noſtro ab America reditu non vidi,nihil niſi placidè & modeſtè illic à nobis geſtum fuiſſe.*Cæterùm(*inquit ille)*poſſem, veluti complures alij , eorum quæ ex alienis laboribus in vſum ſuum transtulit,non pauca mihi vendicare.*Autores quibus ſum vſus ad libri marginem annotaui: ad Theuetum verò quod attinet,aliũde ſua quàm à ſcriptis meis requirat, etenim ſi quid ineſſet, quòd reliqua conſpurcaret,non patienter ferrem. *Sed ne diuerticulum videar quærere, detur ei qua diximus conditione,*inquit Battologus iſte,*vt ij libri quos ſibi vendicat ab eo ſint ſcripti, dummodò agnoſcat(quod diffiteri non poteſt)ea conditione hominem qua fuit Lerius, adeò narrationibus inſtituendis non eſſe informatum, vt ea poſſit perficere quæ alieno labore edidit.* Mea ſanè refert parum,detne, an admittat quod impedire nequit Theuetus.De cõditione mea autẽ quod addit,duplici expediam reſponſione.Theuetum itaque,qui me ſibi ignotum mendicum dicit,in primis monitum velim,ſi qua ſim oriũdus familia, fide dignis teſtibus eſſet

pro-

probandum, fore vt magno eum interuallo post me relinquerem. Non tamen quòd humanam nobilitatem pluris quàm par sit faciam, nisi adhibito Dei timore omnium virtutum fonte. Præterea si mecum esset iste comparandus, (quod absit) quid quęso sordidius Franciscano isto? qui quòd peram mendicus olim circumgestarit, in rei memoriam, vt est verisimile, Diogenem mendicorũ sordidissimum pera humero imposita, suo Virorum Illustri. libro depingendum curauit? Cæterùm habeo de quo mihi gaudeã, quandoquidem Theuetus eorum omniũ qui hac ætate aliquid scripserunt fastuosissimus spõte agnoscit, se hoc scriptorum genere à me superari: quamuis aliorum omnium respectu minimũ me esse, non inuitus agnosco. Quãobrem suam ipsius confessionem veluti pro me facientem lubens admitto. Atqui odiosissimis suis repetitionibus delectatus, addit, *Ne autẽ existimet, obijci à me sibi nihil posse præter professionis imperitiam*: nõ parum sanè dolerem, si ego, non infimæ, per Dei gratiam, sortis homo, similis essem Theueto, in cuius scriptis nullo respectu habito Cosmographicæ professionis, quam Regum nostrorum facilitate est adeptus, nihil est tam prophanum, tam ridiculum, tam puerile, tam denique à vero alienum quod non legatur: cùm tamen nonnisi grauia, seria, vera, tractare debuisset. Huius autem rei testes eos appello qui lectis Theueticis scriptis liberè & a-

pertè ſententiã ſunt dicturi:adulatores enim Theueto ſimiles nihil moror, quippe ſuſpectos: & fide indignos eſſe, res ipſa loquitur. Addit, *Videamus quæſo ánnon quædam minùs credibilia ſcripſerit Lerius, quàm ſit Quoniambeci hiſtoria.* Omnino ſanè nulla. Quòd ſi ſecus erat,cur non exemplum ſaltem vnum in medium attulit?aures verò legentium obterere non ceſſauit his verbis? *Pudet me*, debuit addere quòd impudentiſſimè ſim mentitus, *manum calamo admouere.* Etiamſi tota hęc narratio,quam pauciſſimis verbis expedire non erat difficile, Theueti ingenium referat,ſi tamen ingenuè quod res eſt fateri vellet, non dubito quin alij quicquid eſt ornatus acceptum ferret. *Vt pro meritis excipiam nugatorem iſtum,qui fabulis compleuit.* Bona verba Theuete:itáne cæteros tuo metiris pede? *paucula ſcripta.* Non omnia vidit,hæc tamen nõ moror: iſte verò longè ſibi meliùs cõſuluiſſet ſi aut pauciora,eóque meliora, aut ſanè omnino nulla edidiſſet, *quæ ſub illius exſtant nomine.* Theuetum tamen, vſque adeò vrunt vt (quantum à fide digniſſimo viro accepi)quæ in eum emiſi 500.coronatis redempta vellet. At crepet licet: Cur enim Euangelium infamans,eos à quibus ne tantillum quidem eſt læſus laceſſiuit?Addit prætereà,*eos qui non omnino malè in me ſunt affecti, pudore ſuffundi:* Ego verò reſpondeo me nulli vnquam (Dei beneficio)cur in me malè fuerit affectus occaſionem præbuiſſe, nedum vt pudoris vlli cau-

li causa fuerim. Det igitur fideiussorem Theuetus, quandoquidem istud confinxit, si fidẽ sibi vult haberi. Ad sequentia quod attinet verba, *ineptias, nænias, gerras, fabulas quibus eorum*, inquit, *oculos pascere volo, qui in legendis meis libris*, quos itidem ineptias vocat, *operam ponunt*: video miserum hominem in me vehementer exacerbatum, quòd victum se sentiret hæc omnia mihi, tum in hac præfatione, tum in ipsa historia in se scripta surripuisse. Apparet igitur istum, qui paulò ante furti crimẽ, mihi affingebat, plumis meis ornatum esse: quas tamen, tanquam ipsi accommodatissimas, nõ inuitus relinquo. Itẽ de eo quod subiicit dictum velim *me eò impudentiæ deuenisse, vt subtilius in nominis mei significationem inquirendo, affirmarim, Leri, Barbarorum lingua ostreum sonare*. Quod equidem verissimum esse affirmo. Norũt enim nautę, cæterique qui eò nauigarunt Leri-pes dictionem compositam, ostreum ea lingua sonare. Impudentiam verò quam mihi impingit, ipsi relinquo. Nihilominus tamen mordere non desinit, ait enim, *Quamuis id mihi cõcedatur*, putà nomen meum Americanorum lingua ostreum sonare, *tantus tamen authoritate non erat, quantus videri cupit, quoniam*, inquit, *ostreum eram testis, non sanè meis, sed Collignÿ Castelli septo à Villagagnone reclusum*. Nonnihil hoc loco de balænis interserit, de quibus, sicut etiam de testinibus & crocodilis suo dicemus loco. Authoritas verò, de qua agit,

quid ad rem obſecro? Quid item reclusio illa in caſtelli Collignij ſepto? An iſte, qui bonam ætatis ſuæ partem in monaſterio trãſegit, vbi nonnullos ex ſuis fratribus *in pace* repoſitos vidit, ac forſitan ipſe repoſuit, nos veram religionem amplexos, inſtar monachorum, in illo caſtello recluſos fuiſſe autumat? Toto cœlo aberrat ſanè: quinimò Chriſtiana fruentes libertate, quócunque ferebat animus ire licebat: & eiuſmodi hominum hypocriſim palam faciebamus. Ne autem id mihi obijciat quod alicubi à me dicetur, nos nonniſi venia impetrata ex illo loco egredi ſolitos, quòd omnibus erat commune ſi ad me vnum reſtringere vult, tam clarum ſtultitiæ ſuę édit ſpecimen, quàm luculenter ignorãtiam probauit ſuam cùm ſcripſit, *Sacras literas agriculturæ Abelis mentionem facere*: etenim ſi paulò attentiùs aduertat animum, intelliget Abelem paſtorem, Cainum verò terræ cultorem fuiſſe. Geneſ. 4.2. Etenim fortè in typographum culpam reijciet, cuius excuſationis ope euadere conabitur. Sed non ita ſuccedet in ſexcentis ſuorum operũ locis in quibus maniſeſtè falſarius deprehenditur. Tãdem Theuetus quem ſatietas nunquam capit *Quoniãbecum* ſuum efferendi (quem etiam pro meritis excipio) ait, *haud dubiè illum Margaiatibus, Luſitanis & alijs hoſtibus maximo fuiſſe terrori*, Eſto ſanè: quemadmodum enim iam antè dixi peſſimè in eos fuiſſe animatum, ſic quàm crudeliter poſſet ab eo exceptos fuiſſe

Singul. Am. cap. 58.

non

non negarim. Tribuit autem *robur*, *& vires immani illius corpori* non minores ; ac si tale fuisset monstrum quale fuit Athleta ille qui Anno 1582. mensibus Maio & Iunio, Constantinopoli in spectaculis à Sultano Solymano exhibitis admiranda perfecit. Quippe trabem in altum attollebat, quam deinde sine manuū adminiculo humeris excipiebat, quam homines duodecim loco mouere vix potuissent. Prętereà humi prostratus, cathenísque ferreis humeros femoráque vinctus, lapidem ab hominibus decem magno labore admotum pectore gestabat. Nec plus ex eo laborabat quàm cùm homines quatuor securibus & massis ligna oblonga ventri illius imposita diffindebant. Alia item prorsus admiranda præstabat quæ nota sunt ex historia hac de re nuper edita. Obsecro vos, si *Quoniambecus* Theueticus, qui statura fuit mediocri, ad istius monstrosum robur & proceritatem admirandam accessisset, num longè ab eo impensiùs fuisset celebratus quàm fuerit vnquã à Poetis Briareus ille ? Quod verò affert de prudẽtia & pietate Barbari istius prætereo, neque enim est quòd immorer. Venio igitur ad ea quæ sequuntur. *Iactator*, inquit, *erat omnium de quibus vnquam audierim summus*. Excepto Theueto, qui fastu & arrogantia plenus, cùm Lutetiæ tum alibi ad libros à se scriptos coemendos neminem non solicitat. In quo Solomonis præcepto non paret

Prouĩ.27.2.Laudet te alienus,& non os tuum: extraneus & non labia tua. Præterea quod addit, *Barbarum iſtum compluria hoſtium ſuorum millia à ſe perempta fuiſſe iactare ſolitum.* Sed perlepidum eſt quòd ſequitur. *Illius palatium hoſtium capitibus fuiſſe extrinſecus ornatum:ditionem verò admodum populoſam,quámque flumina & montes ab alijs diuiderent.* Tantam verò tẽporis iacturam quamuis me pigeat feciſſe refutandis Theueti nugis, tamen hoc loco eos omnes qui eò tum appulerũt appellare iuuat, vt apertè dicant annõ quo tempore illic degebat Villagagno ædificiorum genus aliud fuit,præter illud quod à me cap.16.his verbis deſcribitur: inſtar pergularum hortenſium noſtratium ſunt caſæ, oblongæ, humiles & rotundæ : lignis herbíſque tectæ: quarum præſtantiſſimam, vix auſim cum haris Europæis comparare.

Quid igitur de tam magnifico *Quoniambeci* palatio à Theueto conficto dicemus? niſi vt cũ ſua Herricopoli fictitia, de qua priùs, atque etiam in ſequentibus nonnihil ſumus dicturi, inter nubiũ Chimæras collocemus? De *ditione* cuius meminit,iam eſt à nobis dictũ,atque inferiùs dicetur:non modò quoad *Quoniambecum* ſed quoad cæteros duces qui à Barbaris in ſingulis pagis eligi ſolẽt.Igitur vt huic paraphraſi in Theueti caput hoc 149. libri Viror.Ill.tandem aliquando finem imponam,videamus quid nobis veluti pro bel-

lariis

lariis asseruauit. Ait eo loco quo de flumine vasorum deque illius in America situ agit, *perinde esse atque est locus ille inter Castilionem pagum & Colongaum, qui Ollarum pons ab indigeis nominatur: rupes enim in ollarum modum excisæ efficiunt vt Rhodanus qui ad radices, credo montis in eas se ingerit, ollæ bullientis speciem referat.* Ad quæ paucis respondeo, Ardelionem istum qui in illas rupes Rhodanum ingerit admodum esse impudentem: quandoquidem iis omnibus qui è Germania aut Heluetia Lugdunum commeant, notũ est Rhodanum ab eo loco duobus passuum millibus esse remotum, quin rupes altissimæ, si illac flueret, essent superandæ è quibus torrens ille quem Valserinam indigenæ nominant, quíque ad Meridianum pagum, quà iter est Geneuâ Sãclaudium, originem habet. Theuetum igitur, vt hæc loca, nisi malit à describendo prorsus abstinere, veriùs describere discat ad præruptas hasce rupes relinquo. Moneo tamen imprudenter immanem illam testudinem cui à nobis imponetur cap. huius libri 3. periculum esse ne præceps ruat non in Rhodanũ ipsum sed in torrentem illum rapidissimum, citissiméque submergatur. Hæc fuere opponenda iis quas in me non ita pridem emisit Theuetus ineptiis: Intelligat autem futurũ vt quotiescunque me lacesset experiatur, licet cucullam suam cum mitra commutarit, nihilo plus Abbatem se à nobis reformidari, quàm olim

Franciſcanum:etiamſi *Parouaſtium* ſuum Floridæ Regem Leoninis exuuiis amictũ *Quoniãbeco*, vt in me impetũ faciat,eſſet adiũctu-rus. Ac ſanè efficiet fortaſſe vt viri quidam, quibus nullo modo ſum comparandus,calamo tandem manum admoueant, eúmque ita tractent vt notatis craſſis erroribus quæ paſſim in ipſius ſcriptis occurrunt,vniuerſa illius opera,ne excepta quidẽ Coſmographia nec viror. Illuſtr. libro ad aromatarios relegent. In quibus tamen peſſimè collocatam eſſe egregiam operarum tum typographicam,tum cælaturæ operam,nemo non dolet.

Ad finem properanti mihi occurrit Genebrardus, is Chronologiæ ſuæ editione poſtrema,poſtquam nos(quos hęreticos appellat, nec probat tamen) conuiciis proſcidit, ſcripturæque locum in nos detorſit, ſcribit, *nauigationem noſtram infortunium ijs attuliſſe,qui ante nos eò nauigarant: infœlicitatem verò motibus à nobis excitatis auctã fuiſſe, vt proinde Villagagno nos partim ſtrangulauerit, partim in patriã puniẽdos præmiſerit mox,ipſe,nempe Anno* 1558. *inſecuturus*.Ego verò reſpondeo quoad *infœlicitatem* illam quam nobis tribuit,Præfationem hanc cæteróſque locos in quibus Theuetus à nobis refutatur iis ſatisfacere poſſe qui rectum de cauſſa noſtra iudicium ferre volent.Addit autẽ me vnum fuiſſe ex authoribus tragœdiarum quas nobis affingit. Atqui impurus ille Apoſtata Launoeus, atque adeò

adeò Theuetus ipſe longè humiliori me loco collocāt, quàm vt vllius rei author eſſem, nec ſanè tum eram. Videbit itaque Genebrardus quomodo cum ſociis illis ſuis cōſentiat: quibus, ſi quando concilietur, reſponſum forſitan audiet. Interim teſtor tota illa nauigatione talem me (per Dei gratiam) pręſtitiſſe, vt nullus ſit à Religione mea quantumuis alienus qui conqueri de me meritò poſſit.

Cæterùm lectores rogatos velim ne eo offendantur quòd, quaſi mortuos excitaturus, Villagagnonis apud Americanos geſta in hac hiſtoria palam ediderim: præterquam enim quòd argumento quod mihi aſſumpſi neceſſariò cohærent, teſtor ſi ſuperſtes eſſet multò plura me adiecturum fuiſſe.

Tandem verò pauca quædam de meo inſtituto ſunt dicēda. Religionem inter ea quæ diligenti obſeruatione digna cenſentur primum obtinere locum nemo vnquam negauit. Hinc fit vt (quamuis fuſiùs quænam à Barbaris colatur huius libri cap. 16. ſim dicturus) hoc loco nonnulla obiter attingere mihi videatur neceſſe: præſertim cùm narrationis initium à quæſtione fecerim quam ſatis ſuſpicere (meo quidem iudicio) nō poſſum, nedum vt à me ſoluatur. Video igitur eos qui optimè ex ſenſu à natura indito de his rebus ſenſerunt, dixiſſe quidem, notionem illam, quòd à ſupremo quodam pendeant res omnes hominum, animis ita naturaliter infixam

esse vt auelli nullo modo possit: Itaque quãuis in cultus diuini ratione controuersię nõ paucæ exortæ sint, fundamentum tamen hoc cõuelli non posse, hominem instinctu quodam à natura indito eò pertrahi vt religionem aliquam, seu vera illa sit seu falsa, profiteatur. Attamen istis sapienter determinatis non dissimularunt, vbi ad illud ventum est quò propensiùs humanum fertur ingenium in negotio religionis illud frequenter vsuenire quod ait Poeta,

Æneid.9. --- *Sua cuiquę Deus fit dira cupido.*

Quæ duo vt Barbaris nostris applicemus, constat eos homines cùm sint, notione hac omnibus communi præditos esse, homine aliquid esse maius, à quo bonum malúmque pendeat, tale saltem quale sibi fingunt. Quò referri debet cultus ille quem *Caraibibus* suis exhibent, à quibus statis temporibus bonum malúmue omen sibi adferri credunt. Summũ autem bonum in hostium vltione fortiter persequenda (quod olim Romanis, hodie etiã Turcis vsuenit) ponũt. Cultus verò ille qui apud alios populos Religionis nomen obtinet apud eos locum nullum habere dici potest: Quin & illud addi, eos (si quę gẽs in toto orbe terrarum) sine Deo vitam hanc transigere. Attamẽ hac in parte minùs fortasse sunt damnandi quòd & miseriam suam excæcationémque aliquatenus agnoscũt, (quamuis nec pœnitentiam agunt, nec remedio vtuntu

tur oblato)suámque mẽtem non dissimulāt.
Ad reliqua quod attinet, summæ capitum quas ad libri initium apposuimus quid in toto historiæ progressu tractetur satis indicant: vt & primum caput qua occasione ad nauigationem istam suscipiendam permoti simus cõmonstrat. Præterea typos tres prout prima libri huius editione eram pollicitus addidi; plures etiam dare optabam: at typographus in cælatura sumptibus faciendis negauit se suffecturum.
Cæterùm non me latet quod vulgò dici solet: Senes, eósque qui à longinquis peregrinationibus sunt reduces, quòd nemo sit qui obsistat, non rarò mentiendi licentiam sibi arrogare? Ego verò testor me, qui & mendacia & mendaces odi, si qui sint qui fidem adhibere nolint multis sanè ante hæc tempora inauditis quæ à nobis commemorantur, non eo esse animo, quo in rem præsentem veniāt, vt ad ea loca deducam. Nec magis commouebor istis quàm adhuc cõmotus sum postquam mihi renuntiatum est non deesse qui fidem iis non haberent quæ à nobis de horrenda illa fame Sancerrana sunt scripta, quā ausim affirmare minùs asperam, quamuis diuturniorem, ea fuisse quam in mediis vndis remigrãtes perpessi sumus. Enimuerò si isti, de quibus fit sermo, fidem iis derogare non verentur quæ in ipsius Galliæ veluti meditullio, plus 500. testibus superstitibus conti-

gerunt, quidni de iis dubitent quæ in remotissimis regionibus visa sunt, maioribus verò nostris inaudita, ita vt nonnisi experientia ipsa hominum animis insidere possint? Me autem hoc loco fateri non pudebit, ex quo in Americam transportatus sum, quæ & incolarum viuendi ratione, & animantium forma ipsáque adeo terræ fœtura à nostris Europæis, Asiaticis, & Africanis prorsus alienis respectu nostri nouus Orbis meritò dici potest, opinionem abiecisse quam de Plinio nonnullísque aliis induerã. Vidi enim permulta non minùs prodigiosa quàm quæ in eorum scriptis fide indigna censentur. Siquidem ea quæ oculis cernuntur penitiùs animum penetrãt. Ad genus orationis quod attinet, iam ante, tenuitatem meam probè mihi perspectam esse testatus sum. Non dubito autem quin multorum iudicio phrasibus nõ sim vsus tum ad rem nauticam, tum alias satis accommodatis. Illis itaque satisfactum non esse certò scio: præsertim verò Gallis nostris quorum aures delicatissimæ nil nisi tersum sermonibúsque nouis ornatum admittunt. At verò multò minùs iis placebimus qui libros omnes vt pueriles & steriles damnant, nisi aliunde desumptis historiis luxurient: Quamuis enim ad ea quæ tractaui multas accommodare facile mihi erat, tamen excepta Gomaræ Ind. Occid. historia, qua ob rerum multarum cum his nostris affinitatem non

raró ſum vſus, vix vllas in medium afferre contigit: niſi quòd poſtrema hac editione nonnulla memoratu digna addidi. Ac ſanè (quantum mihi cernere datur) hiſtoria quæ proprio ſuo argumento ornatur repudiatis aliarum veluti alienis plumis, legentium animos à propoſito minùs remouet, efficit vt authoris ſcopũ lectores faciliùs poſſint aſſequi. Præterea ab iis quęro qui commentarios iſtius ætatis legunt ánnon tædium parit, allegatio illa ſententiarum propè infinita quãtumuis ad rem accommodatarum? Ne autem mihi quis obijciat quòd vt, Theuetum antè, nunc etiam alios reprehendens in eandem tamen incurram reprehenſionem: Si quis eſt, inquam, qui improbet (quaſi arrogantiùs dicta) quod vbi de vita & moribus Barbarorũ verba facio frequenter has vſurpem formulas, vidi, interfui, accidit mihi, atque alia eiuſdem generis. Reſpondeo res illas ad meum ipſius argumentum pertinere: deinde res deſignare non rumoribus auditas ſed & oculis ipſis & experientia confirmatas, immo auſim dicere à nemine alio vſquã obſeruatas, multò minùs memoriæ proditas. Quod non de vniuerſa America dictum velim, ſed de illa plaga quã per annũ incolui, nimirũ ſub tropico Capricorni apud Barbaros Americanos quos *Tououpinambaulſios* appellant. Denique fidem do iis qui veritatem ſimplici ſermone prolatam mendacio verborum exquiſito ornatu fucato præferunt, fore vt ea quæ à me ſunt

in hac historia tractata verissima esse comperiant, quinetiam nonnulla esse quæ, quòd maioribus nostris fuerunt ignota, admiratione digna sint iudicanda. Deum orbis & tot præstantissimarum rerum conditorem & conseruatorem oro, vt meum hoc opusculum ad nominis ipsius gloriam cedat. Amen.

PLVS VIDERE QVAM HABERE.

PSALMVM CVII HVIC NAuigationi accommodatißimum, ex D. Th. Bezæ paraphrasi poetica descriptum hoc loco apponere visum est.

EIA Deum cantate bonū, cantate benignū,
Cunctísque largum seculis.
Dicite crudeli quos ille redemit ab hoste,
Vos disſipatos colligens,
Quâ sol exoritur, quâ noctis cōditur vmbris,
Quâ mundus æstuat, & riget, (tes,
Vt miseros quondā per inhospita saxa vagan
Fame, sitíque torridos,
Clamantes vos semianimes exaudiit ille,
Malísque cunctis eruit.
Deduxítque viis deserta per auia rectis,
Cultísque statuit vrbibus. (ctis,
Clementē hunc, inquā, cantate, & dicite cun-
Res iste quantas gesserit.
Quos miseros vesana faméſq; sitíſq; necabat,
Potu, cibóque recreans.
Vos quoq; contēpti tandē quos numinis ira
Eius rebelles vocibus, (bras
Carceribus clausit tetris, mortísque per vm-
Vinclis reuinxit ferreis, (lore,
Quos tādem edomitos longo fera corda do-
Opísque prorsus indigos,
Audiit oppressos tantorum mole laborum,
Potentéque eruit manu, (bris,
Carceris & tetri è tenebris, ac mortis ab vm-
Ruptis reduxit vinculis,

Clementē hūc cātate alacres,&dicite cunctis
Res iste quantas gesserit.
Ingenti abrumpens æratos robore postes,
Vectésque frangens ferreos.
Vos quoque neglecto qui recti tramite, tātæ
Pœnas luitis amentiæ, (tis
Prostratis quib' est cibus omnis nausea, mor
Pulsantibus iam limina,
Quos tamen ad sese clamātes audit, & vnam
Semel loquutus voculam, (chro
Quamlibet oppressos seruat, velutique sepul
Putres iacentes eximit, (ctis
Clementē hunc cantate alacres,& dicite cun
Res iste quantas gesserit.
Huic,inquā,laudes cantate,huiúsque sonoris
Narrate gesta cantibus.
Ac vos tranantes pictis vada salsa carinis,
Maris coloni diuitis
Magna Dei verè miracula cernitis,alti
Dispersa campis æquoris.
Nam simulac iussit,rapidi tota æquora venti
Ad ipsa tollunt sydera,
Abripitur pariter ratis,& nunc nubila tāgit,
Tumente vecta gurgite,
Tartara nunc cōtra prȩceps cōtendit ad ima,
Ipsisque iungitur inferis.
Vorticibus miseri titubāt hinc vndiq; nautȩ,
Ceu turba nutat ebria.
Nil artis præcepta iuuāt,animíque, manúsq;,
Spe destitutis concidunt.
Clamant:clamātes superū pater audit,& istis
Angu-

Angustiis mox eripit.
Æquora iussa cadũt subitò, fluctúsque silétes
Tranquilla lambunt littora.
Incolumes illi optato se littore condunt,
Miris ouantes cantibus.
Clementẽ hunc igitur cãtate,& dicite cũctis
Res iste quantas gesserit. (teruę,
Narrate hũc, inquã, plebísque senúmque ca-
Dignísque ferte laudibus.
Irriguum iste solum siccis immutat arenis,
Quæ tota sorbent flumina,
Et fœcunda priùs salsugine rura colonis
Iratus implet impiis.
Hic bibulis contra fontes educit arenis,
Desertáque madidat sola:
Infamésque fame cãpos mortalibus implet,
Vrbis frequentis incolis.
Hic segetes,illic assurgunt ordine vites,
Hinc mesis,hinc vindemia. (propago,
Succrescit numerosa hominũ pecudúmque
Fauente numine cœlitus.
Et tamen his rursum casus,variíque labores
Temporibus imminent suis,
Expositis varia in ludibria regibus ipsis,
Inque vltima repulsis sola,
Elatis contra miseris,multáque beante
Prole sterilem prius domum.
Hæc hilares spectate boni,cogantur ad ista
Vt impij obmutescere.
Ecquis erit verò sapiens qui denotet ista,
Bonum vt Deum norit satis?

HISTORIA NAVIGATIONIS IN BRASILIAM, QVAE ET AMERICA dicta est.

QVA DESCRIBITVR AVtoris nauigatio, quæque in mari vidit memoriæ prodenda: Villagagnonis in America gesta: Brasiliensium victus & mores, à nostris admodum alieni, cum eorum linguæ dialogo: animalia etiam, arbores, atque herbæ, reliquáque singularia, & nobis penitùs incognita.

CAP. I.

Quæ causa, tam longinquæ periculosæque, in Brasiliam expeditionis, fuerit.

QVONIAM, quæ sit amœnitas, amplitudóque & vbertas, quartæ orbis terrarum sectionis, quę America Brasiliáque vulgò dicitur: quiúsque cingatur insulis, & regionibus conti-

neatur;quas antiqui penitus ignorarunt: quamque multis petita nauigationibus, annis abhinc octoginta, ex quo primùm innotuit: pleríque nostra memoria Cosmographi, in explicandísque rebus gestis versati homines docuerunt: illo omni argumento, longè latéque diffuso liberati, hac quidem historia, complecti decreuimus ea duntaxat, quæ inter eundum & redeundum, & apud feros Americanos, quibuscum circiter annum vixi, experiendo & obseruando, visu auditúque percepimus. Quod vt planiùs exponam, ab initio quænam adeò longinquæ, difficilísq; expeditionis, causa fuerit, breuiter, explicabo.

Autoris scopus.

Conatus Villagagnonis.

Anno 1555. Nicolaus Durantius, eques Melitensis, cui cognomen additum est Villagagno, suam in Gallia conditionem ægrè ferens, maximè quòd apud Nannetes, vbi tunc agebat, offendisset: compluribus in locis, cũ honestis omniũ ordinum hominibus cõmunicat, se iamdiu decreuisse, nõ modò lõginquã in terrã discedere, vbi puritatẽ Euangelicã liberè amplexus Deum coleret: verùm etiã esse in animo, iis sedẽ ponere omnibus, qui vt proscriptiones (quę tunc tẽporis erant acerbissimæ, adeò vt multi quotidiè mortales nulla neq; sexus, neq; dignitatis habita ratione, regio passim edicto, senatoriisq; sententiis, bonis fisco addictis, religionis ergò viui cremarentur) euitarent, eò confugere vellent.

Addebat, tũ ijs quibuscum ageret, colloquẽdo: tum absentibus per literas: se mira cum audisset, de eius partis Americæ, quę Brasilia dicitur

ur,pulchritudine atque vbertate,libenter,vt & edem poneret,votíque compos eſſet, eò pro- ecturum eſſe. Qua diſſimulatione, hominum quorundam illuſtrium, qui veræ pietati no- nen dederant, conciliatis animis, quòd ea vo- untate, quam ille fingeret, iſtiuſmodi recep- um deſiderabant: maximéque Gaſparis Coli- iij,beatæ memoriæ, qui maris præfectus cùm ſſet, regíque Henrico, eius nominis ſecundo, hariſſimus: docuiſſétque ſi Villagagno expe- itionem ſuſcepiſſet,magnas opes inueniri poſ- e,multáque alia,quæ toti regno prodeſſent:au- or fuit, vt duabus inſtructis nauibus, & arma- is, & CCXXVI M. HS. à rege donatus,mari ſe ommitteret.

Gaſpar Colinius,in Gallia mari præfectus nauigationis autor.

Ad hæc,antequam è Gallia Villagagno exce- eret,data fide, honeſtis hominibus, qui ea de auſa ſequebantur,confirmarat: ſe,quo in loco onſiſteret, vt ſincerè Deus coleretur, operam ſſe daturũ. Quibus ita conſtitutis,comparatá- ue nautarum & opificum manu, quam ſecum duceret,anno 1555.menſe Maio, mare ingreſ- is,varíeque iactatus, tandem difficultatibus ſu eratis omnibus, Americam Nouembri tenuit.

Cùm ſuos in terram expoſuiſſet, de munien- a rupe,quę ad oſtium ſinus, qui ab Americanis *anabara* dicitur, cogitauit. ille vt poſtea expo- ã,tribus & viginti gradibus,vltra Aequinoctia m circulũ,porrectus eſt:nimirũ ſub Capricor i Tropico, vnde noſtri fluctib. repulſi,neceſſa ò duo milia paſſuum progredientes terrã ver- s,inſulã antè deſertam tenuêre: quò tormẽtis

expositis, impedimentísque omnibus, vt se
cum à feris gentibus, tum à Lusitanis defendo
rent, qui iam in continenti multa communie
rant, aggerem comportare cœperunt.

Villagagno Geneuam scribit.

Interea Villagagno, mira se propagandi E
uangelij cupiditate, ardere simulabat, suísqu
persuadere nitebatur, ita vt nauibus onustis, &
ad reditum in Galliam paratis, nuntium literá
que Geneuam mitteret, ab Ecclesiáque petere
vt sibi, quoad eius fieri posset, in re tam pia au
xilio esse vellet: vrgebátq;, vt quod in animo h
buisset, quódq; totis viribus desiderasset, perf
ceretur, non ministros modò Verbi diuini mi
tendos esse: verùm etiam, qui se suósque in di
ciplina continerent, feráſque nationes ad cog
nitionem salutis adducerent, homines in fid
Christiana bene fundatos, comites pastoribu
adiungendos.

Quibus literis Ecclesiæ Geneuensi redditi
primùm actæ Deo sunt gratiæ, de amplificat
Christi regno, in tam dissita regione, atque in
mani, populóque qui in maxima veri Dei igno
ratione versabatur. Deinde, vt istiusmodi po
stulatis satisfieret, posteaquam Colinius apu
Gallos Thalassiarcha ad quem Villagagno
de causa scripserat Philippum Corguillerium

Philippus Corguillerius, se ad Villagagnonem iturum profitetur.

qui se prope Geneuam contulisset, eiúsq; fui
set iuxta Castillionem in Gallia vicinus, per lit
ras hortatus esset, vt eos qui ad Villagagnonei
ire vellent, deducendos susciperet: is & pastor
Geneuensium quotidianis vocibus excitatus,
singulari erga opus tam pium voluntate, no

sen

ſenectutem neque valetudinem excuſans, negatiáque & liberos, qui tot regionibus interpoſitis eſſent relinquẽdi, ſe profecturum eſſe pollicetur.

Reſtabat omninò, vt de paſtoribus eligendis ageretur: itaque Philippus amicíque cum quibuſdam, qui tùm Geneuæ, ſanctioribus literis operam dabant, communicat: præcipuè cum Petro Richierio, quinquaginta tùm annis nato, Gulielmóque Charterio. Ii communi ſententia reſpondent, ſi Eccleſia ſe legitimè vocaſſet, non recuſaturos eſſe. Quibus à collegio paſtorum Geneuenſium, cùm eſſent interpretati deſumptas è ſacris voluminibus periodos, de more approbatis, ſuóque vt fungerentur officio admonitis, duce Philippo ſe nauigaturos ad Villagagnonem, ſponte ſua profeſsi ſunt, vt Euangelium in America publicarent. Richierius & Charterius miniſtri in Americam miſsi.

Adiungendi erant etiam comites, qui ſumma religionis Chriſtianæ capita probè tenerẽt, ex literíſque Villagagnonis periti artifices: nihilò ſecius neminem circunuenire Philippus: demonſtrare, longo difficilíque itinere, terra trecentis, mari quadragies centenis milibus paſſuum ſuperandis, elaborandum eſſe: delatíſq; Braſiliam, panis loco farinã ex radicibus apponendam, vinóque abſtinendum, quòd eo Braſiliẽſes careant: vtque nouo in orbe, quod & literę Villagagnonis declarabant, nouo victui, dapibúſq; à noſtra Europa penitùs alienis, aſsueſcendũ eſſe. Qua de cauſa, qui res incognitas audire quàm experiri mallent, neque ſolum vertere cuperẽt, Quæ in Braſilia viuendi ratio.

vt & maris tempestates, Zonámque Torridan
paterentur, & Polum viderent Antarcticum
de nominibus dandis non admodùm fuere sol
liciti.

Eorum nomina, qui Geneua profecti, nauigarunt in Americam.

Attamen multùm appellando & conquiren
do, cæteris, vt videtur, melius animati, Philipp
se, Richerióque & Charterio dant comites Pe
trus Bordonius, Matthæus Verneuilius, Ioan
nes Bordelius, Andręas Fontius, Nicolaus Dio
nysius, Ioannes Gardienus, Martinus Dauid
Nicolaus Rauiquetus, Nicolaus Carmulus, Ia
cobus Ruffus, egóque Ioannes Lerius, duos &
viginti annos natus, qui tum vt Dei gloriæ, pro
sua erga me misericordia seruirem: tùm vt no
uum orbem cognoscerem: illis tredecim suc
centuriatus, anno 1556. 4. Id. Septemb. Geneu
sum egressus.

Castillionem petimus ex itinere, ibíque Co
linium, quem mari præfectum fuisse demõstra
ui, conuenimus, is non vt incœpto tantùm in
steremus adhortatur, verùm etiam pollicitus se
in iis quidẽ rebus, quæ ad nauigationẽ pertine
rent, auxilio futurũ: in spem nos erigit fore, vt
permagnas vtilitates, Deo fauẽte, nostri labores
afferrent. Inde Lutetiam profecti, dùm mẽsem
integrum, in vrbe commoramur, tùm nobiles
aliquot tùm plebeij, cùm de nauigatione audi
uissent, se nobis adiunxêre: Rhotomagóq; tan
dẽ præteruecta, Iuliobonæ, qui portus in Neu
stria obtigerat, in apparãdis rebus ad profectio
nem necessariis, armandáque classe. mensem al
terum consedimus.

CAP.

CAP. II.

Aſcenſus in naues Iuliobonæ: itémque occurſus nauium & expugnatio: tempeſtates, littoraque & inſulæ primum obuiæ.

ITAQVE cùm Boiſius Villagagnonis nepos, qui antè Iuliobonam aduenerat, pecunia regia tribus inſtructis nauibus, prouiſáque re frumentaria, pro imperio iuberet: 13. Cal. Decembr. in naues conſcendimus. Ipſe Boiſius, ex nauibus vna, quę Roberga minor appellabatur, octoginta nautis militibúsque occupata, legati nomen imperiúmque habuit. Alterã, duce Mario, Robergę maioris titulum pręferentem, gubernatore autem Ioanne Humberto Hareflorienſi, vt res ipſa docuit, experientia in nauigando ſingulari, centum & viginti mortalibus, quo in numero cenſebar, attribuit. Tertia quæ Roſea, cẽturionis nomine vocabatur, annumeratis ſex puerulis, ad linguam Americanorum addiſcendam, tranſportandis: quinque autem, vnà cum moderatrice, virginibus (quę primũ è Gallia mulieres, magna Barbarorum admiratione, qui tantum nudas antè vidiſſent in Braſiliam delatæ ſunt) nonaginta circiter hominibus completa eſt. — Boiſius claſſi pręficitur.

Eo die ipſo, cùm è portu ſolueremus, tormẽtorum ſtrepitus atq; tympanorũ, buccinarúmq; — E portu naues ſoluunt.

ſoni, cæteráque eiuſmodi, quæ nauibus in expeditionem euntibus, ſolemnia eſſe conſueuere, circa meridiem audita ſunt. Primùm in mari Cauxio, duobus à portu ſalutari milibus, anchoræ iactę. quo in loco, vt aſſolet, nautis militibúſque recognitis, & profectione imperata: eius nauis quam conſcenderam funis anchorarius abrumpitur, anchoráque labore maximo recuperata, profectio in craſtinum indicta eſt.

Itaque 12. Cal. Decemb. è terra prouectis, & Britanniam ſub dextra relinquentibus, duodecim dierum tempeſtate coorta: plerique metu & nauſea vehementer conflictati præcipuè qui mare nunquam viderant, ſingulis ſe momentis abſorbendos eſſe cogitabant. Réſque profectò eſt admiratione digniſsima, nauē è ligno quantumuis magnam atque firmam Oceani vim pati poſſe. Nam vt è craſsiſsimis trabibus naues fiant, arctéque fibulis vinciantur: quemadmodum qua eram delatus, circiter centum pedes in longitudinem, in latitudinem verò viginti patebat quænam eſt cum altiſsimo latiſsimóque Occidentali Oceano, magnitudinis tantulæ collatio? Qua de cauſa cùm nauigandi artem vniuerſam, tùm ſigillatim acum nauticam, ad moderandos curſus maritimos excogitatam, nemo ſatis vnquam laudauerit: quam tamen antè annis ducentis & quinquaginta eſſe in vſu, quidam memorię prodidêre. Igitur, cùm dies tredecim, magnis difficultatibus, nobis eſſet nauigatum, Deo fauente, tranquillitas reddita eſt.

Nauigationis, acuſque adeò maritimæ pręſtantia.

Con-

Conſequenti pòſt die Dominico, duabus onerariis nauibus Britannicis, ex Hiſpania redeuntibus occurrimus: parúmque abfuit, quin nautæ noſtri, cùm eſſe quæ eripere poſſent, intellexiſſent, eas penitus expilarent. Quemadmodum enim demonſtraui, tormentis cæteróque omni apparatu bellico inſtructi, confidebant, neque ſi infirmioribus occurriſſent, ab iniuria facilè temperabant.

Et quoniam in hunc ſermonem incidimus, quæ nautarum ſit rapacitas, hoc primo nauiũ occurſu, declarare viſum eſt. Qui enim robore & armis præſtant, quod etiam in continente nimium ſæpè accidit, reliquos prædæ habent. Afferunt tamen, cùm vela obuios contrahere iubent, ſe iamdiu tempeſtate aut malacia terrã non attigiſſe, rebus egere omnibus, orántque vt pecunia redimere liceat: qua in colloquutione nauibus occupatis, ne ſcilicet onere peſſum eant, præſtantiſsima quæque extorquent. Obiicientibus (quod ſæpè nobis erat vſitatum) iniquiſsimum eſſe hoſtes iuxtà ſociósque prædari: ſolennia terreſtribus etiam copiis verba reponunt: more belli accidere, ſibi vt quiſque prouideat. Nautarum rapacitas.

Addam, quod exemplis poſtea comprobabitur, cùm Hiſpani Luſitaníque, ſe Braſiliã adiiſſe primos, omnémque adeò continentẽ, quæ à freto Magellanico, qui meridiem verſus quinquaginta gradibus extenditur, ad Peruſium, citráque Aequinoctialem lineam glorientur: eáque de cauſa poſsidere affirment, Gallos verò

ſe in iure ſuo interpellare : ſi mari vincant, crudeliſsimè interficiunt, in eamque feritatem aliquando deuenêre, cutem vt viuentibus detraherent, teterrimove genere mortis afficerent. Galli contrà, ſe Americæ participes eſſe demonſtrant: neque ab Hiſpanis Luſitaníſque vinci facilè patiuntur, ſéque acerrimè tuentes par pari hoſtibus referunt, qui eadē certè claſſe manum conſerere non audent.

Mire Deus mari, pro arbitrio imperat.

Vt ad nos redeam, iterum tempeſtate coorta, ſex ſeptémve dies mare adeò intumuit, pleríque vt fluctus non tantùm foros ſuperarent; verùm etiam, cùm eius rei periculum faceremus, de qua Pſalmus 107. meminit, ſenſibus penè orbati, ebriorum more vacillabamus: nauis autem ita fluctuabat, nemo vt ex nautis ſtare poſſet. Vt eodemque Pſalmo continetur, cùm ſuprà montes aquarum altiſsimos, maximéque timendos erecti : è veſtigio infrà profundiſsimos hiatus de merſi, tamen inter tot fata conſeruamur: ſentimus profectò admirandam Dei optimi maximi potentiam. Itaque, cùm periculo tam ſint affines, qui nauigant: Poeta qui latitudine lignorum, quibus nauigia facta ſunt, eos à morte ſeparat, videtur, quam par ſit longius ſeiungere. cuius', quòd ſint elegantiſsimi verſus adſcribere viſum eſt.

I nunc, & ventis animam committe, doloſo
Confiſus ligno, digitis à morte remotus
Quattuor, aut ſeptem, ſi ſit latiſsima tæda.

Tempeſtate ſedata, cùm Deus qui mari pro arbitrio imperat, ventum ſecundum excitaſ-

ſet,

ſet,ad mare Hiſpanum peruenimus, Noniſque Decembr. obiectum habuimus promontoriũ Sacrum. quo in loco, Hibernica naui obuiam facta, arte, de qua paulò ante diximus, noſtri epibatæ ſex ſeptémve Hiſpanienſis vini dolia, ficus, malaque Aurantia exportarunt. **Sacrum Promontorium.**

Septimo pòſt die, ad tres inſulas delati ſumus ex Fortunatis: has qui è Neuſtria nauigant, Gratioſam, & Lancilotam, & Fortauenturam nominant, antiquis autem appellabantur, Aproſitus & Iunonia, Ombrióſque: ſeptemque numero ſunt, quas nunc, vt opinor, omnes, Hiſpani occupant. Et quamuis in orbe deſcribendo, quidam Fortunatas inſulas,ſub vndecimo citrà Aequatorem gradu collocent: cùm me preſente, Aſtrolabus litem diiudicaret, inuenimus, ad viceſimum octauum Arcticum verſus ſitas eſſe: idcirco fatendum eſt, ſuo aliorúmque periculo,decem & ſeptem gradibus,iſtiuſmodi Coſmographos aberrare,quibus eas inſulas à nobis remouent longiùs. **Fortunatæ inſulæ.**

Hîc ſcaphis eductis, viginti ex noſtris benè armati, ad populandũque progredientes, conſpicati ab Hiſpanis, & repulſi,fuga naues petiêre. Attamẽ cùm ſe in omnes partes conuerterent, nauigiolo piſcatorio metu ab ſuis derelicto facti obuiã,cùm maximã vim marinorũ canum,circinorúmque nauticorum abſtulêre,nihilque omninò, ne velis quidem exceptis reliquêre:tùm quòd de Hiſpanis peius mereri non poſſent, quos vlciſci percupiebant, ſcaphã vnà cum lintre ſecuribus depreſſerunt.

Dùm tres dies, ob malaciam propè Fortunatas insulas commoramur hamis retibúsque ingentẽ piscum copiam cepimus: ideóque veriti, quòd aqua dulcis non suppetebat, ne siti premeremur, plus dimidia parte, in mare coniecimus. Genera, canes marini, Auratæ, piscésque alij quorum ignorabamus nomina. erant etiam Trichides, corpore tam paruo, vt caput cum cauda (quæ nihilò minus lata est) cohærere videatur: capite autem galeæ cristatę persimili, satis prodigiosæ. Decimo septimo cal. Ian. mari tertiò intumescente, scapham quæ vni ex nauibus adhærebat, fluctus tam citò compleuit; vt pessum iret: vixque duo nautæ, qui asseruabant, demissis è naui funibus periculum effugerent. Illud etiã cõmemorandum videtur quod accidit, tẽpestate dies quatuor desæuiente: coquus quidam laridum in cado ligneo temperans, fluctu supra foros elato, cùm cibum in mare longè proiectum amisisset: fluctus alter oppositus, eundem in locum vi magna retulit, neque cadum subuertit, veréque prãdium restituit, quod vt aiunt, præter casam fugerat.

Trichides prodigiosæ.

Admirabilis fluctuum reciprocatio.

Ad 15. Cal. Ian. die veneris Canariam in cõspectu habuimus. consequenti autem Dominico propius facti, erat constitutum ibi comeatũ expedire: aduerso tamen vento insulam nõ tenuimus. Hæc amœna est admodum, quam & incolũt Hispani, gignitq; saccharum in arundinibus, & vina præstantissima. Cæterùm tanta est altitudine, vt LX passuum milibus interiectis conspici possit. A quibusdam Taneriffe dicitur

Canaria.

citur, opinantibus antiquorum Attlãtem eſſe, à quo mare vocatur Attlanticum. Alij contrà, autumant duas eſſe inſulas, Canariam & Taneriffen. quæ lis, quod ad me attinet, manebit ſub iudice.

Eo die ipſo ſumus conſpicati myoparonem Luſitanum: qui cùm neque fugere poſſet, quòd vento ferebatur aduerſo, neque armis confideret: contractis de more velis, Boiſio ſe tradit in manus. Nec morati centuriones, vt qui iandiu decreuiſſent, ſuæ claſſi nauem adiungere, quã Hiſpanis Luſitaníſve ſperabant ſe erepturos: in myoparonem, ne aufugere poſſet, quoſdam ex ſuis imponunt. Veruntamen, cùm neſcio quibus de cauſis, Luſitano gratificari vellent, ſi confeſtim myoparonem alterũ inueniſſet adduxiſſetque, quem eripuiſſent, redditum iri promiſère. Ille, vt qui ſibi melius eſſe vellet, quam alteri, accepta, vt poſtularat, vnà cum armis ſcapha, viginti autem ex noſtris, cũ quibuſdam ex militibus ſuis: prædonis more, pyraticam enim, vt opinor factitabat: vt de improuiſo fortunam experiretur, longè claſſem contendit anteuertere. Myoparonis deditio.

Tum legebamus oram Africæ, à Mauritanis occupatam, ab ea ferè diſiuncti quatuor milia paſſuum: eſtque, vt à multis tunc fuit obſeruatum, terra valdè plana, humiliſque adeò, vt quantum oculi valebant, montibus nullis officientibus, ea nobis videremur altiores, ita vt, breui ſubmergenda crederetur, nauibúſque ſuperanda. Et quamuis, oculo iudice, ſe ad hunc Mauritania

modum res habeat, in omnibus ferè littoribus: tamen cùm illuſtriùs apparêret hoc in littore: cùm tantam ego planiciem, quæ vallis haberi poterat: contrà, mare tranquilliſsimum, quod altiſsimi mõtis effigiẽ præferebat, intuerer: memoria repetens quæ, hac de re, ſacræ docent literæ: illud excellentiſsimum Dei opus, magna cum admiratione, contemplabar.

Iob.38.8.10 11. Pſal. 104. 9.

Vt ad piratam redeam, qui vt diximus, ſcapha erat antegreſſus, ad 8. Cal. Ian. quo die natus eſt Chriſtus, in Liburnicam incidit, quã tormentis petere, viqueretinere contendit, & ad nos adducere. Quæ res valdè noſtris cẽturionibus placuit. nauis erat enim eximia, & plena ſale candido: quam, vt decreuerant, in Braſiliã ad Villagagnonem deduxêre. At in fide Luſitanis præſtanda, de reſtituendo myoparone, crudeles adeò extitere: vt Hiſpanis & Luſitanis, in vnum idemque nauigium coniectis, ne fruſto quidẽ nautici panis relicto, velis dilaceratis, ſcapha etiam ablata, qua deſtituti terrã tenêre nõ poſſent: mitiore conſilio vſi eſſe viderentur, miſeros ſi depreſsiſſent; quam ſi ita dimiſiſſent. Nã niſi alicundè ſcapha laborantibus opitulata ſit, certũ eſt, aut naufragio tandẽ, aut fame periſſe.

Myoparonis expugnatio.

Nautarum crudelitas.

Hoc facinore, compluribus inuitis, perpetrato: longè ſumus in altum prouecti, ſecundo flante Vulturno. Ne autem lectori faſtidium pariam, ſi tot naues expugnatas, ſigillatim commemorẽ: craſtino, tertióque pòſt die, cùm reſiſteret nemo, duas in poteſtatẽ, redegimus. Cùm Liburnicam, quæ prius occurrit, epibatæ noſtri, præ-

Duarum nauũ deditio.

præcipuè qui myoparonem Hiſpanicū aſcenderant prædę habere cuperent: eaque de cauſa eſſent minoribus tormētis aggreſsi: ducibus tamē vltrò citróq; colloquutis ab iniuria tēperarunt. Ex Hiſpanienſi altera, vinum, p[illegible]nis nauticus, aliaque cibaria direpta. Nullius tamē rei iacturā magis cónquerebatur Hiſpanus, quàm gallinæ. hāc aiebat, cùm procelloſo mari ponere nō intermitteret, ouū ſibi quotidie in naui ſufficere.

Die dominico, qui proximè ſequutus eſt: cùm is, qui ſpeculabatur ſignū de more dediſſet, animaduerſis quinque nauibus (de quarū magnitudine atq; forma diiudicare nequiuimus) nautæ noſtri, quibus fortaſſe non ſum placiturus, eorū virtutibus prædicādis, expediti & ante victoriā pæana concinentes, ſe cōſequi poſſe arbitra[illegible]r. Sed cùm nos aduerſo, illi ſecundo ven[illegible]ti, velis, vt aiunt, remiſque fugerent: qu[illegible]gno ne claſsis euerteretur periculo, pe[illegible]dique faceremus, ad prædandumq; milites incumberent: fruſtra defatigati manū conſerere non potuerunt.

Ne quis autem quæ cōmemoraui hactenus, falſitatis accuſet: nos videlicet, cum Braſiliā peteremus, mare infectum habuiſſe: obuiis aut fuga ſaluti conſulentibus aut vela demittentibus: affirmabo tribus omnino nauibus, quæ tormētis erāt inſtructiſsimæ, adeò vt quæ me accepiſſet, maiora octodecim ex ære tormēta, minora è ferro plus triginta ſuſtineret: nautas militeſq; decreuiſſe, vt qui omnes ferè eſſent Neuſtrij (gens in naumachiis omniū quę Occidētē verſus nauigant, bellicoſsima) ſi Luſitanæ claſſi

Neuſtrii in naumachiis excellunt.

occurrissent confligere, magna spe victoriæ. Animosum certè consilium, si ab iis qui res gestas memoriæ prodiderunt, nominatúmque ab Osorio repetamus, quantum armis Lusitani excelluerint, quas nationes, quámque varias deuicerint: cùm & bello contra Mauritanos in Africa contenderent, & Orientem versus contra Indos dimicarent. opponi tamen posset Gallos Barbaris dexteritate præstare (ex quibus cùm initio peterentur extitêre, qui aluearibus apum in hostes coniectis se defenderent) neque sine sanguine & sudore, tam fortes viros vnquam posse superari.

Osor. in Histor. Lus. lib. 8. & 9.

CAP. III.

Bonitæ, Albacoræ, Aurataque, & sues marin piscésque volatiles, aliique: quos tum vidimus, tum cepimus, sub zona Torrida.

EX illo tempore, tranquillitate vs ventóque accommodatissimo, ad tertium ferè gradũ citra Aequinoctialem peruenimus. ibi maximam suum Marinorum copiam & Auratarum, cõ rúmque piscium cepimus quos Albacoras & Bonitas, qui è Neustria nauigant, appellare cõ sueuêre: ex aliisque generibus quamplurimos Quo in numero erant & piscium volantium. de

Pisces volantes.

qu

uibus, cùm nautæ mentionem facerēt, existi-
nabam nobis imponere velle: donec ita se rem
abere comprobauit experientia. Tum è mari
mergere, & sublimè volando gregatim petere
isces vidimus, in morem alaudarum sturno-
úmque: volatus vero altitudine hastam æqua-
at, largitudine centum passus. Sæpenumerò ad
nalum nauium impingentes cadebant, & ma-
u facilè capiebantur. Piscis est, vt eundo & re-
eundo animaduerti multoties, haleci valdè si-
nilis: paulò tamen & longior & rotundior: ha-
étque sub gutture paleolam, alis ad modum
espertilionis toto corpore contextis porre-
ísque. sapore autem suauissimo & probatissi-
o. Cæterùm, quoniam huius generis nullum
trà Tropicum Cancri videram, primò existi-
abam quod calore gauderēt, sub Torrida Zo-
degere, in neutrámque partem Polos versus
cedere. Sed cùm quidam scripserit marinas
rundines, propè magellanicum fretū videri:
as opinor easdem esse, rem in medio relin-
ere visum est. Obseruaui etiā istiusmodi pi-
es nusquam tutò agere posse. Nam cum in
ari degunt Albaioras prædonésque alios è
cibus habent inimicissimos: si subuolando
riculum effugere tentant, aues sunt marinæ, Aues marinę.
uibus capti vorantur.
Dicendū quoque aliquid videtur de his aui-
s quę prędam è mari pro victu habēt. Hæ sunt
eò cicures, vt supra foros funésq; nauiū sidē-
, capi manu patiātur. quarū certissima, vt qui
iis gustauerim, penitúsque cognouerim, hæc

eſt deſcriptio,pluma ſunt,vt accipitres, leuc
phæata; magnitudine cornicum eſſe videntu
nudati paulò plus carnis habent paſſere: vt m
rum ſit corpore tam paruo capere poſſe, atq
in vſum vertere piſces multo ſe maiores, atq
craſſiores. Denique vno ſunt inteſtino, pe
búſque planis,vt anates.

Quod ad cæteros piſces attinet, de quib
Bonita piſcis. paulò ante diximus: Bonita nulli ſapore ced
Cyprinis communibus aſſimilis, cùm ſquam
tamen careat: illas maximo vidi numero,cir
ter quadraginta dies quibus ferè noſtris na
bus adhæſerunt,ídque accidere veriſimile e
quòd pice naues vnctæ ſint.

Albacorę. Albacoræ autem à Bonitis forma non a
modum alienæ, tamen cùm & viderim, & c
mederim Albacoras, quinque pedum longit
dine, craſſitudine corporis humani, quod
earum magnitudinem, nulla eſſe poteſt cu
Bonitis collatio.Deinde cùm nullo modo ſ
Albacoræ viſcoſę, ſed carne vt ſalar friab
nullis aculeis, paucis viſceribus, inter piſ
optimos ſunt annumerandæ. Et quamuis q
ad condiendam Albacoram, neceſſaria vid
bantur,præſtò nõ eſſent (vt accidit peregrè
uigantibus,)ideóque ſale cõtenti,latis orbib
igne toſtam ederemus:tantillo tamen appar
erat nobis gratiſſima. Quamobrem ſi Cupid
riorum natio,quæ mare tentare non audet:
hilóq; ſecius(vt de fele vulgò dicitur) ſiccis
dibus,abligurire piſces percupit; Albacoram
cõtinenti tam facilè mercaretur, quàm reliq
gen

genera;ecquid dubitatis quin vnà cũ piſce digitos ſæpe circumlamberet?vt enim dixi de hirũdinibus marinis, cùm Albacoræ degant inter Tropicos,in altóque mari verſentur, nõ ita littoribus appropinquant, vt à piſcatoribus integræ ad nos peruenire poſſint.Quod verò ad Africanos attinet, qui mare ad Orientẽ accolũt, Peruſióſque qui Occidentem verſus, tum & Albaçoras facilè piſcari : tum incorruptè ſuis apponere,credibile eſt.

Aurata,quæ meo iudicio ita vocatur,quòd in aquâ luteo eſſe colore videatur, & auro quã ſimillima, figura Sulmoni proxima eſt;differt tamẽ dorſo depreſſiore.expertus ita pronũtio;Auratã nõ tãtùm cęteris de quibus mentionẽ fecimus,bonitate præſtare: verũ etiã nego;in mari fluminibúſq; quicquam inueniri poſſe ſuauius. Aurata.

Suum autẽ marinorum duo ſunt genera,vnũ roſtro acuto,vt anſeres,alterũ tã obtuſo,vt cùm è mari attollit,ſphæra eſſe videatur. Idcirco ab ea ſimilitudine, quæ eſt illi cũ cucullatis,capita monachorũ appellabamus. Ex iis animaduerti lõgos circiter ſenûm pedũ,cauda lata,biffidáq;, in capite omnib.erat foramẽ,quo ſpiritũ ducere,& vndã vibrare ſolebant. Cùm incipit mare commoueri,ſuper aquam eminentes,præcipuè nocte tempeſtate conflictati, virides apparent, viridémque reddunt maris effigiem. prætereà in morem ſuũ terreſtriũ,altè anhelant ſtertúntque. Quamobrem nautæ illos vagari & reſpirare conſpicati, tempeſtatem certiſſimè præſagiunt, quod & ſæpe ſum expertus. Et quan- Sues marini.

Ingens suũ marinorum copia.

uis, cùm tranquillitas esset, pelago modò cri-
pante, vndique suum marinorum circum ie-
cta multitudine, quoad prospici posset, totur
mare illis constratum videretur: tamen cùm n
tàm faciles captu essent, quàm pisces reliqui e
se consueuissent, prout collibuisset in prompt
non erant. Itaque, vt lectori satisfaciam cumu
latius, qua tandem arte capiãtur, explicabo. Qu
probè inter eos, piscandi modum callet, cõsp
catus è prora, harpagonémque ferreum man
tenens longurio reuinctũ longo crassoque
hasta dimidiata: qui etiam funi alligatur vigin
circiter pedum: gregatim accedentibus, quẽ f
rire posſit eligens, tanta vi harpagonem iacul
tur, vt si rectè percutiat, ferro sus adunco t
neatur: tum relaxato fune, quo ad fieri potes
dum se dolore saucius in omnes partes cõue
tit, ferróque magis induit, sanguis eum paula
tim virésque deficiunt. Nec morati nautæ ca
teri, manu ferrea, quæ & ipsa longurio adhær
captum in nauẽ pertrahunt. Hac ratione vigin
ti quinque in itinere cepimus.

Modus piscãdi sues marinos.

Suum marinorum intestina.

Quo ad intestina, si vt porco, ita & sui ma
rino quatuor tanquam pernæ demantur diu
daturque & visceribus, spina etiam dorsi, costi
que ablatis eundem in modum pendeat, hic il
valdè similis erit. Iecur eodem sapore. Caro t
men recens dulcior & deterior. Pinguedo i
omnibus quos vidi, pollicis crasſitudinem no
excedebat, nullámque puto inueniri quæ duc
superet digitos. Itaque, ne nobis amplius impo
nat id, quod Lutetiæ alibíque laridum quadrag

sim

ınę piſcatores appellans, ſuiſque marini pin-
uedinẽ eſſe arbitrãtur: Nam ea cùm plus qua-
uor digitûm craſsitudine pateat, Balænæ cen-
enda eſt. Cęterùm quoniam in quarundã aluo
uas venati ſumus paruuli ſunt reperti, quos vt
ıctentes aſſos apponebamus, nulla contrariæ
pinionis habita ratione, magis exiſtimo ſues
narinas vt ſcrophas, viuos quàm oua parêre.
Qua de re ſi accuſer, ad arbitrium eorũ qui ex-
erti ſunt potius, quàm qui ſcripta tantum le-
êre prouocans: vt rem diuidicare mei non eſt
nſtituti, ita nemo, quin ea quæ viderim certa
ſſe credã, iure interdicturus eſt.

Per multos etiam Requienes, vt à Neuſtriis appellantur cepimus. Ii quoque mari ſedato irides apparent: quibuſdam longitudine quauor pedes ſuperantibus, craſsis pro magnitudie corporis. Tamẽ quòd eorũ caro minus proetur, neceſsitate cõpulſi & meliorum ĩnopia, autæ Requienẽ attingunt. Pelle ſunt aſpera ſer atáque, capite plano atq; lato. ore patulo tamuã lupi Moloſsíue Britannici. Cum hac de cau monſtroſi ſunt, tum dentibus accutiſsimis dã oſi: quemque ſemel corripuerint, aut dilaceınt: aut in mare deprimunt, Qui lauant in Oeano ſibi à Requientibus valdè timere coguntur. Nec cùm eſſent educti ſupra foros nauium, uod ſæpe accidit, hamis è ferro digitali craſsiıdine minus ab iis cauendum erat quam à feis canibus. Quapropter cùm neque capti, neq; beri ab iniuria tẽperarent: parũque ad veſcenlum accommodati cenſerentur: quos eramus

Requienes.

Requienes damnoſi.

piſcati lancinantes, atque cruciantes, vt damnoſis animantibus dignum erat, claua ferrea mactabamus. Deciſis aliquando branchiis, doliíque circulo per caudam traiecto, in mare proiiciebamus: tum ſe ipſi iactantes quòd diu non mergebantur, ingenti nos voluptate perfundebant. Cæterùm, etſi ſub Zona Torrida, non ſint ea magnitudine teſtudines, qua in Rubro Indicóve mari Plinius eſſe dicit, vt ſingularum ſuperficies contegendis habitabilibus caſis, parandíſque cimibus accommodētur: tamē cùm tantæ ibi exiſtant, vt parum ſit credibile, breuiter attingere viſum eſt. Proponam igitur ſpecimen, quo de magnitudine lector iudicare poterit, vnam videlicet in naui Boiſiana captam, adeò grandem extitiſſe, vt octoginta hominibus, quos nauis acceperat, more nautico prandentibus, largè ſuffecerit: ſuperior teſta ouali effigie, lata duos pedes cum dimidio, & iuſta craſſitudine centurioni Mario ad clypeum data eſt. carne tam proximè ad vitulinam accedunt, vt lardo traiectæ, toſtæque, eodem ſapore videantur. Hic quoque vt animaduerti, earum eſt piſcatus. Tranquillo mari, aliâs enim raro apparent, in ſumma pelagi euectis, Sol teſtam accendit, vt pati non poſſint: itaque ſe inuertunt ad tēperandū calorem, diúque in gyrū verſant: hoc cōſpicati, manu ferrea commiſſuræ teſtarū impacta, vi magna nautæ quatuor aut quinque connitentes, in phaſelum pertrahunt.

Marinæ teſtudines. Plinius lib. 9. cap. 10.

Modus piſcādi marinas teſtudines.

Hactenus de marinis teſtudinibus ſcripſerā: At Theuetus in ſua virorum illuſtrium Hiſtoria, Quoniambeci mentione facta gigantis fi-

itiis graphicè oſtendit perculſum ingenium. uemadmodum enim patet huiuſce Commẽ rij exordio in me inuectus ineptiſsimè tandẽ clamat. *Quid dicemus de prodigioſis teſtudibus illis, quas tam horrenda magnitudine ſub orrida zona finxit, vt octoginta homines vna im euerit (qui fortaſſe non eſuriebant) teſta autẽ ſupe or contegenda habitabili caſæ ſuffecerit, quã deſti aſſe hominibus nõ arbitror, ſed inſectorum generi.* ùm igitur Theuetus plagis ſe denuò induerit, dat ſanè in foueam, vndè nunquam poterit nergere. Itaque audiamus quæ ſcribat cap. 14. ngular Amer. de teſtudinibus loquens, quas cit eſſe in inſulis pertinentibus ad viride pro ontorium. cuius quidem hæc ſunt verba. *In r illas teſtudines*, ait, *quadam reperiuntur tam genti magnitudine, vt homines quatuor vnã re nere non poſsint: quod tum vidi, tum ab explora fidei auctoribus didici. Plinius etiam tradit, tam mmanes in mari Indico teſtudines exiſtere, vt ca m teſta integat, intérque inſulas Rubri maris eiſ em teſtis ad cymbas vtuntur. In mari Perſico fre que Carmania ſimiles inueniri Plinius idẽ author , Deinde Theuetus quot modis capiãtur explica s cogitandũ relinquo, ait, quãta teſta ſit craſsitudo cũ amplitudine cõferatur. Nã qui & fretũ Ma llanicum incolunt Barbari & qui flumẽ Argen um iis ad excipiendos ictus hoſtium pro ſcutis vtũ r: Similiter & pro vallo Amazones (has com entus eſt Theuetus, nuſquam enim apparent) are Pacificum accolentes, cùm oppugnata tu riola defendunt, Teſtámque aſſeuerare auſim*

Plinius lib. 9. cap. 10.

adeò esse firmam vt minusculi tormenti, quod ma nu gestatur, glande traiici non possit: Insulani cir ca viride promontorium affatim vescuntur testu dine, vt apud nos bubula aut veruecina: Nam & vitulinæ similis est, eiusdemque saporis. Hæc ille quæ vt cętera prætermittam, per se satis apert accusationem qua me, iocando aspergere cona batur in autorem retorquent. Et quoniam, pa rum de prouerbio cogitauit, quo fecit menda cem esse memorem oportere. quàm perfrict fronte calamniatorem agat, demonstrandum est clariùs. Ac primùm lectoribus animaduer tendum est, quod Theuetus accusat, nempe te studinis testa posse casam contegi, non à m sed à Plinio quem laudaui esse dictum : Hun etiam locum citauit prolixius, bonus ille repre hēsor. Et si vitio vertenda est auctoris prolatio primus peccauit Theuetus scilicet. quamobr vno verbo tùm ego à culpa liberor, cum ille cō uincitur. Restat vt purgem id, quod insimula esse commemoratum elatiùs nimirum testudi nē in naui Boisiana captam octoginta mortali bus largè cibū præbuisse. Quid tum? An ma gis vero est simile Theuetū vidisse tā magna testudines, vt à quatuor piscatoribus retineri nō possent: qui non modò porcum retinerent, tā ta corporis mole: verùm etiam bouem, vnde homines plus mille quingenti lautè prandereñt. Si tamen robore cum celebri Quoniambecq essent comparandi, quem ineptissimus ille cen sor cōmētus est. Alias enim vt iocādo ait, se nō arbitrari, casas testudinis coclea intectas, me ho

mini-

minib. ſed inſectorũ genere deſtinaſſe: (quãuis Pliniũ accuſet)ſi aut Pigmæi,aut deplorata valetudine homines piſcarentur, magnum eſſet periculũ ſcilicet ne prodigioſa illa teſtudo effugeret. Itaque vt coerceatur preſſiùs, dandum eſt homini conſilium,vt aſcendat beſtiam,aſſumpto etiam è teſta clypeo, qui minuſculi tormenti glande tranſuerberari non poſſit, accerſat quoque Amazonas (quæ nuſquam ſunt) infinita multitudine ad opem ferendam conuocata, ſi monſtrum illud ſæuiat. Denique ſibi egregiè prouidebit,euocato nominatim Quoniambeco, qui permagnum vini dolium vlnis amplexus,& facillimè ſuſtinens, ſinguláque humeris maiora ex ære tormenta, miniſtris comitantibus,ad præbendos calices, ignémque tormentis admouendum, ita primam firmet aciem. Quare, quoniam in confutationibus præſtigiatorem illi agere viſum eſt hac veſte indutum, decreui hominem dimittere. Hæc habui de teſtudinibus breuiter explicanda & aliis piſcibus,poſtea mentio fiet de Delphinis, atque etiam Balænis,pluribúſque Cetaceis.

Theuetus ſuis coloribus depingitur.

CAP. IIII.

De Aequinoctiali circulo, tempestatibus, ventorum inconstantia, pluuiis corruptis, caloribus, siti, aliisque incommoditatibus, quas circa illam mundi plagam sustinuimus.

Ventorum inconstantia circa Aequatorem.

VT de nauigatione absoluam, tribus aut quatuor citra Aequinoctialem lineam gradibus, vento destituti, tẽpestate aduersa non modò vsi sumus, pluuia malaciáque inuicem succedentibus, verùm etiã (vt nauigatio difficilis atq; periculosa est circa Aequatorẽ) obseruaui ventorũ inconstantia sæpe accidisse, vt tribus nostris coniunctim hærentibus nauigiis, vnumquodque subito peculiari flatu raperetur, figurámque trianguli Orientẽ Occidentémque versus & Septentrionẽ delatã, efficerent: nulla nautarũ industria prohibente. Illa ventorum conflictatio, erat momentanea, erumpebántque vortices, qui & subitò cursum remorabantur, & è vestigio vela tam impotenter inflabãt, vt mirum sit nauem non inuertisse millies.

Pluuia fœda & contagiosa.

Aestus maximus.

Præterea quæ sub Aquinoctiali circulo decidit pluuia, fœda contagiosáque est, vt si collapsa corpus attigerit, enascantur pustulæ, vestésque maculentur. Sol autem mirè feruet, qua de causa caloribus pressi maximis, ingenti quoque siti la-

laborabamus:quòd aqua dulcis,poculẽtáue alia (si prandioli tempus demas & cęnulę)nos omni no deficeret. Vnde accidebat, quod mihi vsu venisse memini, halitu consũpto,vt hora plus obmutescerem.Hac necessitate cõpulsi nautę, nihil magis habẽt in votis,quàm vt aqua salsa cũ dulci commutetur. Si quis opponat (repudiato in vndis pereunte siti Tantalo) fieri posse vt aqua marina bibatur,aut humectando saltẽ palato inseruiat:Respondeo nullis omninò remediis aquæ salsæ per ceram colandæ, alitérue distillandæ (præterea quàm fluctuationes nauiũ instituendis fornacibus,lagænísque conseruandis minimè conueniunt)effectũm esse,nisi quis vellet, simulátque ori admouisset,ipsa etiã euomere viscera, vt ea degustationi accommodaretur,& potui multò minus, Attamen vitro infusa splendore & puritate nulli cedit. postremò aqua marina(quod & sum admiratus & Philosophis examinandum relinquo)si lardum, halecem,aliáue carniũ & piscium genera valde salita temperes, & magis dulcia fient, & citius quã i fontana.

Nautarum desiderium.

Aqua marina minimè potabilis.

Vt vnde sum digressus eò redeam, fastigium nostræ, sub Zona Torrida, miseriæ fuit, quòd maximis & continuis imbribus ad carinam vsque permeantibus nautico pane corrupto & mucido, quo tamen vtebamur admodùm exiguè vermes vnà cum pane, tot inerant enim, quod micæ, nihil abominati ne siti conficeremur, edebamus: viiata quoque aqua dulci oppletáque vermibus

Nauticus panis corruptus.

cùm è vaſis effunderetur ſtomacho nullus erat tam firmo quin expueret. Qui autem bibebant, vna manu tenêre poculum, altera ob fœtorem nares comprimere cogebantur.

Aduerſus delicatos inuehitur.

Interea quid vobis in mentem venit, hominum delicatiſſimi, calorem exiguum ferre non poteſtis, tunicáque interiori, commutata, benè ter ſi, opaco in conclaui & ſplendido, cathedra lectúloue impoſiti, otium agitis? vobis cordi non eſt ad menſam accumbere, ſi lances nitidiſſimæ, vitra benè lota, candidiora niue ipſa mantilia, dapes conquiſitiſſimæ apparatiſſimæque, vinum deeſt Smaragdo clariùs? Vultis nauigare vt ad hunc modum vitam traducatis? vt autor vobis nequaquam ſum futurus, eáque de re minus cogitabitis, | cùm quid in reditu acciderit audietis: ita cùm de mari mentio incidit, & nauigationibus tam longis, vos vellem oratos qui ex libris tantum ſapitis, quódque multò eſt deteriùs, ex eorum fabulis, qui mare nunquam viderint vt elato ſupercilio Mineruam non doceretis: hoc eſt vt interpretor, iis paululum cederetis, qui tot incommoda perferendo ea ſunt experti, quæ nullo certè modo in animum irrepunt, niſi periculum ipſe fecerit.

Gubernator nauis egregius ſine literis.

Addam cùm ad ea quæ ante commemoraui de varietate ventorum atque tempeſtatem, imbribus fætidis & caloribus: tum quæ in Oceano generaliter fiunt, præſertim ſub Aequatore: vidiſſe me Ioãnem Meunium Hareflorienſem, ex noſtris gubernatoribus, qui cùm literas neſciret, cognoſcẽdo Aſtrolabo, chartíſq; nauticis,

&

& Baculi Iacob aſſecutus eſt tantam nauigandi peritiam, vt ſæpenumerò, maximéque cum eſſet tempeſtas, ſilentium, imponeret viro benè docto, quem nominare non habeo neceſſe: cùm iſte tamen pacato mari explicandis Theorematis excelleret. Nec interea propoſitum eſt, quicquam detrahere de iis artibus, quæ in ſcholis docentur, & literarum monumentis conſeruatæ ſunt. Sed magnoperè vellem, nulla vt hominum autoritas, & ratio cum experientia contenderet. Veniam igitur à lectoribus efflagito, ſi in memoriam reuocans nôs aqua putri, & mucido pane vixiſſe, permultáſque rerum incommoditates perpeſſos eſſe: miſera illa conditione, cum lautis cenſorum iſtorum dapibus comparanda, ſum ab incœpto ſermone paululùm digreſſus, & in eos inuectus. Accidit ſæpè ob eas de quibus antè diximus difficultates, quæ poſteà demonſtrabuntur fuſiùs abſumpto omni commeatu citra Zonã torridã, retrò naues abiiſſe quod æquatorem ſuperare non poſſent.

Cùm hac miſeria conflictati circumeundo, & paulatim appropinquando, triginta quinque diebus tranſmittere tentaſſemus, pridiè Nouembr. Febr. Deo propitio, Aequatorem attigimus. Aequator autem dicitur, non tantum quòd ſub hac linea, dies noctibus perpetuò ſunt æquales: verùm etiam quòd cùm Sol ad eam redit, quod in anno bis accidit, nimirum ad 5. Cal. April. & Id. Septembr. eadem toto in orbe dierum & noctium exiſtit æqualitas, ita vt qui ſub Arctico & Antarctico degut, duob. illis demũ in anno dieb. lucẽ noc-

Aequator quarè dictus.

Eleuatio Poli Antarctici.

témque participent, euestigiò Sole ab eoru
conspectu alternatim recedente ad sex omnin
menses.

Quo igitur die mundi Zonam sumus præte
uecti nautę solemnia vsurpauere: Etenim ad m
moriam eius rei conseruandam, qui nunquar
sub AEquatore fuerunt, eos funibus alligato
in mare demittunt: aut panniculis cacabo affr
catis atro vultum inficiunt, vectoribus tame
se pecunia redimere licet, quod & mihi conti
git.

Itaque Iapyge secundo delati sumus ad qu
tum gradum vltra AEquinoctialem. Hic Polu
Antarcticus primùm à nobis est visus (quer
Neustrij Stellam Su appellabāt) quibusdam st
lis, vt ab illo tempore animaduerti, in modu
crucis depictū: ideóq; sydus integrū in stellā S
nominant. Retulēre, vt quidā scribit, qui hoc p
mùm iter sunt aggressi, albidam circa Polū A
tarcticū nubeculam perpetuò videri quatuo
que stellas, crucis forma, cum tribus aliis, qu
Septentriones valdè referunt. Iamdiu Polus A
cticus à conspectu nostro aberat: obitérque d
cam, non modò sub AEquinoctiali Polum
trumque non apparere, quemadmodum pl
rique arbitrātur, sed neutrū, nisi duobus eme
sis vltrà citráue gradibus.

Historia vniuers. Ind. lib. 3. cap. 98.

Sol pro Zenith.

Id. Feb. cùm sudum esset, Nautæque Solis a
titudinem Astrolabo depræhendissent, affi
mant ad perpendiculum radiare. Idcirc
quamuis periculi faciendi gratia, pugione
cultellos, aliáque id genus supra foros defiger

mu

mus, nostris in celocibus eo die, meridiano presertim tempore, vmbra nusquam est visa. Duodecim ferè gradus prouectis tẽpestas tres, quatuórue dies aduersa extitit: paulò pòst è contrario tanta malacia facta est, ut interea celocibus immotis, perpetuò híc mansissemus, nisi ventus flauisset.

Toto itinere nostro nondum Balænæ obuiam erãt factæ, tum verò propè vidimus. Quo in numero vna, quæ facillimè potuit conspici, iuxta nauim emergens, quoad se commoueret, scopulus credita est, vt metuerem ne impacti, fracta celoce periremus: obseruaui cùm se in mare absconderet, antè caput exerentem, ore plus doliis aquæ duobus eiecisse, demergentémque tantum excitasse fluctum, denuò vt vererer ne in gurgitem nos ad se pertraheret. Estque profectò res horrenda vt in Psalmis, Iobóque legimus, eiusmodi monstra tam facilè in Oceano ludere.

Balænæ.

Psa. 104 26.
Iob 40.26.

Vidimus etiam Delphinas compluribus piscium generibus comitatos, & militari ordine incedentes: in mari subrubido esse colore putantur, ex istis vnus sexies septiésue, tanquam gratulari vellet, celocem qua eram vectus circundedit: nos inuicem nihil non tentauimus, is vt caperetur, sed cautè cùm refugeret capi nunquam potuit.

Delphinas pisces alii comitantur.

CAP. V.

De primo Indiæ Occidentalis conspectu, et incolentium Barbarorum: déque iis quæ in mari acciderunt ad tropicum vsque Capricorni.

Dies quo primum America nobis detecta est.

INDE secundo diu flante Fauonio, ad v. Cal. Mart. anno 1557. manè circiter octauam horam, in conspectu Occidentalem Indiam habuimus: quæ & Brasilia, & quarta orbis sectio antiquis penitus incognita & America dicitur: eius nomine, qui circiter annum 1497. primus eam detexit. Explicare superuacaneum est, quam læti quanque alacriter Deo egimus gratias, tam propè intuentes continentem optatissimam, breuísque adeundam. Explorato igitur, quod eramus conspicati terram esse (decipi enim facilè est nubibus in aerem abeuntibus) eo die ipso, flatu secundo, & prora in altum constituta, cùm Boisius esset antegressus, anchoræ iactæ sunt mille passibus interiectis, à regione aspera *Huuassou* Barbaris appellata tum educta è naui scapha, & tormentis aduentu significato, vt assolent, qui illas regiones adeunt: virorum mulierúmque statim manus ingens visa est stare in littore. Hi omnes, vt à quibusdam ex nostris, qui loca illa iam antè cognouerant, est animaduersum: erant natione *Margaiates* Lusitanis confœderata, Gallis autem inimi-

Americus Vespucius in Americam primus nostra memoria nauigauit.

Huuassou locus asper.

Margaiates Gallis inimicissimi.

ſsima: vt captis nulla liberationis merces ſol
ēda eſſet alia, quàm vt mactati conciſiq. bar
aros ſaginarēt. Tūquoque vidimus menſe Fe
ruario (qui ferè tota in Europa eſt frigidiſſi-
us, gelúque impedit, ne quid è terra pro-
eat) nemora & lucos, herbáſque tam eſſe vi-
des, quàm ſunt in Gallia, Maio & Iunio mē-
ous, quo vere perpetuò fruuntur Braſi-
enſes.

Nemora, herbæque ſemper vi-rent in A-merica.

Hoſtilis *Ouetacatium* atque Gallorum in-
r ſe animus, quem vtríque vehementer diſſi
ulabant, impedimento non fuit, quominùs
aucleris vnus, qui eorum linguam medio-
iter nouerat, cum nautis aliquot ſcapha con
enſa, littus peteret, vbi magna multitudine
rbari conſtiterant. Nec tamen intra teli
ctum accedere, ſed vereri ne à feris homini-
s capti, interfectíque torrerentur. Ita e-
inus oſtendere cœperunt cultellos, ſpecula,
ctines, aliáque id genus, cum quibus ad vi-
um pertinētia, commutare ſi vellēt, petebāt.
ua re à quibuſdam qui propius acceſſerant,
ellecta, nec rogati pluribus, mira celeritate
æſitum excurrêre. Mox redeunte Nauclero
ina quapiam ex radice, qua panis loco v-
ntur Braſilienſes, pernæ, carnéſque ex apro-
n genere, aliáque ad victum neceſſaria, fru-
us etiam magna copia, quales gignit regio,
ati. Præterea vt & dona offerrent, & ad-
ntum gratularentur, ſex, vna comitāte fœ-
na Barbari ſcapham ingreſſi, ſpontè ſua
s inuiſêre. Quos cùm primùm vidiſſem, le-
oribus cogitandum relinquo, quàm eos ſim

Farina ex radice, aliáq; Barbarorū cibaria.

Primi Barbari ab authore viſi, & deſcripti.

attentè contemplatus, de quibus etsi comm
dius & fusius agendum est suo loco, hic t
men attingere obiter nonnulla decreuim
Principio tum viri, tum fœminæ nudi æq
agunt, atque quum ex vtero prodiêre, ad or
tum toto corpore atrati. Cæterùm viris
familiare sinciput attondere in formam cor
næ monasticæ, occipitis verò crines dimitt
re, quos tamen vt hi solent qui apud nos alu
comam, circa collum resecant. Ad hæc pe
tuso inferiori labro, viridi colore politulu
lapidem, capitati argentei latitudine atq
crassitudine insertum gestant, quo dext
foramen illud aperiunt claudúntque. Hu
ad venustatem vsurpant: quo tamen au
so, & in labro inferiori, tanquam ore
tero hiante apparent turpissimi: fœmi
labrum minimè perforant, sed vt nost
tes crinem valdè summittunt, auricu
autem adeò traiiciunt, vt digitum ac
piant: vnde candida ossa pendêre & su
humeros fluctuare solent. Aliò reiicien
videtur eorum confutatio qui American
esse villosos falsò sunt opinati. Antequ
autem Barbari à nobis discederent, duo
nes qui auctoritate præstabant, demo
strant, illa in regione maximam esse v
Brasilij optimi, cui & secando, & exporta
do suam operam pollicentur, résque ad
ctum necessarias: nihílque prætermittunt, q
persuadeant, vt manere vellemus. Præte
quàm aliò tendebamus, manendi ratio non
rat: quod cùm inimici essent; & multitud

Astutia Barbarorum ad decipiédos Gallos.

V

ncerent,hoc consilio inuitabant, vt si terrã
nuissemus,more suo, vulneribus confectos
euorarent. At cùm *Margaites* tormenta &
uicquid adeò naues nostræ aduexerant, val-
e essent admirati: neque(maximis de causis,
æcipuè ne Gallorum periculo fieret, si for-
illuc appellerent)in animo haberemus vim
cere, ad suos qui expectabant inlittore, ve-
am redeundi postulant.Itaque,quoniam nul
s est apud eos pecuniæ locus, cũ rebus quas
tulerant,hamos, indusia, cultellos, specula,
que genus quamplurima commutauimus,
æ quidem sunt ad negotiandum apud
asilienses accommodatissima. Ad extre-
um vt quum nos adière Barbari, puden-
liberaliter ostenderant, ita, quum exire,
in scapha sedere vellent, indusia quę à no-
s accepissent,ad vmbilicum vsque colligen
s,atque ne macularent veriti,in natibus de-
onstrandis nequaquam parci fuêre, mira
rtè vrbanitas & digna quæ legatione funga
r. Nam etsi prouerbio feratur apud nos
llem indusio esse chariorem:illi contrà, ex-
llenti erga nos magnificentia fortasse, na-
s aperiendo,pelle arbitrantur indusium esse
æferendum.

Pecunia Barbari ca rent.

Vrbanitas verè barbara.

Hoc in loco paululùm immorati,quamuis
ua illa cibaria primùm aliena viderẽtur, ne
ssitate coacti, tamen auidè comedebamus.
postridie eius diei, qui Dominicus erat,
latis anchoris, vela fecimus. Terram le-
ntes viginti ferè millibus passuum in-
rpositis, obiectum habuimus Castellum.

Spiritus Sãctus Castellum Lusitanorum. Lusitanorum, quod illi SpiritumSanctum, Ba
bari *Moab* appellant. Hi celoces nostras, my
paronémque adeò conspicati, quem suis ere
ptum esse facilè coniecerunt, tormentis v
trimque ter aut quater displosis: quòd extr
iactum essemus, pilæ abierunt innoxiæ.

Igitur littoribus appropinquante cursu co
Tapemiry. tinuato, plagam præteruecti sumus quam *T*
pemiry appellant: hîc quâ in continentem m
re influit, paruæ sunt insulæ, quíque has inco
lunt Barbari, vt mea quidem fert opinio, Ga
lorum socij fœderatíque sunt.

Vlteriùs paulò circiter gradus viginti, h
Paraibæ. bitant *Paraibæ* quorum in regione, quema
modum prætemauigando animaduerti, tu
muli eminent in caminorum figuram al
euntes.

Breuia & Syrtes. Calendis Mart. Breuia & Syrtes legimu
scopulis & lingulis intermixtas, quæ loca,
illisæ naues pereant, maximoperè nautæ sol
effugere.

Ex aduerso Breuium planiciem sumus c
spicati, amplitudine triginta miliarium: ha
Ouetacates incolunt *Ouetacates* homines adeò feri, vt n
que pacem inter se colant, & cum finitimis
mnibus aduenísque bellum gerant. Cùm ve
ab hostibus premuntur (à quibus tamen nu
quam iugum accepêre) mira pernicitate m
ti se eripiunt, qua & inter venandum, feras
ceruorum genere quodam assequuntur. O
nium Brasiliensium more, nudi penitus ag
nihilo tamen seciùs ad nates vsque comam
mittunt, contrà quàm reliquorum fert con

tu

ido,qui, vt paulò antè diximus,dicemúſque
poſtea fuſiùs cùm ſinciput attondent,tũ cir-
ca collum crinem reſecant. Denique efferati
Ouetacates illi,regiunculam inuicti habitan-
tes cruda carne veſcuntur in morem canum,
luporúmque,lingua etiam diſſidẽt à finitimis,
vt inter Occidentalis Indiæ populos immani
tate ac ſæuitia inſignes meritò cenſendi eſſe
videantur. Cæterùm quòd nullum cum Gal-
lis,Hiſpanis, Luſitaníſque commercium ha-
beant,aliiſque tranſmarinis, carent noſtris o-
mnino mercibus. Attamen vt poſtea audiui à
quodam interprete Neuſtrio,ſi eas finitimi cũ
Ouetacatibus communicare deſiderant, hac
vtuntur permutatione, *Margaias*, *Caraias*,
aut *Tououpinambaultius* (quæ gentes ſunt vici
næ) aliíve Barbari,ſeipſi *Ouetacati* non creden
tes,oſtentant eminus falcem,cultellum, pecti
némve,aut ſpeculũ, aut alia eiuſmodi, nutú-
que conquirunt an permutationem velit face
re. Tum ſi conſentiat,viciſſim plumas depro-
mit,aut virides lapides, qui, vt demonſtraui-
mus, labris includuntur,aut quædam non ab-
ſimilia. Deinde locum deſignant ab hinc
trecentis quadringentíſve paſſibus:hic alter in
lapidem ſtipitémve quæ putat eſſe commutã
da reponens,longè abit. Nec moratus *Oueta-
cas* ad tollendum accedit,quæ ille depoſuerat,
eodémq. in loco relinquendũ,quæ ipſe oſten
derat. Fidem hactenus ſeruant, permutatione
verò facta,cùm alter eò rediit,vnde primò vi
ſus eſt,violatis induciis magna cõtentione cer
tatur, quis cuique permutatum eripiat. Nec

dubium est quin *Ouetacas*, venatici canis leu
tate, primâs ferat. Itaque nostris hominib
qui arthritide laborant, claudis, tardísque
pedibus, nequaquam censeo, si de conserua
dis mercibus cogitant cum *Ouetacatibus* neg
tiationem instituendam esse. Cantabri tame
quorum etiam lingua differtà cæteris, vtq.
tum est, agilitate præstant, optiméque ambu
re videntur: cum duobus his rationibus cu
Ouetacatibus comparandi sunt, tum eos qu
meritò dignissimos existimet, qui vnà disc
rerent. Quin & annumerari possent, qui Pa
marum flumen accolunt, quadam in regio
Floridæ. Hi (vt memoriæ proditum est) ce
uum assequi, totúmque diem irrequieti sol
currere. Prætereà Gigantes ad flumen Pla
(eodem authore) tanta velocitate, vt fugie
tes capreas sæpe manu retineant: Sed ag
dum relaxatis habenis, veredos bipedes ill
dimittentes. Sed vt si libet, Euro citius eu
lent, interdum etiam vt est verisimile non si
graui lapsu, tribus in plagis Americæ (distan
bus inter se tamen Platensi præsertim & F
rida plus tricies centenis passuum milibus)
in quarta Europæ, niue stipatiùs concida
ad institutum sermonem reuertamur.

Hist vniuer Ind. lib 2. cap. 46. & 84.

Ouetacatium transmissa regione, aliam
conspectu statim habuimus, quam *Maq*-
appellabant, incolitúrque à Barbaris, quos ta
tùm dicam, ob eas rationes quæ modò expl
catæ sunt, minimè in vtramque, vt aiunt, áu
dormire: cùm ad incursionem facienda
paratissimos habeant finitimos. Hoc in li

Maq hé.

tor

ore, magna rupes in turris modum se attollit: quæ sole tacta lucet adeò & radiat, vt quibusdam Smaragdi genus esse credatur. Idcirco à Gallis & Lusitanis hâc prænauigantibus *Mag-hensis* Smaragdi nomen habuit. Ferũt hanc rupem nauibus adiri non posse, quòd ad libellã summæ aquæ scopuli eminentes, plus quatuor millibus passuum excurrant in pelagus: terra etiã negant vllam inueniri semitam, qua rupes ascendatur. Rupes Smaragdus credita.

Paruæ ibi sunt tres Insulæ, *Mag hen ses* appellatæ, quarum ex aduerso cùm iactis anchoris noctem quieuissemus, postridie sublatis colonibus Friense Promontorium tenêre cõtendebamus. Vento tamen reiecti, eò vnde manè profecti essemus, reuertimur: quo in loco ad Iouis diem in anchoris stetimus, parúmque, vt audietis, absuimus à naufragio. Etenim postridie eius diei ad VI. Non. Mar. quo Bachanalia celebrantur ab hominibus malè feriatis, ante ieiunium Quadragesimæ, hora vndecima pomeridiana, cùm primùm acquiescerèmus, adeò repentè procella extitit, vt cùm tempestatem ferre non posset funis anchorarius abrumperetur, nauis autem fluctuans, & vi vndarũ littus petẽs eò delapsa sit, vt cùm aqũa duabus vlnis & dimidia non esset altior (qua breuiore ne parua quidẽ nauis sustineri poterat) nihil propius fuerit quã vt in vado adhæresceret. Tũ gubernator iacta bolide, cùm eò rẽ deuenisse intelligeret, quãquã illi munus incũbebat, vt bono essemus animo iubêre, bis aut ter exclamauit, Actum est, Actum est. Nautæ Proximum discrimen ex quo euasimus.

verò cùm diligentiſſimè alteram iecissent an
choram, quæ, Deo fauente, ſubſtitit ne in ſco
pulos vnius ex Maghenſibus inſulis (profligat
ſalute, ſi id quidem accidiſſet, quòd mare co
motius illiſam nauem confregiſſet) deferre
mur impedimento fuêre. Hoc periculo triur
ferè horarum ſpatio ſumus defuncti, nec inte
rea proderant nautica keleuſmata, quæ com
modiùs in alto vſurpantur, quàm propè lit
tora, vbi tempeſtates maximè ſunt timenda
Cùm autem, ſedato mari, dies illuxiſſet, pro
ptereà quòd, vt diximus, aqua dulci vtebamu
vitiata: quidam ex noſtris aquatum profecti i
Auiũ multitudo in Maghẽſib. inſulis
deſertas *Maghenſes* inſulas, non modò terrar
ouis auibúſque multigenis (& tamen ab iis
quæ ſunt apud nos valde forma diſſidentibus
conſtratam inuenêre, ſed quòd non eſſent ho
minibus aſſueti tam erant cicures, vt manu ca
pi, fuſtibúſque interfici ſuſtinerent, ita vt à n
ſtris aquatoribus in ſcapham conſtipatę ma
gna copia exportarentur. Ea de cauſa, cùm ſu
periori nocte laboribus extrahenda, nauta
famem excitaſſent (quamuis in diem, qui à ci
neribus nomen habet incidiſſemus) ne Cath
licis quidem Romanẽſibus exceptis, aues illa
promiſcuè comedêre. Ac profectò qui contr
veritatem Euangelicam, Chriſtianis, ſtato tẽ
pore, carnis vſu interdicit: cùm ſigna in regio
nes illas nondum intuliſſet, in quibus etian
nulla erat mentio de ſuperſtitioſæ abſtinentia
legibus conſeruandis: locus ipſe ab eis ſoluto
eſſe nautas plus ſatis admonebat. Die Ioui
quo *Maghenſes* inſulas reliquimus, vento vſ
ſe-

ecūdo,poſtridie quarta pomeridiana Frienſe
Frienſe Promontoriū.
Promontorium attigimus,qui portus eſt oræ
otius,ob Gallorum nauigationes, nobiliſſi-
nus.Hîc anchora iacta,tormentíſque aduentu
ignificato,centurio & nauis magiſter, quum
liquot militibus in terram egreſſi,obuios ha
uêre,magna multitudine, Barbaros, ij voca-
antur *Tououpinambaultij* Gallorum ſocij at-
Tououpinambaultij cum Gallis fœderati.
que fœderati. A quibus cùm accepti ſumus co
niter,tum quid ageret *Paycolas*(ſic enim Vil-
agagnonem appellabant)didicimus, quæ res
obis quidem longè accidit gratiſſima. Eodē
n loco, hamis retibuſque piſces multos cepi-
nus,complurium generum,&ab iis qui in no
tro mari degunt,valde forma diſſimiles. In
quibus maximè varium, atque prodigioſum
Prodigioſus piſcis.
genus erat,quod ea de cauſa deſcribā. Hornū
magnitudine vitulum ferè æquabat, roſtro
quinque pedes longo,lato ſeſquipede, vtrin-
que dentes acuti,tanquam ſerræ prominebāt.
Quum verò eductus in terram,roſtrum adeò
ngens,huc & illuc vibraret,mutuò alter alte-
um appellans,admonebat,tibias vt remoue-
et.Cæterùm carne eſt duriſſima,vt enim eſſe
mus famelici,ea tamen,quatuor & viginti ho
as,cocta veſci nūquam potuimus. Hic etiam
rimū vidimus,non tantùm ſublime volātes
Pſittacos,& gregatim, vt in Gallia cornices,
Agmen Pſittacorū volantium.
columbæque:verùm etiam vt ex illo tempore
obſeruaui,binos in aere ſibi cohærentes,quē-
admodū apud nos turtureſſolēt.Cū igitur ſexa
ginta fere millia paſſuum itineris ſupereſſent,
quámq. citiſſimè fieri poſſet,cōtenderemus:ad

Friense Promontorium, breuior quàm erat in votis, mora facta est. Itaque eo die ipso sublatis vesperi dolonibus, tam prosperè nauigatũ vt sequenti Dominico, Non. Mart, anno 1557 Oceanum sub dextra relinquentes, in sinum ingrederemur, à Barbaris *Ganabara* nuncupatum, à Lusitanis verò Geneurensis, quòd Calend. Ianu. quem ita vocant, cum primò sinum adierant. Posteaquam honoris Villagagnonis causa, quingẽtûm ferè passuum interuallo, tormenta displosimus, & nobis ille respõdit; (Castra enim fecerat in parua quadam huiusce sinus insula, vt ante demonstrauimus:) anchoræ sunt in propinquo iactæ. Hæc igitur summa est eorum, quæ inter nauigandum in Brasiliã tum passi sumus, tum vidimus.

Sinus Ganabaræ.

CAP. VI.

Qui noster fuerit aditus Castelli Coliny apud Brasilienses quemadmodũ à Villagagnone accepti: séque ille gesserit, tum in negotio religionis, tum in reliquis imperij sui partibus.

Appulsus in Castellũ Colonium.

ITAQVE cùm naues in portu starent, sinus *Ganabaræ*, non longè à continenti, quisque impedimentis in scapha collocatis, castellum Colonium petimus. Egressi, quòd non tantum à frequentibus periculis ereptos, sed etiã felicissimè deductos in terram optatissimam cogitaremus: primùm Deo egimus gratias, deinde Villagagnonem m

adimus, expectātem nos in platea. Quē cùm singillatim salutassemus, ille vultu sereno, vt videbatur, vnũquemque amplexus, perhumaniter appellauit. Tum qui nos deduxerat, Philippo, Richerióque, & Chartierio ministris, breuiter cùm demõstrassent, quænam causa nos ad nauigationem tantis difficultatibus suscipiendam excitasset: nempe, vt ex literis, quas Geneuam scripserat, Ecclesiam ad verbum diuinum exactam in Brasilia conderemus: excipiens ille ad hunc modum loquutus est: Ego certè cùm diu totóque animo illud ipsum desiderarim, vos istis conditionibus accipio libētissimè, quódque nostram Ecclesiam, puritate velim antecellere, ab eo die ipso vitia coerceri, sumptuosa vestiméta & quicquid adeo nos à Dei cultu reuocare posset, tolli iubeo. Tum sublatis in cœlum oculis & manibus: Habeo tibi grates, ait, summe Deus, quod ea nunc mihi, quæ à te tandiu, támque ardēter expectaui, dederis. Móxque cœtũ alloquēs, filij, ait, (vobis enim sum pater) quemadmodũ Christus nihil sua causa fecit, sed omnia pro nobis, ita enim spero Deũ me in viuis cõseruaturũ esse, donec munitione perfecta, me carêre possitis: quicquid nũc agere decreui, tũ vestra, tũ eorũ gratia molior, qui huc, eadē, qua vos, mēte venturi sunt. Constitui enim sedem ponere fidelibus expulsis Gallia, Hispaniis, & transmarinis regionibus: quo metu Regísque ac Cæsaris, reliquorúmque principum liberati, purè Deum colere possint. Ita nos primùm Villagagno affatus est die Mercurij ad VI. Id. Mart. 1557.

Quemadmodum nos Villagagno acceperit.

Quibus nos primùm verbis affatus est Villagagno.

Prima concio in America.

Quo sermone peracto, imperat vt cùm sui paruo in conclaui, quod construxerat in me ditullio insulæ conueniremus, ad rem sacram Tum precibus ad Deum fusis, quintóque Psa mo in cœtu modulato: verba illa XXVII. Psal mi interpretans, *Vnum petij à Domino, illud re quiram vt habitem in domo Domini omnibus die bus vitæ meæ*, primam concionem in Americ Richerius habuit. At Villagagno, dum ille c textus exponebatur, frequenter manus iunge re, ad cœlum tollere oculos, altè crebrò susp rare, aliáque eiusmodi facere, quæ in admira tionem vnum quémque raperent. Ad extre mum, Gallicarum Ecclesiarum formula, qu quidem reformatæ sunt & dicuntur, precibu conceptis cœtus dimissus est. Nos tamen qu nouissimè adueneramus, eodem in conclau prandimus, dapes appositæ farina ex radicibu *Boucanatus* piscis, hoc est assus in morem Ba barorum, aliæque radices in cineribus coct (de quibus rebus omnibus, earúmque natur ne orationis confundatur series alio loco dic mus) potus autem (quod fons tota insula nul lus, neque puteus, aut aquæ dulcis flumen exi stat) è cisterna aut colluuione potius decide tis pluuiæ, tam subuiridis atque fœdæ, quàn illa est quæ in veteri fossa, oppletáque ranun culis stagnare consueuit. Nihilo tamen se cius, ad stomachum facere videbatur, quod i nauib. pessimã corruptissimámq. biberamus Bellaria fuêre, otiúmque à laboribus tantæ n nauigationis: statim à prandio, ad communiẽ dum Castellum, quod de nomine Colinij vo

Villagagnonis gestu inter audiendũ concionem

Quàm bene prandiosimus à Villag.gnone accepti.

abatur deducti sumus. Ita nos perhumaniter
ccepit Villagagno, primo aduentus die. Ves-
eri cùm ad quietem domicilia quærerен-
ur, Philippus & Pastores duo vile cubiculum
acti sunt in vmbilico insulæ, vtq; pietati faue
e crederetur casa nobis attributa: hanc è Vil-
agagnonis mancipiis Barbarus porrò herbis
ontegere, atque in littore extruere satagebat.
Tum, vt Americani solent, suspensis è xilino
ulcitris in sublime quieuimus. Postridie cùm
ecesse non haberet Villagagno tam longa na
igatione debilitatos atque æstu, qui est ferè
emper in Brasilia maximus, adeò vehemen-
er vrgere: ad hæc malignè cibum præbere,
idelicet bina in diem acetabula ex crudæ fa-
inæ radicibus (quam partim aqua putri è ci-
terna subigentes, vt pulticulã edebamus, par-
im crudam, vt Barbari) labor idem, vt & die-
us, qui postea consequuti sunt, renouatur. Ea
ertè diligentia, vt tot incommoditatibus cõ-
lictatos, atque à mane ad vesperam in opere
esse coactos, paulò inclementius accipere vi-
debatur, quàm officium boni patris (qualem
se nobis aduenientibus demõstrarat esse futu
rum) postulabat. Desiderio tamen arcis illius
munienda, quàm se fidelibus extruere præ
se ferebat: quodq́, Richerius è ministris ætate
prouectior ad excitandos omnium animos de
monstraret, in Villagagnone nos alterum ha-
bere Paulum (qui tum profectò de Christiana
pietate propaganda excellentissimè differe-
bat) nemo est inuẽtus quin vltra vires mẽsem
integrum in opere uersaretur assiduè, quod ta

men præter consuetudinem accidisset. Itaque Villagagnonem pernego iure conqueri potuisse, quandiu ad Euangelij præscriptum vitã composuit: vnquam illi pro arbitrio nostram operam defuisse.

Disciplina Ecclesiastica primùm à Villagagnone constituta.

Vt autem ad rem redeam, prima nostri aduentus hebdomade, non tantùm Villagagno suffragatus est, verum etiam instituit, vt ad publicas preces, quę opere, singulis diebus, absoluto, fiebant: binę Dominico, singulę diebus reliquis horarię conciones adderentur, séque omnino velle docuit, purè vt sacramenta ex Dei verbo administrarentur, nulláque additione humana violata, vigêre prętereà disciplinam Ecclesiasticam contra eos qui delinquerent. Quibus Ecclesiasticis tanquam legibus die Dominico ad 12. Cal. April. cùm sacra

Dies quo cœna Domini primũ in America celebrata est.

Iesu Christi Cœna esset primùm celebranda, in Castello Brasiliensi Colinio, eósque ministri antè interrogassent, qui admitti debebãt: quòd in suspicionem venisset quidam Ioannes Cointas qui Hector etiam vocabatur, quõdamè Sorbonę doctoribus, ab eo petiêre, vt antequã ad Cœnam accederet, publicè fidem edere vellet. Ac obsequutus ille coram omnibus Papismum eiurauit.

Papismum Cointas eiurat.

Villagagno etiam concione peracta, zelo se ardere simulans, erectus in pedes docuit, centuriones, magistros nauium, nautas, reliquosq. qui concioni cùm interfuissent, Religioni tamen puræ nomina nondum dederant, huiusce mysterij nõ esse capaces, ideo egredi iussos sustinere nõ potuit vt administrationẽ panis,

atque

atque vini cernerent. Prętereà vt Castellum, sicuti aiebat, Deo dedicaret, fidémque coram Ecclesia ederet, genibus in puluinum è bombyce (quē illi perpetuò ferebat minister) positis, alta voce duas preces pronuntiauit, quarũ exemplum nactus, quò quisque intelligat certiùs, quàm istius hominis difficile fuerit ingenium pernoscere, hîc ascribere fideliter visum est, ne immutata quidem literula.

Deus oculos aperi, ósque mentis meę dirige, te vt laudent, precentur, tibíque agant gratias, pro bonis quę tu in nos excellenter effudisti. Deus omnipotens, viuus, immortalis, pater ęterne Filij tui Domini nostri Iesu Christi, qui tua prouidentia, omnia in cœlo & in terra cũ Filio gubernas: quemadmodũ infinita bonitate tua, Electis à condito mundo patefecisti: & nominatim per filium tuum, quem in terram misisti, & per quem nobiscum te communicas, vt qui alta voce dixeris, Illum audite, ac post eius ascensionem per Sanctum Spiritum in Apostolos effusum: tuæ maiestati corde cõfiteor coram Ecclesia tua quam hîc ædificasti, me omnibus externis viribus meis & prudentia cognouisse, quicquid inde boni emanare videtur, mera tenebrarum esse opera, sapientia carnis, zelo vanitatis polluta, solius corporis cõmodo atque vtilitati seruiẽs. Quare spõte mea profiteor me adẽpta tui Spiritus lãpade, ad peccãdum modò esse idoneũ, remotáq. omni gloria, prędico, si qua luce ac scintilla virtutis commendari potest, illud à me opus inceptum, ad solum te bonorũ omniũ autorẽ

Preces Vilagagnonis antequam Domini cœnam perciperet.

pertinere. Hac fide præditus, toto corde, Dei
meus, tibi ago gratias, quòd me à negotiis h
iuſce mundi auocato, in quibus vitam am
bitioſè traducebam, me tamen illumination
tui ſpiritus hîc conſtituere dignatus ſis, vbi t
tis viribus palam tibi ſeruiam, ſanctúmque r
gnum tuum adaugeā. Præterea mihi ſedē pac
tā iis optare liceat, qui nomē tuū publicè inu
care nō poſſunt, te vt ſanctificēt atque ador
in ſpiritu & veritate agnito Filio tuo Domin
noſtro Ieſu Chriſto, qui vnus eſt mediator, v
ta noſtra atque dux, ſolumq. noſtræ ſalutis m
ritum. Tibi etiam ago gratias Deus optime
quòd me in loca iſta deductum, inter eos qu
de nominis tui excellētia nunquam audierā
à Satana autem tanquam illius hæreditas poſ
ſidebantur, ab eorum tamen improbitate co
ſeruâris, quamuis humanæ vires deficerent, a
que etiam vt noſtro tantùm audito nomine t
merent, effeceris: noſq. palantium & diſperſo
rum laboribus educaris. Ad ferinóſque impe
tus coercendos, immiſſis atrocibus morbis
eos qui erant magis cauendi è medio abſtul
ris, cæteris ad eam paucitatem redactis, vt re
nouas moliri non audeant. Qua de cauſa, cùm
ſedē nobis huc rectà, duce te appulſis, tutō p
nere licuit: tùm Eccleſiam inter nos ædifica
re, vt in vnitate ac timore ſancti nominis tu
ambulantes, ad vitam æternam deduceremur
Itaque quoniam tibi complacitum eſt, Dom
ne, regnum tuum in nobis ſtabilire, oro te pe
Filium tuum Ieſum Chriſtum, quem hoſtiam
eſſe voluiſti, nos vt in tua charitate cōfirmet
adauge

Hoc additum eſt, quòd eo anno Barbari extra ordinem febre peſtilentiali laborantes multos ex ſuis amiſère.

lauge tua dona in nobis, in primis verò fi-
em, nósque tuo Spiritu sanctificatos illu-
nina, vt toto animi affectu tuæ gloriæ ser-
iamus. Benedic etiam Domine & Pater,
uic castello Colignio Galliæque, Antarcti-
e, quò inuictum sit iis receptaculum qui ci-
a omnem hypocrisim, vt te glorificent, huc
nt appulsuri: Itaque ab hæreticorum per-
rbationibus liberati te vnum verè cola-
us. Fac etiam vt Euangelium hoc in loco
geat, tuósq; seruos erige ne in errores cùm
picureorum tum aliorum Apostatarum la-
intur, sed in verò tuæ veritatis cultu ad ver-
tui normam constanter perseuerent. Tu
ioque Deus Optime Regem nostrum (qui
iod ad hanc vitam supremum in nos habet
nperium) eiúsque vxorem & familiam pro-
ge, eósque quibus vtitur à consiliis, Gaspa-
m item Colignium cum vxore ac liberis,
úsque studium iuuandæ huius Ecclesię ma-
s ac magis inflammato. Mihi verò seruo
o humillimo prudentiam quæ me regat
rgire, ne à recta via deflectam, sed omnibus
itanæ auocamentis tua gratia adiutus pos-
n occurrere, téque Deum misericordem
erpetuò agnoscere cum Filio tuo Iesu Chri
o, qui tecũ regnat cum Spiritu Sancto in A-
ostolos effuso. Creato igitur cor rectum in
obis, mortifica nos peccato, regenera in
ominem interiorem, vt iustitiæ viuamus,
rnem domito vt actionibus animæ à te in-
iratæ apta sit, tuæ vt voluntati in terra pa-

reamus quemadmodum in cœlo Angeli.
autem eorum penuria quæ ad vitam ſunt n
ceſſaria in bonitatem tuam diffidentia p
cemus,tua prouidentia & victum largire,
ſanitati prouide. Ac veluti cibus terren
calore ventriculi coctus abit in ſanguin
& alimentum corporis:ſic noſtrum omni
animas Filij tui carne & ſanguine paſci
cúmque nobis nos in illo forma, deni
expulſa omni malicia(qui à Satana eſt cib
ſubſtitutis autem charitate ac fide, nos
filiorum loco habeas. Cùm autem in te p
cauerimus,pro tua miſericordia, ſangui
Filij tui peccata ablue (noſti.n.naturali
in nobis Adami rebellionẽ hærere) pec
tum nec poſſe animam tibi ſanctè parere
perfecto repugnãti corporis organo.Qua
obrem tui Filij merito ne peccata nobis,i
ſacrificium mortis eius imputato, quam f
cum illo perpeſſi ſumus in illo nempe in
perceptione corporis eius in Euchariſtiæ
ſterio.Præterea concede, vt exemplo Chri
qui pro *interfectoribus* precatus eſt, ſi qui
nos deliquerunt,eis parcamus,ſimúſque n
vindictæ,ſed ac ſi amici eſſent de eorum c
modis ſoliciti. Si quando autem felicita
mundanæ ſplendoris & honorum record
tione perculſi fuerimus: contra verò paupe
tate atque onere crucis fermè oppreſſi, qu
doquidem nos ita exercere tibi viſum eſt,
mũdanis ſaginati deliciis in te rebellione
moliamur:erige nos,& afflictionum acer
tate

tem tempera, ne quam seuisti in cordibus
ostris sementē suffocēt. Te oramus etiā, Pa
er cœlestis, vt à conatibus Satanæ nos custo
ias, quos à te abalienare molitur. Serua nos
eius ministris, atq; infesta barbarie, cuius
medio nos collocasti: abige etiā qui fidei
hristianæ Apostatæ huc & illuc vagantur,
l tuam obedientiam illos reuoca, datóque
tandem resipiscant. Euangelium salutare
um per orbem vniuersum publicetur. Qui
uis & regnas cū Filio tuo, & Spiritu Sācto
æternum. Amen.

LTERA PRECATIO AD Dominum nostrum Iesum Christum, quam con tinuò Villagagno pronuntiauit.

IESV Christe Fili Dei viui, æterne, consubstantialis, splendor gloriæ Dei, & imago viua, per quem om-
a condita sunt, qui genus humanum rato
ei decreto damnatū quòd rebellasset Ada-
us, (is enim vt vita æterna frueretur, à Deo
erra desumptus, nequaquam virili semine
ntaminata vnde peccandi necessitatem
uriret, omni virtute libero etiam arbitrio
æditus perfectionem conseruādam, carnis
men concupiscentia iactatus telísque Sata-
e inflammatis excitatus, peccato inferior in
iram Dei prouocauit:) vnde certissima cō-
quebatur hominum perditio nisi te pro im
ensa tua & inenarrabili charitate, Deo pa-

tri obtulisses, te enim pro Adamo substitu
sti, atque vt nos purgares, fluctus omnes m
ris illius indignationis paternæ tulisti. Qu
admodum autem Adamus è terra minin
quidem corrupta eductus est absque vllo v
rili semine: ita cõceptus es è Sancto in vte
virginis, ad similitudinem carnis Adami te
tationibus obnoxiæ assidueque vexatę sup
omnes homines absque peccato: denique tu
corpori voluisti Adamum eiúsque poster
inserere dum pascis eorum animas carne t
& sanguine tuo, mortémque subiisti vt ta
quam corporis tui membra in te alantu
Deóque Patri tuo sint accepti, tuam eni
mortem ac si perpessi essent perinde satisf
cientem pro eorum peccatis offers. Quer
admodum autem diffusum est in poster
Adami peccatum, & per ipsum mors: sic à P
tre impetrasti vt credentibus iustitia tua ir
putaretur, quos manducatione carnis ac sa
guinis tui tecum vniuisti, ac in te ipsum trã
formasti tanquam nutritos carne tua, quę v
rus est ad vitam æternam cibus, quo filij si
iustitiæ non autem iræ. Quãdoquidem igit
tot bonis nos cumulasti, ad dextrámque P
tris sedẽs ęternùm pro nobis intercedis, su
móque sacerdotio fungeris secundùm ord
nẽ Melchisedech, miserere nostri, serua no
fideíque incrementum dato, Patri offer co
fessionem quam corde non minùs ac ore c
ram Ecclesia tua edo, sanctifica me tuo Sp
ritu, quemadmodũ his verbis es pollicitu
N

[N]on relinquam vos orphanos,hîc etiam Ec-
[cl]esiam promoue vt tranquillè degentes pu-
[rè] te colamus qui viuis & regnas cum patre
[&] Spiritu Sancto in secula seculorum. Amẽ.
His duabus recitatis precationibus, ad
[m]ensam Domini primus accedit Villaga-
[gn]o,genibúsque in terram positis,è Ministri
[m]anu panem & vinum recipit. Atque vt pau-
[ci]s expediam non multò pòst, cuiusdam ex
[an]tiquis dictum comprobauit, difficile esse
[di]u virum bonũ simulare. Illi enim & Coin-
[te],quamuis vterque Papismum eiurasset, (ac
[pe]nè iam tum nemini non patebat quicquid
[ab] illis factum esset,ostẽtationem redolere,)
[lit]igare quàm doceri magis erat in votis. Quo
[fa]ctum est vt breui spatio interiecto de non-
[nu]llis doctrinæ capitibus,præsertim verò de
[C]œna Domini,disceptare cœperint. Quam-
[ui]s enim Transsubstantiationem Papisticam
[re]pudiabant,commentúmque illud crassissi-
[m]um, & absurdissimum esse prædicabant,
[C]onsubstantiationem verò minimè proba-
[ba]nt,ab iis tamen erant longè alieni, quæ à
[M]inistris ex Dei verbo docebantur:nimirum
[pa]nem & vinum,in corpus & sanguinem Do
[mi]ni nullo posse mutari modo, nec rursum
[n]ec illis includi:sed in cœlis Christi corpus
[ess]e, vnde seipsum vi Spiritus Sancti signa
[pe]rcipientibus fide in alimentum spiritale
[co]mmunicat. Quicquid sit (aiebat vterque)
[h]æc verba, *Hoc est corpus meum, hic est sanguis
[me]us*, non alium admittunt sensum, nisi vt

Ad Cœnam Domini accedit Villagagno.

Disputatio Villagagnonis & Cointę aduersus Ministros.

corpus & sanguis Christi signis contineātu
Quòd si quærat quispiam, quo tandem se
su Transubstantiatione & Consubstanti
tione repudiata? Illud equidem nescire r
non diffitebor: ac sanè ipsos nō minùs ign
rasse existimo. Etenim, cùm euincere
nostri ex complurium Scripturæ locoru
collatione, huiusmodi loquēdi formulas n
nisi figuratè accipi, Scripturámque consu
uisse Sacramentorum signa pro rebus sign
tis vsurpare: illi verò quid contra afferre
solidi nihil haberent, nihilò tamē secius o
stinatis animis in hæresi permanebant: ign
ratáque qua id fieret ratione non tantù
carnali modo Christi carnem, sed etiam
Ouetacatium morem crudam deglubere v
lebant. Interim Villagagno animum sui
dissimulabat diligenter. Itaque sibi optat
nihil esse, quàm vt rectè doceretur, testat
Charterium è Pastoribus alterum, naui Br
silio, Americanísque mercibus onustę imp
situm (quæ prid. Non. Iun. soluit) in Gallia
eo consilio remittit, vt super quæstione
Cœna Domini, sententias nostrorum affer
Doctorum, in primis verò Iohannis Cal
ni, cuius arbitrio acquiescere se dicebat o
nino velle. Ac sanè ab eo nō semel verba h
audiui, D. Caluinus ex iis est vnus qui ab
postolis extitere doctissimi, nec vllum l
Doctorem, qui meo iudicio rectiùs, puriú
Scripturam eo exposuerit. Vt autem se re
rentia in Caluinum duci testaretur, nō mo
pro

Charterium Pastorem in Galliam remittit Villagagno.

rolixè quo in ſtatu eſſet iis narrauit literis
uas ad Caluinum reſcripſit, ſed etiam pecu-
ariter manu propria (quod à me in Præfa-
one eſt commemoratum, atque ex epiſtola
ata prid. Cal. Apri. 1557. videre eſt) Braſilico
gmento quæ ſubiecimus verba adſcripſit.
*ddam conſilium quod literis tuis adhibuiſti:
mma animi contentione operam daturus vt ne
l tantillum ab eo deflectamus: hoc enim certè nec
nctius, nec rectius, nec ſanius vllum eſſe, perſua-
m habeo. Quamobrem etiam literas tuas in Se-
tu noſtro legendas, deinde in acta tranſcribendas
rauimus: vt ſiquando à curſu aberrare contige-
, earum lectio ab errore reuocet.* Quinetiam
icolaus quidam Carneus, cui literæ illæ e-
nt commiſſæ, cùm ad Cal. April. profectu-
is, valediceret, nobis renuntiauit ſe in mā-
atis à Villagagnone habere, vt Caluino ſi-
nificaret, conſilium quod dediſſet in perpe-
um monimentum in æs inciſum iri. Itém-
ue vt aliquot ex Francia viros & mulieres,
pueros ſecum rediens adduceret, ſumpti-
us ſe ſuffecturum. Priuſquam verò vlterius Pueri decē Barbari in Galliā miſsi
rogrediar, prætermittendum minimè exi-
imo, puerulos decem Barbaros nouem cir-
ter annorum in Galliam miſſos. Hi ab hoſ-
itibus noſtris bello capti à Villagagnone
erò empti, poſtquam Richerius paſtor à cō-
one manus illis impoſuiſſet, precéſque ſi-
nul omnes ad Deum fudiſſemus, vt eſſent
anquam primitiæ miſeri illius populi, naui-
us impoſiti ad Nonas Iun. tandem in Gal-

liam deuecti, Henrico tum Regi oblati fu
qui primariæ autoritatis viris bonam parte
donauit, nominatim verò Passio vnum, que
Baptismo quoque initiandum curauit, eú
que ego post meum in Galliam reditũ ap
illum agnoui. Præterea ex Villagagnonis d
mesticis iuuenes duo ad 3. Non. April. iu
Ecclesiarum reformatarum ritum vxores d
xerunt puellas duas, ex earum numero, q
nobiscum transportatæ fuerant. Quæ à r
propterea commemorantur, quòd non m
dò nuptiæ Christiano ritu tunc primùm
America sunt celebratæ: sed etiam quòd
Barbaris plerique, qui ad nos eo die acces
rant, mulieres indutas (cuiusmodi nullas an
id tempus conspexerant) maiori cum adm
ratione contemplabantur, quàm Ecclesiast
cas ceremonias, ipsis alioqui planè incogn
tas. Cointa itidem ad 16. Cal. Mai. matrim
nium contraxit cum adolescentula, Roth
magensis cuiusdam cognati, cui nomen R
queto: hic non multò post nostrum in Am
ricam appulsum puellam hanc mercium o
nium quas aduexerat testamento hærede f
cta, vita functus erat, merces verò erant cu
telli, pectines, specula, panni crispati, hami,
liaque id genus commercio cum Barbar
habendo accommoda. Quæ quidem hær
ditas commodùm Cointæ obuenit: quipp
vniuersam in vsus suos transtulit.

Reliquæ duę (nam quinque numero fuiss

Nuptiæ primò in Brasilia Christiano ritu celebratę.

n describenda nauigatione nostra, à me an-
è demonstratum est)non multò pòst duo-
ous è Neustriis interpretibus nupsere: atque
ta nullæ inter nos puellæ mulieréſue Chri-
stianæ superfuerunt innuptæ.

Porrò, cùm hîc de matrimoniis mentio
nciderit, ne id duntaxat videar, quod in
Villagagnone vituperandum est, attingere,
uod verò laudandum silentio præterire, ali-
uid obiter in eius commẽdationem dicam.
Neustrij quidã naufragi inter Barbaros age-
ant, multò antè quàm illuc appulissemus: hi
biecto Dei timore, sese cum indigenis mu-
eribus & puellis crebris scortationibus cõ-
aminabant: de quibus liberos quos suscepe-
ất annos iam quinque natos vidi. Itaque Vil
gagno, cùm, vt istorum profligatam libidi-
em coërceret, tum etiam vt eorum omniũ,
ui nostram insulam incolebant, à tanto fa-
inore patrando animos auerteret: ex totius
enatus sentẽtia legem tulit, qua Christianis
mnibus scortationem cum Barbaris mulie-
bus capitalẽ fecit: addita legi exceptione,
um demum licere cum illis matrimonium
ontrahere, si ad Dei cognitionem vocaren-
ır, Baptismóque initiarentur. Sed vt nulla
xtitit, quæ ferinis moribus exutis Seruato-
em Christum vellet agnoscere, licet crebris
ohortationibus Barbaræ illius gentis aures
uotidiè personarent, ita tantisper dum ego
n terris illis sum versatus, Gallorum nemo
xstitit qui vllam in vxorem duxerit. Ac

Optima lex à Villagagnone lata.

quemadmodum lex illa verbo Diuino dupli
citer nitebatur:ita etiam, cùm ab omni Vil
lagagnonis familia, tum à nobis vniuersi
ſtudioſiſſimè fuit obſeruata. Quinetiam, et
poſt meum in Galliam reditum, acceperin
ſolitum eſſe Villagagnonem in America ſtu
pris & libidinibus cum Barbaris mulieri
bus ſe inquinare:nihilò tamen ſeciùs ingenu
profiteor eum ne in minimam quidem huiu
criminis ſuſpicionem quamdiu ibi viximus
incurriſſe. Quinetiam legem à ſe latam adeò
inuiolatè obſeruandam curauit, vt ex inter
pretibus quendam ſuſpendio adiudicare vo
luerit, quòd ſcortationis cum muliere, quan
antè compreſſerat reus peractus eſſet. Verùn
amicis apud eum intercedentibus, capital
pœna liberatus, pede catena vinctus eſt, a
pro mancipio habitus. Itaque quantum cer
nere mihi datum eſt, hac in parte laude di
gnus eſt Villagagno. Vtinam verò in cæ
teris eodem ſe geſſiſſet modo, Eccleſia
magno ceſſiſſet emolumento, quo boni cō
plures hodie fruerentur. Sed ille tanto velut
oeſtro contradicendi tranſuerſus agebatur
numquam vt in ea ſimplicitate acquieſceret
quam accuratè retinendam eſſe quibuſlibe
verè Chriſtianis Sacræ docent literæ, cùm d
adminiſtratione Sacramentorum diſſeritur
Is enim, quæ conſequuta eſt, Pentecoſtes die
qua Cœnam ſecundò celebrauimus, palino
diam recinens, apertè iis eſt refragatus, qua
ipſe propoſuerat, cùm Eccleſiaſticam inſti
tuere

Cœna ſecundò à nobis in propugnaculo Colignio celebrata, obiectionéſque Villagagnonis.

ueret disciplinam:(quo tempore, quemad-
nodum in superioribus dictum est, volebat
umana omnia procul amoueri figmenta, &
acescere:) Asseuerabat enim ex authoritate
Cypriani,atque Clementis,aquam in Cœnæ
elebratione vino infundendam esse, nec, vt
d modò fieret,præfractè,ac necessariè iube-
at:verùm etiam credendum esse impuden-
er affirmabat,panem consecratum ęquè cor-
ori,atque animæ prodesse. Sal præterea, &
leum Baptismi aquæ immiscendum cense-
at:neque licere Ministris ad secundas nup-
ias conuolare:ad cuius sententiæ confirma-
ionem, locum Diui Pauli ad Timoth. de- 1.Tim.3.2.
orquebat, *Episcopū oportet vnius vxoris virum*
sse. Tandem consilio alieno penitus repu-
iato,à se vno duntaxat in posterum pendere
oluit, nullóque fundamento nitens, in iis
quæ perperam ex Scriptura proferret,omnia
us déque inuertere pro arbitrio aggressus
st. Atque vt cuilibet patefiat, quàm validis
tebatur argumentis,ad ea, quæ semel pro-
are instituerat,confirmāda:è Scripturę plu-
ibus,à me vna duntaxat in medium profere-
ur sententia. Id igitur quod ex ipsius ore au-
iui aliquando,cùm quendam è suis ad hunc
modum erudiret.

Nunquámne legisti in Euangelio historiam il- Locus Scripturæ à Villagagnone adaptatus.
lius leprosi,qui Christo dixit, Domine, si velis, po-
tes me purgare:cui simul ac Iesus respondit, volo,
purgator, statim purgatus est? ita etiam(*aiebat in-*
signis ille Scripturæ interpres) *cùm Christus de*

pane dixit, Hoc est corpus meum, nulla adhibit interpretatione alia, credendum est illud in ipso p ne inclusum esse : neque est quod moremur Gene uenses illos. Præclara scilicet vnius Scriptur loci ex alio interpretatio. Tam sanè acuta a que illius qui in Concilio quodam, ex ill Geneseos, vbi docemur Deum creasse homi nem ad imaginem suam, neruosissimè con cludebat, habendas igitur esse imagines. Ita que sententia feratur ex isto Villagagnoni (qui tantum posteà de se sermonem excita uit) festiuæ Theologiæ præclaro specimine an nō præstantissimus ille Theologus (quo de se, repudiata Religione vera thrasonic prædicare non erubuit) Caluino silentiun imponere, quíque illius partes tueri vellent vincere differendo facilè potuisset. Alia insu per ex illo quamplurima de Sacramentis au diui non minùs ridicula, quibus tamen con memorandis supersedeo: propterea quòd post reditum eius in Galliam, non modò Pe trus Richerius suis eum coloribus depinxit sed & alij deinceps ita detersum, depexúm que dedêre, vt palmam, idipsum in posterum præstare cupientibus, præripuisse videantur

Duo ista depectēdi & de tergendi verba libellos duos aduersus Villagagnonem designant.

Eodem tempore ad eruditionis vendita tionem publicè prælegere Cointas cœpit: ad Euangelium secundum Ioannem exorsus (cuius quàm difficilis & ardua sit explicatio iis est cognitum; qui Theologiam profiten tur) tāto cū iudicio enarrabat, vt tertio quo que verbo extra oleas (vt aiūt) vagaretur, ni hílque

ísque fermè nisi alienum afferret:quo tamen
no administro tunc vtebatur Villagagno ad
era n Euangelij doctrinam oppugnandam.
Quid ergo?obiiciet aliquis, Franciscanus ille
Andreas Theuetus, qui grauissimè conque-
itur in sua Cosmographia, *cùm Ministri à
'aluino in Brasiliam missi, summa erga se inuidia
ngrarent, munerique suo se interponerent, impe-
imento sibi fuisse, quominùs miserorum Barba-
rum errantes animas Christo lucrifaceret:* (hæc
nim sunt illius verba) obmutescebátne tunc
emporis? An saluti Barbarorum animosiùs
ncumbebat, quàm Ecclesię Romanæ defen-
oni, cuius se veluti fulcrum, & columnam
ictitat? Hanc Theueti vanitatem refellere
rocliue est. Superiùs enim demonstraui-
ius, eum in Galliam ante nostrum in eas ter
is appulsum rediisse. Itaque monitos iterum
ectores velim, vt quemadmodum in expli-
andis nostris cum Villagagnone, Cointá-
ue disputationibus, ad castellum Coligniũ
i Brasilia habitis, nulla Theueti mentio fa-
cta est, neque posteà fiet: ita Theuetum à Mi-
nistris, de quibus tamen loquitur, conspectũ
uisse neque Ministros ab illo. Quamobrem
eluti præfatione in hunc librum, à me de-
nonstratum est, cùm egregius iste Catholi-
us Romanus à nobis abesset eo tempore,
naríque quadragies centenis millibus paf-
uum interiecto vallaretur: quò tutior esset à
Barbaris, quos in suam necẽ à nobis excita-
os fuisse, non erubuit falsò prodere: nugis o-

Tom.2.lib. 21.cap.4.

Theueti vanitas.

Cosmograp. tom.2.lib.2. cap.2.

mnibus valere iussis,zeli, quo se erga Barba-
ros flagrasse profitetur,cùm interpellatus e
à Ministris, exemplum afferat multò certiù
denuò enim affirmare libet,tam illud esse f
sum,quàm quod maximè.

Villagagno Caluinum vituperat, quem antea laudauerat.

Verùm,vt vnde sum digressus,eò redean
statim post Cœnam Pentecostes die celebr
tam,Villagagno se opinionem, quam ante
de Caluino conceperat, prorsus exuisse de
monstrat:eum teterrimum hæreticum à fid
aberrantem pronuntiat, nec responsum sib
expectandũ arbitratur,quod ab eo per Cha
terium Pastorẽ postularat. Exinde nos to
uè intueri, animúmque à nobis abalienar
cōcionibus interesse raro,quas etiã sub Ma
mensis exitum vltra dimidiam horam pror
gari vetabat.Ita Villagagnonis simulatio &
hypocrisis quæ diu in pectore latuerat, tan
dem foras erupit,vt eum planè (vt aiunt) in
tus, & in cute nosceremus. Ac si quæratu

Defectio Villagagnonis à Religione reformata, aliúsque defectionis occasiones.

quænam horrendæ istius defectionis cau
fuerit:non ita planè constat. Quidam enim
nostrûm sibi omnino persuadebant, inde i
accidisse quod à Cardinali Lotharingo,aliis
que qui ad eum è Gallia scripserant per quẽ
dam nauarchum qui circa id tempus ad Fri
ense promontorium sexaginta millibus citr
insulam,in qua morabamur,appulerat,graui
ter fuisset reprehensus, quòd à Catholica R
manensi Ecclesia desciuisset : hísque literis e
ita perterritum fuisse, vt sententiam repent
mutauerit. Post meum tamen reditum acce

pi

i,Villagagnonem cum Cardinali Lotharin
o consilium iam iniuisse, antequàm è Gal-
a excederet, de vera Religione simulanda,
t faciliùs authoritate Colignij maris præfe-
ᵉcti abuteretur, Ecclesiæque Geneuensi, &
Caluino præsertim imponeret: quemadmo-
um initiò diximus,ad manum colligēdam,
:risque scripsisse. Vtcunque res se habeat,id
:rè affirmo,eum post defectionē,conscien- Villagagnonis conscientia excruciata,eiúsque ordinaria deierandi formula.
a,veluti à carnifice quodam excruciata, ita
tricum, & morosum euasisse, nemo vt ad
ım vellet accedere. Ac identidem per cor-
ıs Diui Iacobi (hanc siquidem deierandi
rmulam crebrò vsurpabat) deierans se ca-
ıt ei brachiáque, & crura comminuturum
se minabatur,qui vel tantillum sibi stoma-
ıum moueret. Verùm enim verò cùm se hic
cus offerat, vt de eius crudelitate aliquid
ommemorem, insigne eius exemplum de-
onstrabo,quod præsente me tunc edidit in
ıendam Gallum Rochæum nomine, quem
terra vinctum tenebat. Huic resupino, at- Villagagnonis crudelitas.
ıe humi abiecto prælongis fustibus ven-
em adeò per satellitem cecidit,vt miser ille
iritum ægrè duceret. Quibus minimè con-
ntus,altera corporis parte contusa ictibus,
a truculentus ille miserum compellabat
:r corpus D.Iacobi, scelestè,alterum porri-
: latus:præterea infelici hominem sorte,ab-
ctum humi, confectum plagis, mortíque
:oximum coëgit arti operam nihilò dare
ciùs,quàm antè consueuisset: faber autem

erat lignarius operis inteſtini. Eadem anin
lenitate, ac manſuetudine erga pleroſque vt
batur, qui etiam erant in vinculis, quòd ea
dem cum infelici Rochæo illo cauſam ſuſt
nerent. Cauſa porrò erat, quòd cùm eos in
dignis modis antequàm appuliſſemus, Vill
gagno tractaret, communi conſilio decreu
rant eũ in mare præcipitem dare, vt qui gr
uiùs multò premerentur, quàm ſi ad trirem
amandandi fuiſſent. Ex quibus fabri quida
lignarij ob eius crudelitatem, ſe cum Barb
ris in continentem recipere maluerunt (
quibus etiam benigniùs habebantur) quà
cum eo verſari diutiùs. Eum etiam crudeli
rem triginta, quadragintáve, tum viri, tu
mulieres Barbari ſunt experti, lingua ipſ
rum Margaiates appellati. Ii à confœderat
Barbari Villagagnonis mancipia malè ab ipſo tractati. Tououpinambaulſiis bello capti erant,
Villagagnoni pro mancipiis traditi. Cui
in Barbaros feritatis exemplum proferre v
ſum eſt. *Mingantius* quidam ex iis vnus era
hunc præſente me, tormentum vlnis com
plecti cùm adegiſſet, lardo igne liquefact
ac in clunes guttatim diſtillante cruciaui
cùm ne culpam quidem obiurgatione dig
admiſiſſet. Tot, ac tantis calamitatibus Ba
bari conflictati, ad hunc ſæpe modum qu
rebantur. Si tot ærumnis nos ab iſto *Payco*
(hoc enim nomine Villagagnonem comp
labant) expoſitum iri duxiſſemus, longè a
hoſtibus dilaniari, deuorariq; maluiſſemu
quàm ad iſtum abduci. En obiter humanit
ei

us particulam paucis attigi. Hæc verò ſatis
ſet attigiſſe, niſi, vt ſupra commemoraui,
imo aduentu noſtro, velle ſe diffluentem
veſtibus coërcere luxum diſertè denun-
ſſet.
Itaque neceſſariò dicendum videtur, quàm
regio cæteris exemplo hac in re præluxe-
: nempe vt, cùm non ſolùm è bombyce, la-
que pannis, verùm etiam vndulatis com-
rium colorum abundaret: in arculis tamẽ
eredinibus, ac tineis corrũpi mallet, quàm
tiendæ familiæ diſtribuere, cuius plerique
di ferè incedebant. Sibi verò diebus heb-
madæ ſingulis, mutanda comparauit ſena
timenta: ſuo ſingulis colore attributo, ru-
o, luteo, ceruino, albo, cæruleo, viridi, con-
ientibus inter ſe perpetuò tunica, & fe-
oralibus: quæ quàm bene tum ipſius ætati,
n dignitati quadrarent, cuius exiſtiman-
m relinquo. Inde tamen id commodi ca-
batur, quòd ex colore illius veſtimenti,
o indutus erat, facilè conijciebamus, qua-
eo die futurus eſſet: adeò vt viridis & lu-
s color mali perpetuò quiddam portẽde-
t. Inprimis verò cùm talari vndulata ve-
nigro è bombyce lymbo circundata, in-
us eſſet, mirum dictu quantam de ſe ri-
ndi materiam præberet: ita vt non illepidè
uis hiſtrionis effigiem præferre dicere-
. Proinde, ſi de hac veſte quicquam audi-
ent, qui ad ſummum maximè illius ruen-
ollæ labrum Barbari cuiuſdam inſtar, nu-

Villagagnonis habitus.

dum delinearunt: minimè dubium est, qu
pro insigni ornamento vestem illam ei ir
posuisset, vt & suam ei crucē, fistulámque c
lo appensam reliquerunt.

Ac si quis reprehendat nimis me curio
isthæc rimari (prout etiam fateor, quæ atti
postremò, esse indigna quæ memoriæ pr
dantur) facilis est responsio. Etenim cùm V
lagagno furētis Herculis, maximè postquà
in Galliam reuersus est, personam induer
aduersus eos, qui Religionem ex verbo D
reformatam profitentur: demonstrandū e
stimaui, in singulis quas ille amplexus est r
ligionibus, quàm inculpatè se gesserit: ma
mè cum ob eas, de quibus in præfatione di
rationes, pauca elegerim è multis.

Causa nostri à Villagagno ne discessus

Internuntio tandem Philippo ei denu
tiauimus, quòd Euangelicam professione
exuisset, neque vlla conditione alia eius i
perio essemus obnoxij: nos in posterum o
ram, in muniendo præsertim Castello de
gaturos esse. Qua audita re, interdixit, ne l
na illa farinæ ex radicibus confectæ acetab
la, quæ (vt à me commemoratum est) dieb
singulis dabantur, nobis ampliùs præbere
tur: sperans hac ratione futurum vt in sur
mum discrimen adduceremur, aut fame e
necaremur: tantum verò absfuit, vt nostrū
quisquam id ægrè tulerit, vt contrà lætar
mur: multò enim plus farinæ à Barbaris fa
vna, vel duobus, tribúsue cultellis mercab
mur, quàm sex ille mensibus distribueret.

siqu

quidem nostram sæpe insulam lintribus
ibant: vt & nos ipsi mutuò Barbarorum pa
os ad commeatum expediendum, peteba-
us.) Itaque quòd cibaria non essent attri-
ta, nos ab eius sacramento penitus esse li-
ros duximus. Ac certissimum est rem vi
gressurum fuisse, nisi vehementer suis diffi-
s esset, quorum primarij nobis apertè faue-
nt. Tamen rem tentare voluit: cùm enim
o, Ioannésque Gardienus è continente re-
rteremur: (vbi tūc circiter quindecim dies
ter Barbaros egeramus) is veniæ ignora-
onem simulauit; quam impetraueramus à
rreo ipsius Legato, antequam ex insula e-
ederemur. Itaque accessit legi, quam ipse
lerat, violatæ: hac cauebatur, ne absque ve-
a Castello quis excederet. Quare nō modò
m ob rem nobis manus iniici volebat, ve-
m etiam eò crudelitatis procedebat, vt pe-
bus; tanquam mancipiis catenam aptari iu-
ret. Cui pœnæ eò magis fuimus affines,
iòd qui nos deduxerat Philippus, quíque,
nōnulli asserebant, demissiùs Villagagno-
, quàm eius ferret dignitas obtemperabat,
on modò non opitularetur: verùm etiam
aret, vt supplicium illud vnum, alterúmue
em sustineremus, à vinculísque nos libera-
im iri polliceretur, vbi primum ira Villa-
gnonis paululùm deferbuisset. Attamen
os id nunquam esse passuros disertè respon-
imus: tum quòd lege non teneremur, tum
erò præcipuè quòd, (vt diximus) cùm fidem

Villagagno nititur nos in seruitutē redigere.

fregiſſet,qua receperat,ſe inter nos religio
verę diſciplinam conſeruaturum eſſe,addi
eius eſſe imperio in poſterum recuſarem
Accedebant eorum exempla,qui catena vi
cti, indigniſſimè, crudeliſſiméque palàm a
cipiebantur.Quo ille reſpōſo ceſſit: anima
uertebat enim quindecim eſſe, aut ſexdeci
è noſtris tanto amicitiæ vinculo inter ſe c
iunctos,alter vt alteri iniuriam fieri ægrè p
teretur:adeò vt difficillimè, ſi vlteriùs pr
grederetur,in ſuam nos poteſtatem redig
ret.Præcipui etiā inter ipſius milites (quer
admodum ſuperiùs attigi) quòd religione
veram profitebantur,iniquo animo illius d
fectionem ferebant. Ita vt niſi eſſent veri
ne Colignius,qui authoritate regia fretus
miſiſſet, neque qualis poſteà extitit cogn
uiſſet, offenderetur, quidam ex noſtris h
occaſione oblata hominem in mare præc
pitem dediſſent.Eius carnem,& latos hum
ros piſcibus nutriendis aptos eſſe iocabātu
Maxima tamen pars benigniùs cum eo age
dum ſatiùs eſſe duxit. Conciones etſi publ
cè ſemper haberentur, (quas vel non aud
bat,vel non poterat interturbare:) attame
ne ampliùs nobis offendiculo eſſet Cœnan
celebrātibus,ab eo tempore noctu eo inſci
celebrabamus.

Queſtio vtrū Cœna ſine vino poſſet celebrari.

Et quoniā in poſtrema in illis terris Cœ
næ celebratione, nobis ex vino illo quod e
Gallia aduectum fuerat, cyathus tantùm ſu
perfuit,cúmque aliūde habere minimè po

ſemu

nus,exorta fuit quæſtio inter nos, vtrùm
licet,vino deficiente, poſſet alio potus ge-
re celebrari. Quidam præter cæteros Scri-
uræ locos,hunc etiam afferentes,quo Chri-
s in Cœna inſtituenda,poſt gratiarum a-
onem, Apoſtolis expreſſè teſtatus eſt, ſe Matt.26.26.
amplius ex vineæ fructu bibiturum eſſe: cen- Marc.14.25.
ant deficiente vino,ſatiùs fore abſtinere à
no,quàm illud ipſum mutare. Alij contrà
rebāt,cùm Chriſtus in Iudæa verſaretur,
n mentionem vſitati potus feciſſe: credi
ò par eſſe, ſi inter Barbaros verſatus fuiſ-
non modò Americanam ceruiſiam:verùm
m farinam ex radicibus,qua illi pro pane
ntur, Cœnæ Sacramento adhibiturum
ſe. Ac proinde concludebant,vt,quemad-
dum ſigna panis, ac vini mutare nollent,
ndiu ea præſtò eſſe poſſent: ita minimè
itaturos,pane,ac vino deficiētibus, Cœ-
n celebrare iis rebus adhibitis, quæ ad vi-
hominum fulciendam,panis,ac vini lo-
n vſúmque obtinerent. Et quamuis pleri-
in poſtremam ſententiam inclinabant,
a tanta rerum penuria non fuit, quæſtio
remanſit ſub iudice. Verùm enimuerò
placida diſputatio nullius inter nos diſ-
j cauſa fuit,qui per Dei gratiam perpetuò
nus animis coniunctiſſimi, vt libentiſſi-
optarem, inter eos omnes, qui religionē
è Chriſtianam profitentur,tam bellè cō-
ire, quàm eo tempore inter nos conue-
bat.

Causa ob quam Villagagno in munitione sua nos diutiùs manere non permiserit.

Vt verò finem imponã iis quæ de Villa-
gnone dicenda fuerũt, sub exitum Octob
iuxta tritum illud prouerbium, quo fertur
amicitia dissuenda, debere homines fuc
facere: magis ac magis nos, Euangelicámq
doctrinam execratus, apertéque significa
sibi ampliùs in animo non esse, vt in sua I
sula, Castellóque moraremur, statim egr
iussit. At si collibuisset, quemadmodum su
demonstrauimus, à nobis Villagagno p
insula facilè poterat. Verumtamen, tum vt
nobis omnem conquerendi materiam p
cideremus: tum ne nota Euangelio inure
tur, ad cuius præscriptum nos vitã institu
velle, eáque de causa in Americam veni
iam antè Gallia, cæteræque nationes aud
rant, sine vlla contentione ei loco cessim
Itaque cùm octo circiter menses apud In
lam, Castellúmque Colignium mansissem
cui etiam muniendo vehementer nostræ
sudauerant operæ: in continẽtem exacti p
gredimur, ibíque expectauimus mẽses du
dum è portu Salutari appulsa nauis, (cuius
magistro conuenimus, in Galliã nos vt tra
portaret) onustáque Brasilio vela faceret.
terim Ganabaram *sinum* ingredientes sini
in litore, locóque à Gallis Laterana di

Locus quem in continẽte Americæ incoluimus.

consedimus, mille passibus à Castello C
gnio. Quemadmodum verò frequẽter, &
miliariter inde apud Barbaros commea
mus, inita cum Barbaris consuetudine,
cominari, agere, ambulare: illi se humani

os præbere,(vt eũ benignitate facilè superent, qui ne dicto quidem violatus à se nos xpulisset) hospites inuisere, cibariis etiam, isque necessariis adiuuare cœperũt. Hactenus quæ Villagagnonis fuit in religione constantia, quàm crudeliter sub religionis pecie nos accepit, quæ eius disputationes, ad uangeliúmque repudiandũ extitêre causæ, ui sermones quotidiani, quæ sæuitia in donesticos, qui cultus corporis, breuiter dictũ t: quem autẽ dedit nobis cõmeatum, quámue proditoriè nos dimiserit in tempus illud eijcio, quo ad reditum in Galliam naues ascendemus. Interea Villagagnonem suos in astello miserè afflictãtem paululùm relinuens, primò eius propugnaculum describã, númque cui imminet.

CAP. VII.

Descriptio sinus Ganabaræ, qui & Geneurensis appellatur: Insulæ, Castellique Coligny, atque insularum adiacentium.

CVM sinus iste à Barbaris Ganabara dictus, eo tempore, quo illic agebamus, inter cæteros eius regionis portus, nauibus Gallicis otissimus fuerit: abs re non existimaui alienum, si peculiarem eius descriptionem hoc

loco proponerem. Ille à Lusitanis Gen
rensis appellatur, quòd Calend. Ianuar.
mò eum intrasse credatur: tribúsque vig
ti gradibus iacentem vltra Æquinoctial
lineã, sub Capricorni tropico: Cuius rei
minisse Lectorem cupio, vt Theueti ag
scat impudentiam. Is in libro vir. Illu
Quoniambecum laudans, ait, me, aut alium
postorem, hunc sinum ad tres & viginti g
dus, prope polum Antarcticum colloca
quum tamen nunquam aliter, quàm hîc s
pserim. Quæ alij de sinu isto scripserunt, p
termitto, eúmque quatuor & viginti passu
millibus patêre affirmo. In quibusdam v
locis in latitudinem crescere, donec 14.
16. conficiat. Et quamuis ij montes, quil
iungitur, non adeò sint excelsi, atque ij su
quos Geneuensis lacus alluit, rectè tam
cum eo comparari potest propter vicini
tem vndique terrarum.

Comparatio lacus Geneuensis cum fluuio Genabara in Brasilia.

Ostium eius periculosum est, quia relic
mari trium Insularum incultarum oræ leg
dæ sunt: vnde magnum nauibus periculu
imminet, ne scopulis allisæ penitus frang
tur. Deinde præternauigandum est fretu
quod cùm trecentos in latitudinem pas
non habeat, enascitur sinistrorsum è mon
ac rupe pyramidis formam imitante: quæ
modò est immensę magnitudinis: verùm
tiam eminùs artificio quodam elaborata v
detur. Propter eius autem rotunditatem,
quòd ingenti turri persimilis esset, hyperb

li

icè à Gallis *le Pot de beurre*,appellata fuerat. Rupes vocata vas butyraceum.
Paulò vlteriùs intra ſinum ipſum rupes extat
atis plana, quæ in circuitu patet circiter
centum & viginti paſſus. Hæc à nobis *Le*
Ratier dicebatur, quam Villagagno cùm Muſcipula.
rimùm appuliſſet, impoſita primùm ſu-
ellectile, ac impedimentis, muniri poſſe
perabat:vi tamen vndarum inde pulſus eſt.
a porrò,quam incolebamus inſula,duobus
ſt paſſuum millibus vlterior:hęc (vt cõme-
noraui)erat inculta ante Villagagnonis ad- Deſcriptio Inſulæ & propugnaculi in quo Villagagno habitabat.
entum.In circuitu circiter paſſus mille com
lectitur, latitudinẽ ſexies ſuperante longi-
udine:ſcopulíſque ad libellam ſummæ aquę
xtantibus cingitur, qua de cauſa naues citra
ormẽti iactum accedere nõ poſſunt: éſtque
deò naturâ munitiſsima, vt adiri ne nauigi-
lis quidem poſsit,niſi è portus latere ex ad-
erſo ingredientis Oceani. Hæc ſi diligen-
r cuſtodita fuiſſet,nec expugnari,nec inter-
pi potuiſſet, quemadmodũ à reditu noſtro
it à Luſitanis occupata, eorũ qui relicti eſ-
nt culpa: ab vtraque parte eminebat colli-
lus, cuius in faſtigio tuguriolum Villaga-
no extruxerat:rupi verò quinquaginta, aut
xaginta pedes in altitudinẽ porrectæ,&ad
ſulæ cẽtrum ſitæ,ſuũ impoſuit prætorium.
eliqua in planiciem redacta,domiciliis con
nebantur, quæ,annumerata omni Villaga-
nonis familia, octoginta circiter homines
colebant.Illa omnia ſi prætorium excipias
iquot fabrilibus lignis ædificatum & pro-
ugnacula qualicunque cæmento ſuperin-

ducta, parua erant tuguriola, prout Ame-
cani solent, lignis extructa rotundis, herb
que contecta, dum paucis artificium mu
tionis illius, quam Villagagno nuncupa
Coligniũ in Gallia erectum Antarctica.
autem ab eo factũ est, vt Gaspari Collign
Galliæ Thalassiarchę gratularetur: néque i
meritò. Nunquam enim sine illius fauore
ope (vt anteà commemoraui) cùm iter ill
agere, tum vllam in Brasilia munitionẽ ex
dificare potuisset. At cùm illius viri lon
nobilissimi memoriam immortalitati co
mẽdare velle, præ se ferret, (Nam, vt eius c
fectionem taceam, violatámque fidem c
receperat, antequam è Gallia excederet, se
rum Dei cultum in Brasiliensi ora instau
turum esse:) quantam quæso ansam Lusita
arcem à se desertam, nunc obtinentibus p
buisse putatis erigendi trophæa de nomi
Collignio, Gallięque Antarcticæ, quod
tractui fuerat impositum?

In quibus commemorandis satis mir
nequeo, Theuetum Anno 1558. biennio p
suum in Galliam reditum, vt Henrico sec
do adularetur, qui regnum tunc temporis a
ministrabat, in describendo sinu isto, & p
pugnaculo Colignij, ad dextrum latus
continente vrbem depinxisse, quam Hen
copolin nominat. Et quamuis tempus ei
tis superfuerat ad illius erroris emendatio
nihilominus in sua eum Cosmographia
tare voluit. At ego vehementer affirmo, cù

Brasilia migraremus,id quod contigit plus
ctodecim post Theueti profectionem mẽ-
ibus,pagum nullum, vrbem verò multò mi
ius, eo vnquam in loco fuisse, vbi suam fal-
ò Henricopolin collocat. Atque etiam flu-
tuans vrbis sæpe nomen inuertit,quam pri-
iò vernaculo sermone Ville-Henry,secũdò
Henry uille nominat, idẽ etiã tertiò factu-
us,si ea de re loquatur in posterum. Inde a-
ertè liquet, hominem somnia tantùm af-
erre,ac vanam quandam picturam. Cæte-
ùm quis non animaduertit, multò magis
Theuetum nomine Regis Henrici abusum
sse, quàm Villagagnonem Colignij, quod
mposuit propugnaculo suo? Errore autem
lenuò repetito, videtur Principis memoriã
prorsus conspurcare voluisse. Rectè, Plutar-
hus, Augustum Cæsarem excandescere, ait,
olitum,si quid de se nisi grauiter, & à viris
præstãtibus memoriæ proderetur:eum quó-
que magistratibus in mandatis dedisse, ne
paterentur nomen suum à morionibus, hi-
strionibúsque haberi ludibrio. Alexander
publico edicto cauit,ne ab alio,quàm Apelle
pingeretur:regium quippe nomen in pretio
esse debet. Vt autem obuiam respondenti
Theueto eam, locum cuius meminit, eum
esse nego quem nos Laterariam vocabamus,
in quo operarij nostri tuguriola quædã ædi-
ficauerãt. Attamen fateor,vbi primùm Galli
consedere, montem extare, quem de Regis
nomine,Henricum appellarunt: vt alterum

Vrbs imaginaria in operibus Theueti.

etiam posteà Corquillercum diximus, de co
gnomine Philippi Corquillerci, cuius duct
illuc appuleramus. Sed si tanta est inter mō
tem, & vrbem discrepantia, quāta inter tem
plum, & vaccam, Theuetum in describend
Vrbeurica, aut Henricurbe delirasse quis d
bitet, aut imponere Lectori voluisse? Eg
autem, ne de his præter veritatem loqui v
dear, eorum appello testimonium, qui ite
illud confecerunt: sedeāt etiam inter iudice
qui Villagagnonem simul comitati, quorun
adhuc nonnulli supersunt, an in eo loco ex
titerit quoddam vrbis vestigium: & non po
tius totum illud figmentum poetarum som
niis valde sit affine. Quoniam autem (vt i
præfatione dixi) Theuetus, me, sociósque s
ne causa est adortus, molestè ferre nō debe
si vnius facere iacturam vrbis hac mea defe
sione cogatur. Cæterùm multos in eo præ
terea errores notaui, quos singillatim expo
nam, nisi se his contentum esse demonstre
Malè me certè habet quòd interrupta ser
monis serie, huc delapsus sum, sed cùm i
veritatis tuendæ gratia fecerim, liberum fa
cti mei iudicium Lectoribus relinquo.

Vt igitur quæ restāt de Ganabarasim per
sequamur, sciendum est vltra propugnacu
lum, decem ferè millibus pulcherrimam, fer
tilissimámque insulam iacêre: ea cùm in cir
cuitu duodecim passuum millibus pateret
Magna insu-la. Magnæ insulæ nomen à nobis sortita est
Quinetiam quòd à Tonoupinambaulsiis fœ
derati

:ratis incoleretur,eam frequenter peteba-ius , ad exportandam farinam, aliáque ne-:ssaria.

Sunt præterea in illo sinu maris multæ in-ılæ incultæ,in quibus prǽstantissima ostrea periuntur. Barbari quidem in litoribus se bmergentes,manibus adferunt lapides in-:ntes exiguis ostreis (illi *Leripes* vocant) rcumdatos,quæ sic petris adhærent, vt vix ıt auellenda. Horum plenos lebetes co-ıebamus,& in quibusdam exiguas gemmas periebamus. Leripes o-strea.

Hic fluuius multorum piscium genere a-ındat,in primis mulis quàm optimis, sui-ıs marinis , & mediocribus aliis, quorum ɔnnullos,in capite de Piscibus, describam. ic verò ingentes, ac monstrosas Balenas entio præterire nolo, quæ pinnis aquam perantibus,nobis ita fiebant obuiæ,vt tor-entulis facilè peterētur. Veruntamē istius-odi globis eas valde lædi non existimo,tā-m abest,vt interfici possint:eáque de causa cedebant à nobis innoxiæ,quòd pelle sint ırissima,crassáque pinguedine.Harum vna, ıatuor,& viginti à Castello miliaribus Friē promontorium versus in vadis adhæres-:ns, Oceanum repetere,quòd eā aqua pro-ındior defecerat,non potuit:ad quam tamē :cedere ausus est nemo, antequàm expira-:t,quippe cùm suis conatibus vicinam terrā ɔncuteret, & à quatuor millibus passuū ex-ıdiretur. Postquam verò vitam exhalauit, Balenæ. Balena in vadis.

multi ex Barbaris, & nostris frusta quæda
carnium decisarum abstulerunt:reliquum a
tem eo in loco remansit. Eas verò carn
parui faciebamus, propter insipidum gust
pinguedinem verò colliquabamus, vt ole
expresso ad lucernas vteremur. Lingua v
rò,quæ pars existimatur præstantissima, s
condita fuit, Thalassiarchæ in Gallia
transmissa.

Fluuij dulces. Duo sunt etiam flumina, quæ ad extrem
tatem sinus terra vndique circundata, cu
eo coniunguntur. In iis ego aliquoties cu
Gallis nauigaui,& multos Barbarorum vic
in vtroque littore sitos inuisi. Hæc sunt qu
in hoc sinu præcipua cognoui, atque etia
arcis possessionem Gallis ereptam esse,tan
magis doleo: quantò hæc rectè custodita,
erat facillimum,tutum nobis perfugium,
Gallis commodissimam nauigandi occasi
nem præbere potuissent. Vltra quadragint
aut sexaginta passuum millia Platam versu
& fretum Magellanicum, alter est ingẽs m
ris sinus, à Gallis Vasarum dictus, ad que
appellunt,illuc qui nauigant,sicut & ad Fri
se Promontoriũ, quod & primùm tenuim
cùm Brasiliam peteremus.

CA

CAP. VIII.

De ingenio, robore, statura, nuditate, ornamentis corporis virorum, & fœminarum Brasiliensium, apud quos annum ferè sum commoratus.

HACTENVS ea quę in mari vidim⁹, dũ Brasiliẽsiũ regiones petijmus, descripsi: quis fuerit in Insula, & Colignio Castello rerum status, ntisper dum illic viximus: qualis denique Ganabara sinus demonstraui: Nunc anteàm naui conscensa reditum in Galliã pa-, vitæ genus, & alia hîc à nostris incognita, ucis describere volo.

Vt autem ordine cuncta exequar, Barbari mericani, qui terram Brasilij incolũt, *Toupinambaulsij* nominantur, quibuscum ego rciter annum familiariter sum versatus. Ii rpus nec prodigiosum, nec monstrosum bent, sed nostro, qui in Europa viuimus, rsimile, quod ad staturam spectat. Sunt idem fortiores, robustiores, saniores, & inùs obnoxij morbis. Pauci apud eos sunt audi: pauci altero priuati oculo: deformes rè nulli: licet etiam centesimum, ac vigesium ætatis annum sæpe attingant, (per lunas enim annos numerare norunt) pauci tamen canescunt. Id verò regionis illius temeriem indicat, quæ quum nullis frigoribus,

Statura, ac dispositio Barbarorum

Ætas Barbarorum.

aut pruinis torreatur, virides herbas, agros,
Barbari rerũ mundanarũ neglectores. arbores semper habet: ipsi quoque molesti
ac curis omnino vacui, iuuentutis in fon
labra rigasse videntur. Et quoniã fontes l
tosos, & scaturigines pestilentes non adeũ
è quibus mala omnis generis oriuntur, q
nos ante tempus attenuant, macerant co
pus, animum excruciant, denique perimur
vtrumque nihil eorum ad illos pertinet: di
fidentia, auaricia, litibus, inuidia, ambitio
denique non laborant. Colore prorsus nig
non sunt, sed tamen ad nigredinẽ accedent
propter solis vehementiã, quemadmoũ Hi
panis, ac Prouincialibus vsuuenire videmu

Nuditas Barbarorum in genere. Cæterùm viri, fœminæ, infantes nu
prorsus incedunt, nec vllas corporis part
vnquam tegunt, nullo eius nuditatis p
In eos qui Barbaros villosos esse putant. dore. Attamen villosi non sunt, vt qu
busdam visum est, imò simul atque pili
corpore apparent, aut vnguibus, aut forcip
bus paruulis, quas à Christianis accipiunt,
uellunt: barbam ipsam, palpebras, supercil
eradicant, vnde lusci, toruóque aspectu fiũ
Hist. gẽ. Ind. lib. 2. cap. 79. Idem legimus in insula Cumana vsurpari
Peruensibus. Caput quidem illi capillis ve
stitum habent, qui maribus ab ineunte ætat
à vertice ad sinciput raduntur, vt monacho
rum coronam dicas: ad occiput verò comar
nutriunt nostrorum more maiorum, quam
vbi ad collum vsque fluctuat, resecant. Hîc
ne (si fieri possit) aliquid à me prætermitta
tur, quod ad hanc tractationem pertineat: il

d addam, esse nimirum in illis terris her-
s quasdam duorum digitorum latitudine:
: paululum incuruæ, in orbem & longitu-
nem excrescunt, veluti calamus, qui conte-
: spicam milij illius prægrandis, quod apud
llos triticum Sarracenum nuncupatur.
di aliquando senes (non tamen omnes,
nquam adolescẽtes, multò minùs pueros)
i duobus illius herbæ foliis acceptis, filó-
e xylino virilia contegerent, atque etiam
ciis, ac linteolis, quæ à nobis habebãt, ob-
luerent. Qua in re primo aspectu elucere
leretur scintilla quædam naturalis vere-
ndiæ, si modò id ea de causa facerent. Etsi
m id penitiùs nunquam sum scrutatus: ni-
ominùs tamen arbitror id ab illis fieri te-
ndi alicuius morbi gratia, quo in senectute
rtes illæ conflictantur.

Quare senes Americani interdũ virilia tegant.

Hoc insuper de more habent, vt ab infan-
pueruli omnibus labium inferius pertũ-
:, eóque in foramine os quoddam perpo-
m, ac instar eboris candidum inseratur,
nimarum figura pyramidum, quæ supra
nsam in quincuncem ordinatæ, verticillo
untur. Pars fastigiata pollice vno, duobúsq;
digitis extrinsecus porrecta, inter gingi-
, & labium retinaculo adhæret: ídque pro
itrio auferunt, reponúntque. Os verò il-
l fastigiatum, ac candidum, in adolescentia
ntùm gestant. Cùm verò ad grandiorem
atem peruenêre, cúmque lingua sua *Cono-*

Labium perforatum & eius perforationis ratio.

mi-ouaſſou vocari incipiunt, (quod grande
aut craſſum adoleſcentem ſonat) foram
labiorum inſerunt lapillum viridem, ex g
nere pſeudoſmaragdi, qui ſimiliter ob
quodam intrinſecus retentus extrinſecus a
paret, capitati argentei rotunditate, ac lati
dine, craſſitudine autem duplici. Atque e
nonnulli reperiuntur, qui digiti longitudi
geſtent, cúmque teretem. Cuius poſtre
generis vnus à me in Galliam allatus eſt. H
lapidibus interdum ſublatis, Tououpina
baultij, linguam foras per rimam illā lab
rum, animi gratia egerunt, ita vt gemini o
effigiem ſpectantibus præbeant. Vtrùm v
ſpectaculum iſtiuſmodi placeat, an deforn
admodum hac ratione fiant, facilè eſt iudi
tu. Alios inſuper vidi, qui lapillos eiuſm
virides in labiis geſtare non contenti, vt
que malis eundem ad vſum perforatis,
cludebant.

Lapilli virides labiis inſerti.

Malæ perforatæ ad lapillos inſerendos.

Quod ad illorum naſos attinet, cùm ap
nos obſtetrices ſoleant ab ipſo puerorū
tu, vt formoſiores, ac productiores efficia
digitis extendere: contrarium prorſus in
tutum apud Americanos noſtros obtin
Puerorum enim pulchritudinem naſi depr
ſione metiuntur. Itaque ſimulac ex vtero
tris prodiêre, pollice naſus eis deprimit
perinde atque catellis in Gallia quibuſda
fieri ſolet. A quibus longè illi diſſident
quodam in Paruani regni tractu, feruntur

Hiſt. vniu. Ind. lib. 4. cap. 108.

o esse naso præditi, vt ex eo smaragdi, cya-
ij, aliíque lapilluli, cùm candidi, tum rubri,
ilo aureo suspendantur.

Nostri præterea Brasilienses cõpluribus, igmẽtis & ac coloribus sibi corpus variegãt: ıprimis verò crura, ac tibias adeò inficiunt :ro colore, ex succo fructus cuiusdã, ab illis *'enipat* dicti, vt eminùs animaduersa, femo-ılib' sacerdotalitiis induti esse videâtur. Ea orrò nigredo expressa ex illo *Genipat* fru-:u, ita illorum cuti adhęrescit, vt decem aut uindecim diebus elui nequeat; quamuis se equenter abluant. Barbari nigro colore infecti, & variis colorib. picti.

Adhæc meniscos etiam habent octo digi-s longiores, ex osibus apprimè læuatis, ac ıstar alabastri candidis (quæ *Yaci* appellãt) ıutuato à Luna nomine, quam ita vocant: os funiculo xylino ad pectus è collo appen ɔs demittunt. Menisci ex ossibus candidis.

Similiter frustula complura testę pręgran-is lapide quodam diù multúmque attrita erpoliunt. Rotunda deinde, ac instar dena-j tenuia efficiunt, vt vmbilico pertusa, filó-ue xylino traiecta, pro torquibus collo ıserunt: (hæc *Boũ-re* ipsorum lingua vocan-ır) vt apud nos catenulæ solent aureæ. Id orrò, quod à multis buccinum appellatur se crediderem, ex quo plerasque mulieres, ɔnas apud nos gestare videmus: cuius & uidem præstantissimi, plusquàm tres vlnas abebam, cùm in Galliam appulissem. Bar- Boũ-re torques.

bari præterea torques (quos ab illis *Boū*
dici, anteà commemorauimus) conficiu
ex quodam genere ligni nigri,ac solidi , c
iusmodi sycomorum esse Matheolus testatu
quod ad eam rem valde accommodatum e
quoniam ad grauitatem , ac splendorem g
gatis accedit. Maximā præterea vulgataru
gallinarum copiam habēt Americani: qua
progeniem à Lusitanis acceperunt. Albis s
penumero plumas detrahunt,ac ferramen
quæ nunc habent: anteà vero cùm illis ca
rent, lapidibus peracutis molliores plum
las minutatim concidebant. Illis aquæ fe
uidæ,ac bullienti impositis, ac rubro colo
brasilico tinctis : postquam se gummi quo
ad id accommodato, illeuerunt, contegun
atque ornant corpus,brachia,tibias,variisq
depingunt coloribus : ita vt instar pipioni
aliarúmue auium recèns exclusarum,lanug
nem quandam habere videantur. Vnde v
risimile est,vt,cùm quidam nostrates in e
terras peruenissent,eósque ita initio ornat
prospexissent,nihil penitius de eis perscrut
ti,hunc rumorem sparserint, Barbaros scil
cet prorsus esse villosos.Res tamen longè
cus sese habet,vt qui tales naturâ non exist
Proinde rumor ille ex rei ignoratione m
nauit,cui deinde nimiùm leuiter fides adh
bita est. Quidam etiam memoriæ prodid
Cumanos sese vngere solitos gummi qu
dā,vnguētóue glutinoso,ac deinde se plum
vari

Barbari plumis ornati crediti sunt villosi.

Histor. gen. Ind. lib. 2. cap. 79.

riorum colorum conuestire.

Ornatus verò capitis *Tououpinamkiorum* ostrorũ hęc est ratio: præter sincipitis abrasionem in coronæ monasticæ formã, crinésque occipitis quos ad collum summitti diximus, solent insuper auiũ plumas, rosei, rubei, ius suis denique coloris aptissimè cõpositas illigare, easque ad frontalium vsum adhibere. Hæc non malè galericula referunt non pridem à nobilioribus fœminis nostratis vsurpata: Quę proinde à Barbaris nostris cepisse non immeritò dicantur. Frontale tem istud vernacula lingua est *Yempembi.* Frontalia ex plumis contexta.

Inaurium quoque ex ossibus albissimis ad eos magnus est vsus, ossibus illis nõ abmilium quæ perforatis suis labiis adolescẽs imponere diximus. Apud eos auis est *ucan* nomine, atra, toto corpore ceu cors, circa ingluuiẽ plumis tenuissimis fuluo lore, torque miniato ab imo circundatis. rtis istius pellem detrahunt, detractam sic, (auis nomẽ retinet) siccatam vtrique ge applicant cera agglutinatam, quam *Traic* nuncupant. Quibus ita aptatis, dicas vmnes lupatarios ex ære, inauratos ab illis stari. Inaures.

Præterea si ad bellum sese accingant, aut o more, de quo alibi, & solenni pompa cauum deuorandum sunt mactaturi, vt ad natum & elegantiam nihil desit, vestes in-

duunt, pileos aptãt, armillas brachiis impo-
nunt ex plumis viridis, rubei, cærulei, & cu-
iuscunque alius coloris compactas, eximi
pulchritudinis. Quibus artificiosissimè apta-
tis & interſertis atque adeò calamo tenu
arũdineo filóque xylino admodum cõcinn
cõpactis & connexis, vt vix vllũ credã in G
lia esse phrigionem qui maiori industria plu-
mas illas tractare & aptare possit. Dicas ve-
stes hac ratione contextas è villoso seric
confectas esse. Eundem ornatum ligneis su
clauis adhibent quibus ad hunc modum or-
natis elegantius dici nihil potest.

Ornamentorum postremum genus es
quod Struthicamelorum pennis leucopha
coloris, quas ab accolis accipiunt (ex qu
licet colligere grandissimas illas aues in re-
gionibus illis versari, quas tamen illic m
non vidisse ingenuè fateor) hoc modo co
ficiunt: caules ordine ab vna parte dispo-
nunt, plumę ab altera eminent, atque in orb
circumflectuntur in modum conopæi v
rosæ. Itaque fit pennarum fasciculus quen
sua lingua *Araroye* appellant. Hunc terg
imponunt, filóque xylino alligant, caulibu
cutem eorum contingentibus. Quo cùm su
ornati caueam pullis includendis tergo im-
positam gestare videntur. Fusiùs alibi à no-
bis dicetur, eos qui bellicosissimi volunt ha-
beri, quo fortitudinem suam palam facian
multósque à se interfectos hostes esse demõ-
strent, captiuos denique vorãdos multos ma-
cta

Pennarũ fasciculus.

asse iactent, pectus, lacertos & femora in-
dere, incisuras verò illas atro quodam pul- Barbarorum incisuræ.
ere inficere, quo, ad mortem vsque earum
estigia conseruantur, itaque aspicientibus
ioraces & femoralia Heluetico more incisa
epræsentant.

Compotationibus autem seu *Caouinatio-
bus* & saltationibus illis si sit indulgendum,
quibus certè vt plurimùm occupãtur, quo
agis animum excitent, præter horrendos
amores & eiulatus quos emittere cõsueuere,
uctus colligunt, corticis duri satis, echinum
rma & magnitudine referentes, cuius ex-
ccati nucleum auellunt, atque in eius locum
pillos immittunt: huius generis multos filo
texunt, tibiisque apponunt: non minorem Crepitacula è fructibus.
ncitati, strepitum ederẽt, ac testę limacum,
eo aptarẽtur modo, quin à saltatoriis crepi-
culis non longè absunt. Quæ quidem cupi-
ssimè exoptant Barbari cùm ad eos com-
ortantur.

Fert insuper ea regio arborem, cuius fru-
us Struthiocameli ouum crassitie adæquat,
rmáque refert. Hunc perforatum (eo quo *Maraca* instrumẽtum.
ouerulis nuces apud nos perforãtur mo-
o) lapillísque aut milij crassioris (de quo suo
co) granis immissis, baculóque sesquipedali
aiecto, instrumentum *Maraca* nomine
bricant. Strepitum edit ingentem, adeò vt
illas vesicas pisis plenas superet: quò fit
t à Barbaris nusquam non manu gestc-

tur. Quæ ſit Barbarorum de iſto *Maraca*
que eius ſtrepitu opinio, præſertim cum p
mis egregiè ornatum, certóque deſtinat
vſui fuerit, tum à nobis dicetur cùm de e
religione agemus. Hactenus de natura,
ſtitu, & ornatu quo *Tououpinambaulſy* no
vti conſueuere, paucis dictum eſto. Verun
men appendicis vice addam, criſpatum p
num, rubri, viridis, flauíque coloris à no
magnâ copiâ aduectum fuiſſe, ex eo veſtes
mnis generis cõficiebamus: quas deinde p
mutatione facta cum cibariis, cercopithe
pſittacis, braſilio, goſſypio, pipere indico
liiſque id genus quę à mercatoribus aſport
ſolent, Barbaris dabamus. At plerique n
corporis parte reliqua, laxa & vndãtia fem
ralia ſolùm induebant: Alij contra, femor
bus contemptis, tunicam nates pertingẽt
induebant. Mox autem emenſis aliquot p
ſibus, & in ſeipſos oculis identidem conu
ſis, non ſine noſtrorum riſu & cachinnis, e
tas illas veſtes domi reponebant, quoad r
ſus eas induere in animum inducerent.
induſiis quoque & pileis idem iudicium.

Barbari ex parte nudi, ex parte verò induti.

Quæ de externo corporis habitu cùm
rorum tum puerorum dicenda fuerunt, ſ
fuſè perſecuti nobis videmur. Itaque ſi
hac noſtra deſcriptione Barbarum ani
ſibi reprę ſentare quis cupiat: in primis nu
virum imaginetur, cuius membra aptè & c
cinnè fuerint compoſita, pili euulſi, capilli
ſi

Epilogus I.

nciput abrasi,labia,genæq; perforatæ, qui-
us ossa præacuta aut virides lapilli fuerint
nserti,auriculę inauribus traiectæ , corpus
ariis fucatum coloribus,femora & tibię atro
lo fuco è *Genipat* infectæ,collum torque ex
ninutis cochleæ *vignol* frustulis ornatum:ta
em certè habebis qualem in ea regione cō-
eximus,atque in hac tabella depictū, con-
piciendum exhibemus , torque tantùm os-
eo ornatū lapillóque labio inserto in cuius
ltera manu arcum remissum,in altera sagit-
as imposuimus.

Præterea ad hanc tabellam implendam, ic *Tououpinambaultio* vnam ex vxoribus is apposuimus, puerulum suum pro more itellæ xylinæ impositum in vlnis gerenm, qui vicissim vtraque tibia matris latus iplexatur. Lectum etiam è gossipio retis formam in aere suspensum adiunximus: ictúmque eorum optimũ *Ananas*, de quo ostea, depinximus.

Iam verò si alia forma Barbarum animo formare placet, ridiculo illo amictu detrao gummi viscosa vniuersum corpus erit rlinie ndum, deinde plumæ minutim conæ superiniiciendæ. Hac verò artificiali lagine indutus vbi fuerit, quàm lepidus sit turus non necesse est dicere. Epilog. 2.

Deinde siue naturalem retineat colorem, ı variis coloribus aut plumis fucatus fuerit, stes illas, pileos, armillas plumaceas quas scripsimus adhibeto. Tum maximè ornam esse constabit. Descriptio 3.

At si vestes illas crispati panni admouere sum fuerit eísque (quemadmodum facere s demonstrauimus) alia ex parte nudis tucam imposueris, cuius altera manica sit luo altera viridi colore, ad certissimas moonis notas perparum deerit. Denique strumentum *Maraca* his adiungere si luet, pennarúmque fasciculum *Araroye* tergo otatum, crepitacula quoque ex fructibus tiis alligata, eam referet formam quã saltarus aut compotaturus obtinet. Descriptio 4. Barbarorum inter saltandum & potãdũ ornatus.

Reliquam Barbarorum in ornandis co
poribus induſtriã, iuxta integram quam a
te edidimus deſcriptionem, vix multi expr
merent typi, qui etiam niſi adhibitis colo
bus rem totam commodè haud repræſent
rent: veruntamen præter ea quæ iam ante c
memorauimus, cùm ad arma & prælia eoru
ventum fuerit, toto corpore inciſos, cla
ligneis inſtructos truculento aſpectu hom
nes dabo. Attamen hos in præſentia om
tamus, ornatúque ſuo & voluptatibus (quib
non imperitè indulgent) frui ſinamus. Cult
verò fœminarum quas illi *Quoniam*, & qu
buſdam in locis ex quo commercium cu
Luſitanis habent *Maria* nominant, quan
ſit præſtantior diſpiciamus.

Americanæ fœminæ nudæ incedũt.

Nuditas in primis, ſicut initio huius cap
tis monuimus, cum viris illis eſt communi
pilos quoque conſimiliter omnes euellun
ne palpebris quidem & ſuperciliis excepti
Ad comam quod attinet, ab illis differunt:
ri enim, vti dictum eſt, ad ſinciput abradun
ad occiput verò demittunt: fœminæ cont
non modò alunt: ſed etiam more noſtratiu
frequenter pectere & abluere ſolent. Quin
etiam xylina vitta rubro colore infecta con
ſtringere & cõplicare illis eſt familiare. Pa
ſis tamen & oberrantibus capillis vt pluri
mùm incedunt, quippe iis circa humeros c
cumfluentibus & volitantibus delectantur.

Inaures mõſtroſæ.

Alterum quoque diſcrimen in eo poſitu
eſt, quòd perinde vt viri, labia non perforã
a

proinde gemmis siue lapillis faciem non
ornant. Auriculas tamen adeò traiiciunt,
detractis inauribus digitum capiant: inau-
istæ ex prægrandi illa cochlea *vignol* can-
re & longitudine candelam mediocrem
equant: quo fit vt humeros, atque adeò pe-
is ipsum pertingentes si eminus conspi-
ntur, vestigatoris canis pendulas aures
erant.

Faciei verò hunc adhibent cultum. Accer
ad hoc ministerium socia vel vicina cir-
um penicillo in media gena delineat, in
hleæ verò formam fucum feruleum, fla-
n, rubrum tantisper circunducit dum vni-
sam faciem coloribus illis distinxerit ac
iarit: Quinetiam palpebrarum ac superci-
rum locum (quod fœminas parum pudi-
in Gallia factitare audio) penicillo ob-
it.

Mira Americ. fœminar. fucandarum ratio.

Armillas etiam ex compluribus candidis-
is osium frustulis in squamæ modũ in-
is contexunt. ea tamen adeò aptè, & con-
nè cera gummi permixta iungunt, vt ni-
suprà. Hæ longitudinem palmi obtinent:
non malè brachiale illud referunt quo fol-
ulo pellendo vtuntur apud nos. Torques
oque candidissimos quos *Boü-re* nuncu-
nt gestare illis est familiare: collo tamen
n appendunt, qui mos est virorum, sed iis
armillarum modum brachia inuoluunt.
ũc in vsũ vitreos globulos flaui cærulei, vi-
dísque coloris quos filo traiectos habeba-

Armillę prægrandes ex compluribus osiium frustulis cõpositæ.

mus summè exoptabant, *Maurobi* appel
Hos, siue ad earum pagos accederemus,
ipsæ Castellum nostrum adirent, vt à no
extorquerent oblatis fructibus aut aliis q
busdam, crebrò blandissimis his verbis vr
bant, *Mair, deagatorem, amabé Mauroübi.*
est, Galle, bonus es, da mihi armillas ex
treis globulis. Eadem prorsus ratione pe
nes quos *Guap* aut *Kuap* vocãt, specula q
que *Aroüa* reliquásque merces quibus de
ctantur flagitabant.

Certum fœminar. Am. de vestibus reiiciendis consilium.

Mirum verò mihi præ cæteris hoc vi
batur, quòd licet corpus, brachia, femora,
biásque variis coloribus non ita frequen
distinguant, nec plumarum ornamentis vt
tur, vestes tamen ex crispato panno, à no
sæpiùs vnà cum indusiis oblatas, vt indue
nunquam impetrauimus. Etenim in ea pe
nacia permanebant, à qua nondum demo
esse existimo. Excusationem ex recepta
omnibus accolis consuetudine captaba

Barbararum fœm. de crebra ablutione consuetudo.

Solere omnes ad obuia quæuis flumina
fontes subsidere, vt hausta manibus aqua,
put aspergant: contingere nonnunquam
(anatum more) vno die decies immerg
tur: vestes si toties sint exuendæ, molesti
mum fore. Præclarã certè & speciosam ca
sam. Atqui, quã necesse erat admittere, qu
pe cum illis disceptando nihil promoue
mus. Adeò autem nuditas est illis c
di, vt non modò *Tououpinambaultiorum* f
minæ liberæ quæ in continente versabãt

vest

ſtes omnes pertinaciter reiicerent, ſed e-
am captiuæ pretio à nobis emptæ, quibus
ro mãcipiis ad Caſtellum noſtrum muniẽ-
um vtebamur, cohiberi non poterant quin
imi gratia, noctu, induſiis reliquíſque pan- Captiua fœmina mirum in modum nuditate delectatur.
culamẽtis depoſitis ante ſomnum per inſu-
nudæ oberrarent. Denique ſi penes eas ac-
piendarum aut reiiciendarum veſtium fuiſ-
t poteſtas, à nobis verò ad eas induendas
gris adactæ non fuiſſent, æſtum ſolis per-
rre, lacertóſque & humeros lapidibus &
mo comportandis lædere maluiſſent.

Hæc de ornamentis, armillis, reliquóque
mericanarum fœminarum mundo paucis
ere dicenda. Itaque nullo addito epilogo
out cuique viſum fuerit, animo concipien-
s relinquo.

Quis ſit infantium ab vtero matris orna-
s tum à me dicetur cùm de Barbarorũ con
giis agemus. Hic locus poſtulat vt aliquid *Canomi-miri* pueruli.
maiuſculis, hoc eſt, tertium aut quartum
num excedentibus, quos vulgò *Canomi-
ri* nuncupant dicamus. His certè non pa-
m delectabamur: ſiquidem, præ noſtrati-
is puerulis, corpore præpingui, oſſe candi-
labio inſerto, circumtonſis capillis, cor-
re nonnunquam depicto, nobis ad pagum
cedentibus, gregatim choreas agitantes ob
am veniebant. Vt autem aliquid premij à
bis referrent, ſæpius blanda iſta verba re-
tebant *Coutouaſſat, amabé pinda.* hoc eſt, So-
e da mihi hamos. hos ſi quando à nobis im-

petrabant(quod non rarò contingebat) h
mósque decem vel duodecim minores a
næ aut pulueri imponebamus, tum illi co
festim exultare,& humi fusi terram instar
niculorum radebant. Quæ res non minin
erat voluptatis.

Denique quanuis Barbaros cuiusuis ęta
per annũ integrũ quo apud eos vixi sollic
admodum sim contemplatus , adeò vt id
quædam etiamnum animo meo inhære
fateor tamen ob varios gestus à nostris pr
sus alienos,literis eos picturáve exactè ref
re difficillimũ esse. Si quis igitur plenã v
ptatem ex illis capere cupit,vt ipsam Ame
cam adeat autor fuerim. At verò,dices,n
vnius esse iter diei.Id quidem ego confirm
ac proinde nonnisi cautè suscipiendum e
suadeo. De illorum casis, supellectile, c
bandi ratione,aliísque non paucis, prout
tulerit, posthac dicturi sumus. Priusqua
autem huic capiti finis imponatur,in eos a
quid dicendum videtur qui aut opinantur
citè,aut etiam scriptis mandarunt comm
cium illud adeò frequens cum Barbaris n
dis ac præsertim cum fœminis, ad lasciuia
& libidinem prouocare:dico igitur,quam
in speciem nuditas illla concupiscentiæ e
non immeritò censeatur, tamen, vt res ip
comprobauit, inculta illa nuditate certũ e
multò minùs opinione viros ad libidine
pellici. Itaque ausim asseuerare splendidu
illum cultum,fucos,suppositítias comas, c
pill

Barbari cur exactè exprimi non possint.

Americanarum nuditas cultu nostrarum fœminarum minùs noxia.

los calamiſtratos, ampla illa & tanto arti-
io complicata, amictoria pretioſa, mam-
llaria, laciniatas & vndantes veſtes, cæte
que eiuſmodi, quibus fœminæ noſtrates
n ſedulò formam mentiuntur, plura incō-
oda & mala parere, quàm faciat Barbararũ
ditas, tametſi forma ab illis non vincātur.
vt ſi pluribus ſeruato decoro hæc perſe-
i liceret, efficaciſsimas huic ſententiæ meę
iicerē rationes, refutatis omnibus argu-
ntis quæ in contrariam partem afferri poſ
t. Ac ne diutiùs immorer, eorum teſtimo-
m hîc appello qui mecum in Braſiliam
igarunt, quíque vtraſque conſpexerunt.
c tamen ita accipi nolim, acſi nuditas illa
hi vllo modo contra Scripturæ autoritatē
baretur. Teſtatur enim Adam & Euam,
ſt peccatum, agnita nuditate, pudore ſuf
os fuiſſe. Eorum etiam deteſtor hæreſim
violata naturæ lege, non ſatis hac in par-
miſeris noſtris Americanis ſeruata, mo-
n illū turpiſsimum inuehere moliti ſunt.
Sed quæ de Barbaris iſtis à me dicta ſunt
certè tendūt vt conſtet, nos nihilo minùs
pandos eſſe, qui iſtis damnatis quòd ab-
o pudore nudi incedant, in aliud externē
camus, cultu nimirum noſtro nimio. At-
vtinam noſtrûm quiſque modeſto cultu
oita neceſsitatis & honeſti ratione poti-
quàm faſtus, & vanitatis, vtatur.

De Barbarorum nuditate quid ſentiat autor.

CAP. IX.

De crassis radicibus, & crasso milio, ex qui- Barbari farinam conficiunt, quæ in panis vt- tur locum: déque eorum potione quam Caou *appellant.*

QVANDOQVIDEM externum natum habitúmque Barbaror superiori capite accepimus, à cto ordine alienum non videt si de eorũ cibariis hoc loco differamus. H autem in primis est notandum, licet frum tum nec habeant nec ferant, vitésque mi mè colant, nihilominus tamen, (quod ex rientia non semel sum edoctus), lautè adm dum eos viuere quantumuis pane & vino rentes.

Sine pane & vino lautè viuunt Barbari.

Duorum generum radices habent, qui *Aypi* & *Maniot*, nomina indidere: Hæc i tres quatuórue menses adeò crescunt, vt longitudine sesquipedales, femoris crass dine. Erutas fœminæ (neque enim circa hæc occupantur viri) igne exsiccatas, *Bou* nimirùm impositas, nonnunquam etiam centes, acutis silicibus posti infixis atter prout caseum & odoratas nuces corrad solemus, farinámque candidissimam e conficiunt. Tum verò cruda illa farina, at adeò succus albus, de quo mox, qui ab ea

Aypi & *Maniot* radices.

imitur,recentis & liquidi amyli triticei, a-
ıâ diu madefacti , saporem prorsus refert.
deo vt cùm post meum in Galliã reditum
cubi me pręsente fieret , odor ille memo-
ım refricauit eius quo Barbarorum casæ,
ıtisperdum ex radicibus farina conficitur,
rfundi solent.

Ad farinæ istius apparatum fœminæ Bra-
ienses, vasa fictilia prægrandia, vt pote quę
gula capiant modia, satis commodè effin-
nt. Quibus ad ignem positis farinam im-
ttunt, continuóque dum coquitur, dissectę
curbitæ altera parte, quã pultarij loco vtũ-
, permouent. Cocta tragematis minoris
mam habet.

Duplex istius farinę genus ab illis confici-
:Alia enim percocta est & dura, *Ouy-entan*
pellant, quam in militiam profecturi secũ
unt quod diutiùs conseruetur: Alia verò
nùs est cocta & mollior, *Ouy-pou* nomi-
nt: hæc priore est eò præstantior, quòd dũ
èns ori admouetur ac manditur, panis cã-
li medullæ saporem refert. Prior verò ille
or, de quo egi, inter coquendum , in grã-
rem & suauiorem mutatur.

Quamuis autem hæ farinæ, præsertim re-
ıtes saporis sint optimi , summam alendi
peant facultatem, ac facilis earum sit con-
ctio, nihilominùs tamen pani conficiendo
ipse sum expertus) nullo modo sunt aptę.
ıssa quidem conficitur ; quæ non dissimili
riticea modo intumescit, speciéque est op-

Ouy-entan durior fari-na.

Ouy-pou mol lior farina.

Farina ex rã dicibus ad panem con-ficiendũ mi nùs apta.

tima, ac instar similaceæ candida: inter c
quendum tamen adeò exsiccatur & adurit
crusta, vt pane scisso fractóue interior p
sicca & ad pristinam farinæ formam redac
reperiatur. Quibus adducor vt credam e
qui primus retulit, (cùm non satis diligen
Hist.gē. Ind. lib. 2. cap 92. quod à me dictum est perpendisset) eos c
vigiñti duobus, aut tribus gradibus vl
Æquatorē porrecti sunt (quos *Tououpina*
baultios esse planè cōstat) pane ex lignis att
tis confecto vesci solitos, quod de radicib
istis de quibus agimus est intelligendū, h
lucinatum fuisse.

Mingant pulmentum & radicum farina. Vtraque verò farina pulmento conficie
do, quod à Barbaris *Mingant* nuncupat
præsertim si pingui quodā iure diluatur: tu
enim orizam refert, atque eo condita mo
optimi est saporis.

Cæterùm *Tououpinambaultij* nostri cù
viri tum mulieres, nec non ipsi pueruli
ineunte ætate huiusmodi farinam siccā pa
vice edere consueuerunt. Cui rei adeo a
frequenti vsu sunt facti, vt summis digiti
Barbari peritissimè farinā in os coniiciunt. figulinis vasis desumptam certa manu, ne r
nima quidem excepta mica, eminùs in
coniiciant. Hunc morem imitari aliquot
tentauimus, at farina illa vultum inspergeb
Galli ad farinam in os iniiciendam inepti. mus, in hoc nimirum negotio minùs exer
tati, ac proinde, nisi mimicos moriones re
re volebamus, cochlearibus vti necesse era

Porrò radices illæ *Aypi* & *Maniot* int
dum recentes frustatim conciduntur, ex qu
ru

n farina, humida quidem illa, pilæ amplæ nulieribus compinguntur, è quibus intra anus compressis succum, lactis instar, cã-dum ac liquidum exprimunt. Eum vasis fi-linis exceptum soli exponũt, cuius calore modum lactis coagulatur. Edendus verò patellis testaceis infunditur, ac deinde, out solemus oua frigere, excoquitur. Succus ex humida radice expressus esculentus.

Præterea radix *Aypi* non modò ex farinæ probatur, sed etiam sub cinere cocta vti-r comeditur: quippe & tenerascit, & dif-ditur, castaneæque in prunis coctæ, cuius orem refert, est persimilis: ac proinde ita ata edulis est maximè. At radicis quæ *inot* dicitur, longè alia est ratio, nisi enim arinam redacta erit atque percocta, peri-osissimè editur. Radix sub cinere coctus.

Vtriusque caulis, quæ forma inter se sunt similes, Iuniperi humilis magnitudinem uat: foliisque Pæoniæ similitudine. Quod ò in hisce Brasilicis radicibus, *Aypi & Ma* maximè est admirandum, totum in co-positum est, earum rami qui calamos nabinos fragilitate adæquant, quantaco-perfringi ac in terram quàm altissimè de-possunt nulla adhibita alia cultura bi-stri aut trimestri spatio radicum copiam nunt. Quæ sit radicum istarum caulis & foliorum forma. Mira ratio radices illas propagandi

Mulieres quoque amplum illud milium, quo dictum est, quódque vulgò à nobis icum Saracenum, à Barbaris *Auati* dici-, præacuto baculo in terram defixo se- *Auati*, miliũ amplum.

runt: ex eo item farina ab illis conficit
quam eodē prorſus modo coquunt & co
edunt quo ſuperiorem diximus. At ve
crediderim (contra quàm à me dictum f
rat prima huiuſce hiſtoriȩ editione. duo en
diſtinguebam quæ vbi penitius perſpexi, v
idémque eſſe iam comperio) hoc *Auati* n
ſtrorum Braſilienſium idem eſſe cū eo qu
Indorum Hiſtoriographus *Mais* nomin
quod, vti ipſe teſtatur, Indis frumenti vſ
præbet. Illud his verbis deſcribit.

Mais Peruanum triticū.

Harundo *Mais*, inquit, in hominis alti
dinem, ac nonnunquam ampliùs adoleſ
ſatis craſſa eſt, foliis paluſtrium arundin
perſimilis, ſpica nuci pinaſtrio ſimili, gr
amplo, nec rotundo, nec quadrato, nec lo
gitudine cum noſtro tritico comparanda
ſemente menſibus tribus metitur: imò i
guis locis XLV. diebus. Ex vno grano 1
200.300.400.500, nonnunquam etiam 6
gignuntur. His abundè docetur quæ ſit ill
regionis fertilitas, quam nunc Hiſpani
cupant. Quidam ſcriptis mandauit adeò f
tile eſſe in Occidentali India ſolum, vt f
mentum, hordeum, miliū denique ad cu
tos quindecim adoleſcat. Hęc ſunt quæpa
vicem apud Americos ſupplere animadue

Hiſt. Gen. Ind. lib. 5. cap. 215.

Calcondilus de bello Turcic. lib. 3. cap. 24.

Hiſpani ac Luſitani qui ſedes in illis te
fixerunt magna frumenti ac vini copia ab
dant, ex quo apparet Braſilienſium oram h
rum eſſe maximè feracem. Quòd autem
rebus Barbari carent, ipſorum inſcitiæ t
buendum eſſe. Nos verò frumētum & vin

Americanū ſolum tritico & vino accommodatum.

m palmites eò comportauimus,expertíque
mus vtrumque illic optimè prouenire pof-
,ſi modò agri eo labore quo apud nos co-
rentur.Vites enim à nobis plantatæ rami
xerunt,maximo feraciſſimi ſoli argumen-
.Quod ad fructus attinet primo anno ra-
mi nati ſunt acidi , qui non modò non
atureſcerẽt, ſed etiã in dies indureſcerent.
verò quantum à peritis vinitoribus, non
pridem edoctus ſum, conſtat nouelleta
imo & ſecũdo anno labruſcas nullius pre-
plerumque producere. At veriſimile eſt
llos ſi vitem illam colere perrexerũt op-
ias ex ea vuas collegiſſe.
Frumentum verò ſecale à nobis ſata fo-
quidem emiſerunt, ínque ſtipulam ſunt
tigiata, ac ſpem fecerũt, in ſpicis nulla gra-
extiterũt. Hordeum grana permulta pro-
xit,& ad iuſtam maturitatem peruenit:vn
credibile eſt illud ſolum nimiùm celeriter
truſiſſe frumentum,& ſecale, quæ diutius
terra foueri expetunt, quàm hordeum, ita
nec florere, nec grana proferre potuerint.
m ob cauſam, quemadmodum in Gallia a-
os,vt ſint fertiliores, ſtercoramus, contrà
am terram aſſiduo cultu,ac verſatione de-
igandam eſſe arbitror, vt eo modo ferẽdis
igibus ſit aptior.
Quis verò dubitat eadem commoda ex il-
terris quæ Luſitani iam percipiũt, Gallos
diutius manſiſſent, percipere potuiſſe?
uòd certè feciſſent, ac frequenter, niſi Vil-

Americanũ ſolũ ob pinguedinem frumento noſtro ferendo ineptum.

Apoſtaſia Villagagnonis in cauſa quòd Galli non ſint in America.

lagagno puriorem Religionem deseruiſſet, commeaſſent. Ac ſanè cùm tellus lōgè plu quàm facit, incolas alere poſſit: vt ego ve affirmauerim millena me tum præſtantiſſi totius Galliæ agri iugera poſſidere potui Atque hoc obiter dictum ſit, vt iis ſatiſfi qui curioſiùs inquirunt, an apud Braſilien frumentum, ac vinum prouenire poſſint, modò excolantur.

Vt autem eò redeam vnde digreſſus fu priuſquam de carnibus, fructibus, piſcibus, aliis Barbarorum cibis, noſtris prorſus ab milibus, loquar, vt meliùs quæ dicenda pr poſui diſtinguam, quę ſit ipſorum potio, qu que conficiatur ratione, ediſſeram.

Braſil. fœminæ potum cō ficiunt.

Hîc primò notandum eſt, viros, vt in p randa farina operam non ponunt, ſed cura illam mulieribus relinquunt, illud idem h in negotio illis vſuuenire. Quin à conficien potione multò religioſiùs cauent, præterq quòd radices *Aypi*, & *Maniot* eo modo qu diximus, paratæ, præcipuum ipſis cibum ſu miniſtrent, potionem quoque ex illis hac ra tione conficiunt. Eas in primis poſtqua minutatim conſciderunt quomodo hîc rapa ollæ inijciendas, ſolent, inque vaſis luteis ſu feruefaciunt, quoad molleſcant, emollitas a igne remouent, ac deferueſcere ſinunt. Hi ita expeditis, earum pleræque circa ingenti illa vaſa ſedentes fruſta illa mollita mâden do comminuūt, deinde ſingula manu ab or excipientes in aliud vas igni impoſitum deij-
ciunt,

unt, vt ibi rursus ferueāt: baculo autem con
nuò agitant donec satis ferbuisse iudicent:
m secundò à flammis ablatum in alia va-
è cannis, quorum singula cadum mino-
m Burgundium æquant, minimè cola-
m reponunt: vbi verò rursus ferbuerit, de-
ımatúmque fuerit, cannas illas operiunt
oad, eo quo dicemus modo, ebibant. Vasa
rrò illa de quibus vltimo loco dixi, figurā
rum cuparum imitantur, quibus ad lixiuiū
ſſim vtuntur Borbonij, & Auerni, ore tamē
quantò angustiore.

Eędem quoque Brasilienses fœminæ fer-
facientes, ac ore mandentes milium illud Potus ex milio.
od *Auati* nomināt, potum eadem prorsus
ione conficiunt cum superiori. Nomina-
n verò fœminas eā artem exercere repeto.
am quamuis distinctionem inter virgines
mulieres, quæ propterea non abstinent à
orum consortio (vt malè Theuetus scri- Sing. Amer. cap. 24.
t) ea in re nō viderim: nihilominus hoc sibi
miter persuadent Barbari, potionē nullius
oris futurā, si radices aut milium ipsi man-
nt. Deinde tam hoc indignum arbitrātur,
àm ineptum est quod à rusticis Segusianis
ctitatur, qui & nent, & colum gestant. Hanc
tionem Barbari vocant *Caou-in* quæ sub-
rbida & spissa est, ac ferè lactis saporē imi-
tur: rubeam etiam habent, & albam, vt &
s vinum.

Quoniam autem radices istæ, ac milium
olibet tempore in eorum regione proue-

niunt,ideo quotiefcunque vifum eft potu
eiufmodi conficiunt tanta copia, vt fem
plufquam triginta cados fexagenum fext
riorum Parifienfium in ipforum ædibus di
pofitos viderim: vbi pleni,opertíque rem
nent donec illi ad compotandum conueni
Priufquam verò quæ fit compotandi rat
referam,exclamando præfari liceat. Proc
eftote Germani,Flandri,Heluetij,omnéfq
adeò qui ftrenuè potando palmã petitis.V
enim audito Barbarorũ potandi modo fp
te illis ceffuros effe video.

Americani potatores eximij.

Ergo cùm potationem aggrediuntur,pr
fertim cùm captiuum mactare adhibitis fo
lemnibus ceremoniis, de quibus poftea fo
minæ lentum ignem circa vafa accẽdunt,
potus ille tepefcat. tepido enim delectantu
contrario prorfus à noftro more, qui vinu
frigidifsimum expetimus. Id vbi factum e
primùm aperiunt cadum,& poculorum lo
cucurbitæ amplę altera parte, quæ tres Par
fienfes fextarios capiat,hauriunt. Tum vi
faltando ad illas accedunt, plenófque cya
thos ab ipfarum manibus accipiunt, illæq u
identidem bibunt,& vno hauftu plena pocu
la abforbent. Hauftus verò tantifper repe
tunt, dum in cadis omnibus vel vna *Caou-i*
gutta reftat. Ego quidem ipfos tres dies &
noctes continuè bibentes confpexi : quin e-
tiam cùm vfqueadeo effẽt expleti, potúqu
oppre∫si,vt oneri ferendo impares effent, o-
peri fefe denuò applicabant, quia incepti ce

Caou-in antequam bibant calefaciunt.

tami

minis defectio ignauiam argueret.
Illud quoque est obseruādū, Tououpinā-
ultios inter bibendum nihil edere atque
ter comedendum omnino non bibere:quo
bat vt nostrum viuendi morem valde mi-
rentur,cùm nos alternatim bibere, ac ede-
conspicerent. Ac siquis eos hac in re cum
uis comparet, faceti cuiusdam responsum
eram, qui dicere solebat discrimen in eo
e, quòd Barbari aquatum minimè essent
ducendi, quódque periculum non esset ne
stilenas abrumpere cogerentur. Et quam-
s ad cibum sumendum horam statutā non
beant,sed ad libitum vrgente fame, vel de
edia nocte comedant, neque vllum in bi-
ndo modum seruent,in cibo tamen maxi-
è sunt sobrij. nonnulli os maniisque ante,
post pastum abluunt: quod ad os spectat,
fieri puto, quòd alioqui viscoso humore
npeditum illis esset futurum, propter eas fa
nas quibus panis loco,vti diximus, vtūtur.
lirum illi silentium tempore cibi obser-
ant,ita vt in aliud tempus referāt ea de qui-
us colloquuturi sunt. Nos autem cum vio-
to ipsorum instituto, vt in Gallia vsuuenit,
nter prandendum sermones misceremus,ab
lis irridebamur.
Itaque tantisper dum hæc celebratur com
otatio, Americani hilares canunt, saltant,
horeas agitant:quin etiam se mutuò hortan
ur vt in bello sint strenui, & quamplurimos
ostes capiant: deinde instar gruum ordine

Tououpinā-baultij inter edendum nō bibunt.

Barbari quōties esuriunt edunt.

dispositi saltant per domum in quam conu-
nerant, cursitant, donec cados penitus e-
hauserint.

Ebrietatis Barbarorum argumẽtum. At certè quòd ebrietatis palmam refera-
non infirmum hoc est argumentũ, quòd n-
nulli in istis symposiis 4. Caouini sextari-
exhauriant:sed tum maximè sunt,quum pl-
mis instructi (vti antea diximus) captiuũ a-
quem mactant,& deuorant: tunc enim Et-
nicorum more Bacchanalia sua celebrãt. P-
cius quidem vicini inter se in pendulis ill-
lectis è gossypio contextis sedentes comp-
tant : sed cùm singuli alicuius pagi inco-
conueniant sæpius ad compotationes in-
modicas,nunquam ad cibos, hoc fit vt ra-
mediocres illæ & modestæ compotation-
locum habeant.

Nusquam verò,ad compotationes seu m-
diocres,seu immensas accedunt,quin (vt a-
tea diximus)ad expellendas solicitudines a-
choreas conueniant. Sed præterea peculia-
hoc est iunioribus nondum coniugatis -
pennarum fasciculis tergo annexis, & *M-
raca* manibus admoto,nec nõ aridis illis fru-
ctibus traiectis filo,tibiisque aptatis strepit-
edentibus, (vt antea dictum est) totã nocte-
huc & illuc circumcursent ostiatim saltãte-
ita vt iis visis & auditis sæpius in mẽtem ve-
niret eorum insania, qui in quibusdã Galli-
locis vernaculè Famuli dicuntur. Solent is-
tempore cõstituto sanctis & patronis vniu-
cuiusque parœciæ summa cum pompa dec-

nend

ndis ſtultorũ amictu incedere, tibiis multis
itinnabulis reſonãtibus, atque adeo per æ-
s & plateas choreas agitantes, ac maximè
yrricham illam ſaltationem, huc & illuc
uagari.

Hîc verò quiddam notatu dignum ſuccur
,in omnibus Barbarorum choreis, ſiue alij
os conſectentur, ſiue in circulum diſponã-
,vt pluribus alibi dicturi ſumus, nuſquam
nẽ mulieres aut puellas viris interſeri: quin
tiùs ſeorſim ſaltare ſolitas.

Mulieres filiæque à Barbarorum choreis ſeiunctæ.

Priuſquam verò narrationem inſtitutã de
mpotationibus noſtrorum Americ. cõclu
mus, facetam admodum hiſtoriam, tragi-
m tamen recitare placet, vt à nemine igno-
tur quàm largè eſſent vinum hauſturi ſi co-
a illis ſuppeteret. Quidam *Mouſſacat*, id eſt
terfamiliâs mihi narrauit.

Contigit nobis non ita pridem (inquit ver
cula lingua) vt dromadẽ *Peros* (ſic illi Lu-
anos cum quibus inimicitias gerunt, nun-
pant) opprimeremus, mactatis & deuoratis
os in ea nacti ſumus hominibus, cùm mer
s eorum à nobis expilarentur, prægrandes
fendimus *Caramemos* ligneos (quo nomi-
dolia, & reliqua vaſa ſignificant) potione
adam oppletos: Quibus ab altera parte a-
rtis ecquid rei ineſſet periculum facere pla
it. Ego verò (inquiebat vetulus ille) quod-
am eſſet genus illud ignoro, nec ſatis ſcio
etiam apud vos tale exſtet. Hoc tamẽ ſcio
os vbi ad ſatietatem potauimus, totos tres

Faceta Braſiliẽſis *Mouſſacat* de vino narratio.

dies adeò sopitos fuisse, vt ægrè excitati te
tio die fuerimus. Plena nimirum fuisse v
illa conijcio generoso Hispanico vino, q
imprudentes Barbari Bacchi festum celeb
rint. Mirum proinde non est vini illius va
ribus correptos, cōfestim sopitos fuisse pro
ab illo vetulo referebatur.

Nos verò commanducatum illum fœm
narum in suo *Caou-in* conficiendo initiò a
horrebamus: quem vt vitaremus, radices a
quot *Aypi* & *Maniot* cum quadam milij
pia contusas ferueſecimus gratiorem potu
confecturos nos esse opinantes: sed experi
tia edocti sumus rationē hanc nō succede
Quo factū est vt paulatim Barbarico *Caou*
assueuerimus: Attamen illius vsus nobis n
fuit perpetuus. Nam saccari cannis, quaru
copia nobis suppetebat in aquam refrigera
ob perpetuum regionum illarum æstum, p
aliquot dies madefactis, potum parabam
gratissimi saporis. Frigidam quoque nonn
quam bibebamus. Illic enim fontes sunt lin
pidissimi, flumina quoque aquæ dulcis, c
aeris temperiem ita probatæ & salubris,
nemini quantumuis largè pota periculu
crearet. Hîc mihi succurrit, aquam dulcem
Barbaris *vhete*, salsam verò *vheen* appellari.
qua dictione efferenda præ cæteris laborab
mus: ab illis enim imo gutture pronuntiatu
quo modo suas gutturales Hebræi solent e
ferre. Denique quia non dubito quin ea qu
radicibus & milio fœminarum dentibus a

Aquæ Brasiliensium optimæ.

trit

tis ad *Caou-in* parandum diximus ſtoma-
um multis ad nauſeam vſque mouerit, quò
tidium illud abſtergant,peto ab illis vt ra-
nem qua muſtum apud nos exprimitur a-
no repetăt. Enimuerò ſi vinitores, vinde-
arũ tẽpore,in iis præſertim locis quæ vina
neroſiſſima gignũt,nudis pedibus,nõnun-
am, calceis indutis labra vinaria ingredi
áſque calcare,ínque ipſis torcularibus im-
ndiſſimè tractare meminerint, multa cõ-
rient non mundiora illo radicum commã-
catu. Si verò quis inſtet feruendo ac de-
mando vinum purgari, reſpõdeo *Caou-in*
oque eadem penitus ratione ſordes omnes
ijcere,ac proinde parem vtriuſque eſſe hac
parte rationem.

Caou-in cum vino collatio.

ÇAP. X.

*e feris, prægrandibus lacertis, ſerpentibus aliiſ-
que Americæ monſtruoſis animantibus.*

PRIVSQVAM vlteriùs progrediar,
ſtatim ab initio huiuſce capitis le
ctorem breuiter admonere viſum
eſt,nullas è quadrupedum genere
imantes,figura noſtratibus omnino ſimi-
s in toto Braſilienſi orbe reperiri, neque
lere *Tonoupinambaultios* ex iſtis aliquas niſi

Animalia in America naſcuntur à noſtris prorſus diſsimilia.

perquam rarò cicuratas domi educare.
autem generatim describam animantes
ras, quæ à Barbaris *Soo* appellantur, ab
quæ vsui humano accommodatæ sunt fa
re initium decreui. Primo illa videtur lo
esse ponenda, quæ & vulgaris est maxin
hanc *Tapiroussou* appellant, pilo subrub
scenti atque promisso, vaccam magnitu
ne ac forma valde referentem. Attam
quum cornibus careat, sitque contractio
collo, auriculis longioribus & pendulis, s
cioribúsque tibiis atque gracilioribus, vng
la continua & asini vngulæ persimili, mer
quis eam vaccæ asiníque naturæ participe
esse diceret. differt nihilominus ab vtroq
plurimùm, quòd & breuissimam gerat ca
dam, (obitérque hîc monendus est Lect
permulta in America gigni animantia, q
omninò sine cauda sint) & dentes hab
multò acutiores. nec hominibus propter
quidquam periculi ab ea potest creari, qui
in fuga potiùs, quàm in viribus salutem p
nere consueuerit. Eam Barbari sagittis co
fixam, vt & alias plerasque interficiunt, a
fossa excauata, decipulísue alius modi ing
niosè fabrefactis, venari solent.

Tapiroussou fera quæ asinū & vaccam refert.

Cæterùm fera illa, magno est in pretio
pud Barbaros, pellis gratia quam simulátq
illi detraxerint, dorsi corium in orbē circu
cidentes, ad solem exsiccant, in parmásq
fundi mediocris cadi magnitudine confo
mant, quibus in bello tela hostium excep

Parmæ ex corio *Tapiroussou*

repe

pellunt. Tantam verò duritiem pellis ad so
n ficcata cõtrahit, vt nullius ictu teli quã-
nuis magno impetu vibrati, transigi pos-
facilè credam. In Galliam duas eiusmodi
rmas studiosè efferebam: redeuntibus ve-
fames ita molesta fuit, vt omni commea-
assumpto, ne Cercopithecis quidem &
tacis, eiusdémque generis animantibus
eptis, quæ ex regione illa nobiscum adue
bamus, parmæ illæ duæ, carbonibus impo
e, fuerint etiam ad depellendã famẽ com-
ndæ: quibus reliquæ pelles, quæ, vt suo
am loco, in naui erant, additæ sunt.

Porrò *Tapiroussou* caro ad bubulæ gustũ fe- *Tapiroussou* carnium sapor.
ccedit. Hanc suo Barbari more coquunt,
ucanare patria lingua appellant. At quo-
m vocabulum illud iam vsurpaui, & po-
i sæpius repetendum erit ne diutiùs le-
r hæreat, oblata occasione, quid hoc rei sit
ponam.

Americani defixis in terra ligneis quatuor
cis crassitudine brachij, trium pedum in-
uallo, quadrati figura, æquali verò trium
è pedum altitudine, baculos in transuer-
n duobus à se inuicem distantes digitis su *Boucan* & Barbarorum culina.
imponunt, itaque ligneam cratem com-
ant: hanc sua lingua *Boucan* nominant. In
bus permultas huiusmodi crates habent,
bus carnes in frusta concisas imponunt Conseruandorum ciborum apud Amer. ratio.
ento igne siccis è lignis excitato, vt ferè
lus existat fumus, quandiu fert voluntas
qui hunc in modum patiũtur bis horano

ſpatio inuerſas.Et quoniam ſale cibos min
mè condiunt, quemadmodum hîc mos e
vno tantùm coquendi remedio vtuntur
eorum cõſeruationem.itaque etiamſi 30.v
die feras quales hoc capite deſcribem* eſſe
venati, omnes fruſtatim conciſas illis cra
bus ingererent,quàm citiſſimè fieri poſſet,
corrumperentur : ibi ſæpiùs circumactæ a
quando plus quatuor & viginti horis torr
tur,donec pars interior carnium æquè co
ſit atque exterior,eáque ratione omnes ſin
corruptione tutæ. Nec in piſcibus apparā
& conſeruandis alia eſt ratio,quos quũ na
ſunt,magna copia ad farinam conficiend
Farina è piſcibus. exſiccant,eos præſertim quos patria ipſi li
gua *Piraparati* vocant,qui germaniſſimi ſ
muli, de quibus dabitur aliàs dicendi loc
Iſtæ autem crates apud Barbaros carnaria
promptuaria meritò habenda ſunt : ideóq
vix eorum pagos adire licet, quin ferarũ p
ciúmque carnibus onuſta conſpiciantur :
Humanæ carnes Boucan impoſitæ. piùs etiã vſuuenire ſolet, vt poſtea dicem
ſi adeas Barbaros, vt iſtiuſmodi crates hu
na carne refertas,quam ſcilicet,de victis h
ſtibus interficiendis & comedendis, vt op
ma ſpolia reportant, intueare. Hactenus
Americana *Boucanatione* dictum ſit, cui cũ
Barbaris placet elixæ carnes ſuccedunt,qu
cum bona Theueti venia ſcribã, qui hoc n
gare auſus eſt.

Vt autem inceptã ferarum deſcriptione
perſequar,ſecundæ magnitudinis partes d

fere

endæ videntur cuidam ceruorum generi, *Seouſſou* genus ceruorum.
od illi *Seouaſſous* nominant, ſed cùm hoc
ferunt à noſtris, quòd multò ſint humilio-
, quódque minora geſtent cornua, tum e-
m illo, quòd æquè pilos demittant, atque
ſtrates capræ. Aper autem Americanus,
em illi *Taiaſſou* vocant, corporis mole, *Taiaſſou* aper
iculis, capite, pedibus, atque iis quæ apud
s gignuntur forma valde ſimilis eſt, denti-
s etiam & prolixis & acutis, vehementer
nnoſus: tamen cùm & macilentior exiſtat
racilior, frendeátque terribiliter, illa quo-
e deformitate inſignis eſt. Habet à natura *Sues quibus foramen eſt in dorſo.*
amen in dorſo, quemadmodum in capite
m marinum habere dixi, quo ſpiritum e-
ttit adimítq;. Ne quis verò illud prodigio *Lib. 5. cap. 204.*
a exiſtimet, Autor Gener. Indic. Hiſt.
moriæ prodidit apud Nicaraguenſes qui
a multùm à noua Hiſpania diſtát, ſues naſ
uibus vmbilicus in dorſo eſt; qui procul
bio, ad idem genus cum iis de quibus hîc
do, reuocandi ſunt. Cæterùm *Tapirouſſou*
Seouaſſou & *Taiaſſou* reliquas Braſilienſis *Maxima Amer. animãtia.*
e feras magnitudine ſuperant.

Eſt quoque apud Americanos fera quædã
a quam *Agouti* nominant nefrendis tri- *Agouti* nefrẽdis ceruus.
ta altitudine, pede bifido, breuiſsima cau
roſtro & auriculis ferè leporinis, palato
tiſsima. Sunt & aliæ duorum aut trium
erum quas *Tapitis* appellant, noſtrati-
s non abſimiles leporibus, ſubrubeſcenti
em pilo. *Tapitis* leporis genus.

In ſyluis quoque magnas venantur ſo
ces ſciurorum pilo & magnitudine, quæ
cuniculorum delicias accedunt.

-ures ſub-rufi.

Pag aut *pague*(quonã enim modo id p
nuntient, vix ac ne vix quidem intelligas)
ra eſt altitudine mediocri venatici canis,
pite deformi, carne ad vitulinæ guſtũ ac
dente, pelle pulcherrima, & maculis all
leucopæis, nigríſque diſtincta, vt maximi
pud nos pretij futura eſſet, ſi modò nan
ſcerentur.

Pag animal maculis diſtinctum.

Alia etiam inuenitur, quam *Sarigoy* app
lant, quæ ob fœtorem à Barbaris non com
ditur: Nos autem quibuſdam excoriatis,
detracta renum pinguedine, vnde fœtor
manabat, ſine faſtidio edimus: carne en
cùm tenera, tum optima eſt.

Sarigoy fœtidum animal

Eſt etiam illa quam *Tatou* vocant. H
non adeò curſu valet, veruntamen (vt ap
nos hermalei) per dumeta reptans, duri
mis eſt armata ſquamis, ita vt gladio tra
uerberari nequeat, pellem etiam illi det
ctam, ex qua Barbari permultas compingu
ciſtas. Caramenos ipſos nominatas, ſi co
plicaueris, digitalia eſſe militaria diceres. C
ne candida eſt, optimíque ſaporis. Qu
autem ad figuram attinet, tantæ procerita
nullam videre licuit, quantam expreſsit E
louius ſuarum obſeruationum extremo
bro tertio, vbi tamen Braſilienſem *Tatou*
minatum deſignat.

Tatou armata ſquamis

His etiam animalibus, quæ apud Americ
n

s frequentiſſima ſunt,adduntur Crocodili *Iacare* Crocodili.
:are dicti, inſtar humanæ coxæ, longitu-
ne iuſta.At tantùm abeſt vt noceāt,vt ple-
iſtis Iacaris Barbarorum ſint domus,pue-
ue ſine vllo periculo cum iis luſitent. Ni-
ominus audiebam ſenes commemorātes,
m peregrinarentur,ſe à neſcio quo Iacara-
n genere peti,à quo ſe magna difficultate
ittis tuerentur. Illud cùm appropinquare
mines perſentiſceret ex arūdinibus erum-
e dicebant,& impetum in obuium quem-
e facere.

Cæterùm vt illa omittam quæ Plinius &
j de Crocodilis,qui in Nilo degunt, me- Lib.5.cap.
riæ prodidere,vniuerſalis Indiar. Hiſt.ſcri 196.
r illis in regionibus infeſtos fuiſſe Cro- Crododili portentoſæ magnitudinis.
dilos,ad vrbem Pamana refert,qui plus cē-
n pedes in longitudinem patebant: quod
hi quidem mirabile & portentoſum vide-
,tantùm abeſt vt affirmem, quemadmo-
m falſò Theuetus obiecit,eo in libro quē
viris Illuſtrib' edidit,de ſuo fabulari Quo
beco verba faciens: à qua calumnia quem
rgini adſcripſi,author me vindicabit. Eis
em Crocodilis quos mihi videre cōtigit,
erat valde patulum,alta crura, cauda verò
rotunda,nec acuta, ſed ad extremum te-
iſſima. Vtrùm autem,vt quidam ſcripſêre,
eriorem mandibulam moueant,ingenuè
eor me non obſeruaſſe. Venantur inſuper
nericani lacertas,*Touous* illi appellant, vt *Touous* lacertæ.
ſtrates rerum leucopeas & pelle variega-

ta,vt nostrates paruæ lacertæ.Et quãuis lo
gę sint quatuor, aut quinque pedes, iusta c
situdine, ideóque forma terribili, nihilo
nus in ranarum morem flumina paludés
incolunt,nemini noxiæ. Addam pelle i
detracta exenteratæ si coquãtur summè
licatas esse, nihil vt in America gustaue
suauius. Carne enim sunt,vt apud nos ca
nes alba,delicata,tenera,suaui,vt nihil sup
Maximæ in America edules lacertæ. Initio tamen ab istarum gustu abhorreba
postea verò quàm primùm attigi, quod
cibos attinet,ferebãt apud me primas lace
Edules in America Bufones. Bufones quoque permagnos habēt Tou
pinãbaultij,quib* minimè exenteratis,to
vescuntur.Quũ verò & medici doceãt &
go etiam notum sit, & perspectum carne
atque saniem, & quicquid adeò bufonis
lethale esse, facile quilibet me tacente p
pter illius regionis temperiem,aliáue de c
sa,quæ me lateat, vsu venire vt illic bufon
vt sunt apud nos,minimè sint venenati at
periculosi.

Comedunt etiam serpentes crassitud
Americani permagnos serpentes comedere solent. brachij, quinque ferè pedum longitudi
quinetiam animaduerti Barbaros,vt de C
codilis commemoraui,genus quoddã ex
gro & rubeo discolor, domum afferre int
que vxores & liberos proijcere,ita securo
manibus cõtrectarent. Has immanes angu
las terrestres, frustatim conscindũt appar
que.Insipidæ tamen sunt & per quàm exi
saporis.

D

Diuersi etiam generis serpentes apud eos gnuntur, & in fluuiis præsertim, vbi olem instar virides apparent: longi atque grales, quorum ictus maximè noxius est. nec on in syluis existunt lacertæ, præter eas de ibus supra mentionem fecimus valde peculosę vt ex narratione quam subijciam pabit. Itaque quum aliquando duobus Gallis mitantibus iter facerem visendæ regionis atia, neque vt mos erat, vię duces Barbaros beremus, ideóque oberraremus in syluis, llémque profundam pedibus metiremur, dito strepitu venientis animalis ad nos iusdam, imbellem esse feram opinati, non us iter incœptum persequentes securo era is animo. Statim verò ad dextram triginta è passuum interuallo, in colle lacertum nspicimus: corpore humano crassiorem inum aut senum pedum. Ille in modum trei squamis albicãtibus & asperis totus, ero pede anteriori erecto, capite sublimi, llucẽtibus oculis nos intueri cœpit. Quaattoniti (nemo enim fortè nostrûm sclottam tum ferebat, gladiis tantùm eramus cincti, arcúsque nobis suppetebãt & sagit, quæ tela illi monstro tam duris armato uamis nocere non admodum poterat, niominus veriti, ne si fuga nobis consulere llemus celeritate superius nos vnà confiret) alter alterum trepidè quũ intueretur, dem in loco stetimus. At postquam ille odigiosus & formidabilis lacertus, ore aper

Autoris de prodigiosa lacerta commemoratio.

to,& quòd æſtus magnus eſſet (ſudum en
erat meridiano ferè tempore) altè anhela
vt facilè exaudiremus, per quadrãtem ho
nos eſſet intuitus, derepentè mõtis vertice
petiuit, tanto fragore virgultorum, atque
morum, quantùm ceruus ſyluam curſu p
errans vix ederet. Itaque nos, qui tum va
timueramus de illo inſequendo non adm
dum ſolliciti, Deo liberatori gratias egim
& inſtitutum iter denuo ſumus aggreſſi. M
hi autem eorum opinionem recolenti,
affirmant lacertum aſpectu hominis delec
ri, viſum eſt illi monſtro tantùm placui
intuitum noſtrum, quantùm eius angebam
præſentia.) Nec non apud eos fera gignitu
præda victum quærens, quam appellãt, *Ia*
ouare. Ea ferè tibiarum altitudine & veloc
tate canem æquat venaticum, circa mentu
verò pilo eſt promiſſo, pelle variegata, pu
cráque inſtar lyncis, ac in reliquis vehemẽt
illi ſimilis. Barbari non immeritò feram i
valdè reformidant. Nam cùm prædæ ſit
ſueta, quemadmodum & leo, ſi quem eoru
aſſequitur in fruſta conciſum deuorat. I
verò vt ſunt vindictæ appetentes, nec qu
eorum quæ moleſta ſunt inultum eſſe pati
tur, ſi quã excauatis ea de cauſſa foueis ali
ue decipulorum genere intercipiant, ſagitt
confixam pluribus, quo diutius langueat, lẽ
interficiunt: vtque faciliùs pateat, quàm ma
fera illa cum Barbaris agat, cùm aliquand
quinque aut ſex Gallorũ de comitatu, hâc t
ſiren

Ian-ouare fera hominibus infeſta.

ent,monebant Americani vt nobis à *Ian-are* crueremus, quòd illa ipsa hebdomade s crudeliter mortales in quodam eorum go absumpsisset.

Addendum verò huic editioni Latinę exi-maui, Americanos ante Villagagnonis ex-ditionem canes nunquam vidisse: ideóque m permagnum ex venaticorum genere ca-m intuerentur,quem cum aliquot paruulis aduexeramus, nobísque ille applauderet, opterea quòd vt anteà commemoraui, ad *a-ouare* formam accedit,obstupescebãt,ab ǫque refugiebant. Ea de causa etiam Go-ira in generali sua Indiarum historia testa-,anno 1509. cùm Christophorus Colum-s primùm ad Insulam Beringuam appulit, æ & S.Ioannis nomine insignitur,huiusce gionis Indos, qui cum Hispanis bellũ ge-bant, vehementer canem subrubidum ti-uisse, quietiã duorum ferè sclopetariorum t loco:propterea quòd non modò in Bar-os ferociter impetum faciebat ,verùm e-m socios ab hostibus discernens quãtum-prouocatus minimè illis erat molestus, in etiam Caribas recognoscens(pessima & ximè detestanda illarum omnium regio-m natio) fugientes persequebatur in me-m vsque hostium aciem,qui etiam tantùm citatus, nulla quiete fruebatur, quousque eptum hostem dilaniasset: pro Hispanis n dextrè præliabatur,vt illo comitati tam criter aduersus Indos pugnaret quàm si

Canes primum ab Americanis conspecti.

Cap.44.

tres in suo numero habuissent equites. tamen canis dum nescio quem Caribam do persequitur, venenata sagitta ictus op tijt, dominúmque tristem admodum red dit, lætantésque Indos. Sic & Vallouas Hi norum centurio fortissimus cùm primũ A strale͂ patefecit Oceanum, emissis quos ha bat canibus in Indos, qui aditu illum ar bant, Barbari tanto timore sunt percu vt fuga sibi cõsulere cogerentur, Valloue canes tam profuerint quàm milites omni præstantissimi. Insuper multi reperiuntu Brasiliensium ora Cercopiteci, paruuli at nigri, quos illi *Cay* vocant, quibus describ dis supersedebo, propterea quòd nobis s notissimi. Vnum hoc tantùm dicam, qu in arborum cacuminibus, quòd fructu q dam silicis vestito, instar fabarum nostra viuant, procelloso præsertim tempore ac uatim garriant atque clamitant, iucund simos esse tum aspectu tũ auditu. Cæterù cùm vno tãtùm partu, vnicum edat fœtu Cercopithecus simul atq; editus est in lu ea naturali præditus est industria, vt à co patris matrísue firmissimè pendeat: itaque venatores ingruãt, parentibus per ramos silientibus via etiam fuga abripitur: Qu certè incredibile videri non debet cùm M thæolus Commẽtariis in Dioscoride͂ edit Plinio atque Aristotele authoribus affirm tam amãtes prolis esse mustelas, vt tenera adhuc ore comprehensam, huc & illuc circ

Cap. 62.

Cay cercopitheci.

Cercopithecorum in paruulis è periculo eri piendis, industria.

g

ſtent. Quin etiam animantibus eſt omni-
ꝯs illud à natura tributum , vt non modò
nſeruandæ prolis ſtudio teneantur , ſed
iam ad id efficiendum ſagacitate mira ſint
æditæ. Qua de cauſa non facilè Barbari
ercopithecos quacũque ſunt ætate venari
ſſunt : ſagittis tamen vulneratos deiiciunt
arboribus,ac deinde ſanatos, & aliquãtiſ-
r domi cicuratos cum mercibus commu-
nt. Verùm initio adeò ſunt feri vt attre-
ctantium digitos dentibus conuulnerẽt,
eò vt morſi dolore cogantur illos ſępiſ-
nè ictibus conficere.

Modus capiendorum Cercopithecorum.

Eſt quoque apud Americanos alterius ge-
ris Cercopithecus, quem ipſi *Sagouin* no-
inant, craſſitudine Sciuri, eodémque pilo
fo : Quod verò ad formam attinet roſtro,
ctore,collo, reliquíſque ferè partibus,leo-
perſimilis,audax etiam , nulli paruulorum
imalium pulchritudine cedit, quos qui-
m illic viderim.Et ſi tam facilè mare trãſ-
itteretur quàm cætera, multò maioris eſſet
etij.Sed cùm tam infirmo ſit corpuſculo,vt
cillantem nauem ferre non poſſit,ea etiam
t ſuperbia,vt vel minimùm offenſus,tædio
tam cum morte commutet. Hîc tamẽ qui-
m reperiuntur,mihíque fit veriſimile eam
ſé beſtiolam,de qua Marotus ſuum induxit
quẽtem ſeruulum , cuidam zoilo cui no-
ẽ erat Sago : alludẽs enim Cercopitheci no
en eſſe dicit Sagonem. Vt autem fatear in-
ẽnuè quòd res eſt quamuis fuerim curioſus

Sagouin pulchrum animalculum.

me, omnibus animantibus Americanis o
seruandis,non ita fuisse diligentem,quàm
ptarem,nihilominus vt semel finem facia
duo adhuc describã genera, quæ figura su
prodigiosa vtquæ maximè.

Hay deforme animal.

Vnum quod Barbari *Hay* vocant,magn
tudine canis est,facie Cercopitheci,vẽtre p
dulo,quemadmodum Scrofæ parturientis
lo leucopeato valde diluto, longissima ca
da,pedibus in morem Vrsi villosis, proli
vnguibus: vt autem dum in syluis agit val
sit ferum,captum nihilominus cicuratur
cillimè.Nudi autẽ Tououpinambaultij n
libenter cum illo colludunt,propterea qu
tum longos habeat vngues,tum acutos. C
terùm(quæ res fortasse videbitur incredil
lis)audiui & àBarbaris,& à quibusdam inte
pretibus qui diu in America sunt commora
neminem vnquam vidisse tum in syluis tu
domi animal illud cibo frui,vt quidam au
illud viuere opinentur.

Coaty rostro prodigioso largo.

Alterum, de quo etiam mihi dicẽdum e
à Barbaris *Coaty* appellatum, altitudine lep
ris est,breui pilo & maculoso, auriculis pa
uulis & acutis, capite cùm paruo,tum ab
culis eminente rostro,plus pede vno long
scipionis instar tereti, subitò ad extremu
decrescente, ita vt æquè sit omnino crassu
ore ita angusto, vt vix auricularem digitu
recipiat. nullũ prodigiosius inueniri potes
deinde cùm hæc est capta fera collectis qua
tuor pedibus,aut in alterum vergit latus,au

co

ncidit, neque vnquã erigi, neque cogi po-
t vt vescatur nisi præbeatur formicæ, vnde
am in sylvis sibi victum parat. Octauo fe-
lie, quo ad Villagagnonem venimus, Bar-
i eius generis ferã ad nos attulerunt, quæ
nouitatem omnes magna impleuit admi-
ione. Nam, vt commemoraui, cùm si cum
stratibus conferatur sit valde prodigiosa,
e à quodam ex nostris familiaribus excel
ti pictore summopere contendi, vt tum
m, tum plerasque cęteras, non tantùm ad-
abiles verùm etiam nobis incognitas, pe-
illo repręsentare vellet, quod maximo do
e meo nunquam ab illo impetraui.

CAP. XI.

*varietate Americanarum auium. De vesper-
ilionibus, apibus, muscis, aliisque regionis il-
ius insectis.*

HOc etiam caput, quo de auibus agam, ab iis ordiri placuit, quæ victui humano sunt accommodatæ, generalíque vocabulo à uoupinambaultiis *Oura* nominantur: ma nam illi habent earum copiam gallinarũ, bus ab India cognomen addimus eásque *Oura* aues.

Arignau-ouson Gallinę Indicæ.

Arignau-ouson appellant : me non ab tempore quo Lusitani apud Barbaros ag gallinas etiam nostrates alere solent, ip

Arignau-miri Gallinæ nostrates.

Arignau-miri dictas. Quamuis autem vt liàs commemoraui, candidas plurimi faci vt plumis auulsis, rubróque infectis exorn se atque vestiant, ab vtroque tamen gen plerumque abstinent, quod ad vescendum tinet. At hæc quum sibi persuadeant oua q

Arignau-ropia ouum.

Arignau-ropia nominant, esse instar vene non modò stupescebãt, si oua coram illis beremus, verùm etiam nos increpantes ad bant, non ferendũ esse dum pullationẽ ant uerteremus nos gallinam in ouo comede Itaque de suis gallinis æquè ferè sunt sollic ti, atque de auibus quę vitam in syluis agu Illas vbicunque fert impetus ponere patiu tur. At gallinæ vicissim, pullos & dumis vepribus domum deducũt, ita vt ea moles careant Americanæ mulieres, qua nostrate

Gallinarum magna copia in America.

in pullis Indicis educandis, quibus etiã ou rum præbent vitellos, fatigantur. Ac tanta apud eos pullatio, vt iis in pagis, qui mini sæpe ab extraneis inuisuntur, gallina Indi gladiolo veneat, qui quidem apud nos v sestertio nummo æstimaretur : altero autem duorum obolûm quinque aut sex gallinę no strates constent.

Vpec anates Indiæ.

Vnà cum Gallinis Barbari alunt etia domi anates Iudicas *Vpec* ipsi nominãt. Qu niam verò ea imbuti sunt superstitione To

oupi

inambaultij, fore vt si Animali tã tardo
erentur, eandem tarditatem contrahe-
, ita vt si hostes imminerent, fuga sibi
tem quærere non possent, vt vel tãtillum
is degustent non facile quisquam persua-
,eáq; de causa sibi tẽperant ab omnibus
nimãtib⁹, quę tardè incedũt, piscib⁹ etiã
iis alijsque, qui nõ celeriter nare possũt.
od ad illas aues attinet, quæ degunt in
is magnæ caponum instar, capiuntur, il-
e trium generum, quod Barbari *Iacou-* *Iacous* phasianorum genus.
Iacoupen & *Iacou-ouassou* appellãt. Pluma
omnibus nigra & leucopeata, gustu ad
ianos accedunt, veréque possũ affirmare,
l *Iacous* illis edi vnquam suauius.

ræterea duo sunt genera exquisitissima-
auium, quibus nomen est *Mouton* Pauo *Mouton* auis rara.
magnitudine, ijsdem plumis quibus
riores, raróque admodum inueniuntur.
Macacoua & *Ynambou-ouassou*, duo sunt
era perdicũ, anserum nostratium magni-
ne non absimili, quo *Mouton* gustu. Idẽ *Magnarum perdicum genus.*
ferè trium sequentium sapor *Ynambour-*
perdicum altitudine: *Pegassou*, palumbi,
acu turturis.

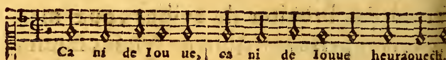
t autem breuiter de auibus, quæ ma-
copia reperiuntur, tum in syluis, flumi-
is, tum etiam in littoribus finiam, ad eas
am quæ non ita sunt ad victum accom-
datæ. Inter cæteras duo sunt genera ea-
magnitudine, ad corui crassitudinẽ ac-

cedentia: quæ vt reliquæ aues Americanæ
ſtro ſunt atque vnguibus incuruis, quema
modum & pſittaci quorum in numero ce
ſeri poſſent. Quod verò ad plumam attin
vt facile eſt iudicatu, vix crediderim in to
terrarum orbe aues inueniri tam exceller
pulchritudine, in quibus contemplãdis ab
dè non naturam vt profani, ſed creatore
laudandi ſuppetit materia: vtque res pate
prima, cui nomen apud Barbaros eſt *A*
plumis caudæ, atque alarum ſeſquipede p
rectis, partim purpuræ inſtar rubeis, parti
cęruleo colore, vehementer ſplendenti, cui
reliquæ partes corporis reſpondent: cùm
ſole agit hæc auis vbi plurimum verſatur, n
mo vnquam illius aſpectu ſatiari poteſt.

Arat auis excellenti pluma.

Altera *Canide* dicta plumis inferiorib
queque collũ circumagũt auri colore mica
tibus, quæ verò dorſum, alas, caudámque v
ſtiunt excellenti cæruleo cum textili aur
infernè induta eſſe videntur, supernè aute
holoſerico pallio eos qui intuentur ſum
perfundit admiratione. In ſuis verſibus B
bari huius perſæpe meminerunt ad num
rum cantillantes.

Canide pluma cærulea.

hoc eſt, auis flaua, auis flaua, &c. nam *Iou*
aut *Ioup* apud eos flauum ſonat. Quamu
autem domeſticæ non ſint hæ aues, freque
tiùs tamen in arborum quæ in mediis Vi
ſu

ıt cacuminibus nidificant, quàm in ſyluis, Plumæ è quibus pilei, veſtes &c. componuntur.
ò fit vt ter quatérue in anno à Barbaris de-
ımentur, è quibus plumis pileos, veſtes, ar-
llas compingunt, clauarum ſuarũ capulos
ornant, corpúſque ſuum cohoneſtant. Hu-
modi ego pennas non paucas mecum in
lliam afferebam; earum præſertim quas
ıo & cęruleo colore eſſe dixi; ſed vbi Lute
n veni, aulicus quidam cui videndas exhi-
, priùs importunus mihi eſſe non deſtitit
im eas à me extorſit.

De pſittacis; trium aut quatuor generum
: capiuntur, maximos, & pulcherrimos
ourous Barbari nominãt. His rubeo, luteo, *Aiourous* pſittaci maximi & pulcherrimi.
violaceo colore caput eſt diſtinctum, ex-
mis alis eſt coccineus, cauda, quæ eſt præ-
gá, lutea: reliquo corpore viridis. Huiuſ-
di perpauci ad nos adferũtur. Præter plu-
rum elegantiam eo commendantur no-
ne quòd edocti, optimè humanum imi-
tur ſermonem. Vnum ab interprete quo-
n accepi, ab ipſo iam per tres annos edu-
um, qui Gallicas, & Americanas voces tã
uinè pronuntiabat, vt ſi non eſſet in con
ctu, eius vocem ab humana diſcernere vix
ſquam potuiſſet.

Longè admirabiliùs erat, Mulierem in vi-
quodam qui ab Inſula noſtra IV. paſſuum
llia diſtabat; huius generis vnum educaſſe,
non ſecus ac ſi ratione præditus eſſet ea
e iubebatur, caperet. Illac quoties nobis
: erat, ſtatim ab auis illius hera audieba-

mus, vultísne mihi dare pectinem aut spec
Psittaci mira historia. lum, ego veò iamiam coram vobis psittacu
meum iubebo canere & saltare? Si forte p
stulatis illius annuebamus, psittacus cons
stim auditis quibusdam heræ verbis, non n
dò saltabat in pertica cui insidebat, sed & g
riebat, & sibilabat, Barbaros denique in b
lum euntes mirabiliter referebat. In summ
si heræ visum erat imperare vt caneret can
bat, saltaret, saltabat: Contrà, si indonata p
lò acerbiori sermone illi suum *Auge* hoc
consiste, imperasset, tum ille obmutescebat
nec vllis verbis efficere poteramus vt vel l
guam vel pedem motitaret. Quare reputa
Lib.10.cap. 43. dũ Lectoribus relinquo annon Romani q
Plinio autore, coruo à quo omnibus matu
nis nominatim ad Rostra salutabãtur, fun
innumeris exequiis olim celebrarunt, cú
que à quo esset interfectus morte multaru
Si huiusmodi psittacum habuissent per qu
maximi fecissent. Illum barbara mulier *Ch*
rimbaué hoc est dilectissimum appellabat.
sanè adeò Charus erat, vt quærẽtibus nob
quo pretio mercari possemus, illa *Mo*
ouassou hoc est tormentum æneum maius, p
irrisionem respondebat, itaque nullo pre
ab ea extorqueri à nobis potuit,

Psittacorum alterum genus est eorum q
Marganas psittaci apud nos frequentes. in Galliam aduehi solent, quos *Margan*
Barbari appellant, & minimi faciunt. At v
tam sunt illic frequentes quàm apud nos c
lumbi quo fiebat, vt licet carnibus essent p
lò durioribus, quòd ad perdicis saporẽ ac

rent illis non rarò vesceremur.

Tertium genus psittacorum *Touis* Barba-
nautæ verò Neustrij *Moissons* vocãt: stur-
rum magnitudine, caudam prælongã, cro-
is pẽnis distinguentibus, cætera viridis est.
iusquàm autem sermoni de psittacis insti-
o finem imponam, succurrit nonnihil à
osmographo quodam relatum, Psittacos
mirum in arborum ramis pendulos nidos
nstruere, ne à serpentibus oua absorbean-
, quod quidem meras esse fabulas existi-
o, siquidem in arborum cauatarum antris
los construere eos deprehendi.

Touis psitta corũ genus minimum.

nter reliquas aues Americanorum, primus
us cuidam *Toucan* nomine dabitur, cuius
è meminimus: Is columbi est magnitudi-
colore atro seu coruus, excepto pectore,
od crocei est coloris, torque miniato ab in
iori parte circumducto, detracto Barbari
genarum aliarúmque corporis partium or
tum vtuntur. Tum verò maximè apud illos
in pretio quòd saltaturi eo vtuntur. No-
en inde est sortitum *Toucan-tabouracé* hoc
pluma ad saltandum. Nihilominus tamẽ,
a illis earũ suppetit copia, vt cũ mercibus
stratibus permutare eas non grauẽtur. A-
s istius rostrum reliquum corpus longitu-
ne superat, cum quo gruis rostrum mini-
è est comparandum, itaque pro monstro-
simo totius orbis rostro est habendum, er-
non immeritò Bellonius, vnum cum na-
us esset, sub finem tertij libri descriptionis

Toucan auis columbi magnitudine.

Rostrum auis mõstrosum.

auium depingendum curauit: nomen quide
non edit, at ea omnia quæ ab illo narrant
de isto rostro necessariò sunt intelligenda

Panou cui pectus rubrũ.

Alia est merulæ magnitudine, & colo
excepto pectore quod bubuli ſãguinis ru
rem adæquat, à Barbaris eodem quo ſup
rius detrahitur modo, Auem verò *Panou* n
minant.

Quampiana uis coccinea.

Est & alia turdi magnitudine, plumis
mnibus coccineis, hanc illi *Quampian* voc

Gonambuch auis minima.

Minimè verò est prætermittenda auic
nõ minoris admirationis quàm ſubtilitat
quam Barbari *Gonambuch* appellant, plun
albicantibus, & fulgentibus, fucum, aut ſc
rabeum magnitudine non ſuperat, miros t
men cantando edit concentus. Milio illi cra
ſo quem Americani *Auati* nominãt, aut al
altioribus herbis inſidens, tam editum c
cantum, vt, niſi cõſpiciatur, vix credas ab il
corpuſculo tantum, támque ſuauem edi po
ſe. Luſciniæ nostrę minimè cedit.

Americ. auium varietas.

Cæterùm, quia ſigillatim Americanas au
omnes, quæ à nostris nõ modò genere, ſed
coloris varietate, putà rubei, roſei, violacei,
bi, leucopæi, purpurei, &c. à nostris non pa
differunt, deſcribere non poſſum, vnam ta
dem deſcripturus ſum quàm adeò obſerua
Barbari, vt eam non modò afficere damn
nolint, ſed afficientes inultos abire non pa
tiantur. Columbi est magnitudiue, color
cinericio, lugubri voce eam *Tououpinam*
bauky noctu frequentiùs quàm interdiu ex

au di

diunt, atque ab amicis & cognatis mor-
s ad se mitti credunt, tum vt bonū omen
nuntiet, tū præcipuè vt animos addat, mo-
átque vt se aduersus hostes fortiter in bel-
gerant. Existimant præterea si rectè istęc
guria obseruent futurū vt hostes, hac qui-
n in vita superent, sed & post mortem
maiores suos animas post montes conuo
iras, vt illic perpetuas agitent choreas.
Contigit mihi semel vt in pago à Gallis
ec denominato diuerterem, ibi de nocte
s illas non quidem canentes sed gemen-
audio. Barbaros attentissimos video. Rei
ius gnarus, stultitiam illā increpo. Sed vbi
llo mihi adstanti arrisi paululùm, vetulus
dam seuerè satis me compescuit his ver-
: Tace, ne nos audiendis faustis nuntiis
rum nostrorum intētos auertas. Quoties
m hasce aues audimus, toties & exhilara-
r, & vires nostræ augmentum capiūt. Cui
ne gry quidem, frustra enim cum illo
tendissem. In mentem tamen mihi tum
iebat eorum opinio qui asserunt animas
rgatorio igne ad suos officij monendos
iolare, Barbarorúmque nostrorum fig-
ntum ea tolerabilius esse iudicabam: Ete-
n, vt suo dicetur loco, quamuis animas
dant immortales, eò tamen dementię nō
iunt, vt è corporibus semel egressas ad pa
os lares redire dicant, aues istas earum es-
nuntias tantummodo fingunt. Hæc sunt
æ de auibus Americanis dicenda mihi
re.

Barbarorū deliratio, qui auis cātum obseruant.

Habent tamen præterea terræ illæ vesp
tiliones cornicularũ nostrarum magnitu
ne:hi noctu non rarò in casas veniunt, si
rò quem apertis pedibus dormientem of
dant, summum eius articulum adoriunt
sanguinémque exugunt tanta copia, vt d
sextarios nostrates plerumque antequ
perspiciantur ebibant. Experrecti, manè
bile xylnium cruentatum admirantur. B
bari, siue suis siue nostris id contingebat
ludibria vertebant. Mihi semel istud acci
pręterquam verò quod sannis sum except
accessit & illud quod extremo illo(licet
infestissimus erat dolor)summi articuli le
triduum in tibialibus induẽdis non parũ
boraui. Cumanenses quoque qui cis æqua
rem decẽ gradibus iacent, grandibus isti
Lib. 2. ca. 80. infestis vespertilionibus infestantur. Ger
Indic. histor. Scriptor de his rem & facet
De vespertilione faceta historia. & notatu dignam memoriæ prodidit. M
nachi cuiusdam puer pleuretide laboral
ad Sanfidem Ciribici, cuius cùm vena a
rienda reperiri non potuisset, mortuus v
ipse haberetur, accedit ad eum noctu vesp
lio, talúmque momordit, tãtámque copi
sanguinis hausit, apertáque vena sponte e
sit æger, quanta ad valetudinem sufficie
Ego verò cum historiæ illius Scriptore di
opportunissimũ & faustissimũ ægro illi fu
istum Chirurgum. Itaque præter eam qu
vespertiliones istos afferre dixi molestian
tis docet exemplum istud postremum, r

eo noxios esse, ac fuerunt olim græcorum
iges, quæ vt inquit Ouid. fast. 6.

Nocte volant puerosque petunt nutricis egētes,
Et vitiant cunis corpora rapta suis.
Carpere dicuntur lactentia viscera rostris,
Et plenum poto sanguine guttur habent.

am ob causam nomen illud veneficis est
tributum.

Apes Americanę à nostris sunt absimiles, Americanæ apes.
minores muscas atras quibus æstatis tem-
re infestamur accedunt, fauosque suos in
æsæ arboris antro condunt. Barbari mel ce
mque colligere norunt. Mixtim collecta,
a-tetic vocant, *yra* enim mel sonat, *yetic* ve- *Yra* mel *yetic* cera nigta.
ceram. Seorsim positum mel, nostro more
medunt, ceram verò picis nigredinem imi
ntem, asseruant, massis brachij magnitudi-
compositis. Non tamen quod faces vel
ndelas ea conficiant, lucernæ enim alius
ud eos vsus non est præterquam ligni cu-
sdam flammam lucidissimam emittentis.
ræcipuè verò ea cera vtuntur ad obturādas
gentes illas cannas quibus plumas suas im-
onunt, ne à papilionibus exedantur, quos
iam hoc loco describemus.

A Barbaris *Arauers* appellantur, gryllorū *Arauers* papiliones.
agnitudine, gregatim quoque ad focum vt
grylli accedunt, si quid autem offendant,
xedūt, præsertim verò thoraces coriaceos &
alceos ita corradunt vt superficiem penitus
bsumant. Si vero gallinas aut alia id genus
ibaria, negligentiùs recondebamus, manè à

nobis oſſa carnibus nudata reperiebant
Barbaros præterea infeſtat exiguum in
cti genus, quod *Ton* nuncupãt.In puluere
ſcitur,pulicis magnitudine, At vbi ſub pe
& manuum vngulis ſeſe inſinuauit pruri
ſtatim oritur, acyri modo, niſi verò con
ſtim euellatur breui ſpatio, ad piſi magni
dinem accreſcit,extrahíque niſi magno c
ciatu non poteſt. Non ſolùm autem Barb
qui nudi toto corpore incedunt, ſed & r
quoque,quantumuis bene induti hoc inſe
infeſtabamur. Ego pro mea parte,licet di
gentiſſimè mihi ab illis cauebam,ita fui in
ſtatus vt vno die vltra viginti è variis n
corporis partibus ſint euulſi.

Ton inſecti genus infeſtiſſimum.

Nonnullos etiam vidi minùs ſibi proſ
cientes, quibus non modò manus & pe
ab illis infeſtabantur,ſed & axillæ reliqueq
molliores corporis partes puſtulis iſtoru
inſectorum erant refertæ.Hoc illud eſſe a
malculum credo quod Ind. Occid.hiſt.Sc
ptor *Nigua* appellat,quod etiam apud Inſ
lamHiſpaniolam extat:Ab eo his deſcribit
verbis.*Nigua* pulicis ſalientis ſpeciem refe
puluere delectatur, nonniſi pedes infeſt
quorum cuti ſeſe inſinuat,móxque lẽdes m
iori copia gignit,quàm ſit credibile, habi
ſubtilitatis ratione, hæ alias quoque gen
rant, Ac niſi maturè obuiam eatur, nonn
igne & ferro eijciũtur: ſi verò tempeſtiuè e
trahas,minimo dolore curantur.Quin & a
dit,Hiſpanos quoſdam adeo illis fuiſſe inſ
ſtat

Lib.1.ca.30.

tos vt multi articulorum, nõnulli verò pe
m ministerio caruerint.
Aduersus ea incõmoda hoc remedio Bar-
ri vtuntur: Eas partes, quæ huic lui sunt
noxia, oleo quodam inungunt, spisso, ru-
coloris, ex fructibus quos illi *Couroq* no-
nant expresso. hoc etiã remedio nos Galli
bamur. Addo oleum illud curandis vul-
ribus aliísque corporis humani incom-
odis, adeò esse accommodatum, vt apud
rbaros non minoris sit pretij atque est a-
d nos, confectio illa quam Sanctum oleum
ncupant. Chirurgus noster, in Galliam re-
graturus 12. ingentia vasa istius olei aspor-
it, totidémque seui humani, quod dũ suos
ptiuos torrebant Americani collegerat.
Gignit prætereà Americanus aer subtilis- *Tetin* culices
num culicum genus, quod Barbari *Tetin*
minãt, adeò lancinat etiam leuiùs indutos
mucrones acuum referant. Ex quo facile
colligere quàm ridiculè Barbari nostri
nspiciantur vbi his culicibus infestantur,
nibus enim sua crura, nates, humeros, bra-
ia ita plaudunt vt aurigam flagellum qua-
ntem referant.
In puluere quoque & sub lapidibus latent
America Scorpiones, iis qui in Prouincia Americani
nspiciuntur longè minores, non tamen, vt Scorpiones.
perientia edoctus sum, ictu minùs venena-
& mortifero. Hoc insectum munditie de-
ctatur. Cubile meum mundari curabam,

mundatum denuo appenderam, more sol
Scorpio in ruga quadam delituerat, qui m
quidem incauto dum cubile ingredior si
stræ manus pollicem perculit: Manus mir
in modum è vestigio intumuit, ita vt ven
fuerit corpus totum inuasurũ nisi mihi p
stò fuisset pharmacopola, ad quem confes
me recepi: Is mortuos Scorpiones cum o
in phiala asseruabat, quorum vnum vuln
applicuit. Illud remedium etsi præsenti
mum ab omnibus habetur, tanta fuit tan
vis veneni vt per 24. horarum spatium su
mo dolore laborauerim. Barbari quoque
dem vtuntur remedio, scorpiones nimiru
si eos assequi possint, vulneri attritos app
cant. Præterea, prout alicubi à nobis dict
est, eos esse vindictæ cupidissimos, im
penè dixerim in noxia quæque furentes,
vt si imprudentes in lapidem impingunt,
bidorum canum more eos mordeant, in a
mantia quæuis sibi noxia sedulò inquiru
eaque quantum possunt penitus extirpant

Remedium aduersus Scorpionum ictus.

Barbari vindictæ cupidissimi.

Habet quoque Americana regio Canc
terrestres, eos *Oussa* nominant *Tououpina*
baultij, turmatim locustarum more ad ma
littus, & palustria loca conueniunt, si quis
ea loca accedat hac illac fugientes videat:
truncos arborum radicésque sese recipiũ
quibus extrahi tutò nõ possunt, digitos qu
pe & manus capientium forcipibus comp
munt: Marinis longè sunt macriores, quo

Terrestres Canri.

aut

em iuniperinas redolent radices palato
nimè ſunt grati.

CAP. XII.

nonnullis piſcibus apud Americanos maximè vulgaribus, déque eorum piſcatu.

NE idem ſæpius repetere cogar, à quo abſtinere quoad eius fieri poteſt cupio: Lectorem tum ad capita 3.4.5. & 7. hiſtoriæ huius m ad loca alia in quibus de Balænis, maiis monſtris, piſcibus volantibus, aliáque mplurium generum egimus, remitto. Eos rò hoc capite deſcribam qui maximè apud aſilienſes noſtros ſunt vulgares, de quibus llla eſt hactenus facta mentio.

Ac primùm quidem piſces in genere Barri *Pira* vocant. Mullorum genera duo haent: *Kurema*, & *Parati* appellant: optimi poris tum elixa, tum toſta. Quoniam verò ulli gregatim oberrant, (quod non ita priem in Ligeri aliiſque fluminibus eſt obſeratum) Barbari eos vbi vident telis petunt, c nonnunquam tam certa manu, vt duos reſue vno iactu figant, transfixos natantes uæſitum eunt Barbari, vt qui mergi nequāt.

Pira piſces.

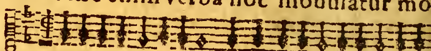
Kurema & Parati muli.

Sagittis mullos petunt Americ.

Horum piſcium caro eſt admodum friab
quo fit vt ſi magno capiantur num
Boucan impoſiti exſiccentur, deinde friat
optimam farinam redigantur.

Camourou-pouy-ouaſſou piſcis prægrandis.

Camouroupouy-ouaſſou piſcis eſt præg
dis (*Ouaſſou* enim Americana lingua g
dem autoaſſum ſonat, prout accentu diſ
minatur) Huius *Tououpinambaultij* in ſuis
reis & cantibus frequentem faciunt ment
nem: hæc enim verba hoc modulātur mo

edulíſque eſt maximè.

Ouara & *Acaraouaſſou* piſces optimi.

Duo inſuper ſunt illis piſcium genera,
Ouara & *Acara-ouaſſon* nominā̧t à ſuper
re non abſimiles, bonitate tamen vincu
Immo affirmare auſim *Ouara* ſalari noſ
nullo cedere modo.

Acarapep planus piſcis.

Acarapep piſcis eſt planus, inter coquen
pinguedinem ſubflauam emittit quæ eis
pro condimento, eſtq́ue carne optima.

Acarabouten piſcis ſubruber.

Acarabouten viſcoſus eſt, colore cerui
aut ſubrubro, ſuperioribus bonitate ced
minúſque palato ſapit.

Pira-ypochi piſcis oblongus.

Pira-ypochi longus eſt inſtar anguillæ, e
que minimè edulis, quod etiam America
lingua *ypochi* ſonat.

Raiæ à noſtratibus diſſimiles.

Raiæ quæ in Ganabaræ ſinu maríque vi
no capiuntur, nō modò à Neuſtriis & Brit
nicis aliíſque noſtratibus magnitudine di
ferunt, ſed etiā eo quòd cornua duo oblon
gerant, præterea quinque aut ſex fiſſuras

vent

tre habeant, quas minimè natura ſed ar-
ıctas credas,cauda oblonga eſt & tenui,
ıe adeo venenata,cuius rei experimento
certior factus.vnam enim cepimus, in- Raiarũ caudæ venenatæ
ſcapham eduximus,quæ mox cuiuſdam
ſtris tibiam punxit , quæ ſtatim intu-
t & inflãmata eſt.Hæc ſunt quę paucis de
ibus marinis Americanis,quorum tamen
ıerus eſt infinitus,habui dicenda.
ıd hæc flumina aquę dulcis,piſcibus me-
ribus & minimis abundãt quos ſua lin-
Barbari, *Para-miri* & *Acaramiri* nuncu- *Para-miri* & *Acaramiri*, piſces minores.
t.*Miri* enim eorum lingua , paruulum
at.Huius generis duos monſtroſiſsimos
cis perſtringam.
Vnum Barbari *Tamouata* appellant, pal- *Tamouata* piſcis monſtroſus.
longitudiue , capite ampliſsimo atque
nſtroſo,hăbita reliqui corporis ratione,
nulas ſub brãchis habet duas , dentibus
o noſtrate eſt acutioribus, ariſtis quoque
iſsimis,ſquamis quoque duriſsimis,adeo
quot de *Tatou* iam antè dixi,)gladio trãſ-
erari nequeat.carne eſt probatiſsima , &
oris gratiſsimi.
Alterum *Pana-pana* vocant , mediocris *Pana-panã* piſcis capite deformi.
gitudinis,cuius hæc eſt forma , pelle eſt
ar Requieuis aſpera,corpore & cauda il-
non abſimili,capite plano, atque admo-
n deformi,quod ab aqua elatum, in duas
idit partes,ita vt caput piſcis deformius
monſtroſius conſpici minimè poſsit.
De Barbarorum piſcatu quod attinet, in

Viri, mulieres, puerique peritissimè natant.

primis ad ea quæ dixi de mullis quos sa
tis transfigunt (quod etiam de reliquis q
que piscibus est intelligendum quos pe
in aquis possunt) notandum est, non m
viros & mulieres, sed etiam puerulos na
di peritissimos esse. illi prædam natãdo
re barbatulorum canum in medias petu
quas. hi simulac ambulare didicerunt, in
mina marísque littus se coniiciunt, atqu
natum more huc illuc oberrant. Cuiu
ad fidem faciendam exemplum paucis c
memorabo. Die quadam Dominica man
quodam Castelli nostri propugnaculo
patiabamur, lintrémque corticeam (quæ
suo loco à nobis describetur) qua, vltrà
ginta tũ virorum & mulierũ cum pueroi
capita ad nos inuisendos vehebantur
medio mari euersum. Confestim n
gium conscendẽtes opem laturi ad eos p
peramus, omnes ad vnum natantes & rid
tes comperimus. Quidam verò eorũ his
compellauit verbis, Quónam ita festinar
tenditis vos *Mair*? (quo nomine Gallos
pellant) Ad vos, (dicebamus) opem lat
Magnam, inquit, habemus gratiam: Atqui
stimatísne nos quamuis in mare delapso
discrimen vitæ adductos fuisse? Octo
potiùs hoc modo in aquis versaremur, qu
vt mergeremur. magis verò metuimus ne
gni quidam pisces in fundum nos pertral
Cæteri verò qui instar piscium placidissi
natabant, audita ob quã ad eos accessissen
ca

ſa, ſannis nos exceperunt, præque riſu ni-
eos ſuum marinorum more ſtantes vi-
amus. Ac ſanè, licet 500 paſſibus à Ca-
lo noſtro aberamus perpauci eorum (íd-
potiùs garriendi cauſſa, quam vllius pe-
li metu) nauigium conſcenderunt. Ego
eruabam eos nonnunquam nobis prǽire,
ibitum modò tardè, modò celeriùs na-
tes, quotiéſque viſum eſſet ad aquæ ſum-
m quieſcere. Lintrem verò cum quibuſ-
xylinis lectis, cibariis, nonnullíſque aliis
ad nos aduehebant ſubmerſum tantun-
curabant quantum ſolicitudinis afferret
is pomi vnius iactura. Dicebant enim,
non ſunt alia in terra?

Priuſquàm verò ab hoc de piſcatu ſermo
digrediar, hiſtoriam à Barbaro acceptam
termittere nolo. Cùm inquit die quadã
cum nonnullis aliis in ſumma maris ma-
a lintre quadam veherer ingens quidam
is manu nauigij oram apprehendit, meó-
iudicio aut euertere aut conſcendere vo-
at: Id ego conſpicatus falce quam prę ma-
us habebam, manum illam abſcidi quę in
rem decidit, digitos vero noſtris perſimi-
quinque habebat, præterea præ dolore
piſcis ille fuit affectus exerto ſupra aquã
ite, ad humanum accedente, aliquãtulum
nerepuit. Ego lectori diſpiciendum relin-
vtrum (iuxta vulgi opinionem, qua fer-
mare in ſe ſingula animalium genera ha-
re quæ in terra conſpiciuntur; præſertim

Barbari narratio de piſce, manibus & vultu humanum formam referentibus.

verò habita eorum ratione quæ de Trit
bus & Sirenibus à nonnullis ſunt ſcripta
reni an verò potiùs ſimiæ marinæ manus
fuerit amputata:Tamen (non quod præi
cium iis quæ in hanc rem afferri poſſunt
tum velim) ingenuè fateor me, qui me
nouem in alto mari verſatus ſum,quíque
rarò circa littora nauigans oberraui, piſ
vllum,in tanta tot generum copia quæ à
bis ſunt capta,non conſpexiſſe qui adeò
humanam accederet formam.

Spinæ quibus pro hamis vtuntur Barbari.

Atque vt tandem ſermoni de Americ
rum piſcatu finem imponam,præter eun
quo diximus,modum quo piſces ſagittis
figunt,priſco etiam ſuo more, ſpinas in
morum modum componunt,luicámque

Toucon herba.

ba quadam quam illi *Toucon* vocant co
ciunt, quibus non modò in littore piſcan
ſed etiam in medium mare, fluminá que
grediuntur,ratibus vecti,quas illi *Piperis*

Piperis rates earúmque vſus.

cant quáſque hoc modo componunt,lo
rios quinque aut ſex rotundos brachij cr
tudine,vinculis ligneis colligant,quibus
porrectis cruribus, ac tibiis incidentes,
plano pro remo vtentes;quocunque fert
mus errant:Attamen rates iſtæ vlnæ lo
tudinem nō ſuperant,latitudine pedes d
quo fit vt neque procellarum fluctus fera
neque plures vno homine capiant. N
itaque Barbari tranquillo mari ſinguli
inſidētes ac ſolis radiis oppoſiti, ſimias
mè referunt, ſeu potiùs ranas eminùs c

sti. Attamē,quia hæ rates celeriter admo
n componuntur,& mergi nunquam pos-
t,si apud nos in vsu essent.cōmodissimas
autumo tranandis tum fluminibus leni-
fluentibus,tum stagnis & paludibus,qui-
tranandis cùm vrget necessitas frequen-
non parùm laboratur.

d hæc, Barbari nostri non modò mirè
ctabantur retiū nostrorū quibus pisca-
ur conspectu, sed & ipsi nos adiuuabāt,
e adeo si per nos licebat peritè ipsi pi-
ntur. Hæc illi sua lingua *Puissa-ouassou*
upant. Præterea Gallos eo præcipuè lau
nomine,præter alia non pauca commo
æ ex mercibus eorum percipiunt,quod
anteà spinas ad piscandum lineis apta-
cesse esset, eorum beneficio iam copia
it vnculorum illorum ferreorū quos a-
d piscandum accommodatos esse præ-
t. Ac sanè pueruli,(vt ante dictum est,)
luenis hamos flagitare probè sunt edo-
is verbis: *De agatorem, amabè pinda*.hoc
bonus es,da mihi hamos. *Agatorem* e-
eorum lingua bonum sonat, *Amabè* da
,*pinda* verò hamum. Si verò repulsam pa
ur,capite conuerso in hæc verba statim
punt *De engaipa-aiouca*, hoc est, tu es
am,es occidendus.

que si quis gratiā inire à parētibus & à
is cupit,nihil illis est denegandū. Grati
em sunt,præcipuè verò senes tū cùm mi
e eo cogitaueris, muneris accepti me-

Puissa-ouassou retia.

Hamos maximè probant Barbari.

Barbari liberalibus hominibus delectantur, morosos verò detestantur.

mores, aliquid dare solent. Hoc ergo ob
uatum est à me, homines hilares, alacres
liberales, summo apud illos esse loco: Co
verò tristes, morosos, taciturnos, auaros,
que qui sibi solis viuunt, vsque adeo dete
tur, vt author sim istius farinæ hominibu
Barbaros nostros adeant.

CAP. XIII.

De Arboribus, herbis, radicibus, exquisitissi que fructibus qui in Americano prouen solo.

QVANDOQVIDEM in superiori de quadrupedibus, de auibus, cibus, reptilibus, denique de nibus Americanis animantib nobis actum est, consentaneum videtu priusquam ad religionem, bellum, polite aliósque Barbarorum mores accedamus, nihil de soli illius arboribus, herbis, plan fructibus, radicibus, omnibus deniqu quæ vegetante anima sunt prædita agan

Primò autem, quia Brasilia arbor est tius soli illius celebratissima, (à qua etiam men est sortita regio illa) præcipuè ob fuc quẽ ex ea conficiunt infectores nostri, hoc loco describam. Hæc itaque arbor baris *Araboutan* nuncupatur, quercum stram proceritate & ramorum copia a quat. Quędam reperiũtur quarum crassit

Araboutan Brasilia arbor eiúsque forma.

tri

ım hominum vlnas complectentium im-
t.Scriptor Hist.Occid.Ind.prodidit duas
llis regionibus visas esse arbores, quarum cap.61.85,& 264.
era vltra octo vlnas, altera sexdecim in
bitu haberet : ita vt ad culmen prio- Arbores miræ crassitudinis.
quæ tanta erat altitudine, vt lapidis iactũ
eraret, *Cacicus* quidam casulam cùm con-
xisset, Ciconiæ modo, Hispanis risum cõ
uebat. Alterã admiratione dignissimam
rit. Idẽ quoque narrat in *Nicaragua* Pro-
cia arborem prouenire nomine *Cerba* cu-
crassitudo quindecim hominum comple-
ntium vlnas impleat. Sed vt ad Brasiliam
tram reuertamur, foliis est buxeis persimi
ıs. Fructum verò non fert.

Qua verò ratione materia illa in naues im
tari soleat hoc loco describere visũ est. In
mis verò sciẽdũ est, nisi ab incolis iuuaren
mercatores, intra annum vix nauem cã
teria onerare posse, tum ob duritiem, ac
inde in secando difficultatem; tum verò
cipue, quòd iumentis omnibus careat illa Iumentis caret Americana regio.
io, ac proinde humeris humanis sit com-
tandã. Barbari igitur, vestibus, indusiis,
eis, cultellis, aliísque mercibus conducti,
modò materiam illam securibus & cu- Barbari materiã secant, & in naues important.
s secant & findunt & rotundãt, sed etiam
neris nudis impositam in naues compor-
t, nonnũquam verò locis impeditissimis,
ous aut quatuor passuum millibus à sylua
littus intercedentibus. Nominatim verò
o Barbaros, ex quo Galli & Lusitani ad

eos acceſſere, ſuas Braſilias arbores ſeca
earum enim exſcindendarũ (quantum à
nioribus accepi)ante illud tempus, ratio a
nõ erat, niſi quòd igne admoto eas deturb
bant. Præterea quoniam nonnullos ſcio e
ſtimare materiam illam quæ ad nos aduel
tur arborum craſſitudinem obtinere, de i
duſtria addidi Barbaros eam rotundare q
faciliùs comportari ab ipſis poſſit.

Priſcus arbores excidẽdi modus apud Barbaros.

Ad hæc obſeruatum eſt à me, tãtiſper du
in America vixi, caminóque luculento li
iſtius beneficio vſus ſum, minimè humidu
hoc ligni genus eſſe quod pleriſque aliis
gnorum generibus vſuuenit: immo quaſi n
tura ſiccum eſſe, accenſum verò perparum
mi parere. Sycomorus verò contrà (vt ait M
thiolus,) præ cæteris lignorũ generibus h
habet peculiare, vt etiamſi exciſa ſit, hum
ditatem retineat, ac niſi in aquam demer
non exſiccetur. Aliud inſuper commemor
bo, Quidam è noſtris induſia noſtra mũd
re cupiebat, cineres braſilij ligni imprude
in lixiuium impoſuerat, adeo tenaciter rub
infecta ſunt colore, vt quantumuis abluta
lum nunquam mutarint, atque eo colore i
fecta fuerunt nobis induenda. Si verò de
cati illi qui ſuas rugas dealbandas in Belgiu
mittunt minùs fidem his adhibeant, per i
licet illis non modò periculum facere, ſ
etiam ſi volẽt, ingentes illas ſuas rugas viri
inficere colore.

Braſilicum lignum ferè ἄικαπνον.

Braſilici ligni cineres induſia rubro colore inficiũnt.

Cæterùm quia non mediocriter mirãtu

Touou

oupinambaultij nostri quum vident Gal-
aliósque aduenas è procul remotis terris
entes,tantum laboris sumere vt Arabo u
suo(id est Brasilio seu coccineo ligno)
s onustas reuehant. Itaque magno na- Barbari cuiusdam cum authore colloquium.
uidam ex Barbaris hunc in modum me
r ea re aliquando interrogauit:Quid sibi
inquit, quod vos *Mair* & *Peros* (id est
i & Lusitani) tam procul petitum ligna
atis?Nulláne vobis ligna ad focum tellus
a suppeditat?Tum ego , Suppeditat ve-
quam,& quidem magna copia:sed non
genere arborũ quales vestræ sunt: Bra-
n in primis,quod hinc nostri non ad v-
um,vt tu existimas,sed ad tingẽdum ex-
nt: sicuti & vos & funiculos vestros bõ-
os, pennas aliáque rerum inficitis. Hîc
rotinus excipiens : Verùm tantáne eius
copia vobis opus est?Enimuero inquã,
n enim (vt hominis animum admiratio-
spenderem)apud nos vel vnus mercator
s coccineos pannos,plures cultellos,&
es (nota ipsi & familiaria exempla sub-
s) plura specula possidet,quàm quanta
d vos vnquam allata sunt:solus ille om-
rasilium coëmet , quo plures hinc naues
tæ redeunt. Ah!(inquit Barbarus)mira
narras. Mox eorum quę audiuerat me-
percontari vltra perrexit:At, inquit,vir
deo locuples, quem tu refers, non mo-
,Moritur, (inquam) vt & alij homines.
um ille(vt isti Barbari commẽtari amãt,

& cœptum ſermonem nullis interruptum
uerticulis ad finem vſque haud abſurdè pe
xunt)querere ex me.Ergo,inquit,eorum q
iſte moriens bona reliquit, quis hęres e
Liberi eius,inquam,ſi habet:ſi nõ habet ſ
tres,ſorores, aut proximi eius agnati.

Quum hæc dixiſſem,Equidẽ(inquit m
ille haud ſanè ineptus ſenex)facilè hinc a
maduerto vos *Mair*,(id eſt Gallos) eſſe
ſigniter fatuos. Nam quid traijciendo m
tãtopere vos fatigari neceſſe eſt, in quo ſu
rando(ſicuti nobis quidẽ huc appulſi dicit
tantũ malorũ exhauritis? Nẽpe vt liberis
ſtris aut ſuperſtitibus cognatis opes quęra
Tellus quæ nos aluit,nõ illis quoque alen
ſufficiet? Nos quidẽ,& liberos,& ꝓpinqu
habemus,eóſque,vt tu vides,ſumma carit
amplectimur: ſed quum confidamus fore
poſt mortem noſtram terra quæ nos alt
eadem & illos quoque enutriat,in eo acqu
ſcimus.

Sententia eximia à Barbaro prolata.

Et certè in hanc ſententiam, præclarè S
crates olim cuidam vehementi ſtudio ſ
denti vt ſe liberis etiamnum paruulis ſer
ret incolumem,Liberi,inquit,Deo qui m
eos dedit curæ erunt: Ageſilaus verò La
dæmoniorum rex amicos admonebat ne t
pecuniis quàm fortitudine, ac virtute ſtu
rent diteſcere:quòd fruſtra parat opes,qu
ris animi bonis vacat.Quæ ſententię ab E
nicis profectæ admirationem non paru
merentur.Prior enim conuenit cum eo q
ſcriptum eſt, Ero Deus tuus & ſeminis

t te. Altera verò reſpondet dicto illi rifti, Operemini non cibo qui perit, ſed o illi qui permanet in vitam æternam, m Filius hominis dabit vobis. Ioan.6.27.

Hactenus paucis, ſed fideliter narrationẽ Americani Barbari ore acceptam recitaui. amobrem, gens illa quæ adeò Barbara à ris habetur, non modò lepidè eos irridet magno ſuo periculo Braſilio ligno quę- do ex quo quæſtum faciant mare traij- nt: ſed etiam quãtumuis obcęcata (quan- quidem naturę & ſoli fertilitati plus quàm Dei potentiæ & prouidẽtię tribuit) ali- ndo cum raptoribus in iudicio ſurget qui riſtianum nomen præ ſe ferunt, quorum eſt Europa ferax quàm Braſilia immu- quoad incolas attinet. Quare, prout à me um eſt, immortale odium aduerſus aua- à *Tououpinambaultijs* geri, vtinam aua- mnes qui cùm ſatiari nuſquam poſſint nuò pauperum medullam & ſanguinem gũt, in illis terris eſſent relegati, vt ab iis uriis aut Dæmonibus exagitarentur. Ne- e mihi fuit magno noſtro pudore in Bar- orũ gratiã qui adeo res mũdanas cõtẽnũt, redi. Addere autẽ non incommodè meo dẽ iudicio poſſum rem ab Ind. Occid. hi- r. ſcriptore memorię proditã, de quadam bara gente Peruana, quæ cùm primùm ſpanos verſantes in ſuis locis ſunt cõſpica um quòd barbari eſſent, tum verò præci- è quòd luxui indulgerẽt, verebantur ne ab

Libr 4. cap. 108.

In errores Barbarorum accuſatio.

illis ipsi corrũperentur aut auiti mores i
mutarentur, eos abeuntes increpabant,
nominibus, Spuma maris,sine patribus l
mines,inquieti,quíque nullibi consistere
sunt ad laborandum,quo victum sibi pare

Palmarũ in America 4. aut 5. genera.

Sed vt arborum Americanarũ descrip
nẽ persequar,Palmarũ quatuor aut quinc
genera illic reperiuntur:inter quæ frequẽ
ma numeratur ea,quam illi *Gerau*,alia qu
quam *Yri* nominãt: Attamẽ quemadmod
fructus nulli à me sunt conspecti, credo e
nullos edi. *Yri* quidem fructum rotudũ p
ducit instar spineorũ prunorum ad effigi
racemi amplioris tãti ponderis vt ægrè v
manu subleuetur,sed nucleus tantùm cera
crassitudine, est edulis. Præterea in culmi

Turio in capite palmarum edulis.

harum palmarum est turio quidam alb
qui à nobis vescendi gratia abscindebat
Philippus verò qui hæmorrhoidibus labo
bat asseuerabat illi morbo remedium e
cuius rei fides penes medicos esto.

Ayri hebeni species spinosa.

Alia quoque est arbor, à Barbaris *A*
appellata,quæ licet foliis palmæ sit persim
lis caudice spinis circumquaque arma
acuum mucronum specie & aculeo. Fruct
mediocri crassitudine,cuius in medio nucl
est niuali albedine, qui tamẽ edulis non e
quam hebeni genus esse credo: præterqua
enim quod colore est nigro tantáque duriti
vt Barbaris clauis suis & sagittis partim co
ficiendis, (quas fusiùs cùm de bellis eoru
agetur describam) sit in vsu, læuigatum e
quo

que ac lucidiſſimum, adeo denique graue
1 aquam deiectũ ad imum ſtatim feratur.
Compluria quoque lignorum multiplicis
oris in America reperiũtur genera, quo-
1 nomina ſigillatim edere non poſſum.
nnulla vidi, buxi colorem imitantia, alia
lacea, è quibus fruſtula quædam in Galliã
exeram, alba vt charta, rubra, diuerſi à
ſilio generis, è quibus etiam clauas ſuas
bari conficiunt: vnum quoque quod illi
au nominant, cuius arbor nuci Iuglandi
perſimilis, nucibus tamen caret, materia
que affabrefacta eaſdẽ cũ nuce maculas
et. Denique nonnulla reperiuntur, quo-
r folia ſunt capitati numi craſſitudine:
, quorum etiam folia ſunt latitudine ſeſ-
pedali, atque adeo complurium generum
: omnia ſigillatim recenſere longũ eſſet.
Ad hæc arbor in illis naſcitur terris pul-
itudinis eximiæ, atque etiam, (quod eſt
ximum) adeo ſuauis odoris, vt dum à fa-
vel ſcinderetur, vel expolliretur fruſtula
obis collecta vel fragrantiſsimam roſam
rrent. Contra alia illic adoleſcit quam
bari *Aou-ai* nominant allij teterrimo
ore, quem dum ſecatur, aut vritur nemo
qui ferat: foliis eſt à pomis noſtris nõ ab-
ilibus: fructus verò eius (qui proximè ad
inũ formâ accedit) præſertim verò nucle⁹
o eſt venenatus vt comedẽti veneni præ-
tiſsimi effectũ referat. Nihilominus ta
Barbari noſtri, quòd ex eo crepitacula ſua

Ligna varij coloris.

Copau arbor nuci perſimilis.

Arborũ folia craſſiſſima, alia quoque ampliſſima.

Lignum roſei odoris.

Aou-ai lignum teterrimi odoris.

Complures Americanæ arbores fructus ferunt venenatos.

componunt,fructum illum plurimi faciu
Hîc quoque animaduertendum est, Brasi
(vt mox dicemus)poma complurium ge
rum optima ferentem,abundare etiam arb
ribus , quæ pulcherrimos quidem fructus
dunt,ad vescendum tamen inutiles.In lit
præsertim multæ sunt arbusculæ,quarum
ma mespilis nostratibus valde similia, per
losè comeduntur.Idcirco Barbari cùm G
los, cæterósque aduenas ad poma illa col
genda accedentes conspicantur,suo idiom
te *Ypochi* crebrò vsurpantes , vt ab eis abs
neant,admonent.

Hiuouraé guaiaci species.

Hiuouraé,cui cortex est semidigitati cr
situdine,sapore gratus , præsertim recēns
arbore extractus,genus estGuaiaci,quant
accepi à duobus Pharmacopolis , qui m
nobiscum transmiserant:eáque Barbari vt
tur ad morbum,quem *Pians* appellant , q
vt postea dicam,æquè apud eos pernicio
est,atque apud nos lues Venerea.

Choyne arbor ex cuius fructu Barbari suū *Maraca* conficiunt.

Arbor *Choyne* Barbaris appellata, medi
cri altitudine,foliis,forma & viriditate lau
pomis,magnitudine capitis infantis,ad fig
ram ouorum Struthiocameli accedentib
quæ quidem non sunt edulia. Ex his *Touo*
pinambaultij ob duritiem corticis inte
quædam in longitudinem , latitudinémq
perforantes, quibus *Maraca* conficiunt(
quo iam ante mentio facta est , fiétque in
quentibus:)illa etiam ad calices, aliáque v
scula excauant,dimidiántque.

Int

nter arbores quoque Brasilienses nume-r *Sabaucaie*, pugnis ambobus pomo am-re, formámque calicis imitante: in cuius exigui quidam nuclei amygdalinis si-es comperiuntur, eundem quoque ferè amygdalis saporem referunt. Cæterùm pomi istius putamen vasis conficiendis ptissimum, arbitror illud esse quod vul-nucum Indicarum nomine appellamus, certè ex illarum genere. Matthiolus enim in Dioscoridem commentariis aliarum um Indicarum meminit, quæ formâ sunt ndæ, ac magnorum melonum instar ab ore dependent: quarum ego in illis re-nibus, prout sunt ab illo depictæ, ac de-ptæ, putamina vidi, quæ torno expolita solent à nostris hominibus argento inclu

Sabaucaie ar bor cuius fructus vasis conficiendis est accōmodatus.

Præterea cùm in illis terris versaremur, dam Petrus Bordonius nomine artis tor-di peritissimus, varia eáque pulcherrima cula fabricauit, cùm ex istis *Sabaucaie* fru bus, tum ex aliis versicoloribus lignis, orum partem Villagagnoni dedit, à quo rimi fiebant. Verumtamen aliquãto post dignissimam reportauit mercedem: ex eo-n enim fuit numero (vt à me suo loco di-ur) quos Villagagno propter Euange-professionem in mare demersos suffo-uit.

Petrus Bordonius tornator peritus, quam mercedemã Villagaguone retulit.

Est præterea in illis terris arbor proceri-e sorbi nostræ, cuius pomũ Barbari *Aca-* nominant, amplitudine, & figura oui gal-

Aca-iou fructus edulis.

linacei, quod vbi maturuit, colore ad auru
inclinato instar cotonei mali, non modò
tiliter comeditur, sed etiam subacidum, n
minùs palato gratum succum emittit, qui c
lore æstuantes iucundissimè refrigerat. Att
men cùm difficulter è proceris illis arbor
bus decutiatur pomum illud, nonnisi à Ce
copithecis qui illis vescuntur excussa hab
bamus.

Paco-aire frutex tenera.

Paco-aire frutex est decem aut duodeci
pedum altitudine, caudice femorali nõnu
quam crassitudine, qui tamen adeo est t
ner vt gladio vno ictu secetur: pomum *Pa*

Paco poma oblonga

vocant Barbari palmi longitudine, formâ c
cumeri non absimile, eiusdem etiam color
cùm ad maturitatem peruenit. Hæc aute
poma nascuntur vt plurimum viginti aut v
gintiquinque simul & confertim in singul
ramis, quæ Americani legentes in casas su
important tantò pondere quantũ altera m
nu ferre possint. Ad pomi verò istius bonit
tem quod attinet, vbi maturuit, calyce a
modum recentis ficus auulso, grumosum a
paret: quo fit vt mandentibus ficum refe
rat, vnde à nobis ficus nominabatur: sapor

Paco ficus sapore.

verò vel delicatissimas Massilienses ficus su
perat: itaque non immeritò inter optimos
tius oræ illius fructus recenseatur. Memori
quidem est proditũ, Catonem cùm Cartha
gine Romam rediisset, miræ magnitudinis fi
cus attulisse: verùm quoniam antiqui de h
nostris nullam mentionem fecerunt, credi
bi

eſt alîus fuiſſe generis,ab iſtis de quibus
ermo.Foliorum verò *Paco-aire* forma fo
lapathi aquatici non eſt abſimilis: tanta
en ſunt magnitudine,vt vulgò lõgitudo
ſex pedes,latitudo vltra duos protenda-
quo fit vt nulla ratione adduci poſsim vt
lam in Europa,Aſia,& Africa tantæ lon-
dinis & latitudinis folia extare. Nam et-
harmacopolam quẽdam audiui aſſeue-
em ſe vidiſſe folium Petaſitis latitudine
e cum quadrante , hoc eſt (ſiquidem ro-
da eſt hæc planta)cuius circunferẽtia tres
s cum quadrantibus tribus ſuo ambitu
ret:nuſquam tamen accedebat hæc am-
udo ad noſtri *Paco-aire* magnitudinem.
um quidem eſt foliorum illorum craſsi-
inem longitudini non reſpondere, imò
ia maximè eſſe,aſsiduè tamè erecta,adeo
enti paulò vehementioris, (quo regio il-
equentiſsimè vexatur) mediana tantùm
a impetum ferat:reliquum verò ita diſſe
r vt eminùs conſpicienti hi frutices plu-
ſtruthiocamelinis ornati eſſe credantur.
Mattheolus commentariis in Dioſcoridẽ
palma & dactylis agens, ſcribit quandam
plantam in Aegypto, Cypróque naſcen-
, quam Veneti inde redeuntes Muſam
ellant,& Muſas ſimiliter fructus : quám-
optimè eo loco depinxit : cuius deſcri-
onem,quia non parum ad noſtrum *Paco-*
accedit,hoc loco adſcribere placet. Mu-
gitur, inquit ille,adoleſcit ad quinûm,ſe-

Paco-aire folia immenſæ magnitudinis.

Muſa arbor eiúſque deſcriptio.

nûmúe cubitorum proceritatem è stolo
bus alterius sata:folio est arundineo, quo
men perquàm longo,latóque ambitu se
fundit,adeò vt in longum trium cubitor
mensuram quandoque excedat,in latum v
sesquicubitum spatietur, lata, crassáque
medium excurrente costa. Torrescunt fo
æstate sui naturâ, vel etiam fortasse solis
dore,adeo vt mense Septembri eorum co
prorsus nudæ cernantur,decidente folior
materia, quòd admodum sit tenuis. Ca
squaroso foliorum cortice vestitur, paln
vel arundinis modo. Ramos habet null
sed caudice tantùm consistit. E vertice g
men emergit materie molli,longitudine
rè cubitali,à quo alia ab origine,ad summ
prodeunt germina ternûm, quaternûmue
gitorum inuicem distantia:è quibus circu
ueniunt fructus, parui cucumeris magni
dine,qui per maturitatem quadantenus
nescunt,cortice fici,qui eodem modo dig
detrahitur.Substantia pulpæ consistit me
peponum modo,nullo intus osse, neque
mine.Primum gustantibus fructibus insi
ditatem quandam præ se ferre videntur,ac
vt primo statim gustu non placeant, veri
qui esui assuescunt, iis indies magis delec
tur:quippe qui quadam occulta saporis s
uitate allecti, quæ nisi tractu temporis c
palato init gratiam, nunquam saturi vide
tur.Ita Musam(inquit Matthiolus) mihi
scripsere qui ex Aegypto,& Cypro ad nos
u

tuntur. Sed quænam antiquis Musa fuerit
ita, quid referam non habeo. Fusiùs hoc
persequitur allato Theophrasti, & Sera-
nis testimonio, vt videre cuiuis licet. Ali-
uidem de ficu Indica (puta Oriētali) agit,
is pictura quam eo loco exhibet, indicat
orem esse monstrosissimæ formæ: ac ve-
s ne Lectori tædium afferam, (præsertim
n minùs ad *Paco-aire* nostri formam acce
) intermissam repetam historiæ meæ se-
n: siqui verò plura nosse cupiant, eos ad
commentariorum illorum libri I. caput
itto.

Quod igitur attinet ad Xyla frutices, quæ Xyla arbo-
nediocrem proceritatem assurgunt, in rea.
silia magno reperiuntur numero: flores
tar campanularum lutearum citrullinarū
trunt: vbi verò efformatum est pomum,
n modò ad fageam glandem proximè ac-
it, sed etiam maturum in quatuor diui-
ir partes, quæ per floccos pilæ magnitu-
e xylum emittunt, quod Barbari *Ameni-* *Ameni-ion*
nuncupant. In floccorum illorum medio Xylon.
eriuntur grana quædam nigra compacta,
ue admodum compressa ad renis humani
mam, cuius compacturæ magnitudo fa-
n non superat. Porrò Barbaræ fœminæ
illius colligēdi, & nendi ignaræ nō sunt,
siquidem cubilia sua conficiunt ad eū qui
obis dicetur, modum.

Præterea quamuis olim (quantum accepi)
America nullæ crescerent aurei ac citrei Aurea & citrea mala

mali, hodie tamen cùm Lusitani multas m
ritimis oris quas accolunt conseuerint, n
modò indies propagantur, sed etiam po
ferunt aurea (quæ à Barbaris *Margou-ia* a
pellãtur, prædulcia, & amborum pugnoru
crassitudine, citrea quoque & ampliora,
maiora numero.

magna in America copia crescũt.

Saccari quoque cannæ optimè in illis te
ris crescunt, & maxima copia: Attamen cũ
nos Galli, & hominibus, & machinis ad e
ciendum saccarum idoneis nondum essem
instructi (vt sunt Lusitani in iis quæ occu
apud Barbaros locis) in aqua cannas illas a
saccari saporem induerent, madefaciebam
prout ante est à nobis dictum cap. 9. vbi
Barbarorum potu egimus: alij succum & m
dullam earum exsugebant. Hoc porrò lo
rem multis fortasse admirandam narrab
cannas huiusmodi nonnunquam mucesce
sinebamus, & in aqua madefaciebamus, q
contra saccari qualitatem, quam dulcissima
esse nemo ignorat, adeò acida fiebat, vt ac
nobis esset loco.

Saccari cãnę in America nascuntur.

Acetum è cannis saccari.

Similiter in syluis non rarò arundines na
cuntur crassitudine cruris humani: sed quer
admodum supra dixi de *Paco-aire*, adeo su
teneræ vt singulæ earum vno ictu gladio s
centur adhuc stantes, aridæ verò tanta dur
tie vt fissis illis, & in modum chirurgicoru
scalprorũ efformatis sagittas suas ita arme
Barbari vt vno iactu feras humi fundant. Se
quando de cannis & arundinibus incidit se

Arundines quibus Barbari sagittas suas armant.

mo

,Calcondilus hist. de bello Turc. scribit
ndia Orientali arundines reperiri tantæ Libr.3.cap. 14.
gnitudinis ac crassitudinis vt nauigij vi-
prestent, non modò tranandis flumini-
,sed etiam singulę quadraginta tritici me-
nos capiant, medimno sex modios Græ-
continente.
Ad hæc Matthiolus suis in Dioscoridem
mmentariis ait, arundinem quæ magna cõ
in Italia nascitur palis vitium apta, ad de-
cubitorum altitudinem exsurgere, lãceæ
ssitudine, & pari firmitudine.
Masticheetiam in hac nostra America in Mastiche.
netis nascitur, quæ vnà cũ aliis propè in-
tis herbis & floribus odoratis, terram sua-
imo odore perfundit.
Quamuis autem ea quam incolebamus rē
,quę nimirum Capricorni tropico subest,
nitruis horridis (quæ Barbari *Toupan* Americana regio à niue gelu & grandine immunis.
ant) imbribus vehementioribus, ventis-
rapidissimis non sit immunis, tamen
a nusquam in ea gelu, nix, nec grando
spicitur, ac proinde suis nunquam spo-
tur arbores frondibus, vtpote quę frigore
infestentur, per totum annum eo vigent Arbores assiduè virentes in America.
do, quo mense Maio solent apud nos syl-
Præterea quando huc vsque sum progres-
,iuuat commemorare, cùm mẽse Decem-
non modò breuissimi sint dies apud nos,
etiam frigore rigentes manus perflemus,
ciésque naso dependeat, tum temporis A-

mericanos diebus longiſſimis vti, tantóq
eſtu torreri, vt ego ſocjíque ad 25. Decemb
fluuijs illũ ardorẽ ſolari cogeremur. Verũt
mẽ, quod ſphęrę nõ ignaris facile eſt intelli
re, cũ dies ſub tropicis nuſquã tã longi, neq
Cœlum ſub tropicis clementiſſimũ. rurſum tam breues atque in noſtro clima
exoriantur, multò ſunt æquabiliores mul
clementiore cœlo vtuntur incolæ. Hæc n
hi dicenda fuere de arboribus Americanis

Plantarum, herbarúmque facturus me
tionem, ab iis exordiar, quas tum fructibu
tum effectis aliis antecellere exiſtimo: ac p
Planta foliá que *Ananas*. mùm quidem planta quæ fructum *Anan*
edit, forma iri ſimilis, foliis incuruatis, in a
bitu diuiſis, ad aloë accedentibus, eiuſde
cum carduo maiore formæ, pomũ verò m
lonis mediocris eſt craſſitudine, nucíſque
neæ forma, in nullam reclinatum partem
cinaræ noſtræ modum creſcit.

Cæterùm *Ananas* illa cùm ad iuſtam p
Ananas optimus totius Americæ fructus. uenerunt maturitatem, colore ſunt aureo
ruleum imitante, odorem Idei rubi fruct
edit, adeo vt à nobis in ſyluis aliíſque loc
vbi naſcuntur, errantibus ex odore facilè d
prehenderentur: ſapore adeo dulci vt à nul
ſalgamis noſtris ſuperẽtur. Itaque optimu
eſſe totius Americæ fructum exiſtimo. I
vnum aliquando compreſſi, ex quo cyath
ſucci elicui qui maluatico vino nihilo ced
re mihi videbatur: fœminæ verò Americ
næ caniſtros iis plenos, quos *Panacous* ñu
cupant, vnà cum *Pacos* illis, de quibus pau
an

mentionem feci, aliísque fructibus ad afferebant; quos singulos singulis pecti- ıs, aut speculis mercabamur.

nter ea quæ in America nascuntur simpli /num est quod *Tououpinambaultij* nostri *um* nominant: eodem cum lapatho maio- ostro modo crescit, altitudine nonnihil rat, foliis ab eo non absimilibus, quæ ta- ı propius ad Consolidam maiorem ac- ınt. Hæc herba ob insignem, qua est præ- , vim, magno apud Barbaros est in pre- Hoc autem modo ea vtuntur, Collectam ipulatim in casis appendunt, & exsiccât, ı quatuor aut quinque folia alio amplio- lio inuoluta accendunt, oríque accensa ıouent, fumúmque attrahunt quo, licet bus, labiisque perforatis exeat, adeo su- tantur, vt si ad bellum proficiscantur, aut vrgeat necessitas, eo per triduũ, aut qua- uum alantur. Benzo quoque Noui Orb. ait Indos Perũanos peregrè profecturos, ɔam (quam Coca ipsi appellant) ore clau- , veluti panchrestrum quoddam pharma- ı circumferre: quippe eius præsidio freti grum diem nullius nec cibi, nec potus ntes iter faciunt. Matthiolus quoque post eophrastum scribit Scythas glycirissa cõ- tos absque alio alimẽtorum præsidio de- ı, duodecímque dies degere: Quæ *Petum* barorum nostrorum non malè respon- ıt. Ea quoque in alium vtuntur vsum: nam ɔd è cerebro humores superfluos eliciat,

Petum admirandæ vires.

Fumus *Petũ* quomodò à Barbaris absorbeatur.

Lib 3.c.28.

Fumus *Petũ* cerebrum purgat.

vix vllum ex Barbaris offendas,è cuius col
fasciculus istius herbæ non pendeat , cui
fumum cōtinuò absorbent,etiam cum fam
liaribus colloquentes:fumus verò(vt ante
ctum est)per nares,labiáque pertusa exhal
velut à turibulo : odor verò ille minimè
grauis. Benzonis itaque interpres magno
rore credidit, hanc eam esse herbam, qu
Mexicani *Tabacco*,Hispaniolę verò insulę i
colæ *Cozobba* nominant, cuius odorem ac
tum,& tetrum,atque adeò Diabolicum e
Lib.1.c.26. Benzo affirmat. Mulieres hac herba vten
nunquam animaduerti:cuius quidem rei c
sam ignoro:assero autem fumū illum (que
expertus sum) famem non mediocriter d
pellere.

Nicotiana verum non est *Petum*.

Cæterùm Nicotiana,seu Reginæ herba,
cet apud nos *Petum* nominetur,tamen ea
est de qua iam ago:quin imo duæ istæ plāt
neque in forma,neque in viribus vllo conu
nire modo Villæ Rusticæ scriptor Gallic
lib.2.cap.79.asserit Nicotianam, quæ à N
coto,qui primus eam è Lusitania in Gallia
trāstulit, è Florida allatam esse,quę 20000
passuum millibus ab America distat. tota
nim torrida Zona inter vtramque est interi
cta.Præterea diligenter in plerisque hort
quorum domini vera *petum* gloriabātur,pe
quisiui,nec tamen hactenus in Gallia nost
reperi.Ne autem Theuetus(qui non ita pr
dem Angolismensem suam herbam adeo c
lebrauit,vt veram esse *Petum* affirmet)cred

à n

e quod scripsit ignorari,de ea idem quod
Nicotiana iudico:siquidem effigies quam
ua Cosmographia depingendam curauit,
ntam referat.Itaque à me illi non conce-
ur quod sibi assumit,se primum omnium
e *Petum* semen in Galliam attulisse.Quin
lo ob cœli inclementiam ægrè apud nos
lescere posse.
Brassicarum quoque illic vidi genus à Bar Caiou-a brassicæ.
s *Caiou-a* nominatum,quibus nõnunquã
condiunt,foliis est latitudine & forma ad
nusar accedentibus.
Quantum verò ad radices attinet, præ-
Maniot & *Aypi*,ex quibus,vt dixi cap.9.
paræ mulieres farinam suã cõficiũt alias
habẽt,quas *Hetich* appellant: quarũ non Hetich radices optimæ & magna copia.
lò æquè ferax est Brasiliẽse solum,atque
nouicẽse,& Sabaudicum est raparum,sed
n radices ipsæ sunt crassitudine amborũ
norum, longitudine sesquipedales plus
ùs.Licet autẽ primo aspectu à terra auul-
nius generis esse videantur, quia tamen
r coquendum aliæ violaceum ceu pasti-
e,aliæ aureum ceu cotonea mala,aliæ de-
e album colorem induũt,trium esse ge-
m autumo. Vt vt sit,verè possum affir- Mira multiplicandarum Hetich radicum ratio.
e has radices præsertim quæ aureo sunt
re in cineribus coctas piris nostris vel
nis bonitate non cedere. Earum folia
hederæ terrestris more humi serpunt,
cucumerum,aut latissimorum spinacio-
simillima,colore tamen differunt, pro-

piùs ad vitem albam accedente. Cæter
quia ſemine carent, Barbaræ mulieres qui
eſt curæ radicum iſtarum propagatio, m
mo negotio (rem in agricultura inaudita
eas ſerunt minutatim: ſiquidem conciſas
ſtar paſtinacarum, quibus in acetariis vtin
ſerunt: quæ fruſtula non multò poſt totic
gignunt craſſas radices *Hetich*, quot in t
fuerunt iniecta. Tametſi quia cibarium
terræ illius præcipuum, paſſimque p
grinantibus occurrunt, eas etiam ſpōte n
exiſtimo.

Manobi auellanarum nucum genus ſub terra naſcentium.

Barbaris quoque fructuum genus eſt q
illi *Manobi* vocant, qui ſub terra naſcu
more tuberum, tenuibúſque filamentis i
ſe deuinciuntur, nucleum auellanę ampl
dine & ſapore habent: colore tamen le
pæo, putamine piſi ſiliqua non firmiore.
verò folia, ſeménque proferat hic fruc
quamuis ſæpius eo veſci mihi contigerit,
tamen adeo eſt à me obſeruatum, vt à me
ria repetere poſſim.

Matthiolus quarundam auellanarū Ind
rum meminit, quæ à Serapione, inquit, Fa
nominantur, nuci myriſticæ perſimilium
quodam inuolucro creſcunt Bombycis
abſimili, quæ frequenter inter alia arom
ex India aduehuntur.

Piper Indicū cornutum.

Præterea illic quoque magna eſt copia
dici piperis, non oblōgi (ſicut magno er
meo à Neuſtriis nautis accepto, ſuperior
editionibus ſcripſeram) ſed cornuti à quil
d

m,(inquit Matthiolus, à quo etiam eſt o-
imè depictum.)Siliquaſtrũ appellat, quòd
guſtui acerrimum:foliis,vt idẽ ait hortenſi
lano ſimilibus,paulò tamen amplioribus,
ule cubiti magnitudine,viridi colore,albi-
nte & geniculato: floribus albicantibus,
ctu longo corniculorum inſtar,qui primo
ortu vireſcat, maturus verò adeo refuſcat,
lęuore quodam ita pelluceat vt corallum
eferat: & in quo concludatur pumilum ſe-
en lentium modo compreſſum,vſque adeo
re, præſertim antequam ſit exſiccatum, vt
quis manu attrectet,eámq; poſtea ori,aliíve
rporis parti admoueat, puſtulæ ſtatim ex-
rgant,quod & ipſe experimẽto didici. Quo
vt mercatores noſtrates ad tincturam tan-
m eo vtantur. Barbari verò noſtri cũ ſale, *Ionquet* ſal Barbarorũ.
uem conficere optimè norunt,aqua in foſ-
s ad id reſeruata,piper illud conterũt:com-
oſitionem illam *Ionquet* appellant, qua eo
odo,quo nos ſale in cibis vtuntur,non ta-
en quòd *Ionquet* buccellæ antequam in os
gerant applicẽt,buccellam enim ante, poſt
erò *Ionquet* ſummis digitis apprehenſum,vt
ibo ſaporem addat,ori imponunt.

Denique creſcit quoque in illis terris fabę *Commenda-ouaſſou* fabæ amplæ.
enus pollicis craſſitudine, à Barbaris *Com-
menda-ouaſſou* appellatæ:piſa quoque alba, &
eucopæa, quæ *Commanda-Miri* nuncupant: *Commanda-miri* piſa minora.
itrullæ quoque rotundæ nomine *Mauron
gaus* ſuauiſſimi cibi. *Maurongaus* citrulli.

Hæc ſunt nõ quidem quæ in vniuerſum de

arboribus,herbis,& fructibus Americani
ci possunt, sed quæ à me sunt obseruata
annum quo illic vixi.

Arbores, herbæ fructúsque omnes Americani à nostris exceptis tribus differunt.

Denique sicut est à nobis dictum apud A-
mericanos,quadrupedes,nullas aues, pisc
nulla denique animantia per omnia Eu
pæis nostris respondere:ita nunc assero,q
tum per syluas,& agros errando experiri m
hi datum est, nullas esse arbores, aut herb
nullos denique fructus,qui à nostris nō s
dissimiles,his tribus exceptis plantis, port
laca,ocymo,& filice,quæ in quibusdam lo
nascuntur.Quapropter quotiescunque no
illius Orbis imago ob oculos obuersatu
aërísque temperiem,animantium multitu
nem,auium varietatem,arborum & planta
elegantiam,fructuum denique bonitatem
nimo recolo, toties Prophetæ ista Psal.10
exclamatio mihi in mentem venit,

O quæ vis fuit illa,quæ potestas,
Quæ prudentia multiplex,creandis
Tot rebus,simul,& simul regendis!
Nam quacunque patet globosa tellus,
Vis quoque imperij tui patescit.

Ergo beatos terræ illius incolas præd
co,si verum istorum omnium Conditore
agnoscerent. Atqui ad res describendas m
accingo,quæ plus æquo, quàm sint ab eo a
lieni,demonstrant.

CAP

CAP. XIIII.

De bello, prælijs, fortitudine, & armis Barbarorum.

QVANQVAM *Tououpinambaultij Toupinenquin* noſtri bellum immortale gerunt aduerſus varias finitimas gentes pro more reliquorum omnium Barbarorum, quartam illã Or-
partem incolentium, quæ à Magellanico Americæ amplitudo.
(quod ad 50.grad.vltra Antarcticũ Po-
iacet, vſque ad terras Nouas, quarum ſi-
eſt ad 60.grad.citra eundem Polum) lati-
ne citra quadragies centena paſſuum mil
occupat: proximi tamen & infenſiſsimi
im hoſtes ij ſunt qui *Margaiates* appel-
ur, quíque eorũ ſunt ſocij Luſitani, quos
s appellant. Sicut etiam *Margaiates*, nõ
dò *Tououpinambaultijs*, ſed etiam Gallis
im ſociis ſunt capitales hoſtes. Non ta- Americanis quæ cauſa belli.
quòd Barbari iſti de finibus propagan-
bello certent (plures enim agros quàm
s ſit occupant) aut de diuitiis ex ſpoliis,
emptionibus, armíſque deuictorum paran
cogitẽt. Hæc, inquam, eos minimè mo-
t. Prout enim fatentur omnes, non alio
mouentur affectu, quàm vt parentum,
corúmque iam olim captorum, & ab ho-

ſtibus eo qui à nobis dicetur modo,d
ratorum,mortem quàm ſeuerìſsimè vlc
tur. Cui ſtudio tam pertinaciter adhæ
vt quiſquis eorum in hoſtium manus in
rit,eandem pœnam neceſſariò expectet
mirum fore vt mactetur, deinde deuor
Præterea,vbi primum inter quoſdam ex
populis bellum eſt indictum, in eo con
tientibus omnibus hoſtem cui illata ſit i
ria in perpetuum de ea vlciſcenda cogi
rum,ac proinde ignauiæ tribuēdum eſſe
ſuam redactum poteſtatem impunè di
tant:eorum inimicitiæ adeo ſunt inuete
vt in gratiam inter ſe reduci nunquam
ſint. Meritò itaque dicemus Machiaue
eiúſque diſcipulos(quibus hodie magn
malo ſcatet Gallia) Barbaras iſtorum a
nes imitari.Cùm enim ἄθεοι iſti cōtra do
nam Chriſtianam & docent, & ad pr
reuocant,recenti gratia veteres iniurias
eſſe abolendas:hoc eſt, homines Dæmo
ſimiles alios aliis parcere nunquam deb
annon ſatis declarant animos ſuos tygr
eſſe ferociores?

Barbari in gratiam cum inimicis reduci non poſſunt.

Ratio autem qua *Tououpinambaultij* n
ad bellum profecturi conueniunt, hæc
quantum obſeruare mihi licuit. Etſi R
aut principes inter ſe nullos habent, ſed
res ſunt fermè dignitate,tamen hoc illis
tura inditum eſt (quod etiam à Lacedę
niis exactiſsimè olim eſt obſeruatum) v
niores,quos *Peoreru picheh* nominant,

r rerum experientiam ſuſpiciant & obſer-
it: in ſingulis itaque pagis non aſpernan-
n illis præſtatur obſequium. Oblata hi oc
one, vel inambulantes, aut lectis ſuis pen-
ous xylinis inſidentes, cæteros his aut ſimi
is hortantur verbis.

Brasilienſes ſenioribus obſequium præſtant.

Ergóne (inquiunt alternatim loquentes,
mone minimè interrupto) maiores noſtri,
tot hoſtes non modò debellarũt, ſed etiã
icerunt, & mactarunt, & deuorarũt, exem
nobis fuere vt perpetuò domi deliteſca-
s? Gentémne noſtram, quæ tanto olim cę-
is omnibus fuit terrori, vt eius cõſpectum
re minimè potuerint, magno noſtro cum
decore, tanto affici probro patiemur, vt in
bus ipſis noſtris ab hoſtibus bello peta-
ır? Noſtráne ignauia committemus, vt
Margaiates & *Peros-engaipa* (hoc eſt illę gẽ-
s nequam,) primi in nos impetum faciant?
um orator ille, manibus humeros, & nates
audens, cum exclamatione hæc addit ver-
, *Erima, Erima, Tououpinambaults*, *Conomi-*
aſſou Tan, *Tan*, &c. hoc eſt, Nequaquam,
pulares mei, adoleſcẽtes fortiſſimi, ita no-
s eſt agendum: quin potiùs ad certamẽ nos
ſtruamus, mortíque & mactationi nos de-
oueamus, aut noſtros vlciſcamur.

Seniorum Americ. oratio.

His ergo ſeniorum orationibus, quæ ali-
uando in ſex horas producuntur, auditores,
ui attentiſſimè audiunt, adeo vt ne ſyllaba
uidem illis excidat, & animo & viribus au-
ti, in ſingulis pagis ſe inuicem compellãtes,

ad præfixum locum quàm celerrimè poss
magno numero conueniant. Verùm ante
Tououpinambaultios nostros ad prælium
ducamus, quibus sint armis instructi dic
dum est.

Tacapé genus clauę ligneę.

Ac primùm quidem *Tacapes* hoc est c
uas, aut enses rubro, aliâs nigro ligno fabri
tos habent: longitudine vulgò sunt quinq
aut sex pedum, extrema parte orbiculatę,
ouali figura, latitudine pedali, crassitudine
giti pollicis in media sui parte, oræ verò co
modissimè exacuatę, siquidem ex grauissi
ligno, quale est buxum, sunt confectæ: secu
acutissimæ aciei perparum cedunt. Adeo
facilè credam vnicum *Tououpinambaulti*
istiusmodi claua armatum, ac furore perc
tum, multum negotij duobus gladiatorib
nostratibus exhibere posse.

Orapat arcus.

Arcus insuper habent, quos *Orapats* nor
nant, ex eodem ligni genere rubro nimiru
& atro fabricatos: ij longitudine & crassitu
dine nostros adeo superant, vt eos nec ler
tare, nec adducere vllus nostrûm possit: qui
potiùs imò totis viribus puerorum decem
annorum arcubus curuandis opus esse. Pr

Tocon herba arcubus neruorum loco.

neruis ea est illis herba quam *Tocon* vocan
quæ licet admodum sit exilis, tanta tamen e
firmitudine vt equi vires ferat. Sagittæ sun

Sagittarum longitudo.

vlnali longitudine: tribus iuncturis perficiu
tur: media pars ex arũdine, reliquæ verò dua
è ligno sunt nigro: segmina porrò illa adeo
concinnè quibusdã arborum corticibus col-
ligan-

ntur, vt firmiùs agglutinari nequeant. nulas duas illis applicant pedali longitu-e, quas filo xylino:quòd gluten apud eos fit in vſu,cōſtringunt:oſſa præacuta mu-ibus aptant: aliquando arundinis ſiccæ tulum palmi longitudine in modum ſcal dolatum: nonnunquam raiæ piſcis caudę emum,quæ vt alibi dixi maximè eſt ve-ata.Ex quo verò Galli & Luſitani in eas ones commeant,recepto eorum more bari ſagittas ferreis ſpiculis,aut ſaltem is acutioribus firmare aſſueuerunt.

am dictum eſt quæ ſit illorum in verſan-clauis illis ſuis dexteritas: ad arcus verò d attinet,confido fore vt ij omnes à qui-ſunt conſpecti Barbari, confirment eos is brachiis tanta celeritate, támque cer-ctu iaculari, vt (quod bona Anglorum e, qui tamen peritiſsimi ſagittarii ha-tur, dictum ſit) ſagittis ſuis manui qua im tenent impoſitis, duodecim ab illis ci quàm ab Anglis ſex fuerint emiſſæ.

Americani ſagittarij peritiſsimi.

Poſtremò parmas habent ex tergo *Tapi-ſou*,cuius iam ante memini, latas,planas, otūdas ad modum fundi tympani germa . His inter præliandum non obteguntur eum quo ſolent milites noſtri modum, iis dimicando ſagittas hoſtium excipiūt. c verò ſunt vniuerſa Americanorum ar-neque enim aliis armaturis corpus ſuum egunt:quin contra (exceptis plumaceis pi, armillis, breuibúſque aliis indumentis

Parmæ coriaceæ.

quibus corpus suum, vt ante dictum est,
ornant) si vel indusio essent induti ad præ
profecturi, confestim illud exuerent, ve
ne illo intricarentur.

Ferreos enses Barbari parui faciūt.

Vt autem sermoni de armis Barbaror
finem imponam, illi siquando à nobis en
ferreos accipiebant sicut *Moussacat* cuid
ex meis vnum dono dedi, statim vaginas p
cul abijciebant: (idem quoque acceptis cul
factitabant, eorum fulgore delectabātur,
ad abscindendos arborum ramos vtilior
quàm ad pugnam censebāt: ac sanè, vt à
dictum est, optimè suis versandis eos esse
ercitatos, commodiùs illis vtuntur.

Cæterùm tormenta aliquot minimi pre
eò deuexeramus: hæc Barbari terni sing
displodebant, vnus manibus impositum
destinatum intentabat, alter collimabat, t
tius ignem admouebat. Tamen quia canna
ad os vsque complebant, nisi carbo co
tusus pulueri tormentario à nobis fuisset a
mixtus, magno eorum periculo tormentu
fuisset disruptum. Ad hæc nolo prætermitt
re Barbaros, cùm primùm tormentorum
iorum, & minorum strepitum audirēt, qu
dammodo territos fuisse, præsertim cùm n
nullos ex nostris auem ab arbore deijcient
videbant, ferámue humi sternentes plumb
glande, quam ipsi non cernebant, tamen a
cognita, hæc reformidare desierunt: diceba
enim se celeriùs sagittas sex iaculari pos
quàm quis tormentum semel aptaret. Si q
aute

m obijciat tormentum longè altiùs pe-
are:Reſpondeo nec thoraces bubalinos,
namis conſertos ſagittæ à Barbaris emiſ-
npetum ferre,quin eâ æquè ac glande tor
tularia traijciantur. Veruntamen quia
modiori loco hæc à nobis dici poterũt,
ad Barbarorum prælia ventum erit,
onfuſè agam,iam Barbarorum copias ad
iandum educo.
a qua dictum eſt ratione coacti ad octo,
decem capitum millia, mulieribus non
is,non ad præliandum quidem, ſed ad
edimenta,& commeatus comportãdos,
ſtra cõuenientibus, ex ſenioribus ij qui
es maximo numero interfecerunt,& de-
runt,copiis præficiũtur: quibus ducibus
ri ſe accingunt. Quamuis autem incedãt
o ordine,tamen cùm iter faciunt conglo
,fortiſſimis primam aciem occupãtibus,
um eſt quàm commodè vniuerſa illa mul
do,ſine tribuno & menſore ſe recipiat,ita
gno dato celerrimè in aciem conueniãt.
Cæterùm nonnulli ſunt qui cornibus quæ
Inubia vocant, ſeſquiulnæ longitudine,
craſſitudine haſtæ noſtratis ab inferiori
e palmi latitudine, inſtar buccinæ mili-
cient,tum patriâ excedentes, tum etiam
ra mouentes. Nonnulli etiam fiſtulas ex
bus hoſtium olim mactatorum & deuora-
um,gerunt, quibus aſſiduè in itinere ca-
t,vt ſociorum animos excitent,ſtudiúm-
hoſtes conſimiliter mactandi, augeant.

Seniores Barbari agminis duces.

Barbari ſine ordine, incõfuſè tamen incedunt.

Inubia cornua ingẽtia.

Fiſtulæ ex oſſibus humanis.

Si verò, quod frequenter contingit, naui
expeditionem in hostes facere placeat, lit
legunt, nec alto mari se committunt. In
verò se lintribus disponunt, eos *Ygat* no
nant, singuli constāt ex singularum arbor
cortice detracto in hunc vsum destinato,
tæ tamen amplitudinis vt singuli quinq
gena capiant hominum capita. Itaque sta
pro more suo nauigium agūt remo vtrin
plano, quem medium comprehendunt.
porrò lintres cùm plani sint, minimo ne
tio aguntur. Eorum tamen in alto mari,
oborta tempestate vsus est nullus. Sed in
ma malacia Barbaris nostris ad militiam
ficiscentibus, classem sexaginta huiusm
lintribus constantem conspicias. Hi tam
leri æquor percurrunt motu, vt mox ocu
fugiant. Atque hi sunt exercitus *Toupinē*
terrâ, maríque.

Ygat linter corticeus.

Hoc instructi modo quinquaginta n
nunquā passuum millia in hostium fines
grediuntur. Primóque hoc vtuntur strata
mate, fortissimi quique cæteros cum mu
ribus, & impedimentis post se relinquūt
nere vnius, aut duorum dierum: summo c
silentio accedunt, syluásque occupant insi
hostibus struētes, quibus adeo sunt intent
non raró per 24. horas illic delitescant. H
stes verò si ex improuiso fuerint adorti, qu
quot viri, fœminæ, ac pueri occurrunt, n
modò deducuntur, sed etiam mactantur
hostibus in patriam reducibus, frustatím

Primum Barbarorum stratagema.

B

ran imponuntur;ac tandem deuorantur.
ue eò faciliùs incautos opprimunt,quòd
i(nam vrbes nullæ ſunt illis) mœnibus
cinguntur,caſarúmque, (quæ tamen 80.
oo paſſus in longitudinem protendun-
ores nullę ſunt,earum verò loco palma-
ramos; aut herbæ *Pindo* caulē ad ianuas
apponunt. Quoſdam tamen pagos, qui
ibus ſunt contermini, iam palis ex pal-
longitudine 6.pedum munire & circun-
re didicerunt,præterea ſtipitibus ligneis
cutis muricum loco aditus muniunt: i-
e ſi hoſtes noctu aggredi pagos illos vo-
nt; quod illis eſt familiare; pagani tum
os tuta via irrumpunt, quo fit vt ſiue
nam;ſiue fugam capeſſant,nuſquam eua-
,quin aliqui pedum vulneratorum do-
proſternantur, qui confeſtim ab paga-
orrentur,& eduntur.
Si verò aperto Marte pugnare conten-
, copiis vtrinque eductis, vix credibile
uàm atrox, quámque horrendū ſit præ-
:cuius ipſe ſpectator fui,ac proinde me-
de eo referre poſſum. Ego cum Gallo
o,paulò curioſiùs (magno noſtro peri-
, ſi enim à *Margaiatibus* capti aut læſi
emus , deuorationi fuiſſemus deuoti)
aros noſtros in militiam euntes comi-
olui. Hi numero 4000.capita cum ho-
s ad littus decertarūt,tanta ferocitate vt
abidos & furioſos quoſque ſuperarent.

Tououpinambaultij, cùm primùm ho
conspexêre, in tãtos, támque editos vlul
perruperunt, vt qui lupos hîc venantur,
illis vlulatibus comparandos minimè ed
clamor verò aërem adeo feriebat, vt ton
vix exaudiri tum potuisset. Accedentes
rò propiùs clamores ingeminabant, co
búsque concrepabant, fistulis denique ca
bant, minas alij in alios intentabant, ossá
mortuorum hostium ostentabant: dent
tem quorum nonnulli filo traiectos
vlnas duas collo appensos gerebant: den
gestibus horrorem spectantibus incu
bant. Ad manus autem vbi ventum
longè in peius res ruere: tanta enim sagi
rum nubes est vtrinque emissa, vt muscas
lantes multitudine imitarentur. Saucij
rò non pauci strenuè tela à corpore au
bant, quæ rabidorum more canum mo
bant, nec tamen propterea prælio abst
bant. Hæc enim gens adeo fera est, & tr
lenta, vt tantisper dum virium vel ta
lum restat, continuò dimicent, fugám
nunquam capessant. Quod à natura illi
ditum esse reor. Etenim à Nobili quo
accepi viro Gallo, qui militiam colit,
lorum ciuilium nostrorum tempore, i
gionibus Gallicis Americanos milites
fuisse, qui strenuè & fortiter se gere
quapropter à Centurionibus plurimi
bant. Quod tamen in eam accipi partem

Ad prelium venientium Barbarorum vlulatus.

Ossium mactatorum ostentatio.

Barbari ferocissimi.

RPJCB

quaſi affirmarem nullos in illis repe-
poſſe, qui ignauiam Aſianorum, molli-
Europæorum aut Afrorum imitaren-
ſsidua enim exercitatio militẽ ſtrenuum
.Vtut ſit, vbi manus cum hoſtibus *Tou-*
nambaultij conferre ceperunt, clauis illis
vtrinque acerrimè ferierunt, adeo vt
ium quemque non modò humi ſterne-
(non ſecus ac lanij boues) ſed etiam pe-
s mactarent.
terùm generoſis inſideant equis annon,
non quæritur: Lectorem enim memo-
eſſe credo eorum quæ ſuperiùs à me di-
ſunt, equis aliiſque iumentis Barbaros
tus carere, ac proinde pedites omnes in-
ere. Ego verò qui aliâs ſæpe equũ mihi o-
em quem Barbaris conſpiciendum præ-
m, tum ſanè optimum cui inſiderẽ, præ-
ique me periculo liberarem, votis omni-
exoptabam: Quippe mihi fit veriſimi
arbaros ſi cataphractarum militem no-
em equo generoſo inſidentem, ignẽm-
hinc è tormentulo erumpentem, illinc
equum reſiliẽtem cõſpicerent, *Aignan*,
eſt cacodæmonem adeſſe credituros.
netſi à quodam memoriæ eſt proditum,
gnum illum Attabalipam Peruenſium
gem, quamuis equum ante conſpexiſſet
um, tanta fuiſſe animi magnitudine, vt
tro (qui cùm vt ſeſe oſtentaret, tum vt
os Attabalipam ſtipantes perterreface-

Barbari equos ſi viderent quid de illis ſentirent.

Hiſt. Gen. Ind. lib. 4. cap. 113.

ret, continuò equum ſuum glomerato g
ſu ſolo inſultantem agitabat,)propiùs
Regem accedente, ſpumáque ab equi or
regis vultum deſiliente, minimè tamē co
motum fuiſſe, quin morte plecti eos im
raſſe qui equi horrore ſtupefacti terga v
tiſſent. Quæ res (inquit hiſtoriographus) B
baris fuit terrori, noſtris verò admiration

Iam verò, vt narrationis ſeriem repetan
quis quærat quid tu, coméſque tuus tanti
dum prælium committebatur, annon
cum Barbaris dimicabatis? Ingenuè fat
nos, qui adeò imprudenter Barbaros eſſen
comitati, imprudentiam illam altera cun
lare noluiſſe: ſed paullum à conflictu rem
tos, ſpectaculo illo contentos fuiſſe. Teſ
intereà me, qui non ſemel tum equitum t
peditum copias ingētes in aciem inſtruct
hîc conſpexi, tanta nunquam voluptate
dendis peditum legionibus armis fulgētib
quanta tum pugnantibus iſtis *Tououpina*
baultijs perfuſum fuiſſe. Præterquàm en
quod ſibilantes, ſaltantes, & celeriter adm
dum & dextrè ſeſe in orbem glomerant
iucundiſſimè ſpectabantur, accedebat in
per telorum nubes denſiſſima, quorum pē
rubræ, cœruleæ, virides, roſeæ, aliorúmq;
genus colorum, ſoli obiectę radiabant, veſ
itē, pilei, armillæ, cæteráque ex plumis co
pacta ornamenta, quæ mirum in modū ſp
ctantium oculos fulgore feriebant.

Corpora teláque Barbarorum plumis ornata.

Hoc prælio trium horarum ſpatio con

&

multis vtrinque cæsis & sauciis, *Touou-mbaultÿ* nostri victoriam reportarunt, iuósque, cùm viros tum fœminas plus ùs triginta ad suos deduxerunt. Nos ve-ui officium aliud præstiterämus nullum, quòd strictis gladiis, tormentulísque vt aris animos adderemus, nonnunquam osis præliantes spectaueramus, (quòd imè gratum sit illis si cum ipsis ad bellum icisçantur hospites)tantam de nobis cō-imus opinionem, vt ab eo tempore se-es peculiari nos beneuolentia & amore complexi.

aptiuis itaque in medio agmine collo-,nonnullisque ex robustioribus funibus tis,ad Ganabaræ sinum tendimus, à quo is circiter XXIV.M.aberamus. Vndique ex fœderatis permulti saltantes, tripu-tes,& plaudentes nobis gratulatum ob-veniebant. Denique cùm ad locum in-nostræ oppositum peruenimus, ego co-que meus scapham conscendimus, ad llúmque nostrum reuertimur. Barbari in continente pagos suos singuli repe-.Paucis pòst diebus Barbari quidā ex iis aptiuos apud se habebant, ad castellum um accessere, quos per interpretes ro-is, vt mancipia aliquot Villagagnoni ant. Sic captiuorum pars magna ex Bar-rum faucibus est erepta: ægrè tamen,& is Barbaris. Quod mihi non multò post ertissimè indicatum. Mulierem quādam

Captiui vincti.

Barbarorum ob victoriā reportatam plausus.

Captiui à Gallis empti.

cúm puerulo suo vix dum bimulo emeb
pretium erant merces quædam,quarum
matio ad tres libellas Francicas accede
venditor autem meus ita cõquerebatur,C
in posterum futurum sit nescio,ex quo au
Paycolas (sic Villagagnonem nominab
huc appulit, vix dimidiam captiuorum
strorum partem comedimus. Puerulum i
mihi reseruare vehementer cupiebam ,
Villagagno,restitutis mercibus meis &
trem & filium vendicauit. Matri non
quam dicebam fore vt cùm mare transm
rem,puerulum huc transportarem. Illa
(adeo vindictæ reposcendæ animis gent
lius hæret cupido) respondebat malle se
Tououpinambaultijs voraretur,quàm vt in
remotas terras deportaretur: sperare
grandior factus ad populares suos quo
modo elapsus se reciperet , ac cognato
suorum mortem vlcisceretur. Nihilom
tamen(vt ante est à me dictum)è quadra
ta aut quinquaginta mancipiis quibus ad
stelli nostri munitionem vtebamur, de
pueros selegimus quos nauibus imposit
Henricum secundum tum Galliarum re
misimus.

C

CAP. XV.

tiuos suos quo tractent modo Barbari, quibúsue cæremonijs in ijsdem mactandis & edendis tantur: quibus per occasionem immanissimæ rudelitatis alia exempla adiecta sunt.

NVNC superest vt dicamus quonam modo captiui à victoribus excipiantur. Vbi primùm in victorum fines sunt deducti, non dò exquisitissimis alũtur cibis, sed etiam res viris dantur, (non autem viri fœmi- Immò non dubitabit is qui captiuũ apud abet, filiam suam aut sororem in vxorem dare, quæ viro diligentissimè ministrabit. terùm cùm mactationis tempus non sit fixum, sed modò citiùs, modò tardiùs ex- iantur prout fuerint vtiles, viri quidẽ au- io, venationi, & piscatui: fœminæ verò tis colendis, aut ostreis colligendis: om- tandem suûm more saginatos mactant, ántque his ritibus. Captiui quo modo excipiantur ab hostibus.

Primùm finitimis omnibus res denuntia- ,tum virorum, fœminarum, puerorum fit ncursus ad locum vbi est futura mactatio. matutinum tempus potando transigunt. er quos captiuus ille, quem non latet eam se cudi fabam, plumis ornatus, non modò Ad captiui mactationẽ conuentus.

mortem non horret:quin immò ſaltando
bendo,ridendo reliquos ſuperat.At poſtc
per ſex aut ſeptem horas vnà cum cęteris p
bacchatus fuerit,duo tréſue ex robuſtiſſin
eum arreptum funibus xylinis, aut ex arbo
Captiuus vinctus per vicũ circumducitur. illius cortice(quam *Yuire* vocant, quæque
liæ eſt perſimilis),medium, minimè renu
tem quamuis vtróque ſit brachio ſoluto,c
ſtringũt:pérque pagum quaſi in triumph
deducunt.At verò,num putas propterea e
caput dimittere vt ſolent hîc ſontes?Mini
verò id quidem. Quin contrà incredibili
dacia res ſuas geſtas apud eos à quibus c
ſtrictus detinetur enumerat,his verbis. E
ego ipſe fortiſſimus,ſic veſtros olim cog
tos vinxi, tum ſe laudibus magis ac ma
euehens,modo in hanc, modò in illam c
uerſus partem, alium quidem ita compell
Heus tu,patrem tuum ego voraui,alium v
ô bone , fratres tuos mactaui & *Boucana*
Tot denique viros, fœminas, pueruloſq
ex vobis *Tououpinambaultijs* bello à me
ptos deuoraui vt numerum aſſequi non p
ſim. Cæterùm ne ignorate populares m
Margaiates tot in poſterum mactaturos
quot è vobis intercipere poterunt: atque
mortem vlciſcantur meam.

Tandem, poſtquam omnium oculis ſa
ſuperque fuit expoſitus , duo illi lictore
quibus conſtrictus tenetur,circiter tres vl
ab eo recedunt, funẽ tamen pari longitudi
firmiſſimè vterque contrahit: adeo vt ca
ti

ius gradũ præcisè sistere cogatur, progredi
tem aut regredi minimè possit. Vincto la-
des aut testæ confractæ adferuntur. Tum
ctores parmis ex tergo *Tapiroussou* (cuius
ntè memini,) sese obtegũt, captiuúmq; his
mpellant verbis. Mortem tuam ante obi-
m vlciscere : Ille confestim lapides in eos
mmo impetu cõtorquet qui se circumstãt
uorum numerus plerumque ad quatuor mil
accedit. Ex his minimè est quærendum
uàm multi vulnerentur. Equidem in vico
odã quem *Sarigoy* appellãt vidi captiuum
usmodi tanto impetu lapide mulieris crus
rtigisse, vt cõfractum illud esse crederem.
orrò lapidibus, ac cespitibus, quos potuit
lligere absumptis, prodit is qui mactatio-
i se accingit, quíque per totum diem latue-
t, clauam ligneam plumis decoram mani-
is gerens, pileo quoque ac cæteris ornamẽ-
s plumeis ornatus: atque ad captiuum acce-
it, eúmque his compellat verbis. Annon ex
Margaiatiũ es gente nobis infensissima? An-
on tu ipse ex nostris amicis & cognatis cõ-
lures mactasti, ac deuorasti? Cui captiuus,
imo quàm antea longè præsentiore, sua sic
spondet lingua, (*Margaiates* enim à *Tou-
pinambaultijs* sermone non sunt dissoni,)
a, che tan tan aiouca atoupauè. hoc est, vtique
m fortissimus, atque ex vestris quàm pluri-
os mactaui & deuoraui.

Captiuus præcisè re-uinctus mortem imminẽtẽ vlciscitur.

Mactatoris cũ captiuo colloquium.

Vide fol: 192
Vers: 20

Deinde,quo magis hoſtes ſuos vrat,vtra-
ue manu capiti impoſita , in hæc erumpit
erba : O quàm ſtrenuè in eo me geſſi! O
uàm gnauiter veſtros bello laceſſiui, cepí-
ue , quos penè innumeros voraui. aliáque
d genus multa ſubiungit.Mactator verò ad-
it,Idcircò tu qui in noſtra es poteſtate,mox
me mactaberis,*Boucanóque* aſſatus à nobis
oraberis.Quid tum?(inquit ille,ne fractiori
uidē animo pro ſua gēte mactationē ſubire
aratus,ac Regulus ille quondā pro Rep.Ro
nana mortem oppetijt)mei quoque cognati
nortem vlciſcentur meam.Ad hæc,vt pateat
ſtos mortem(quam tamen mirum in modū
eformidant)prorſus cōtemnere,quòd beari
e credant publico illo & ſolenni ſupplicio:
xemplo rē cōfirmabo. Fortè in pago quo-
lam Inſulæ maioris quam *Pirani-iou* nuncu-
ant diuerti, mulierémque offendi mox iſto
upplicij genere interituram,ad hanc accedo
ropiùs,moneo vt ſe *Toupan* cōmendet(nam
d illius captum ſermo erat accommodādus.
Toupan verò non Deum, ſed tonitru ſonat,)
tque ad eum prout à me docebatur pre-
es conciperet. Illa verò nutato capite me
leridens reſpondit,Quid verò mihi es datu-
us ſi id quod vis exequar?Tum ego , Miſer-
ima muliercula,mox rerum omnium iſtarū
ſus tibi nullus erit:Itaque de anima tua quā
mmortalem eſſe credis(quod faciūt Barbari
omnes vt mox ſequenti capite dicemus) ſe-
iò cogitato.Illa verò rurſum me irridens,eſt

Mira captiui confidentia mortem cō-temnentis.

Barbara mulier mortem contemnit.

mactata.

Sed vt ad rem redeam, variis disceptati-nibus vltrò citróque habitis, nonnunqua inter colloquendum, mactator qui præs adest, claua lignea vtraque manu in altum s blata, orbiculo extremo, captiui caput tot ferit viribus, adeo vt paucissimo sanguine e fuso, altero ictu non sit opus. Hinc prouer bium illorum, quod iam apud Gallos nostr erat in vsu, Confringam tibi caput, pro e quod solent altercantes milites aduersari minitari his verbis, Ego te confodiam.

Captiuus vno ictu mactatur.

Barbarorum prouerbium à Gallis vsurpatum.

Captiuo in hunc modum mactato, si con iugatus erat, (vxores enim nonnunquam ill dari diximus) vxor illius cadaueri adhæren aliquantulum luget, aliquantulum inquam nam Crocodilum imitatur, quem ferunt, an tequam hominis à se necati cadauer deuore lachrymas emittere solitum. Non absimi modo illa postquam lachrymis extortis lu ctum simulauit, viri sui carnibus omniu prima nisi quis anteuertat vescitur. His it gestis reliquæ mulieres, præsertim vero anu quæ cùm sint humanarum carnium appeten tiores, iuniores continuò eos à quibus ca ptiui detinentur hortari solent vt confestin morti addicant) aquam feruentem admouen tes ad cadauer accedunt, quod adeo fricant vant & calida perfundunt, vt cute sublat pari sit cum nefrendibus assandis candore.

Luctū simulat vxor captiui mactati.

Captiui cadauer nō secus ac nefrens calida perfunditur.

Deinde captiui dominus assumptis sec quant

ianto numero visum fuerit sociis, cadauer
uidit, ac tanta celeritate frustatim discer-
t; vt lanius apud nos vix reperiatur vllus qui
ruecem celeriùs in frusta secare possit. His
cedit quod prout venatores, hîc cerui capti
scera canibus venaticis porrigunt, Barbari
nsimiliter hostium suorum mactatorum
nguine liberos illinunt suos vt ad ferociam
udelitatémque animos illis addant.

Cadauer captiui incredibili celeritate in frusta secatur.

Hæc porrò immanis crudelitas, apud Bar-
ros frequentissima, per se est quidem abo-
nanda. Atqui portentosius id esse videtur
od patratum à Iudęis fuisse legimus, (quos
nen humanitate cæteras gentes antecelle-
par erat, prohibito à Deo sanguinis esu)
i enim tumultibus concitandis, vt tradunt
toriæ, deditissimi, Traiani tēporibus adeo
rrendas seditiones excitarunt, eóque cru-
litatis & immanitatis processerunt, vt cæ-
quadraginta hominum millibus in Ægy-
o, Cirene, & Cypro, eorum carnibus vesci,
nguinéque vultū oblinire suum sustinue-
it. Quin multos à vertice transfixere me-
os, eorúmque pellibus induti immanissi-
im præ se ferentes rabiem obambulauere.
æ historia si nō absoluat, saltem extenuet
nericanorum crudelitatem. Cæterùm ex
o Christiani ad eos accessere cum macta-
um corpora, tum animantia omnia, reli-
ósque cibos cultris secāt. Antea verò, quā-
n à senioribus accepi, lapidibus præacutis
cum vsum accommodatis vtebantur.

Barbarorum pueri cur hostium sanguine illinantur.

Iudæorum immanis crudelitas.

Lapides cultrorū vsum Americanis olim præbebant.

Captiui carnes *Boucano* impositę.

Singula porrò cadaueris frusta, atque ad ipsa viscera abluta, & expurgata, *Boucano* in ponuntur. Hæc tantisper dum coquuntu anus continuò *Boucano* adhærent, mirum nim in modum carnes humanas appetu adipémque à *Boucani* baculis diffluent excipiunt. Adeo eorum sapit palato vt con nuò adolescentes ad capiendos hostes h tentur, qui cibum eiusmodi suppeditent. I gitos quoque suos adipe illo conspersos l gentes, conclamant suum *Yguatou* quod nat, bonus est. Habes, Lector, quantum o seruando assequi potui, qua ratione Barb Americani captiuos suos assant, more nin rum penitus nobis ignoto, nimirum *Bou nando*.

Barbaræ anus adipem diffluentem lingunt.

At verò quoniam cap. 10. de *Tapirous* agens, *Boucani* formam fuse descripsi, ne ta tologia laborare videar, ad locum illum I ctores remitto. Intereà verò eorũ error à refutabitur qui suis chartis Barbaros nost carnem humanam verubus perinde ac nos mos veruecinos assantes depinxerunt, q etiam prægrãdibus cultris ferreis carnes c sectas ad speciem suspensas exponere s commenti, prout hîc bubula venalis exp nitur. Sed ista tam vera, quàm ea quę fabu sè de Panurgo Rabelesius refert, quòd la transfixus & semiassatus tandem euaserit, guunt chartarum illarũ authores crassissi ignorantiæ. Hæc vt confirmem addo. Br lienses nõ modò à nobis differre assandi n

Chartarum Cosmographicarum error.

, ſed etiam noſtrum morẽ illis planè fuiſ-
incognitũ tum etiam cùm apud illos de-
bamus. Etenim ego & ſodalis quidã meus
vico quodam Indicam Gallinã cum non- Barbari noſtrum aſſãdi morẽ ludibrio habent.
llis aliis volatilibus veru ligneo impoſitis
ſtro more ad ignem verſantes aſſabamus.
uod factum Barbari in ludibria vertebant,
: priùs adducti ſunt vt crederent carnes
æ continuò agitarentur percoqui poſſe,
àm ipſi periculum fecere. Ergo (vt vnde
greſſus ſum eò redeam) vnius aut plurium
ptiuorum carnibus(duos ſiquidem aut tres
nnunquam vno die mactant) in eum mo-
m aſſatis, turba illa vniuerſa quæ macta-
ni interfuit *Boucano* circumit exultans, Barbari ſinguli captiui carnium fruſtum arripiunt.
embráque hoſtiũ torrentia toruis intuetur
ulis, deinde quantũuis multi particulã ſin
li arripiunt: non tamen cibi cauſa, (quod
picari non immeritò quis poſſet) iſthæc
rpetrant: quamuis enim ſine controuerſia
rnes humanas ſapore cõmendent, vltionis
men potiùs iis edendis quàm victus ratio-
m habent: anus excipio carnium illarum,
dixi, auidiſsimas. Huc verò tendũt, vt mor
os ad oſſa vſque corrodentes ſuperſtitibus
etum incutiant. Quippe, quò animos ſuos
uculentiſsimos & ſæuiſsimos expleant, nul
eſt cadauerum illorum particula, ab extre-
is articulis ad naſum vſque aures & verti-
em (quæ excepto cerebro) ab illis non exe-
atur. Ptolemęi itaque Lathuri Regis Ægy-
ti barbaries eò fuit immanior, quòd licet

humaniore eſſe diſciplina excultus, ad tāt
ſit delapſus crudelitatem, vt cæſis xxx. Iud
rum millibus captiuos cęſorū carnibus v
adegerit. Cæterùm *Tououpinambaultij* no
Caluatū acer-ui à Barbaris cūr aſſeruen-tur. in ſingulis pagis aceruatim mactatorum
uarias diligenter aſſeruant, (prout apud
in cœmiteriis ſolēt) Gallis verò ad eos cō
meantibus fuſiſſimè rerum ſuarum geſtar
præconium perſequuntur, aceruóſque il
quaſi trophæa quædam, fortitudiníſque
monumenta oſtentant. Præterea grandi
crurum & brachiorum oſſa non negligen
recondunt, fiſtulis (vti dictum eſt) confici
dis: dentes quoque auulſos filo traijciunt
circa collum obuolutos geſtant. Gen. I
Lib. 2. cap. 71. Hiſt. ſcriptor de Inſulæ *Zamban* malis incolis
gens, refert eos hoſtiū ab ſe mactatorum
pita ædiū ſacrarū valuis affigere ſolitos: d
téſq; collo appēſos ad oſtentationē geſta

Mactatores verò iſti ſummo illud trib
decori, patrato enim egregio illo facinc
ſecedunt, pectúſque, brachia, crura, ſuras
reliquas corporis partes incidunt, inciſur
que vt perpetuo cuti inhæreāt vnguento n
cio quo illinunt, atróque puluere inſpergu
quem nulla temporis diuturnitas delere
teſt. Creduntur autem eo plures mactaſſe
ſtes quo pluribus ſcatent inciſuris, ac p
inde fortiſſimi cenſentur. Quæ vt faciliù
quibuſuis percipiantur ſequenti pictura
preſſimus, Alterum quoque Barbarum ſag
tam arcu iaculantem adiunximus.

Hæc pictura ſuperiori pag 186 collocanda erat, quæ verò ea
pag. habetur in iſtius loco hîc debuit poni.

Denique vt tandem horrendæ isti tragœd
finem imponamus, si fortè contingat vt m
lieres quæ captiuis nupserant grauidæ ex il
sint factæ, Barbari (dictu horrendum, visu v
rò maximè stupendum) liberos nonnunq
recens natos, raro paulò adultiores vorar
hanc autem causantur rationem, pueros ill
ex hostium semine progenitos esse. Barb
verò hostes suos quibuscum continenter b
lum gerunt funditus aboleri non modò p
cupiunt (eandem enim crudelitatem *M*
gaiates in *Tououpinambaultios* exercent) sed
tiam mira perfundũtur voluptate si videa
hospites suos eodem esse animo. Etenim
nes humanas nobis ab illis appositas qu
ties reiiciebamus, (quod à me & plerísque
nostris semper est factum, neque enim
Dei gratiam adeò immanes vnquam fuim
vt eas vel attingere religio nobis non ess
nos non satis fideles sibi censebant. At m
maximo dolore referre cogor, Neustr
quosdam interpretes, qui apud Barbaros
uennium exegerant, sese vt ad illorum m
res accommodarent vitam atheorum m
transigentes, non modò crebris scortatio
bus sese cum Barbaris fœminis inquinab
adeo vt vnus ex illis trimulum puerulum
vago illo concubitu sustulerat: sed etiam e
to omni humanitatis sensu, Barbarósque i
manitate superantes, à se permultos *Mar*
iates & mactatos & deuoratos fuisse gloria
tur. Porrò vt quæ sit *Tououpinambaultioru*

Horrenda crudelitas.

Neustrij interpretes vitam atheorũ more transigunt.

ſtes ſuos crudelitas pergã deſcribere, con-
t eo tempore quo apud illos degebamus,
le vico quodam in maiori inſula ſito cogi
nt. Pagus hic à quibuſdam *Margaiatibus*
olebatur qui tamen *Tououpinambaultiorũ*
ruente cum *Margaiatibus* bello *Tououpi-*
nbaultijs in deditionem venerant, perque
os viginti annos pacificè apud illos ege-
t. At tandem inter *caouinandum* ſeſe mu-
incitantes & animos addentes, pagi il-
incolas vniuerſos internecioni deuouẽr.
cretum exequi non cunctantur, noctu in- Pagus à Bar-
nantes intercipiunt & ſemiſopitos oppri- baris vaſta-
nt, adeò vt non ſine commiſeratione cla- tus.
res & eiulatus audirentur. Galli re audita
ca mediam noctem eò properant armati,
gus enim à caſtello noſtro non longius
aſſuũ millibus aberat: verùm antequàm
àduenifſent, Barbari rabie & præda inci-
obuios quoſque trucidarant, caſáſque vt
entes extruderent incenderant, adeò vt
paucos ſuperſtites noſtri inuenerint. Qui-
nimò ex noſtris nonnulli aſſeuerabant ſe
n modò adultos fruſtatim conciſos, ſed Barbaries
am infantulos lactantes integros *Boucano* horrenda.
poſitos vidiſſe. Ex adultioribus tamen ali-
ot mari ſeſe commiſere, & noctis tenebris
ſecundantibus natantes euaſere, inque no-
um Caſtellum ſe recepere. Quod vbi reſci-
runt Barbari non æquo tulerunt animo:
mò ſuos hoſtes à nobis detineri muſsi-
ites conquerebantur. Tandem verò mer-

cibus quibusdam à nobis placati fuere, c
entes verò nostros, Villagagnoni mancip
reliquere.

Interiectis aliquot diebus, ego cum q
busdam aliis Gallis in pago ab indige
Piraui-iou nominato, in insula illa maiore
nimi gratia exspatiabamur, inopinantes
ptiuum iuuenẽ, forma & statura non medi
cri, in cõpedibus ferreis quas Barbari à C
stianis acceperant, detentum offendimus.
lingua Lusitana nos compellat, (duo ex n
stris ob Hispanici sermonis peritiã eius v
ba capiebant) significat se in Lusitania fui
Christianum esse, Baptismo initiatum, An
nio sibi nomen. Præterea, quamuis natio
Margaias esset, quòd frequenti cum Lusi
nis commercio ferinum ingenium ex pa
exuerat, innuit se vehementer optare, si q
id ratione fieri posset, ab hostium manib
euadere. Tũ nos, præterquàm quòd nostra
erat partium quotquot dabatur è Barbaro
faucibus eripere, auditis vocibus Christia
& Antonij longè vehementiùs commoti
mus, & miseratione ducti. Atque ita è nob
vnus, qui linguam Hispanicam callebat, q
que fabrilem exercebat artem, recepit se p
stridiè eius diei limam ad compedes dissec
das allaturum: monuítque vt simulac solut
esset, (nam à nemine obseruabatur) in dum
tis ad maris littus sese abderet, tantisper du
Barb

Margaias in Lusitania baptisatus captiuus.

rbaros colloquio occuparemus: nos ſca-
a exceptum, in Caſtellum noſtrum tranſ-
cturos: quò ſi perduceretur, minimo ne-
tio cum Barbaris de ſua redemptione tran
i poſſe.

His non parùm recreatus gratias egit, ſé-
e ſingula exactè exequuturum ſpondet. At
bari licet ſermones vltrò citróque habi-
non cepiſſent, nonnihil tamen ſuſpicãtes,
ulac è pago egreſsi ſumus vicinitate de-
m, ídque tumultuariè coacta, miſerum
tonium mactant. Nos poſtridie limam
rentes, per ſpeciem farinæ aliorúmque ci
iorum quærendorum pagum illum repe-
us: atque à Barbaris quærimus vbínam
tiuus ille, quem pridie videramus. Illi nos
caſam proximam deducunt, carniúmque
tonij fruſta *Boucano* impoſita oſtendunt.
inde nos abs ſe eluſos fuiſſe ſuſpicãtes per
ibrium caput oſtẽtabant, nóſque cachin-
excipiebant.

Non multò pòſt duos quoque Luſitanos
bari noſtri cepere: quos ex improuiſo
Tuguriolo luteo, in mediis ſyluis con-
cto, non procul ab Caſtello ſuo quod
orpion vocant, adorti fuerant. Luſita-
quidem totius diei ſpatio Barbaro-
impetum ſuſtinuerant, at tandem
eos tela cæteræque munitiones defi-
nt ſtrictis maioribus gladiis, quos
ambarum manuum dicimus, in Bar-

Luſitani duo à Barbaris capti, & deuorati.

in Barbaros irruunt, ac complures cædu
multos quoque vulnerant. Barbari con
pertinaciter obsistũt, singulis potiùs occu
bendum ducunt, quàm victoria non parta
dem referre. Itaque tãdem Lusitanos cap
abducunt è quorum spoliis ipse vestes bu
linas à Barbaro emi. Vnus quoque ex int
pretibus argenteam lancem emit, quam B
bari cum multa alia supellectile in illo tu
riolo erant deprædati, quámque, pretij ig
ri, cum duobus cultellis permutarunt. Po
Barbari in suos pagos reuersi Lusitanis
ludibrium barbam conuellunt, doloris
impatientes deridet, hísque verbis incre
Quid? vósne qui nuper impetum nostrum
fortiter sustinuistis, nunc cum mors erat
titer obeunda muliebri esse animo? Ac t
dem more solito eos immaniter mactant
uorántque.

Exempla quidem permulta de Barbar
crudelitate præter ista à me possent affe
nisi quæ attulimus ad horrorem cuilibet
cutiendum sufficere existimarem. Veru
enimuerò vt ij qui hæc tam horrenda pa
apud Barbaros vsurpata legent, norint
multa quoque non minùs detestanda a
geri, præter eam quam commemoraui
Iudæorum crudelitatem qui Traiani tem
ribus quadraginta hominum millibus c
non modò eorum carnes deuorarunt, se
tiam sanguine vultum oblinuerunt, pellé
induerunt: Præter etiam horrendum Pt

ei Lathuri Regis Ægypti facinus qui trigin-
Iudęorum millibus cæsis, captiuos occiso-
m carnibus vesci vi adegit, alia quoque ex-
npla in medium afferam. Chalcondilus hi- Lib.5.c.5.
oria de Imperij Græci lapsu & Turcici in-
emento, (quod verè tragicum dixeris) scri-
Turacanum vnum ex Amurati II. Legatis,
banorum copiis instructa acie deuictis su-
que captiuos 80. immaniter trucidasse, Trophæum ex capitibus humanis.
orum capita trũcata, in pyramidis formam
ãceruari iussit, quasi partę victoriæ insigne
ophæum. Amuratus verò vltra istmi angu-
as transducto exercitu, trecentos milites
ui noctis tenebris obsecundãtibus in pro-
num montem confugerãt, intercludit. Illi
meatus inopia in deditionem venerũt ho- Lib.7.c.4.
stas expectantes conditiones, At Amura-
s omnes in vnum locum conuenire man- Imanitatem Amuratus immanitate cumulat.
t, ac coram se iugulandos curat. Idem A-
uratus, cuius nondum erat sæuitia expleta,
omni captiuorum copia sexcentos adoles-
ntes forma præstantes, sua emit pecunia:
ıos deinde patris Manibus immolat quasi
eccatorum expiatio in tanta sanguinis hu-
ani profusione esset posita. Sed isthæc ludi
cique dicantur præ sceleratissimi Mech-
eti XII. Turcarum Imperatoris crudelitate, Lib.8.c.6.
ui non modò Imperij administrationis A- Cõstantinopol expugnatio, regnante Mechmeto 12. Tur. Imp. ad 56. Cal. Iũ.
urato successor fuit, sed maximè in omni
nmanitatis genere, immo quem in hac par-
magno superauit interuallo. Vt enim omit
m florentissimæ simul ac celeberrimę vr-

bis Constantinopoleos expugnationem q
ipso regnante Anno salutis 1453. Ad V.C
Iunias contigit, qua sanguine omnia, horr
re, morte, fugientibus & persequentibus, v
ctoribus & victis repleta erant: Adeo vt c
sorum & eorum qui præ ingenti irruentiu
multitudine suffocati erant cumulus port
rum fornices superaret: Peculiaria quæda
de monstri illius crudelitate posteris mãda
recẽsebo. Viginti Albanos milites, qui Th
sia, quam ipse expugnarat, relicta, in oppid
Lib. 9. cap. 1. lum quoddam Phiasiæ, Rupellam nomin
sese receperant, rotario supplicio brach
cruribúsque conquassatis semiuiuos in sum
mo cruciatu languentes desperabundos rel
quit. Insuper immanissimo illi monstro n
satis erat quoscumque in oppidis aut caste
lis offendebat ferro cædere, prout Leonta
contigit, vbi ne vnus quidem superstes est
lictus, adeo vt sex mille hominum cadauer
Mechmeti in ipsa bruta animãtia crudelitas. præter ingentem equorum & pecorum c
piam, illic fuerint numerata: Sed inaudit
hoc supplicij genere complures insuper aff
cit. Acinace peracuto singulos homines
Monstrosa crudelitas. duas partes vno ictu circa transuersum sept
diuidi iubebat, artificio Barbariem omne
Lib 9. cap 7. & Lib. 10. cap. 12. superante: bis enim singuli mortis persentie
bant dolores. Vtraque pars per aliquod tem
pus præ summo quo opprimebatur cruciat
huc & illuc non sine gestibus horrendis se
volutabat. Trecenti milites in oppido Mity
lene anno 1459. quo capta est vrbs illa, ho
immã

manissimo supplicij genere sunt affecti.
ingenti quoque alij ab Omare Bassiano
onstantinopolim missi, quos in oppidulo
expugnato ceperat eadem occubuerunt
rte. Horum Cadauera postquã aliquandiu
rea in qua laniati fuerant neglecta iacue-
,bos horrẽdè mugiẽs ad ea accedit, vnám-
cadaueris partẽ cornu attollit, alióq; loci
portat, tum alterã petit prióríque adiũgit.
æ res cùm à multis perspecta fuisset breui
Mechmetum perfertur: Ille mirum in mo-
n anxius, cadauer illud disiungi, partésque
rsim ad pristinum locum comportari iu-
. Bos insequitur repetitis mugitibus, cada
verò illud, inter cætera agnoscit, denuó-
cornibus sublatum aliò asportat. Mech-
tus hoc portento vehementer commotus
meritò quidem) è vestigio, cadauera se-
iri iubet, bouẽ verò ad sua pecuaria dedu-
dum, ac per reliquũ vitæ tẽpus alendũ cu-
. Tradunt nonnulli cadauer illud à boue
ibus Turcis clementiore asportatum Ve-
i cuiusdam corpus fuisse: alij Illyrico tri-
int. Atqui vt vt sit (inquit Chalcondylus)
ostento multum fœlicitatis genti à qua
oriundus erat, portendebatur.

De boue qui herum mortuum agnoscit mira historia.

Vladi verò sæuitia humanis auribus tinni-
n longè grauiorem ciebit, idcircò de ea
erre vltimo loco visum est. Vlando attri-
a Moldauia Mechmeti liberalitate in gra
n fratris cuiusdam Vlandi quo sceleratus

Vladi immanitas horrenda & cæterorum omniũ atrocitatem superans.

Mechmetus ad nefarias libidines abute-
tur, hoc primo veluti auspicio prouinci-
illã administrare cœpit. Potentissimos qu-
que Moldauienses, ac primariæ autorit-
viros, à quibus propter authoritatem & g-
tiam, ne defectionem molirentur sibi met-
bat, corripit, eósque non contentus est v-
gari aliquo supplicio è medio tollere, sed
uos omnes palis transfixos summo cum c-
ciatu extinxit. Immo eorum familias ne v-
ribus quidem & infantibus exceptis, eod-
furore sustulit. Adeo vt breui temporis s-
tio triginta & eo ampliùs hominum mi-
ab eo trucidata fuisse à multis confirmet-
Mortuorum porrò bona & honores sate-
tibus suis est largitus. Mechmetus certior-
ctus Vladũ de defectione & rebellione i-
cogitare, quendam suum à secretis Catab-
mum nomine, natione Græcum per speci-
amicitiæ ad eum mittit, eo cõsilio vt Vlad-
ad se blãdis verbis pertraheret. Eodem qu-
que tempore Mechmetus ad Chamum qu-
dam cui Valaquiam prouinciam clàm den-
darat, literas dat, mandátque vt quacumq-
ratione vi, dolóue Vladum corriperet:
nihil gratius sibi accidere posse significat.
duo communicatis consiliis Vladum inte-
pere conantur, Vladus verò nullo modo p-
turbatus confirmatis militum suorum a-
mis, reliquis omnibus in fugam versis Ch-
mum & Catabolmum cum quibusdam al-
viuos cap t. Quos cruribus & brachiis absc-

Libro 9. cap. 12. 13. & 16.

palis viuos affixit. Chamo verò, prout eius
ostulabat dignitas eminẽtiorem tribuit lo-
m. Quod ab eo hoc consilio factum est, vt
bditis suis terrorem incuteret, ac ne tale
iid in posterum auderent nisi idem suppli-
um subire vellent, ansam præriperet. Prete-
à exercitum ingentem summa celeritate
nscripsit, Danubiúmque flumen transiit,
que in Mechmeti ditionem quam flumen
ud alluit, magno irruit impetu, eámque est
spulatus, pagos incendit, fœminas ipsas,
mò infantes, in cunis vagientes ferro ceci-
t. Quacũque verò iter faceret immanissimè
uiebat, & vastitatis vbique notas inurebat.
uibus ad Mechmetum perlatis, maximè ve
nuntio de Legatorum morte crudelissi-
a, ac in primis de Chamo tam atroci suppli-
o affecto, qui præcipua in aula ministe-
a olim gesserat, Mechmetum non parum
ommouerunt. At longè molestius illi fuisset
ntam iniuriam ab infimæ sortis homine
bi illatam inultam relinquere. Itaque cum
istructissimo exercitu valaquiam ingressus,
Legatorum suorum cadauera palis adhuc
fixa conspicatus, nouo quasi dolore, & no-
o furore fuit percitus. Cadaueribus autem
lis auulsis & sepultis, tria passuum millia est
rogressus, ac in lanienam illam incidit ab
lado in subditos patratã, quæ res horrorẽ
onspicantibus mouebat. Erat enim locus a- horrendum visu spectaculum.
liquantulum editus, & in omnes partes aper-
us, duo passuum millia in longitudinem ob-

tinebat,latitudo mille occupabat:Innume
rotis,palis,crucibus,furcis,cadaueribus o
ſtus ceu ſylua quædam conſitus erat. Ex
dauerum facie perhorrida, cruciatus q
ante obitum pertuliſſent cōijcere facile e
Laniatorum numerus ad millia viginti f
noris atrocitatem augebat.In his erant inf
tuli maternis adhærentes vberibus,lactan
enim ſuffocati fuerant.Inauſpicatæ præte
aues,aerem ſeu nubes atra condenſabāt,ac
corporum humanorum concauo vnde i
antè viſcera extraxerant, nidos ſtruebar
Quibus conſpectis Mechmetus,ingenio al
qui barbaro & crudeliſſimo, apud ſe cog
tans vnius homunculi,& quidem abiectiſ
mæ conditionis, atrocitatem ac immanita
crudeliſſima quęque facinora ab ſe patra
longo interuallo ſuperaſſe, modò obmute
cebat, modò miſericordia quadam duceb
tur, atque apud ſe muſſitabat, mirum nō e
ſe quod ſceleratus ille ſubditis ſuis adeo fo
midoloſus eſſet, quandoquidem tale facin
patrare ſuſtinuiſſet: Ideóque difficillimu
eſſe ſtatuebat hominem ab ſua ditione dep
lere,qui & imperio ſuo & ſubditorum obſ
quio tam inſigniter vteretur. Mox verò co
lecto animo, neminem eſſe qui carnifice
illum non contemneret arbitratur.Quinim
mo Turcæ ipſi tam horrendo κοιμητηρίῳ con
ſpecto, Vladum adeò atrocis facinoris auth
rem diris deuouebant. At Vladus omnibu
iſtis neglectis, Mechmeti exercitui continu
inſta

tabat,eúmque modò in alis,modo in no-
simo agmine lacessebat,atque ita non pau
singulis diebus perimebat, damnúmque
n minus equitibus ac Arapibus afferebat.
men(ne vlteriùs in his recensendis pro-
diar)ille suo tandem periculo est edoctus
itiam illam qua in subditos vsus erat,dum
suas egregiè stabilire volebat,multò plus
rimenti quàm commodi sibi attulisse.Nã
latim suis à se deficientibus Mechmeto
uinciã cedere , atque in Hungariam pro-
ere coactus est.Eò vbi appulit, ob scelera
e mille suppliciis expiari non potuissent
incula coniectus fuit.Quatuor hęc mon-
coniuganda & quasi concathenãda duxi,
ote quæ infernali remigio sint aptissima,
racanum videlicet,cuius(quantumuis fla-
osissimi) nequitia penè nulla videatur si
n Amurato conferatur: Quem rursus cru-
tate & sæuitia superauit Mechmetus : O-
es verò sceleratissimus & immanissimus
dus magno post reliquit interuallo. At
ò(inquies)Turcæ isti fuerunt, inhumanis-
i, quos merito Brasiliensibus ἀνθρωποφάγοις
maniores dixeris.

Quare vt paulò attentius ad ea quæ apud
geruntur animum aduertamus,quæro in
nis quid à fœneratoribus & rapacibus
ris præstetur?qui sanguinẽ & medullas tot
uis,tot orphanis exugunt, ac proinde vi-
deuorant,quos semel iugulasse satiùs es-
quàm languentes diutiùs detinere? Annõ

Fœneratores barbaris Americanis immaniores

feritate & crudelitate Barbaros Americar
Mich.3.3. superāt? Atque hinc fit vt exclamet Proph
ta. Quod comedunt, caro est populi mei,
cutem eorum ab eis nudant, ac ossa eor
diffringunt: diuidúntque vt q od est in o
& velut carnem quæ est in lebete. Iam ver
de carnium humanarum esu ferino prorsu
tygrino, quot quęso, hîc apud nos reperi
cum in Italia, tum in aliis regionibus, ex
qui Christianum præ se ferunt nomen, qui
immanitatis delapsi sunt, vt sæuitiam suā
plere cupientes, cor iecúrque inimicorū su
rum deuorarint? Penes historias innume
de rebus istis scriptas fides esto, singula en
persequi si cupiam tempus me deficiat.
ne in aliena inquiram, Quæ lingua, quis ca
mus immania facinora referat quæ in Ga
nostra sunt patrata? Tædet me certè, tam h
renda commemorare, Gallus enim sum. F
nestissimis bellorum ciuilium temporib
quibus ab hinc annis xx. iuxta eorum cal
lum qui diligentiùs isthæc sunt persecuti,
cies quater centena hominum millia inter
runt, inter quos quadraginta reperiuntur
bilissimorum virorum millia, qui vniue
terrarum orbi, deuincendo, vel saltem G
ciæ Turcarum Tyrannide tam diu oppre
in libertatem asserendæ suffecissent. Atq
vt aliquid afferam è tot in vulgus emissis
gentibus voluminibus, quibus prouincia
locorum, vrbium, homicidarum, atque ad
trucidatorum ipsorum nomina eduntur, q
co

ſultò à me omittuntur, ne ea quæ iam
ſenuiſſe videntur recrudeſcant: Nobilis
uſdam viri reformatam religionem pro-
ntis viſcera auulſa fuere, ac primò per to- Conſule hiſtoriam eccleſiaſticam Gallicam. Anno 1580. excuſa lib. 3. pag. 374.
vrbem circumducta deinde in vrbis foſ-
ad ſterquilinium coniecta ſunt. Cor au-
,& iecur, baculis affixa, inſtar trophęi ve-
Diabolici circumgeſtata fuere. Quin eo
ue perrupit ſceleſti cuiuſdam rabies, vt ie-
oris illius particulam cani obiecerit, canis Canis hominibus ipſis longè humanior.
ò homine longè humanior attingere re-
uit: tum immanis herus canem nō ſine
phemis vocibus hoc ſermone inſeque-
ar, Nunquid tu quoque es Lutheranus?
oi vir quidam inſignis & de literis opti-
meritus, ventre, vultúque humo pertin-
te, in publicam vrbis plateam pertractus,
nò ſemiuſtulatus in mare deijcitur, tum
actus canibus lacerādus obijcitur. Mech-
i immanitatem ſuperiùs meritò ſumus Lib. 3. pag. 383.
eſtati, qui vno Acinacis ictu medios ho-
nes diſſecabat, duabúſque veluti mortibus
lctabat: At ſi iſtum de quo agimus diſpi-
nus quater eum necatum fuiſſe compe-
mus, nam vultu ventréque terram euer-
pertractus, quodammodo mactatus fuit,
nde vſtulatus, tertiò ſubmerſus, quartò à
ibus dilaniatus. Non multò clementiùs
n alio actum eſt cuius cerebrum lapidibus
nminutum fuit, deinde in flammas con-
tus eſt, indéque extractus, muro eſt appo-
s vt quibuſuis tormentulorum diſplo- Tomo 2. lib. 7. pag 356.

dentibus ſcopus eſſet. Puerpera quædam
à partu quarto de lecto deturbata & in i
mos gradus deiecta fuit. Infantulum verò
diligentiſsimè in vlnis poſito cauerat, l
illi crudeliſſimè ei auellũt muróque alli
vocibúſque blaſphemis Lutheranorum p
geniem eſſe extirpandam prædicabant. C
ex cadauere iacente ab militibus ſeu po
furiis eductum mordebatur: illi verò inu
387. ſibi illud porrigentes ſe præſagijſſe iam a
dicebãt, Hugonottum à ſe comeſtum iri.
lieri honeſtiſſimæ, veſtibus penitus nuda
vbera in orbem exciſa fuere, tum patratis
400. eam nefandis ſceleribus, in proximum flu
deiecta eſt duabus eius filiabus tam horr
dum facinus ſpectantibus. Itali quidam
454. religionis odium puerulum viuum in d
diſſecant partes, eiúſque iecur deuorãt. A
517. leſcenti cuidam oculi pugione effoſi ſunt
vlmo eſt ex pedibus ſuſpenſus tormentu
rúmque glandibus eſt confoſſus. Viri q
531. tuor veram religionem profitentes carce
bus noctu educti in pontem deducti ſunt
bi primùm veſtibus omnibus exuti ſunt, t
miſerè excarnificati ſunt, ſicarij enim eos
nutim concidentes per ludibrium ſeſe in
cem compellant, neſcio an brachium poſſ
amputare, tum crebris ictibus alius brach
alius collum, alius caput contundebat, do
ſemiuiuos in ſubiectum flumen coniecerũ
at humus eorum ſanguine infecta horror
prætereuntibus incutiebat. Carnifices ve

eluendam crudelitatis suæ notam humum
lta aqua perfundunt. Sed efficere non
ssunt quin sanguis ille continuò apud Do-
num personet, qui cùm sanguinem huma- Gen.9.5.6.
m à brutis effusum reposcere non cuncte-
,quid de hominibus est statuendum à qui-
s adeò iniustè effusus fuerit, quique hac ra
ne Dei imaginem violare nō dubitarint?
idam Euangelij minister multis acceptis
neribus, ambobus oculis effossis, tū fune 585.
dibus alligato, huc & illuc est pertractus ac
idem palo alligatus, in struem lignorum
iiectus est, atque ita viuus exustus.
Vt autem appareat nullius conditionis
mines à tanta barbarie fuisse immunes,
iidam ex summi senatus præsidibus, senex,
venerandus, qui quidem iam pridem Re- 595.
ionis reformatę opinionē habebat, quam 596.
nen (quæ erat illius timiditas) palàm pro-
sus nunquam erat, baculis primùm imma-
er verberatus, ac penè mactatus est. At si-
ij cum satis amplos loculos pro libidine
n inuenissent, eū pecunias suas deglutiisse
ætexentes capite ad pectus vsque in aquam
merso, ex pedibus suspenso, adhúcque vi-
, ventrem dissecant, viscerá que in flumen
oiiciunt. Cor verò hastæ affigunt, perque
bem circungestant, in hæc erumpentes ver
. En vobis cor nefarij illius Hugonottorū
æsidis. Quid plura? Nunquid ex humanis
riculis frictura est confecta? Nobilis qui pag.608.
m adolescens glandibus scopetariis ictus,

nudúſque in dumum ſpinis conſitum c
Lib.8.pap. iectus eſt , atque ibi ardentiſsimis ad D
728. precibus animã agit. Prouecta ætate vir
gionibus confoſſus & lapidibus obrutus
nibus obiectus eſt.Ex permultis cadauer
viſcera extracta ſunt,ſicariis exclamanti
annon quis eſſet qui Hugonotti viſcera e
717. re vellet.Sed,ô rem nefandam & inaudi
Lib.9 775. annon pueruli aſſati fuere ? viríque viui t
777.778.& 823. mandati? Quinetiam inuentum eſt cad
multis confectum vulneribus ſale aſpe
260. Quo nimirum ſupplicij verè diabolici g
re miſer ille crudeliſsimè fuit excrucia
785. Præterea ducenti vigintiquinque hom
brachiis adnexo fune colligati fuerunt
terni,& quini,nudi,oculis ad ſolẽ poſitis
795. que hoc modo enſibus, ſecuribus, & pu
nibus confoſsi fuere, ſtramine incenſo
dendis eorum ambuſtis. Vir pugione cõ
ſus cum ſtatim animam non ageret cr
ſecuris ictibus confeſtim mactatus fuit.A
letali vulnere percuſſus in lecto decum
815. bat, huic malę ad aures vſque diſſectæ ſ
tum in ipſo cubili iugulatus eſt.

Sed ne in iſtis hiſtoriis recenſendis qu
bris quos ad marginem adnotauimus me
riæ proditæ ſunt,æquo ſim prolixior,præ
tim quum tabellis iam pridem excuſis de
ctæ ſint,quæ hæc præ ſe ferunt nomina ,
nienæ Vaſsiacę, Lanienæ Turonenſes,
nienæ Cadurcorum,aliæque in Gallia no
patratæ:Quid quęſo,dicturi ſumus de cru

la Tragœdia quæ initium habuit Lutetiæ 24. Augusti, Anno 1572. qui dies D. Bar-lomeo dicitur sacer, atque Gallicis in ka-dariis meritissimè rubrica est adnotatus? ius quidē culpam in eos non reiicio, quos hores minimè habuit. Quámque Rex no- pacis edicto summo suo dolore actam se iure declarauit. Inter cætera innume- quæ tum per vniuersum regnum crudelis-è sunt admissa, annon cadauerum huma-rū adeps, ex Arari flumine (in quod pro-ta fuerant plusquam Americana aut Tur- feritate mutilata,) extractorum Lugduni tione publica venumdatus fuit? Nonne nora, corda, aliæque humanorum corpo- partes ab immanissimis sicariis, quósque eri ipsi abominantur, deuoratæ fuerunt? nquid Antisiodori, viri cuiusdam pij, no ne Cor-regis, atrociter excarnificati, cor rusta concisum venale est à carnificibus ositū, ac deinde ad prunas tostum & de-atum? Innumera etiamnum sunt in viuis minum millia, qui de istis ante nostra tem ra inauditis cumulatissimè testabuntur. bris quoque (vt iam dictum est,) hac de re iptis & excusis, posteris mandabuntur. Ac plura persequi cogar, (nam horret ani-ns, deúmq; precor vt tanto vulneri reme-um adhibeat) sæuitia cum sæuitia, imma-ásque cum immanitate comparetur: tres e aptentur tabulæ contiguæ, in quarum

Vide Comment. Gallica. & historiā nostri temporis.

Gallica immanitas cum Americana, & Turcica comparatur.

prima Barbari Americani depingantur,(
uis ſuis ligneis captiuos mactantes, fœm
quoque cadauera, calidâ perfundentes,
corpora fruſtatim conciſa, brachia eti
crura, fœmora, capita *Boucano* impoſita, i
coquendum horridè contrahantur & de
pentur, ipſi denique Barbari geſtu quàm
ri poterit immaniſsimo carnes illas vora
apponantur.

In ſecunda Turacanus tiara amictus
ramidem ex humanis capitibus crudel
obtruncatis conſtruens. Amuratus quo
& Mechmetus Turcarum imperatores
hibeantur: quorum prior, innumeris n
tis hominibus eorum ſanguine Patris M
bus litet: Poſterior rotario afficiat ſup
cio complures milites, alióſque in duas
tes vno acinacis ictu diſſecet, atque ita
mori cogat. Addatur Vladus, qui ſubdito
lis transfigat, & quidẽ magno numero, ef
gantur quoque rotæ & patibula, tanta co
vt ſyluam efficiant, humanis cadaueribu
nuſta, infantuli ab matrum vberibus p
deant, vultu quos dolores moriendo perſ
ſerint, deformitate indicante: Coruis al
que inauſpicatis auibus circumuolantib
cadauerib. atque in mediis quorum antè oculos, &
ſcera deuorarint nidos conſtruentibus: C
teráque ad rem exaggerandam adiiciant
quæ ex deſcriptione ſuperiùs allata pic
excogitare poterit.

In tertia, furentes & rabidi Galli,

tu

æ leges & Principum ſuorum edicta vio-
tes, qui veluti Tortores & carnifices im-
niſſimi, homines ex pedibus ſuſpendant,
e ad humum inuerſa, ventrem ferro diſſe-
t, viſcera eximant, per vicos circumdu-
t, & in fœdiſſima quęlibet ſterquilinia
ijciāt: Qui humana corda & iecinora ve-
us & longuriis tranſfixa circumgeſtent,
ue modò cruda, modò in prunis toſta vo-
t, immò cani deuoranda porrigant, qui
rore percitus aufugiat, taliáque monſtra
nanitate ſuperet: Qui ſemiuſta corpora
nana, in mare proijciant, rurſúmque ex-
iant, muróque applicent, ac tormenta di-
ɔdentibus pro ſcopo proponant: Qui adi-
n humanum educant, venalémque inſtar
ɔuli ſeui exponant: Qui quorundam capi-
apidibus comminuant, corporáque in flã-
s conijciant, ac poſtea canibus dilanianda
ijciant: Qui muliebres mammas circum-
ent: Qui puerperas è cubili auellant, pue-
óſque muris allidant, nonnullos inſtar ne-
ndis aſſent: Qui viris quibuſdam oculos
gionibus eruant, quos arbore ex pedibus
ɔenſos tormentulorum glandibus confi-
nt: Qui dę media nocte nudos homines
pontem quendam ſicis diſſecent, minu-
nque concidant, inque ſubiectum flumen
nt præcipites: humo cruore adeo infecta,
tortores ipſos horrore perculſos notam
m eluere oporteat: Qui Eumenidũ furo-
n longè ſuperantes, auriculas humanas in

sartagine frigant, omasorúmque instar
medant: Qui viuos homines sepeliant:
minutatim corpora concidant, vulnerá
sale aspergant, vt grauiori cum dolore c
iunctam mortem comminiscantur:Qui c
plures simul vinctos,nudato corpore, sol
culis oppositis,gladiis,securibus,pugioni
dilanient:quorum pudenda accenso stra
ne amburant:Qui corpus sica confossum
dum exanimatum,securi mactent: Qui v
vulnere lethali accepto ac in lecto decu
bente,vtramque malam ad aures vsque
findant,eúmque instar ouis iugulent.

His, inquam, ita depictis, quæ mini
exaggero,ita enim gesta sunt, immo ma
quàm quæ verbis exprimi possit,crudelit
Quænam trium harum tabularum imman
& visu magis horrenda est iudicanda? N
quid hæc postrema?hæc vtique. Itaque
abs re quidam,cuius nomen me ignorare
ctè affirmo, post Gallicam illam lanien
quam reliquas omnes omnium tempor
immanitates longo interuallo superare vi
bat, versiculos Gallicos scripsit, quos
expressimus.

Exulta Pharao,Neróque sæue,
Herodésque & Achabe:nam furore
Gallo sæuitia est sepulta vestra.

Immo addere possumus sæuitiæ om
quæ vnquam extiterunt exempla, siue ap
S

tas,autTartaros,ſiue apud alias nationes,
excepta quidem immani Triumuiratus
nani laniena. Quapropter ne deinceps
barorum ἀνθρωποφάγων crudelitatem adeò
orreamus, quandoquidem non minor,
no longè immanior apud nos paſſim lo-
habet.Illi enim feritatem in hoſtes ſuos
um exercent: Nos verò,vt conſtat ex iis
relata ſunt,cognatorum,vicinorum,pro
quorum ſanguine manus noſtras com-
ulamus. Itaque monſtroſiſſima quæque
ideamus in Americam vſque non eſt ex-
endum. Verùm hîc forſitan Catholicus
piam Romanus obijciat, quid? tu inui-
n omnem in noſtros deriuas, de vobis
m Religioſum nomen profitentibus, ne
bum quidem. An ſcelerum immunes, &
ſi Angeli in armis fuiſtis? Ego verò reſ-
deo,quantum obſeruando aſſequi potui,
no quidem ciuili bello ex noſtris nō pau-
tales extitiſſe,pręſertim ſi cum veſtrarum
tium hominibus conferantur: Secundo
em non parum à priſtina pietate degene-
e,ac proinde humana æquo plura perpe-
ſe: Tertio verò in peius ruentes, præſer-
ex quo vobis admixti fuerunt, non ne-
im complures deploratæ ſpei homines in
ias degeneraſſe. Quibus æquiores ab eo
pore minimè nos præbuimus, ac iis,ad-
ſus quos ſeſe bellum gerere profitebâtur,
bus tamen meliores non eſſent: Quod
paret vel ex ea,quam edidi, hiſtoria de fa-

Religioſi bellorum ciuiliũin peius ruere cœperunt.

me & obsidione Sancerrana, cui ipse int
fui, Anno 1573. nec non ex iis quos in i
exercitu conscripsi commentariis. Eor
itaque peccata minimè dissimulaui, à q
rum partibus stabam in optima caussa, qu
tumuis pessimè acta. Atque vt hoc etiam
co tester quanto cum dolore Galliam à
alumnis sanguine fœdatam conspexerim,
cinus narrabo cuius recordatio animũ me
sine fremitu nunquam subit, adeo mẽti m
immanitatis illius imago adhæsit.

Nostri oppidulum quoddam (cuius no
consultò non edo) obsedêre, oppidani
militaris imperiti, sese ad defensionem
rant, auxilium præsto sibi affuturum rati: i
que tormenta crebrò displodunt, ac nõ m
dò milites quosdam interficiunt, sed eti
ex ducibus nonnullos vulnerant, Item equ
præstantissimos. Quæ res nostros non par
exacerbauit. Denique cohortes aliquot ex
stris sub vespertinum crepusculum, Duc
industria deductæ, ac sermone animatæ m
ris succedunt, scalas admouent, conscendu
oppido denique quamuis munitissimo, fo
titérque ab ciuibus propugnato, adeò vt
semel nostros mœnia iam occupantes pr
pulsarint, vi potiuntur: obuios quosque fe
transfigunt, immo ne vnum quidem viru
superstitem fuisse credo, nisi si qui abditis
mis latibulis sese commiserant. Ego tum
vrbe vicina ab nostris occupata eram. P
str

-idie cum quibuſdam aliis ad expugnatum
ud oppidulum accedo, vt quid ibi conti-
ſſet viderem. Tantam nimirum ſtragem Funeſtũ ſpe-
ctus ſum vt totus cohorruerim: quippe iu- ctaculum.
latis pleriſque, locóque decliui, vndiquá-
ie ſanguinis riuuli defluebant. Ego tã atrox
cinus conſpicatus, quod tamen infectum
ri nequibat, Præfectum rogo, liceat cada-
ra illa terræ mandare, quod lubens conceſ-
. Ruſticos duos latentes metu conſterna-
s magno labore inuenio, eos mortis metu
imo: tres ingentes foſſas ab iis excauari cu-
: vnam in Sacello, reliquas duas in hortis,
o temporis opportunitate commodis, illa
im die eò vnde migraram redeundum mi-
erat. Cadauera vndiquaque ſcalis & aſſeri-
is impoſita ad foſſas illas cõportari iubeo. Fœminæ &
ter mortuos ſeptem mulieres repertę ſunt pueruli ab
éſque pueruli. Eueſtigio Præfectum adeò, Religioſis
i atrocitatem oſtendo, iuſta Dei iudicia tã- per impru-
m crudelitatem vltura nobis imminere ex- dentiam in-
ono. Ille diligenti facta inquiſitione, refert terfecti.
non conſulto ſed per imprudentiam con-
giſſe, dum noctu milites oppidum ingreſſi
omos intrant, lucerníſque minimè accenſis
buios quoſque trucidant, vel in ipſis cubi-
bus vbi permulti latitabant: veriti ne op-
idani inſtauratis viribus noui quidpiã mo-
rentur. Ego ad inſtitutum opus reuertor.
Iortuorum, qui numero erant centum &
uinquaginta plùs minùs, aceruo iuſto. Fœ-
inæ viros ſuos & affines ſingulę perquirũt,

quarum pleræque lugentes & lachrymante
me quem sedulò de sepeliendis illis curan
gerere videbāt, rogant liceat sibi linteis suo
inuoluere. Id verò per me omnibus quibu
ea res erat cordi licuit. Sed (Proh, facinus in
dignum! atque irati in te Dei certissimum iu
Facinus lugendum. dicium, miserrima Gallia, apud quam iusti
suppliciis minimè profecit, tu enim magis a
magis induruisti.) mulier quædam suos inte
cadauera requirit, virum primò conspicit, v
númque ex natis: tum alterum mox animad
uertit: suos deinde fratres duos conspicatur
Hæc iustissimo mœrore ac dolore (si quę vn
quam mulier) perculsa, puerulum septem an
nos natum quem manu tenebat his compel
lat verbis: Ah mi filiole, quàm verè orphan
te homicidæ isti effecerunt! Patrem tuum
duos fratres, duos etiam auūculos tibi hodi
abstulerunt. Quanto tum dolore perculsu
fuerim quærendum minimè arbitror. Ac n
quid dissimulē, immo quas pepererint mise-
rias bella nostra ciuilia commonstrem (hi
enim est scopus meus vt agnito malo, nostro
saltem cauti fiamus periculo) miles quidam
è nostris legionibus (nostrum non dicam)
repertus est adeo humanitatis sensus expers,
vt audita homicidarum voce quam mœstis-
sima illa mulier emiserat, viris quinque illa
cæde amissis quibuscum tam arcto amoris
vinculo erat coniuncta, eam confossurus pu-
gioni manum admouerit. Illum ego com-
pesco, quæróque nunquid me agnoscat: pro-
bè ex-

è excipit. (nos enim cuilibet ſatis eramus
oti, vtpote qui miniſterio noſtro in ipſo
ercitu fungeremur.) Tum doceo miſerri-
am illam mulierculam in tãta animi ægri-
dine ferẽdam eſſe: Se niſi ferreus ſit, mecũ
emitus illius luctibus adiungere debere, ob
m immane facinus, quod omnium noſtrũ
ccatis acceptum erat ferendum: Simúlque
iſeri illius populi reliquias conſternatas
etu conſolor, ac periculi, quo nondum li-
ratas ſe eſſe credebant, metu eximo. Miles
rò ille ſeu ebrius, ſeu potiùs inſano aut
iabolico furore percitus, gementi illi mu-
eri denuo minatur. Ego verò qui amicis
rbis erga immaniſſimum illum nihil pro-
ceram, denuntio, ſi eam attingat, fore vt no-
rum alter ſepeliendorum augeat numerum.
oc ego narraui exemplum, vt quanta con-
ſio noſtros quoque inuaſerit palàm faciam.
oſtrum omnium Deus miſereatur: Enim-
erò ſi Gallos ob inſignem ſuam comitatem
manſuetudinem olim per vniuerſum ter-
rum orbem adeò celebratos inſpiciamus:
os ab auitis moribus vſque adeo degene-
aſſe comperiemus, vt crudelitate vincant
on modò cęteras omnes gentes, vt ſatis de-
õſtratum eſt à nobis, ſed & feras ipſas, Leo-
es, Tigres, vrſos, lupos, ipſúmque adeo *Ian-*
u-are Americanum. Deum Opt. Max. rurſus
ro vt Gallorum tot ſceleribus condonatis,
axit tandem vt ad ſanam mentem redeant.

Miles naturę affectu vacuus ac Diabolico furore percitus inter Religioſos.

CAP. XVI.

Quid nomine religionis apud Barbaros Ameri-canos veniat: De erroribus in quos ab imposto-ribus, quos Caraibes *vocant inducuntur: De-que crassissima Dei ignoratione qua apud e[os] obtinet.*

1.de legib.

VAMVIS Ciceronis illud dictum nullam esse gētem neque tam im[mansuetam] māsuetam, neque tam feram qu[ae] non, etiamsi ignoret qualē Deum habere deceat, habendum sciat, communi omnium calculo pro axiomate certissimo habeatur, tamen quomodo erga *Tououpinam-baultios* nostros constet, non satis scio. Nam verum Deum ignorāt. Nullos quoque Deos falsos siue cœlestes siue terrestres agnoscunt nec colunt: ac proinde locum vllum publicum in quem religionis ergò conueniant non habent. Contrà quàm ab Ethnicis olim, ac etiā- num ab Idololatris nostri temporis vsurpatur. Nominatim verò ab Indis Perũanā prouinciam incolentibus, quę cum *Tououpinam-baultiorum* regione est continens, ab eáque distat passibus 1000000, qui Soli & Lunę sacrificant. Mundi quoque creationem ignorant, dies nominibus non discriminãt, alium alio non præferunt: hebdomades, menses & annos non obseruant, Tempora Lunis dimetiun-

Toupin. verū & falsos Deos ignorant, mundíque creationem.

metiuntur: Scripturę, siue sacra illa sit, siue
rophana, non modò penitus sunt ignari,
ed etiam Characteribus quibus animi sensa
otare possint penitus carentes, Quum pri-
nò in eas terras venissem, verba & sentētias
iquas vt sermoni eorum assuescerem scri-
ebam, eásque mox coràm ipsis legebam. Illi
ræstigias id esse rati, inuicem his verbis alij
ios alloquebantur: Non mirum! istum qui
eri ne vnum quidem verbum idiomatis no-
ri callebat, nunc vi & ope huius chartæ, quæ
um nostra eloqui docet, ita peritè ea sona-
vt à nobis intelligātur? Barbari Hispanio-
m Insulam incolentes idem prorsus de his-
nis qui primi ad eos accesserunt, iudica-
nt: Hæc sunt historiographi verba. Indi a-
maduertētes Hispanos etiam absentes, mu
ò inter se colloqui literarum beneficio, cre
ebant vel eos prophetico agi Spiritu, vel
eras ipsas loqui. Quo factum est vt Barbari,
riti ne peccata innotescerent sua, ita sese in
ficio cōtinuerint, vt ab eo tēpore, nec mēti
nec quicquā Hispanis suffurari ausi fuerint.
Hîc si quis hoc argumentum dilatare cu-
at latissimus ei pateat campus tum ad scri-
uræ artem laudibus prosequendam, tum ad
emonstrandum quanto nos Deus affecerit
eneficio, nos, inquam, Europæos, Asiaticos,
Afros, præ Barbaris istis quartā orbis par-
m incolentibus. Illi enim mentis conceptū
onnisi expressis vocibus exponere possunt,
os verò scripturæ adminiculo, aliorum ar-
na cognoscimus, nostra verò consilia cum

Quid de scriptura sentiāt Barbari.

Scripturę ars excellentissimum Dei donum.

eis communicamus, qui vel in remotiſſimi
degũt terris. Ac ſanè præter bonas artes qua
ex libris addiſcimus, (quæque Barbaris ſun
ignotæ) ſcripturæ quoque ars inter excellen
tiſſima quibus nos Deus cumulauit dona e
recenſenda.

Minimè autem moror quod Socrates (v
refert Plutarchus) dicebat: Literas quas vulgu
putat repertas iuuandæ memoriæ, vehemẽte
illi officere. Olim enim homines ſi quid au
diſſent dignum cognitu, nõ libris ſed anim
inſcribebant: hac exercitatione confirmat
memoria facilè tenebant quicquid voleban
& quod quiſque ſciebat habebat in prompt
Poſt, reperto literarum vſu, dum libris fidũ
non perinde ſtuduerũt animo infigere quo
didicerant. Ita factum eſt, vt neglecto mem
riæ cultu, minùs viuida eſſet rerum cognitio
& pauciora quiſque ſciret: quandoquide
tantum ſcimus, quantum memoria tenemu
Quam ego ſententiam, præſertim in Philo
ſopho, ac Græciæ ſapiente dignam iudic
reprehenſione. Nam & Cicero, cæteríqu
docti, poſt eum, hiſtoriam, quæ ſine libroru
vſu commodè contexi non poteſt, matre
eſſe temporum affirmarunt. Illud quidem ve
rum eſt, Patres qui ante Moſis ſcriptoru
omnium primi, tempora vixerũt permult
& quidem optima, quæ non commentarii
ſed menti & memoriæ mandabãtur poſter
per manus tradebant. At longè tutiùs illu
eſt factum ex quo obtinuit ſcriptura.

Ergo, vt ad *Tououpinambaultios* noſtro

edeamus], Quoties cũ illis colloquebamur,
: mentio de Deo incidebat, dicebamus nos
:edere in vnum Deum creatorem cœli &
erræ, qui vt orbem & quæcunque in eo sunt,
ondidit, ita omnia pro arbitrio gubernat.
li vbi hæc audierant, alij alios intuentes, &
hanc vocem (quæ admirationis nota ipsis
miliaris est) erumpentes, *Teh*! defixi & stu
:facti hærebant. Prætereà, quoniam, vt suo
cemus loco, Tonitru fragore vehementer
rrentur, (id *Toupan* vocant) si eorum con-
lentes ruditati occasionem inde arripere-
us, eos edocendi, diceremúsque Deum il-
m esse de quo verba illis faciebamus, qui,
suam indicaret potentiam, cœlum terrám-
ie eo modo concuteret: illi excipiebant
eum illum à quo adeo terrerentur esse ne-
iam. Hæc est hominum illorum miserri-
a conditio. At, quærat fortasse quispiam:
ríne potest, vt brutorum instar Americani
ie religione viuant? Ego verò respondeo,
od iam antè attigi, perparum ab eo abesse,
c credere me gentem vllam in toto terra-
m orbe esse quæ ab omni religione sit ma-
s aliena. Attamen vt etiam exponam quan
lum lucis inter densissimas tenebras qui-
s obcæcantur perspexerim, Affirmo eos
n modò immortalitatem animarum cre-
re: sed pro certo quoque habere, post mor
n eorum animas qui virtutem coluerint
rtutem autem illi definiunt suo more, nẽ-
vltionem sumere de hostibus & quam plu
nos mandere) pòst altissimos montes euo-

Barbari de Deo vero audientes admirabundi defixi manent.

Toupan tonitru.

Psal. 29.

Americani animarum credunt immortalitatẽ.

lantes, patrum & auorum suorum animis a
gregari, ibíque in amœnissimis hortis perp
tuis deliciis ac tripudiis lætum æuum age
(Hæc est longa illa Socratis peregrinatio,
Poetarum Elysij campi) ignauorum cont
manes, qui sine vlla propugnandæ patriæ c
ra inglorij vixerunt, abripi ab *Aygnan*, (sic i
li cacodæmonem vocant) & cum eo semp
ternos inter cruciatus viuere.

Iosep.de bello Iudai. lib.2.cap.7.

Constat etiam Essenios Græcorum se
tentiæ suffragantes, olim credidisse bonas
nimas carnalibus vinculis releuatas vltra
ceanum degere, (cui furori si fides esset adl
benda, Brasilia denotaretur) vbi eis sit rep
sita perfruitio: Illic quippe esse regionẽ, q
neque imbribus, neque niuibus, neque æ
aggrauetur, sed quam Oceano oriens Z
phyrus, & leniter aspirans amœnet: malis a
tem animabus affirmant (seu potiùs so
niant) procellosa loca & hyberna destin
plena gemitibus exercẽdarum sine fine p
narum. Cæterùm miserrimi nostri Barba
in hac etiam vita misere ab Cacodæmo
torquentur. (quem alio nomine *Kaage*
vocant) ipse enim eos nonnunquam vidi
tiam nobiscum colloquẽtes protinus ins
phreneticorum exclamantes! *Hei, hei*, op
ferte nobis, nos enim verberat *Aygnan*. I
mò affirmabãt illi cacodæmonem ab se c
spici modò beluæ specie, modò auis, mo
etiam portentosa aliqua forma. Quia aut
magnopere mirabantur nos ab cacodæm
ne non infestari.

Aygnan caco dæmon Barbaros vexat.

Itaque dicentibus nobis tormētis illis à De
illo nos eximi, de quo frequenter illis verl
faciebamus, qui Aygnano longè superior e
set, ac ne nobis molestiam vllam pareret ol
esset, non semel contigit, vt periculo vrgēt
se in Deum credituros pollicerentur, ma
autem liberati promissionis erant immem
res. At verò vt constet tormenta quibus inf
stantur ludicra non esse, ipse eos nonnunq
vidi, malum illud recordantes adeo horro
perculsos, vt præ angore sudantes manúq
femur plaudentes, his verbis apud nos co
quererentur. *Mair Atourassap, Acequeiey A*
gnan Atoupané. Hoc est mi stulte, mi socie, C
codæmonem præ reliquis omnibus malis
formido. Si verò quis nostrûm contrà his
compellabat verbis, *Nacequeiey Aygnan*, h
est ego verò Cacodæmonē non metuo. Tu
illi sortem suam deplorantes, Ah, quam n
felices essemus, si eo, sicuti vos estis ab ill
tuti essemus! Tum nos excipiebamus, cred
dum igitur esset in eum qui *Aygnan* est p
tentior. At illi, vt dictum est, quamuis per
culo præsente sese id facturos pollicerentu
mox ad ingenium suum redibant. Antequā
progrediar vlteriùs, ad ea quæ de Barbaris
nimam immortalem esse credētibus, addan
id quod ab Occid. Ind. hist. scriptore est re
tum, Barbaros Cusco vrbis accolas non m
dò animarum immortalitatem, sed etiā (Pra
ter Theologorum axioma Philosophos om
nes cæterósque ethnicos ac Barbaros corp
ru

Peruēses Barbari, corporū credunt resurrectioē.

n resurrectionem ignorasse, immò negas- corporum resurrectionem credere. Quæ hoc exemplo ab illo confirmatur. Indi, uit, cùm animaduerterent Hispanos se- chra, vt auro, cæterisque pretiosis potirē- aperientes ossa proiicere, ac dispergere gabant ne ita dispergerentur, ne illud re- ectioni obesset: illi enim (inquit) corpo- n resurrectionem vt & animæ immorta- tem credunt. Alius quoque author pro- nus affirmat gentem Barbaram & ethni- n eò vsque processisse vt resurrectionem leret. Hæc sunt illius veba. Postea Cæsar ouistum & Germanos deuicit, qui cor- is erant insolita proceritate, fortitudine minori, fortiter enim pugnabant, mor- que contemnebant, se resurrecturos o- antes.

Hist. Gen. Ind. lib. 4. c. 124.

Vide Appianum de bello Celtico. co cap. 1.

Hæc ego ideo commemoro vt intelligāt nes, si Athei, quorum plena hîc sunt o- id habent cum *Tououpinambaultijs* com ne, quòd sibi persuadent, & quidem por- cosiùs quàm illi, nullum esse Deum, ab il- altem discant Cacodæmones esse, qui in etiam vita eos excruciant, qui Deum, e- que potentiam inficiantur. Si verò obii- it (quod faciunt nonnulli,) Cacodæmo. aliud nihil esse quàm prauos hominum ctus, ac proinde stultè Barbaros ea ima- ari quæ non sunt: Respondeo: si ea quæ bis verissime dicta sunt considerentur,

In Atheos.

nimirùm Americanos visibiliter, & reali
à Cacodæmone excruciari, ex eo patere
tis quàm ineptè cruciatus ille humanis
buatur affectibus. Etenim quînam fi
potest, vt quantumuis sint violēti, hon
nes vsque adeò afficiant? Ea omitto q
quotidiana hic edocet experientia, immò
tiam, nisi illud esset coràm porcis marga
tas proiicere, Dæmoniacos, quorum men
nit historia Euāgelica à Christo sanatos l
afferre posim.

Deinde quandoquidem Athei isti in
gni sunt penitus, quibus ea proponātur, q
tā disertè de animæ immortalitate sacræ
stantur literæ, Barbaros denuò illis nost
opponam, à quibus, licèt obcæcatissimis,
scent animâ hominem præditum esse, q
nonmodò nunquàm intereat, sed etian
corpore seiuncta, vel æternæ destinetur b
titati, vel damnationi sit obnoxia.

Tertiò, ad carnis resurrectionem quod
tinet, quoniam canes isti sibi quoque p
suadent, corpus semel extinctum nunqu
excitatum iri: Indos Peruenses illis opp
no, qui falsa licèt sint imbuti religion
immò non alio quàm naturæ ducantur i
stinctu, cum nefariis tamen istis in iudic
sunt surrecturi. Verumtamen cùm sint C
Iac. 2. 19. codæmonibus ipsis peiores, (vti iam di
mus) qui Apostolo teste Deum vnū esse c
dunt & horrescunt, plus æquo illis à me t
buitu

tur, quando Barbaros Americanos illis
doctoridus propono. Quapropter per-
orum illorum mentionem in posterum
faciam, sed eos iam inde ad Inferos rele-
vbi portentosorum errorum suorum fru-
s promeritos percipient.
Ergo vt ad institutum sermonem meum
ertar, nimirum de eo quod religionis no
ne apud Barbaros nuncupari potest, si di-
nter id quod iã antè attigi perpendatur,
nimirùm quibus alioqui maximè grata
t ab omnibus perturbationibus immu-
s, audito tamen tonitru inuitos contre-
cere, potentiæ cuiusdã metu, cui resistere
lo modo posſint, inde facile est colligere
solùm Ciceronis sententiã à me initio al-
apud eos locum habere, verũ etiam metũ
m potentię Dei, quem agnoſcere nolunt,
ναπολογήτους illos redditurum esse. Ac sanè ex
quòd Apostolus dicit Deum, qui præte- Act. 14. 17.
temporibus siuit omnes Gentes suis
rum viis incedere, non tamen passum es-
e expertem testimonij, bona tribuendo,
do cœlitus pluuias, ac tempora fructibus
dis apta: patet satis solam hominum ma-
m obstare quò minùs ad Creatoris sui
itiam perueniant. Alibi quoque dici- Rom. 1. 20.
Dei inuisibilia ex creatione Mundi per-
i.
taque licèt Americani nostri ore Deum
confiteantur, quandoquidem apud sci-

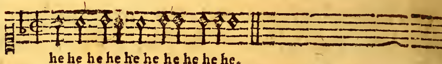
psos conuincũtur aliquam esse diuinitatem
Inde colligo eos nec excusabiles futuros, n
ignorantiæ prætextum meritò captaturos e
se. Verùm præter ea, quæ à me dicta sunt
animæ immortalitate, quam ipsi credunt,
tonitru, quem perhorrescunt, & de Cacod
monibus, à quibus excruciantur: (quæ tria
primis sunt notãda) quartum insuper adda
caput, ex quo manifestum erit tenebras de
sissimas, quibus obruuntur, minimè effic
vt religionis illud semen, (si modo nom
tam augustum rei adeo obscuræ conueni
in illis non pullulet, aut penitus extinguat
Igitur vt narrationem ipsam ordiar, in p
Caraibes pseudoprophetæ. mis tenendum est Prophetas, seu sacerdo
quosdam apud eos esse, quos ipsi *Carail*
qui vicatim commeantes miseris illis persu
dent, se (quod cum Spiritibus commerci
habeant) quibuscunque visum fuerit fortit
dinem impertiri, qua bello hostes superẽt
sed etiam sua ope fructus omnes, crassásq
illas radices enasci, quas Americanum solu
producere diximus. Præterea (quantum
Neustriis interpretibus accepi, qui multo
annos in illis terris vixerant) *Tououpina*
baultys id moris est, vt tertio, vel quarto qu
que anno frequentissimi conueniant. C
conuentui ex inopinato vt mox dicam i
interfui. De quo quæ sequuntur referen
habeo. Ego, cum Gallo quodam nomine I
cobo Ruffo, atque etiam interprete quoda

N

ustrio peregrè profecti, in vico quodam ertimus: postridie illius diei ad iter nos imo manè accingebamus, cùm vndiqua- confluentes accolas conspicimus. Vici ò illius incolæ aduenientibus sese adiun- unt, ac mox sexcentenos in area quadam gregatos videmus. Nos conuentus illius sam sciscitamur: consistimus: sciscitantes bam illam in tres diuidi partes videmus. i omnes in casam quandam se recipiunt, ninæ in alteram, pueri quoque in tertiam fugiunt. Ego, qui *Caraibes* aliquot viris mixtos videram, insolitum quid ab illis um iri suspicans ab comitibus meis effla- o, vt mecum rem totam obseruaturi illic sistant: quod ab illis impetraui. *Caraibes* equam fœminas & pueros dimitterent ma cautione prohibuerunt ne è casis suis ederentur, sed diligenter ad cantum attē- ent, nobis quoque indicũt vt in ea in qua nt mulieres casa delitescеremus. Nos qui taculo intenti eramus, atque eorum quæ uri erant ignari, murmur quoddam sub- sum è casa, in quam viri secesserant erum- s exaudimus (casa porrò illa à nostra tri- ta fermè passibus distabat) mulieres quæ nero erant 200. stantes, auréisque arrigen- in vnum veluti aceruum sese glomerant. is verò vocem paulatim attollentibus, ò vt eorum distinctæ voces à nobis exau- entur hortantium istam interiectionem ntidem repetentium,

Narratio de maxima Barbarorum celebratione.

Barbarorum modulatio.

mox mulieres tremula voce eandem illa interiectionem recinentes audimus, *He,h he*,&c. Vocem verò tantâ animi cõtentio sustulerunt, idque toto quadrantis horę sp tio, vt nos spectatores in admirationem r puerint. Ac sanè illæ non modo horrendu vlulabant, sed etiam magno impetu prosili bant, mammásque suas concutiebant, sp mámque ore emittebant, immo nonnul (non absimili ab iis modo qui comiti morbo conflictantur (exanimes procideba Quo fit vt credam Cacodęmonem corpus larum inuasisse, eásque dæmoniacas repen factas fuisse. Præterea perspectis iis, quæ Bodino libro cui Dæmonomaniæ nom fecit de veneficarum exstasi, quam asserit v neficis omnibus quæ cum Cacodęmone e pressum fœdus pepigerunt, familiarem es quæque nonnunquam spiritu rapiũtur, co pore sensus omnis experte remanẽte, quam uis etiam & corpore & animo nonnunqua rapiantur. Adde (inquit ille) quod nusqua conueniunt quin choreas agant, inter qu quantum ex veneficarum quarundam co fessione elicere potuit, conclamant omne *Har,har* (quòd optimè cum *He,he*, Americ narum nostrarum conuenit,) *Dæmon, huc sa ta, illuc salta*: Aliæ verò respondent, *Sabbat Sabbath*, hoc est festum, seu quietis diem, ma

Vlulatus gestúsque horrendi fœminarũ Amer.

Lib.3.cap.3.

Lib.2.cap.3. & lib.3.cap.1.

nu

us,ſcopáſque, quas in manibus habent at-
llentes,vt certiſſimum lętitię edāt ſignum,
que ex animo Dæmoni ſeruire ſignificent.
quę adeò vt adorationem Deo debitā imi-
ntur. Nam in Lege diuina Iſraelitis præſ- Deut.12.6.7.
iptum erat, vt ad Dominum manus attol-
rent, ac coram ipſo ſeſe exhilararent. His
quam perſpectis colligo Satanam vtrarum
ue Dominum eſſe: eáſque eodem duci ſpi- Americanæ
tu, nec locorum interuallum obſtare quo mulieres eo-
inùs pater ille mendaciorum hîc & illic in dem cum ve-
os agat, qui ſibi iuſto Dei iudicio traditi neficis no-
nt.Pueros conſimiliter conclamantes cùm ſtratibus du-
udiſſem (etiamſi iam per ſemiannum cum cuntur ſpi-
arbaris egeram, ac penè eorum moribus ritu.
ſueſactus eram,) tamen, ne quid diſſimu-
m, nonnihil tum timui, præſertim quum
uis rei illius exitus eſſet futurus ignorarem,
ndem quum clamoribus illis finis eſt im-
oſitus,viris aliquantulum ſilentibus, pueris
uoque & fœminis penitus tacentibus,mox
iri tam ſuauiter, tantáque cum harmonia
antare cœperunt vt miro eos videndi tene-
er deſiderio.Sed cùm è caſa illa exire vellē,
z à mulieribus detinebar, & ab Interprete
dmonebar, ſe (qui ſeptem iam annos apud
Barbaros exegiſſet)ad ſolennia illa accedere
unquam auſum fuiſſe,deníque ſi accederem
on ſatis prudenter me facturum. Quibus
ffecit vt periculi metu pauliſper hæſerim,
ttamen, quoniam ille probabilem nullam
ei illius cauſam afferebat,fœminis & inter-

prete nonnihil reluctantibus, egreſſus ſum vetulorum quorundam vici illius incolarum amicitia fretus. Accedens igitur ad eum locum in quo concentum illum audiebam, ego vt commodiùs quid intus fieret perſpicerem casæ tectum manu perforaui. Sunt enim oblongæ ac rotundæ in morem pergularum hortenſium noſtratium, herbíſque à ſummo ad imum contectæ. Inde comites meos digito innuens aduoco, ac tandem in caſam illam ingredimur. Barbaros vt vidimus præſentia noſtra non commoueri, (quod futurum ſuſpicabatur Interpres) immò ordines optimè ſeruare, ac verſus ſuos perſequi: in angulum quoddam ſeceſſimus, ac otioſè eos contemplati ſumus. Atque vt id exequar quod pollicitus ſum ſuperiùs, deſcripturum me eſſe alterū chorearum genus: Hi ſunt eorum inter ſaltandum geſtus. In orbem diſpoſiti erant, ſibi mutuò adhærentes: manus tamen ſic mutuò non apprehendebant proni, corpore nõnihil inclinato, alteram tãtum è tibiis, nimirum dextram, ſuccutientes, manu dextera clunibus impoſita, ſiniſtra verò pendula, atque hoc habitu & cantilabãt, & tripudiabãt. Tres iſtiuſmodi orbes vniuerſa illa multitudo conſtituebat, in quibus mediis terni erant aut quaterni *Caraibes*, pileis, veſtibus, atque armillis plumaceis ornati. Eorum ſinguli vtraque manu *Maraca* geſtabant, hoc eſt, crepitaculum illud è fructu ſtruthiocameli

ouum

Quæ ſit caſarum Americ. forma.

Barbarorum in orbem Saltantium geſtus.

Caraibes Maraca conſecrantes.

ium magnitudine ſuperante, cuius iam antè
cta eſt mentio, in eum inquiebant vſum, vt
illis Spiritus loqueretur: atque vt ea ritè
onſecrarent continuò concutiebant. Hos
habitu commodiſſimè conferre poſſum
im circulatoribus papiſticis, qui ementita
iuorum Antonij, & Bernardi fercula, aliá-
ue idololatriæ inſtrumenta circunferentes
iſeræ plebeculæ imponunt. Porrò typo,
uem ſubiecimus & tripudiatorem, & *Carai-
em Maraca* quatientem oculis conſpicien-
um præbemus.

ıſuper *Caraibes* illi ſaltantes modò progre-
.ebantur,modò regrediebantur,nec conti-
uò vt cæteri in eodem loco fixi manebant.
rętereca obſeruaui eos frequenter cãnâ præ-
ınga,cui *Petum* herbam accenſam impone-
ınt,huc & illuc ſeſe conuertiſſe,ac herbæ il-
ıs fumum in circunſtantes ex ſuflaſſe cum
s verbis. Accipite omnes Spiritum fortitu-
nis quo hoſtes veſtros ſuperetis. Id verò
ɔ *Caraibibus* iſtis ſæpius eſt factitatum. Ri-
ıum iſtorum celebratio in duas horas pro-
ıcta eſt:viris illis continuò ſaltantibus, &
ıntillantibus. Concentus verò eorum adeò
ıauis erat , vt inexpertis vix ſit credibile
uàm optimè ſymphonia illa quadret, præ-
rtim cùm Barbari muſicę artis penitus ſint
nari.Ac ſanè cùm initiò aliquo fuiſſe per-
ılſus metu,vt nuper commemoraui, contrà
ınc tanta fui lætitia perfuſus, vt non modò
xtra me raptus fuerim:ſed nunc etiam quo-
es mihi in mentem venit concentus ille &
xultat animus,& eo aures continuò perſo-
are videntur,præſertim verò rithmi epodiũ
ratum auribus ſonum exhibebat,quod poſt
ngulos verſus ad hunc modum modula-
antur.

Caraibes Barbaros exſuflantes.

Modulationi illi finem impoſituri pede dex-
ero vehementiùs quàm antea humum qua-
ientes ſinguli quoque ſputum emiſerunt,at-

que omnes vna voce, eâque rauca, hunc cre-
brò repetitum modulabantur cantum.

Tum ego qui, quòd eorum linguam non-
dum planè callerem, non pauca eorum qu
ab illis fuerant dicta non ceperam, Interpre-
tem rogo vt ea mihi explicare velit. Ille mi-
hi significat istos primùm quidem auos vit
functos, qui fortissimi fuerant, luxisse, tand
verò consolationem ex eo cepisse quòd spe-
rarent futurum vt illos tandem pòst monte
adirent, ac cum illis tripudiarent & hilari
celebrarent: deinde grauissimè *Ouetacatibu*
(populi sunt non multùm ab eis remoti, qui
buscum inimicitias perpetuas gerunt, quo
etiam superare nunquam potuerunt.) inter-
minatos esse, ac prædixisse futurum vt breu
caperentur ac deuorarentur, prout ab *Ca-
raibibus* ominatum erat. Insuper nescio qui
cantionibus suis interseruisse de diluuio a-
quas olim adeò exundasse, vt vniuersam ter-
rã operuerint: atque illa inundatione homi-
nes omnes fuisse extinctos exceptis demũ m-
ioribus suis, qui præaltas arbores cõscende-
rant. Quod postremum proximè ad sacram
accedit historiam & ab illis aliâs non seme
audiui. Verisimile est autem illos de Diluuio
quod Noachi temporibus contigit aliquid
audiuisse, ac posteà (quæ est hominum in ve-
ritate obscuranda procliuitas, adde quòd vt
nuper

Confusa Barbarorum opinio de diluuio.

1per attigi,omni carent scripturæ genere, proinde difficile est illis res vetustate obas ab mendacio sartas tectas conseruare) oulam illam confinxisse,Proauos nimirùm os proceris arboribus conscensis saluti con luisse.

Sed ad *Caraibes* nostros redeamus. Illi eo e ab Barbaris lautè excepti fuere, nam & ois exquisitissimis,& largo potu *Cauoin* liraliter fuerunt tractati. Ego quoque cum ciis meis qui inopinato Bacchanalibus illis terfueramus à *Moussacat* nostris, hoc est tribusfamiliâs,qui victum hospitibus prænt, lautissmè fuimus excepti. Præter ea tem quæ à me dicta sunt diebus illis (quis hæc solennia tertio quoque anno celeantur apud *Tououpinambaultsos*) exactis,auando quoque antequam aduenerint,*Caibes* illi vicatim circumeunt, plumis præntissimis in singulis familiis iubent orri tria quatuórue illa crepitacula quæ *Maca* nominãt: quibus ita ornatis,longiorem culi quo transfiguntur partem humi degunt,tum cibum potúmque eis apponi iunt. Quo fit vt miseri illi ex impostorum orum persuasione credant fructus illos exuatos atque ad illum modum ornatos,ciòs absumere.Quare singuli *Moussacat* digenter eis apponunt non modò farinam m carnibus & piscibus:verùm etiã *Caouin*. uinimmò *Maraca* illis in terrã ita defixis tos dies quindecim summa cum diligentia,

Maraca Apparatus.

Crassa super stitio.

Craſsiſsimus error.

miniſtrant. Denique miſeri illi poſt faſcin
tionem illam tantam de *Maraca* illis (q
continuò manu geſtāt) opinionem induu
vt ſanctitatem illis tribuentes, affirmēt du
ab ſe concutiuntur ſpiritum quendam ſecu
è mediis illis colloqui. Adeò autem erāt pr
ſtigiis illis faſcinati, vt ſi nos illac iter facie
tes conſpectis delicatioribus quibuſdā cib
quos *Maraca* ſuis appoſuiſſent, edendos a
cipiebamus, (quod ſæpe factum eſt à nob
Barbari magnum aliquod infortunium in
nobis euenturum rati, non minùs offend
bantur, ac ſolent ſuperſtitioſi, ac Baalis ſace
dotum ſucceſſores, ſi libationes idolis ſu
oblatas abripi videant: Quibus tamen in D
contumeliam tum ipſi, tum meretrices cu
ſpuriis ſuis aluntur. Præterea ſi ex eo arrep
detegendi eorum errores occaſione, ſigni
caremus ſe ab *Caraibibus* decipi non modò
eo quod *Maraca* edere ac bibere docere
ſed præſertim in eo quod falſiſſimè iactare
ſua opera, fructus & radices craſſas quibus v
ſcerētur, naſci: quod ſoli Deo in quem cred
remus eſſet acceptum ferendum: hęc inqua
tanti erant apud eos momenti, ac ſi quis h
in Papam obloquatur, vel Lutetiæ Genou
fæ ferculum pluuiam ciere negarit. Quam o
cauſam impoſtores illi *Caraibes* non mino
1.Reg.18.19. nos proſequebantur odio, atque olim Baal
pſeudoprophetæ Eliam ſuas præſtigias det
Veritas mendaciū fugat. gentem. Ac proinde conſpectum noſtru
fugiebant. Cæterùm licet *Tououpinambauli*
noſtr

ostri,vt à me initio huius Capitis est dictũ,
terno ritu nullo,immò ne adgeniculatio-
: *Caraibes* suos nec *Maraca*, nec rem vllam
eatam colant,multò minùs adorant,vel in-
ocant.Exemplum subiiciam earum quas in
is obseruaui religionis reliquiarum. Cùm
rte aliquando cum aliis Gallis aliquot in
iodam pago essent (*Ocarentim* ipsi nomi-
t) & in aperto ac propatulo cœnaremus,
nfluentes Barbari eius vici incolæ, nostri
ntemplandi non conuiuandi gratiâ (nam
c de more habent,vt cum iis quos maximè
lunt nusquam conuiuentur) maiores natu
æsertim, cum multis beneuolentiæ signis
os tanquam stipatores nostri circunstabãt.
naribus piscis cuiusdam os longitudine
um quatuorue pedum,in serræ formam,
æ manibus habentes pueros à nobis arce-
nt his verbis:Procul este,nebulones : estis
im indigni qui ad viros istos accedatis.
os verò ne minimo quidem verbo dicen-
s interfati, attentè & tacitè intuebantur.
onec peracto conuiuio magno natu qui-
m quum obseruasset nos à precibus cibum
spicatos,precibus cibum auspicatos,preci-
s quoque cœnam clausisse, accedẽs ita in-
. Quid sibi vult hic ritus,quo vos modò
 estis cùm sublatis pileis omnes præter
um qui loqueretur silentium tenuistis? ad
em pertinebat ea oratio quam ille habuit?
estrûmne præsentium ad aliquẽ, an ad ab-

Vetuli Barbari quomodo Gallos excipiant.

ſentium? ibi ego opportunè oblatam ea
occaſionem arripiens, vt apud eos de ve
Dei cultu loquerer:cùm præter eius pagi a
plitudinem & frequentiam, Barbaros etia
ſolito attentiores animaduerterem: roga
Interpretem noſtrum vt ſuis verbis meu
illis ſermonem quoad capere ipſi poſſent
plicaret. Tum à quæſtione ſenis exorſus, pr
ces noſtras ad Deum dirigi reſpōdi:eúmqu
etſi ſub ipſius aſpectum non caderet, no
tantùm liquidè audiuiſſe nos, ſed etiā qui
quid pectore occultum haberemus, id pe
ſpicuè cognoſcere. Inde ad creationem m
di delapſus, in primis laboraui, vt docere
hominē nobiliſsimum inter creaturas à D
eſſe conditum, vt eo magis celebrandæ o
ficis ſui gloriæ ſtudeat. Ac nos quidem qu
ipſum coleremus eius manu infinitis peric
lis longiſsimæ nauigationis in tam vaſto n
ri eripi, eiuſdémque ope fretos ab omni A
gnan metu tum in hac, tum in ventura vita
ſe liberos. Quare ſi *Caraibum* ſuorum imp
ſturas, & Barbarum deuorandæ humanæ c
nis morem abiicere vellent, eadē prorſus D
dona conſequuturos, quæ nos habere cern
rent. Multa præterea de humani generis la
ac ruina, vt eorū animos ad Chriſtū præpa
remus ſubiecimus, quoad eius fieri pot
accommodatis ad eorum captum rationib
& exemplis: (prout legimus à Paulo & B
naba factum, qui Liſtrenſes ab idololatria
veri

Occaſio veri Dei annunciandi Barbaris.

Act. 14. 15.

rum Dei cultum reuocaturi docebant, vt à
nis rebus, quibus dediti erant ad Deum vi-
m conuerterentur qui, fecit cœlum & ter-
m & omnia quæ in eis sunt) quæ in præsens
fiùs persequi supersedeo. Illi quum nos in-
nti cum admiratione duas amplius horas
rattentè auscultassent: tum vnus ex iis au-
oritate & ætate grauis, in hũc modum dis-
ruit: Mira, equidem, optima & nobis non
tè audita, hîc dixistis, Ac vestra quidẽ ora-
o mihi in memoriã redigit, quæ nobis sæ-
auos nostros narrantes audiuimus: Nem-
iam inde à priscis temporibus, & tã mul-
s ab hinc Lunis quot iam meminisse non
ossumus (quippe illi Lunarum numero aut
cibus, non mensibus atque annis, temporũ
atia definiunt) venisse in has terras quen-
m *Mair*; (id est Gallum seu qualibet alia
gente aduenam) vestro more vestitum &
rbatum. Atque eum, vt ipsos sub Dei vestri
osequium duceret, eadem oratione apud
s esse vsum qua nos hodie affamini: Sed, vt
obis quoque à Patribus per manus traditum
t, eos illius verbis fidem adhibere noluisse;
aque mox successisse alium, qui Ensem, sym
olum maledictionis, illis traderet. Inde se-
uta inter nos bella, neque ex eo mutuis cæ
bus alij in alios sæuire desiitimus. Nunc
rò postquam diuturno vsu his assueuimus,
nunc repentè auitum morem exueremus;

Barbari de vero Deo sermonem audientes obstupescunt.

Notatu dignissima Barbari narratio.

apud vicinas gentes ludibrio & derisui ef
semus.

Hîc nos summa contentione ac vehemẽti
testari,tantum abesse, vt finitimorum lud
briis moueri oporteret,vt cõtrà, si summum
illum & cœli & terræ opificem seriò cole
rent,de omnibus,qui ob id vltrò molesti e
sent,victoriam referrent.Postremò eam ve
bis nostris efficaciam addidit Dominus,
non multi tantùm Barbarorum, ad eam qu
ex nobis didicissent legem, deinceps vita
composituros,nec cæsorum hostium carn
vltrà esturos,se promitterent: sed secundu
hoc Colloquium, positis humi genibus, no
biscum Deo gratias agerent. Ea oratio qu
ab vno è nostris clara voce in medio eoru
cœtu ad Deum concepta fuerat,mox illis p
interpretem exposita est: nos ab illis in pe
silia è bombyce cubilia, dormitum deduc
mur: Sed nondum somnus nos corripuera
quum ecce istos cantantes, & conclamant
audimus.Sumendam de hostibus vltionem
& plures quàm antea esse mandendos.En i
constantiã miseri huius populi, & human
naturæ triste exemplar. Mihi tamen equ
dem persuadeo, si Villagagno nunquam
vera Religione desciuisset, & nos diutiùs
illis terris morati essemus,fore vt aliqui tan
dem Christo lucrifierent.

Barbari Dei cultui adhęrere pollicentur precibúsque intersunt.

Id mihi ab illo tempore non semel in m
tem venit quòd dixerat ille à maioribus si

p

er manus traditum fuiſſe, *Mair* quendam,
oc eſt noſtratem hominem, (neque enim
allúſne fuerit an Germanus multum labo-
)ad ſe deuectum, verum ſibi Deum annun
aſſe: Ac quærere apud me cœpi an non ex
poſtolis quendam innuant. Ac ſanè, quam-
s eos libros meo calculo comprobare no-
, qui præter Dei verbum de Apoſtolorum
eregrinationibus mira narrant, Nicephorus
Diuo Matthæo agens, ſcribit illum apud
annibalas Euangelium prædicaſſe, qui & Lib.2 cap.41.
ρωπόφαγοι ſunt, nec multum ab Tououpi-
mbaultiis diſtant. Sed multò magis mouet
e Diui Pauli, quem ex pſalmo 19. deſumpſit
cus, In omnem terram exiuit ſonus eorum, Rom.10 18.
in fines orbis terrarum verba eorum, quod
doctis quibuſdam interpretibus ad Apo-
olos refertur. At enim quandoquidem cō-
at Apoſtolos in remotiſſimas vſque orbis
rtes penetraſſe, quid incommodi ex eo
nſequetur, ſi aſſeramus vnum aut plures
poſtolos in Americam commeaſſe? Faceret
ud quoque ad generaliſſimam expoſitio-
em, quam nonnulli afferri volunt dicto illi
hriſti, fore vt prædicetur Euāgelium regni Mat.24.14.
vniuerſa terra. Quod tamen præciſè de
poſtolorum ætate affirmare nolim. Con-
mo tamen (quod à me iam initiò eſt di- Euangelium noſtra ætate apud antipodas annunciatum.
um) me noſtra memoria Euangelium apud
ntipodas annuntiatum vidiſſe & audiſſe.
aque & obiectio ſoluetur quæ illi loco fieri
lebat, & Barbari in extremo die magis

fient ἀναπολόγητοι: Ad reliquum verò Amer
canorum fermonem quod attinet,quo affi
mant maioribus fuis recta docenti & m
nenti obfequentes fe præbere recufantibu
gladium datum fuiffe,quo etiam nunc fe m
tuò trucidant:non alienum ab eo videtur,
quod eft in Apocalypfi equo rufo infide
datum fuiffe vt tolleret pacem è terra,vt a
alios mactarent,datúmque fuiffe ei gladiu
Cap.6.4. magnum.Hæc funt ipfa Ioannis verba, qu
quo ad literam(vt loquûtur) ad *Tououpina*
baultiorum noftrorum fermonem proxi
accedunt:Attamen,ne fententiam detorqu
re,néue longiùs petita afferre videar, locu
hunc aliis applicandum relinquam.

Interim alterum fuccurrit exemplum,
quo patet Barbaros illos Brafilienfes, fi m
dò diligenter docerentur,fatis dociles effe
ad veram Dei cognitionem perueniāt.Exe
plum illud hoc loco inferam. Ego cibario
parandorum caufa,in continentem tranfd
ctus,cum Barbaris duobus *Tououpinamba*
tijs ac tertiò *Oueanen* (quæ gens eft *Tououp*
nambaultijs fœdere iuncta) qui cum vxore
micos inuiferat,atque tum domum redib
Cum his tribus iter per fyluam faciens, no
arborum herbarúmque fpecie, fimul cano
auium concentu,ad prædicandas Dei lau
imitatus,totum pfalmum 104.alta voce c
Nota fermonis feriem& quęftiones Barbari. cini. Tres illi mei comites adeo cantu(neq
enim verba capiebant) funt delectati,
Oueanen ille finito pfalmo vultu maximè h

la

ri his me compellarit verbis. Tu ſanè ſua-
iſsimè ceciniſti.ac tuus cantus mihi in me-
noriam reuocauit gentis cuiuſdam, quæ &
icina eſt nobis & ſocia modulationem:Quo
ō mediocri affectus ſum lætitia. At(inquit)
lius verba capimus,tua verò minimè:Quę-
o igitur vt quidnam id ſibi velit quod ceci-
iſti nobis exponas. Ego, tum quantū po-
ui copioſè(ſolus enim tum Gallus cum illis
ram, duo verò me in proximo vico oppe-
ebantur)expoſui me in genere Deum cele-
raſſe,ob rerum conditarum pulchritudinē,
c earum adminiſtrationem: Speciatim verò
d illi à me tributum fuiſſe, quod ſolus homi
es cæteráque animantia alat, quódque ar-
ores ac plantas, quæ in vniuerſo ſunt ter-
arum orbe eius vi ac potentia enaſcantur.
Cantionem porrò illam iam olim ante de-
em Lunarum millia(quæ ſola eſt illis tem-
orum diſtinctio)à Dei illius mei Spiritu di
tatam fuiſſe, atque ab Propheta ex noſtris
ummo cantatam,& poſteris in eundē vſum
raditam. At hæc Barbari, (prout ſunt ad ea
quæ dicuntur attentiſsimi, & cœptum ſer-
monem minimè abrumpunt) hunc meum
ſermonem, quem in ſemihoram produxe-
ram auidè excipientes ingenti cum admira-
tione in exclamationem hanc erupperunt.
The! quàm vos *Mair* (ſic illi Gallos appel- Barbari ſuā agnoſcunt obcæcationem.
lant)fœlices eſtis,qui tot arcana ſciatis quæ
nobis miſeris occulta ſunt! Inde ex illis qui-
dam vt mihi gratularetur animalculū *Agoti*,

quem gerebat,(de quo Ca.10.)ita me cõpel
lans dono dedit. En tibi quia ſuauiter acciu
ſti.hãc ego digreſsionẽ haud grauatè adiun
xi, vt docerem Barbaros Americanos quan
tumuis in hoſtes ferocißimos,non adeo eſ
agreſtes vt ea quæ audiunt cum iudicio no
diſcernant. Immò auſim affirmare illos ſe
monibus texendis aptiores eſſe quàm ſi
ruſtici noſtrates,atque adeo ex illis permul
ti,qui vel magnificè de ſe ſentiunt.

Iam ſupereſt vt quæſtionem expediam
quæ hinc oritur, vnde nam Barbari Ameri
cani genus duxerint. Ego verò primùm aſſe
ro quidem eos ex vno filiorum Noachi o
ginem traxiſſe, ſed à quo non ita conſtar
Quòd neque ex ſacra hiſtoria,neque ex pro
fana confirmari poſsit. Conſtat quidem M
ſem,vbi de Iapheti filiis verba facit,eos In
ſularum incolas fuiſſe aſſerere, ſed quia om
nes in eo conſentiunt, quòd eo loco Moſe
Græciam,Galliam,& Italiam deſignet, qua
regiones,quod interiectum ſit mare, inſula
appellat,minimè conſentaneum eſt illud a
Americam referre. Neminem quoque cred
aſſenſurum ſi dicantur à Semo oriundi à qu
Iudæi & ſemen benedictum: licèt ipſi quo-
que vſque adeo fuerint deprauati vt eos tan-
dem meritißimè, reiecerit Deus. Itaqu
quandoquidem illi earum rerũ penitus ſun
ignari,quæ ad ſalutem æternã ſpectant, (qu
in ſolo Chriſto ſumus adepti,) ſintque gen
(ſi quæ alia)à Deo maledicta & derelicta:etſ
ad

Vndénam originẽ traxerint Barbari.

Gen.10.5.

-d hanc vitā quod attinet iam demonſtraui
q; demōſtrabo etiā deinceps, eos de rebus Americani feliciter hāc
tis caducis non admodū ſolicitos eſſe, quo tranſigunt
t vt vitam hilarem ac ferme curis vacuam vitam.
anſigant, contra quàm faciunt noſtrates
on pauci, terrenis iſtis adeo inhiantes,
t veriùs languere quàm viuere dicātur) pro-
abiliùs eſſe videtur eos à Chamo originem Ioſ.2.9.
ahere. Quam ſententiam hac coniectura,
eriſimillima confirmo. Cùm Ioſue iuxta
romiſſiones Patriarchis factas mandatúm-
ue ſibi peculiariter datum, in terram Cha-
aan ingrederetur, teſtatur Scriptura, tātum
rrorem irruiſſe ſuper illius terræ incolas,
t diffluxerint metu Iſraelitarum: vnde etiam
eri potuit (quod aliorum pace dixerim) vt
mericanorum noſtrorum Maiores, Iſraeli- Lib.5.c.217.
arum conſpectum fugientes mari ſe com-
iſerint, ac tandem in terram Americam
ppulerint. Quinetiam Gomara, hiſtoriæ In-
icæ ſcriptor, vir eruditus, exiſtimat Peruen-
es, (quorum terra Americæ eſt continens) à
Chamo originem ducere, ac maledictionis
liuinæ in Chamum heredes eſſe. Quod mihi
n mentem venerat & in commentarios re-
uleram, annis 16. antequam Gomaræ libros
onſpexiſſem. Huic quoque ſententiæ id ſuf-
ragari videtur, quod in Sapientiæ libro ſcri-
tum extat, cap.12.ver.4.5. Antiquos habita-
ores terræ ſanctæ, viſcera comediſſe huma-
arum carnium. Attamen quia multa aduer-
us iſthæc afferri poſſunt, prout multos in ob

iectionibus afferendis laborasse scio, nihi
mihi hac de re statuendum existimo. Erg
fruatur vnusquisque sua sententia, vt vt sic
ego pro mea parte, certissimò scio eos homi
nes esse, ex Adami corrupto semine progna
tos, ac tantum abest vt eorum in diuinis re
bus ἀναισθησία perspecta, fides mea, quæ aliũde
per Dei gratiam firmatur, concussa aut labe
factata fuerit, multò minùs, vt inde, Atheo
rum & Epicureorum more, aut nullum ess
numẽ, aut si quod sit rerum humanarum cu
ram abiecisse cõcluserim: Cùm potiùs agnit
in illis maximo discrimine quod est inter eo
qui Spiritu Sancto & Sacrarum literarum lu
mine sunt illustrati, & alios qui cæcitati su
ac reprobo sensui sunt traditi, magis ac ma
gis fuerim in amplexanda cœlesti veritat
confirmatus.

CAP. XVII.

De coniugio, polygamia, & consanguinitatis gra dibus quos Barbari obseruant: déque liberorum apud eosdem educatione.

Consanguinitatis gradus.

IN coniugiis hi tantum obseruan
tur consanguinitatis gradus: Ne
mo eorum matrem, sororem, ve
filiam in vxorem ducit; reliquor
ratio nulla habetur; patruus neptem ducit, at
que ita deinceps. Tamen, vt infrà dicetur i

Collo-

colloquio Americano, nemo filiam aut sororem sui *Atourassap* matrimonio sibi iungere potest. Is autē *Atourassap* dicitur, cuius tanta est cum quodam necessitudo, vt bona inter vtrumque sint communia. Ritibus verò seu ceremoniis nullus est locus. Qui viduā aut virginem cupit, comperta amatæ voluntate parentes, aut si desint, propinquos adit, rogátque num filiam suā sibi nubere velint? Si annuant, eam continuò domum deducit, nullo conscripto dotali instrumento (perscriptoribus enim apud Barbaros nullus est locus) atque pro legitima vxore habet. Si verò repulsam patiatur, absque vlla animi perturbatione, cœpto desistit. Sed notandum est polygamiam apud eos in vsu esse, ac proinde cuilibet viro tot vxores ducere, quot visum fuerit licere. Immo quò plures quis habuerit, eò fortiorem & generosiorem censeri. Inter cæteros quendam vidi qui octoDomi haberet, atque de illis non rarò permulta in sui commendationem prædicaret. Id verò est maximè mirandum quòd in tāta vxorum multitudine, licet vna præ cæteris à viro diligatur, cæteræ nusquam illud ægrè ferāt, aut Zelotypia ducātur, aut apertè mussitent. Itaque tranquillissimè & maximè concorditer viuunt, sua xylina cubilia texentes, rem familiarem curantes, hortos construentes, radices plantantes. Dispiciant verò omnes, annon (etiamsi polygamia à Deo non esset prohi-

Polygamia.

Cōcordia inter Americ. mulieres admiranda.

bita)inter mulieres noſtrates tam bene con
uenire poſſet. Meliùs ſanè cum quouis agere
tur ſi ad triremes demādaretur, quàm vt tāt
rixarum inuolucro implicaretur. Huius re
Gē. 29. & 30. teſtis eſt Iacobi Sancti Patriarchæ anxietas
ductis Lea & Rachel quantūuis ſororib⁹. Qu
verò fieri poſſet vt noſtrates mulieres pl
res vnà ſimul viuerent? vt vna illa quæ à De
in adiutorium viro data eſt non rarò inſta
mali cuiuſdam genij domeſtici eum vexet
Attamen non eo hæc à me dicuntur animo
quaſi eas inſimulare velim quæ ſeſe in offici
continent, hoc eſt, obſequium cultúmque vi-
ris debitum exhibent: quin immò has qua
ſibi hac ratione laudem conciliant, tanto
magis laudandas, quam reliquas vituperāda
exiſtimo. Atqui, vt ad inſtitutum de Ameri-
canorum coniugiis ſermonem reuertar, ſciē-
dum eſt adulteras mulieres adeo Barbaro
adulteriū ab horrēt Am. abominari, vt ſola naturæ lege ducti, hęc ob-
ſeruent, in viri ſitam eſſe poteſtate adulterā
vel mactare, vel ſaltem ſumma cum ignomi-
nia & opprobrio dimittere. Hoc quidem ve-
rum eſt eos de innuptarum pudicitia conſer-
uanda non admodum ſollicitos eſſe: immò
facilè cuiuis eas proſtituere. Ita vt(quod iam
à nobis eſt dictum) permultas in variis pagis
ab Neuſtriis Interpretibus compreſſas vide-
rim, quibus tamen nulla ob eam rem igno-
miniæ nota inuſta erat. Nuptæ verò diligen-
ter caueāt ne hac in parte peccent, ni macta-
tionis aut ignominioſæ dimiſſionis pœnam
velint

elint incurrere.

A me prætcrea eſt obſeruatum, (quamuis
li regionem calidam incolant, ac contrà
uàm de Orientalem plagam incolentibus
ulgò dici ſolet,) Iuuenes cum mares tũ fœ-
ninas libidini non admodum deditos eſſe.
tque vtinã noſtrates æquè ſibi hac in parte
emperarent. Verùm ne plura quàm par ſit
lis tribuam, memini eos nonnũquam inter
ixandum, conuitium hoc *Tyuire*, hoç eſt,
ρσενοκοίτα, mutuò ſibi obiicere ſolitos, ex quo
onijcere eſt (neque enim pro comperto ha-
eo, nec aſſeuerare velim) flagitiũ illud apud
os locum habere.

Grauidæ mulieres, ab grauioribus oneri-
us tantùm abſtinent, reliqua munia conſue-
a exequũtur. Ac ſanè mulieres multò labore
iros antecedunt, viri enim (niſi quod aliquã-
lo matutino tempore, nuſquam meridiano,
rbores quaſdam ad hortos conſtruendos
ollocant) tempus inſumunt in militia, vena-
ione, piſcatu, clauis ligneis fabricandis, arcu-
us, ſagittis, alijſque id genus. Ad mulierum
artum quod attinet, non auditione accepta,
ed viſu percepta referemus. Ego aliúſque
Gallus in vico quodam diuerteramus, circa
nediam noctem clamorem muliebrem in-
entem exaudimus, ſurgimus, eam ab belua
an-ouare interceptam rati, accurrimus, mu-
ierem parturientem offendimus, cui vir ob-
ſtetricabatur: is puerulo in vlnas recepto, dẽ-
tibus vmbilicum abſcidit, naſum verò de-

Grauidę mulieres Americ. quomodo ſe gerant.

viri Amer. vxoribus obſtetricantur.

pressit,(illi enim puerorum formam in simi
tate collocant contrà quàm faciant obstetri
ces nostrates,quæ infantulorum recens nato
rum ad elegantiam protrahunt) quod etian
apud cæteros omnes locum habet editus i
lucem infantulus statim lauatur,ac coloribu
atro & rubro ab patre depingitur:tum,fasci
minimè inuolutus, xylino cubili pensili im
ponitur.At si masculus fuerit, pater ligneun
gladiolum,pusillum arcum,& paruas sagitta
iam inde ab natiuitate ei dabit, lectulóqu
cum puero imponet, ac puerulum osculis
hísque compellabit verbis.Mi fili,vbi adole
ueris,ad vltionem de hostibus tuis sumend
fortis esto.Ad nominum impositionē quo
attinet , memini eum de quo modò egi a
parente *Orapacen* nominatum fuisse. Qu
dictio arcum & neruum sonat: vox enim e
composita ex *Orapat* quod est arcus, & *Ce*
neruus.Eadem quoque in aliis seruatur ratio
Nam illi sine delectu rerum sibi cognitarun
nomina liberis imponunt , vti nos canibus
alijsque nostratibus brutis:verbi gratia, *Sa*
rigoy,quadrupes animal:*Arignan*,gallina:*A*
rabouten brasilia arbor:*Pindo*,herba prægrādis
& sic de aliis.

Quare Barbar. infantulis deprimatur nasus.

Infantuli crepundia.

Quę sit Americ. nominū imponendorum ratio.

Alimentum est præter lac maternum,fari-
na māsa,& tenerrimum quodque cibi genus
Puerpera biduo tātùm,aut ad summū tridue
discumbit , deinde puerulo mitella xylina
imposito vel hortum petit,aut ad cætera ex-
pedienda negotia proficiscitur. Quæ tamen
non

Infantulorū alimentum.

on ita ſunt accipienda ; quaſi noſtratium
ıulierum cõſuetudini detractum quicquam
elim, quæ ob aeris intemperiem viginti mi-
imùm dies reſupinæ in lecto iacent: Quæ-
ue adeo ſunt delicatæ vt nulla vrgente ne-
eſſitate, ſimulac liberos ſunt enixæ, procul
ɔ ſe eos ablegent, atque adeò vel inſciis ipſis
xtingũtur, vel ſaltem iam grandiuſculi ſint,
portet vt luſibus eas oblectent, antequam
omum admittantur. At vero ſi delicatulæ
uædam querantur iniuriam ſibi à me fieri,
ui eas cum Barbaris mulieribus comparem,
uarum, inquient, ruſticitas nihil habet cum
ıa teneritudine commune: Equidem ad le-
iendam acerbum iſtud dictum eas ad Bruta
ɔſa animantia remittam. Quæ quidem vni-
erſa ne exceptis minimis auiculis vna veluti
oce eas docebunt generi animantium om-
i à natura eſſe inditum, vt de prolis educa-
one ſit ſolicitum. Atque vt tandem obie-
tiones omnes anteuertam, quæro ab iſtius
ırinæ mulierculis annon ſint delicatiores
egina quadam Gallica? quæ cum comperiſ-
et puerulum ſuum alienæ mulieris lac exu-
iſſe, materno accenſa affectu, adeo excandu
ſe fertur, vt non priùs conquieuerit, quàm
nfantulus lac alienum euomuiſſet?

Sed ad rem, apud nos hęc obtinuit opinio,
uerulos, niſi diligenter faſciis inuoluerētur,
: conſtringerentur, diſtortis futuros cruri-
us: Atqui aſſero iſthæc minimè à Barbaris
ırari (vt pote qui infantulos recens natos

nudos ac minimè religatos lectis xylinis im-
ponant)quorum tamen liberi omnium mor-
talium rectissimè incedunt. Fateor equidem
aeris temperiem ad id plurimùm valere, a
proinde concedo,puerulos nostrates hyem
tempore diligenter esse inuoluendos ac fa
cijs in cunis religandos,quòd alioqui frigo
ferendo sint impares. At æstate ac tempera
tis anni tempestatibus, præsertim cum ge
non riget,(cum bona tamen aliorum venia
censuerim, quantum experientia assequi po
tui,infantulos vinculis illis esse soluendos a
que in libertatem vindicandos,genere quo
dam cubilis ad id excogitato ex quo decide
minimè possent.Ac sanè in hac sum sentẽti
non parùm incommodi afferre calorem su
mum,quo æstatis tempore puerulia pud no
fasciis reuincti quasi percoquuntur.

Infantuli Americ. mundissimi absque linteorum vsu.

Ne tamen plura quàm par sit satagere n
ab nonnullis obijciatur puerulos nostrat
parentibus & nutricibus educãdos relinque
De Americanis verò, addo matres quæ
linteis carent, & foliorum (quorum tame
maxima illis suppetit copia)ad hæc ministe
ria non vtuntur adminiculo, frustulis ligne
tam diligenter posteriora infantulorum ab
stergere,vt ab omni sorde continuò sint im
munes. Adultiores quoque eandem seruan
rationem,quos etiam(in fœdam istam mate
riam paulisper digrediens)commemorare li
bet,in casis quidem mingere consueuisse,ne
tamen fœtorem vllum inde oriri: licet igni
bu

s crebris ferè iugiter colluceant, atque are-
sint stratæ : at quoties aluum sunt exone-
turi , procul ab ædibus secedere solitos.
æterea, cùm Barbari de liberis suis singu-
sint soliciti, quorũ in singulis familiis ma
ùs est numerus, (non tantus tamen vt oc-
rrat Pater qui sexcentos filios susceperit, Cap.96.
out Gen. Ind. Scriptor affirmat se regem
disse cui tot essent liberi, quod meritò qui-
m inter prodigia est recẽsendum,) tum ve-
maximè mares diligunt quod soli bello
t apti, ac vindictæ de hostibus sumendæ
t cupidissimi. Iam verò si quis quærat quo-
m eos imbuant à teneris eruditionis ge-
re? Respondeo : ex iis quæ à me capitibus
4. & 15. de eorum ingenio, bellis, ac hostiũ
uorandi ratione dicta sunt, facile esse colli-
re, eos, quibus scholę ne auditione quidem
otæ sunt, bonas artes minimè edocere. Ac
oinde, eos tanquam veros Lamechi, Nim-
di, & Esaui successores, non modò vena- Gen. 4.23. & 10.8.9. & 27.23.
res esse, & bellatores: sed etiam hominum
actatores & deuoratores. Quibus in rebus occupentur Barbari.
Insuper de *Tououpinambaultiorum* coniu
o dicere quantum feret pudor , pergens,
ssero (contrà quam ab nonnullis est confi-
um) viros naturalem verecundiam seruãtes, Naturalis verecundia in Americanorum coniugiis seruatur.
usquam cum vxoribus coràm congredi. Qua
re, non modò sunt Cynico illi præferendi
ii ἐπ' αὐτοφώρῳ deprehensus impudentissi
è responsit, se hominem plantare : sed etiã
etidissimis nostratibus hircis, qui homi-

num conſpectum turpia quæque admitte
tes minimè fugiũt. Præter ea quæ dicta ſu
notatu eſt imprimis dignum, nos qui in t
ris illis per annum integrum viximus, f
minam nullam menſtruis laborantem vnq
conſpexiſſe. Ego crediderim fluxum illu
ratione nobis ignota eas diuertere. Puel
enim annos duodecim natas vidi, quar
latus ab axilla ad genu vſque animalis cui
dam dente acutiſſimo, ab matribus incide
tur. Puellæ verò præ ſummo dolore fre
dentes, magnam cruoris copiam emitteba
Hoc illas remedio menſtrua anteuertere c
ijcio. Hîc verò ſi à Medicis, atque aliis har
rerum peritis obijciatur, hæc cum eo qu
nuper à me eſt dictum mulieres Barbaras
ſe fœcundiſſimas, non conuenit, quandoq
dem menſtruis ceſſantibus mulieres nec
cipere, nec parere poſſunt: Reſpondeo, m
in animo eſſe quæſtionem hanc ſoluere, i
mo nec plura de his adijcere.

Americ. fœminarum purgatio.

Cap. 8. ſub finem eorum refellimus er
rem qui vel ſcripſerunt, vel tacitè credider
fœminarum nuditate viros ad libidinem p
lici. Nonnulla etiam de puerorum Barba
rum educatione adiũximus. Itaque ea lect
inde requirat moneo, vt fuſiori ſupplea
tractationi.

CA

CAP. XVIII.

uid leges, quidque politia apud Brasilienses nuncupari possit: Quàm humaniter excipiant hospites: Déque lachrymis ac factis sermonibus, quibus hospites in ipso ingressu ab mulieribus excipiuntur.

AD politiam Barbarorum quod attinet, vix credibile est quàm pulchrè inter eos sola naturæ luce ductos conueniat. Nec referri Barbari cõcorditer viuunt. ud potest nisi summo eorum pudore qui iuinis & humánis sunt instructi legibus. uod tamen de tribulibus inter se, aut de deratis est intelligendum: etenim erga inicos quomodo se gerant, iam est à nobis monstratum. Si quæ tamen contentio in- quosdam apud eos exoriatur, (quód rarisnè accidit; nam toto anni spàtio, quo apud s vixi, bis tantùm rixantes videre mihi cõgit) spectatores litem componere minimè Homicidarũ apud Barbaros pœna. rant: sed eos pro libidine agere, oculos et sibi mutuò sint confossuri, sinunt. At si er alteri vulnus inflixerit; comprehendíne possit, vulnus ei eadem in corporis parte vulnerati cognatis infligitur. Imò si forvulnus mors consequatur, ab mortui cõnatis de medio tollitur homicida. Denique Leuit. 24. 19. 20 tam pro vita, oculum pro oculo, dentem

pro dente rependunt.Sed isthęc,vt dixi,rari
ſimè apud illos contingunt.

Res ſoli apud eos ſunt caſæ , & agri lon
ampliores quàm qui incolis alendis deſid
rentur.Ad caſas quod attinet , ſciendum e
primùm,ſingulos pagos ſexcentena hom
num capita capere : quare complures eade
caſa habitare neceſſe eſt.Attamen ſingulis f
miliis ſuum occupantibus locum(abſque v
lo interſtitio , nam nihil eſt quod impedi
quominùs ab extremo vno ad alterum æd
illæ pateant quæ in paſſus 60. vt plurimu
producuntur) pater quíſque familias vxor
& liberos ſeorſim poſitos habet.Ad hæc o
ſeruandum eſt (quod eſt ſanè mirandum)
mericanos vnum locum vltra quinque a
ſex menſes non incolere. Sed exportata m
teria,atque herba *Pindo* quibus caſæ eoru
conſtant,vicos ſuos frequenter tranſportan
quibus tamen eadem ſemper ſeruantur n
mina. Nos ipſi pagos nonnullos à priſti
loco mille paſſibus remotos conſpeximu
Ex quibus ſatis conſtat, non modò apud
mericanos noſtros ingentia non ędificari p
latia(quemadmodum à quodam ſcriptum
Indos Peruẽſes domos ligneas tã magnific
habere , vt in illis cœnacula ſint longitudi
paſſuũ CL.L atitudine vero LXXX.)ſed e
à nullo caſam ædificari , quam & perficer
immo vltra vicies ſtruere ac deſtruere an
obitum non cogatur, ſi tamen iuſtam hom
nis ætatem attigerit. Iam ſi quæratur ab ip
cu

Pagi & familiæ Americ. quo diſponãtur modo.

Pagorũ apud Americ. trãſportatio.

Hiſt. gen. Indic. lib. 2 c. 3.

ruam tam frequenter ſedes mutent? In
omptu eſt reſpõſio. Cœli mutationem ad
letudinẽ multùm conferre: Præterea ſe ſi
maiorum conſuetudine recederent confe-
m interituros. Ad agros quod attinet
Mouſſacat quiſque aliquot quidem peculia-
s habet quos pro arbitrio vbicũque viſum
erit ad componendos hortos ſeligit. Sed
xiam illam curam de fundis diuidendis,
limitibus figendis, & definiendis agris
uaris & leguleiis noſtratibus relinquunt.

Quos agros peculiariter poſſideat Americ.

De eorum ſupellectile non ſemel à nobis
ſuperioribus eſt dictum. Sed ne quid eo-
m omittamus quæ ad Oeconomiam Bar-
rorum pertinẽt, hoc loco recenſebo Ame-
canarum mulierum in goſſipio, (cuius apud
s vſus eſt multiplex tam in funiculis, quàm
penſilibus ſuis cubilibus texendis) nendo
tificium.

Extractum ex flocculis, pro omni carmi-
tione digitis aliquantulum extendunt, tum
mi aceruatim diſponunt, (nam colis vti
n norunt) pro fuſo virgulam habent digiti
aſſitudine, pedali longitudine, qua orbicu-
m ligneum tranſfigunt, goſſipium virgulæ
mmæ alligãt, tum ad femur (vt fuſos ſuos
lent noſtrates) inſtrumentum illud tor-
entes, è manu emittunt. Orbiculus ille per
mos vel plateas inſtar verticuli deuolui-
r. Atque eo modo filum nent, non modò
aſſum ad cubilia xylina texẽda, ſed & ſub-

Goſſipium quo modo nent Amer. mulieres.

tiliſſimũ.Huiuſmodi ego in Galliam attu
quo thoracem è candida tela ornari cura
cuius tanta erat tenuitas,vt à quibuſuis pro
ctiſſimo Serico haberetur.

Inis cubilia xylina.

Cubilia ſua xylina *Inis* nuncupant. Fo
minæ,ad quas pertinet iſtud opificium, te
trinas habent ab noſtratibus nõnihil abſim
les: neque enim in planum ſunt conſtruct
neque tot machinamentis conſtant,ſed ec
tæ ad earum ſtaturam : ſuo more ordiunt
tum ab imò texendi initium faciunt. Quæ
ex cubilibus illis ad formam retium, alia d

Cubilia Barbarorũ quomodo ſternãtur.

ſiora inſtar telæ rariſſimæ conficiunt. Qu
que aut ſex pedum longitudinem obtine
latitudinem vlnæ: extremo vtrique fibu
xylinæ adduntur, quibus funes annectu
ac trabibus ad hunc vſum in caſis accomm
datis ſuſpendunt.In Caſtris degentes, aut
ſyluis ad venationem aut in litoribus ad p
catum ea ex arboribus ſuſpendunt. Hæc c
bilia(nequid à nobis prętermittatur)vbi ſo
des vel ex humano ſudore vel ex fumo ,
ignis perennitatem contraxerunt,hoc ablu
tur modo. Mulieres fructum quendam
ſyluis colligunt, forma ab cucurbitæ p
næ non abſimili, verum longè amplior
adeò vt ægrè ſingula poma alterâ manu
ſtentur,hos fructus fruſtatim concidunt,
que in prægrande aliquod fictile vas con

Spuma quæ Saponis vicẽ ſupplet apud Americ.

ctos aqua madefaciunt. Tũm baculo veh
menter mouent,atque ſpumam ex illis ex
ta

nt, cuius ope (loco saponis) cubilia sua ita
undant, vt niuem vel fullonicos pannos cā-
ore adæquent. Cæterùm expertis iudican-
m relinquo, annon suauiùs, æstiuo præser-
m tempore, in Cubilibus illis decumbatur,
ām in lectis nostris vulgaribus: An etiam
mere in Historia nostra Sancerrana, affir-
arim longè commodiorem esse eiusmo-
cubilium vsum in excubiis, quàm & rece-
o more, milites in στιβαδίοις volutentur, nam
vestes conspurcantur, & pediculi compa-
ntur, & quod magis est, si ad certamen sit
nsurgendum corpus quodammodò armis
æ continuò militibus adhærent conquas-
tur: quod in vrbis Sancerranæ obsidione ex
rti seriò sumus. Hostes enim per integrum
num ad portas nostras permansit.

Reliquam Americanorum Supellectilem
in pauca contrahamus, mulieres (quibus
s Domestica est curæ) Cannas ingentes
rant, & prægandia fictilia vasa conficiunt
l *Caouin* suum imponendum. Ollas quoque
ria forma effingunt, pelues paruulas & me
ocres, paropsides atque id genus alia, vasa
æ extrinsecus quidem minimè sunt polita,
trinsecus tamen adeò læuigata & alba ne-
io qua infectura quæ continuò indurescit
ecorata, adeò vt figulorum nostrorum indu
riā mulieres illæ facilè adæquent. Prætereà
cū nescio quē Leucopęū aqua madefaciūt,
einde varias rerum formas in suis vasis af-

Ingentia, mediocria & exigua fictilia vasa mulieres Amer. fabricant.

fingunt intrinſecus,atque in iis præſertim,i
quibus farinam, aliáque ciborum genera a
ſeruanda reponuntur.Eorum itaque vſus e
gratiſsimus, immò longè præſtant illa va
ligneis quibus non pauci hîc vtuntur. Ho
tamen pictrices illæ laborant vitio,quòd v
penicillo quicquid collibuerit effinxerunt,
rogentur eadem denuò pingere, minimè p
ſint:quod exemplum nullum præter phant
ſiæ ſuæ induſtriam propoſitum habean
Hinc fit vt picturarum iſtiuſmodi duæ v
vnquam ſimiles reperiantur.

Præterea(vt alibi dixi) Barbari cucurbit
aliáque fructuum genera habent, quæ diu
dunt atque concauant, illíque pro pocul
(quæ *Coui* appellant)aliíſque varij vſus va
vtuntur. Corbes quoque habent amplas
mediocres, atque adeò caniſtros, iuncis a
herbis ſubflauis,ab ſtramine triticeo non
lienis aptiſsimè contextos.Hos *Panacon* n
minant,inque illis farinam,aliáque quæ fu
rint viſa imponunt. De armis,veſtibus pl
maceis,Inſtrumentóque *Maraca* iam eſt à n
bis facta mentio, itaque vt breuitati conſ
lam plura non addo. Ecce iam Caſas Barb
rorum extructas atque ſupellectile inſtr
ctas habemus, iam ipſi in illis ſunt inu
ſcendi.

Pocula aliáque vaſa ex fructibus. Corbes & Caniſtri.

Sed paulò altiùs iſtud eſt repetendum.E
ſi *Tououpinambaultij* hoſpites perquam hun
niſsimè excipiunt, tamen Galli,aliíque a
uen

ienæ,qui eorum linguæ ſunt ignari, initiò non parùm ſunt ob tam inſuetos mores attoniti. Ego quum primùm inter illos verſarer (quod vigeſimo circiter die poſt noſtrum ad Caſtellum Collignium appulſum cõtigit) Interpres quidam ad vicos quoſdam in continentem me deduxit, is quem primum vidi indigenarum lingua *Ybouraci*, Gallica verò *Pepin* de naucleri cuiuſdam nomine qui quondam ad eũ locum nauem onerarat, nuncupatur: quatuor tantùm paſſuum millibus ab Caſtello noſtro diſtat. In ipſo ingreſſu me frequentes circumeunt Barbari, híſque compellant verbis. *Marapé-derere, Marapé derere*? hoc eſt, quo nomine vocaris? quæ quidem voces verè mihi erant Barbaræ, alius verò eorum galerum meum mihi ablatum capiti ſuo imponit, alius cingulum & enſem meum lateri nudo ſuo ſubligat: alius tunicam induit: méque ſuis clamoribus hebetant: átque meis induti ſpoliis huc & illuc diſcurſant. Ego tum meorum omnium iacturam feciſſe me arbitrabar, nec ſatis ſciebam quàm tutò apud illos eſſem. Verùm vt ipſe expertus ſum, metus ille ex moribus illorum ignoratione oriebatur, illi enim idem omnibus aduenis, præſertim iis quos nondum conſpexerũt, factitare ſolent. ſed vbi animi gratia aliquantiſper eo habitu obambularunt, ſingula præciſè reſtituũt. Tum fui ab interprete admonitus illos vehementer optare quod mihi nomen eſſet intel-

Barbari ſi- miter hoſpi- tes excipiũt

Eorum quæ authori cùm primùm Barbaros adiit, acciderunt, faceta narratio.

ligere: ſed in eo edendo ab nominibus apud nos vſitatis abſtinendum eſſe, vt pote quæ Barbari nec pronuntiare, Ioannis enim loco *Nian* dicebant, nec memoriæ mandare poſſent: ſed aliquid eſſe proponendum quod illis eſſet notum. Res tam feliciter ſucceſsit vt, quantum ſignificauit mihi interpres, qui linguæ Braſilicæ erat peritiſsimus, (neque enim ſubtilius inquirendo hæc confinxi, vt impudenter calumniatur Theuetus, ineptiſsimè de ſuo *Queniambeco* Viror. Illuſt. libro diſſerens) nomen meum Lerij Oſtreum ſignificaret. Itaque reſpondi me, *Lery-ouſſou* vocari. Illi rem probare, atque interiectione ſua admirante *Teh!* crebrò vſurpata, his me compellare. Præclarum ſanè nomen! nec vnquam *Mair* vllum offendimus cui tale eſſet nomen. Ac ſanè Circe nuſquam hominem in tale oſtreum transformauit, nec qui tam ſedulo cum vlyſſe diſſereret, quàm ego ex illo tempore cum Barbaris diſſerui. Obſeruandũ eſt autem eos adeo tenaci eſſe præditos memoria, vt ſi cuiuſquam nomen ſemel audierint, illud nuſquam obliuioni mandent. Reliquos quos in hoſpitibus excipiendis obſeruant ritus poſteà recenſebo: iam quid mihi tum primùm inter Barbaros verſanti contigerit explicabo. Ego cum interprete eo die vlterius ſum progreſſus, atque in pago *Euramiri* Indigenarum lingua, Gallica verò Goſet de interpretis cuiuſdam nomine, qui eum aliquãdiu incoluerat, diuertimus: occidente ſole

Autoris nomen Americ, lingua.

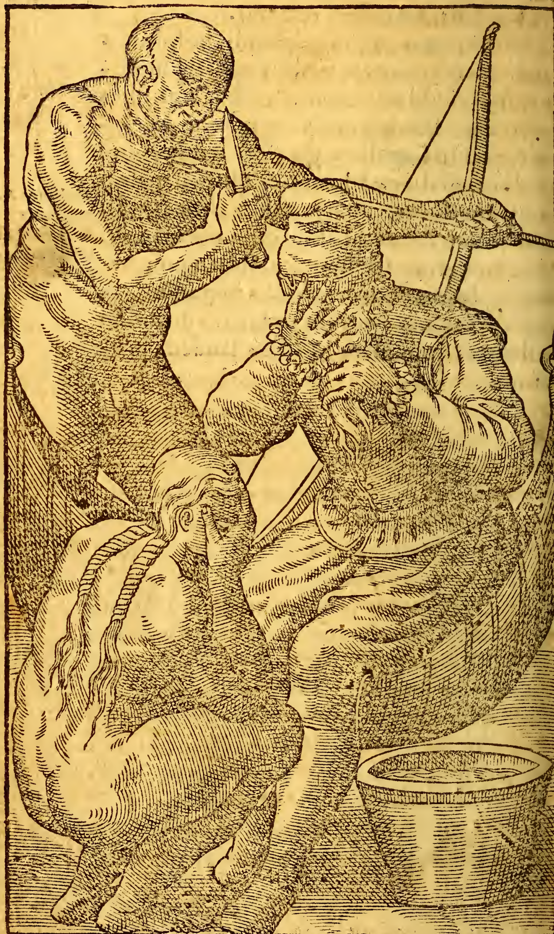
ſole appulimus, Barbaros ſaltantes, & *Caouinantes*, ob captiuum, quem eo die mactarant, offendimus. Carnium illius fruſta Boucano impoſita animaduerto. Quanto ibi horrore fuerim perculſus, minimè quærendum arbitror. Attamen id minimum fuit ſi cum ſummo metu quo poſtea fui conſternatus conferatur. Caſam ingredimur, cubilibus pẽſilibus inſidemus more recepto, fœminæ eo, qui à nobis dicetur modo, lugent, Paterfamiliâs amicis nos excipit verbis. Interpres qui iſtis erat aſſuefactus, quíque eorum compotationibus apprimè delectabatur, me rerũ omnium ignarũ inſalutatũ relinquit, atque ad ſaltantes ac *caouinantes* abiit. Ego vero qui defeſſus eram, poſtquam me farina, & quibuſdam aliis cibis nobis appoſitis refeci, in cubili decubui. Attamẽ & ſtrepitu Barbarorum ſaltantium & *caouinantium*, & captiuũ deuorantiũ, mox fui expergefactus, & (quod maximum) quodã qui captiui boucánatũ pedem manu geſtabat ad me accedente, atque à me (vt poſtea intellexi, tũ enim verba illius minimè capiebã) annõ vellẽ ex eo edere quęrente, adeò fui metu conſternatus, vt à ſomnolẽtia fuerĩ penitus liberatus. Ac ſanè omnino credebam geſtu illo, quẽ in deteriorẽ partẽ rapiebã, ab Barbaro mihi indicari, fore vt mox carnes meæ eo modo vorarentur. Præterea vti metus ſuſpicionem parit, in mentem mihi extemplò venit Interpretẽ prodidiſſe me,

atque in Barbarorum manus tradidisse. Quare si qua fugiendi patuisset mihi via, ego impigrè fugam capessissem. Sed vndiquaque me Barbari, quorum mentem non satis noueram (nihil enim mali in me moliebantur) circumstabant. Ego in metu confirmatus futurum ominabar vt mox mactarer, quare totam noctem precibus ad Deum fundendis transegi. Cogitent lectores qui de iis quę à me narrátur seriò cogitabunt, num mihi longissima visa meritò fuerit. Prima luce Interpres, (qui totam noctem cum Barbaris genio indulserat,) ad me redit, atque me pallidum atque febri correptum videt, ibi quærit num me malè haberem, annō placidè quieuissem? Ego tum acriter eum increpare, qui me inter barbaros illos solum reliquisset, quorum sermonem minimè capiebam:, quid multa? cum metum deponere non possem obnixè rogo vt sine mora, illinc facesseremus. Ille verò bonó me animo esse iubet: ac minimè malè in nos affectos esse Barbaros denunciat. Rem omnem Barbaris aperit, qui mihi totam noctem, vt aduentum gratularentur, adstiterāt: Illi significant se de eo nonnihil subolfecisse, dolere tamen se quod in tanto eorum metu noctem illam transegissem. Ac tandem in cachinnos prorumpunt, quod fuit metus illius mei solatium. Inde ad quosdam alios vicos ego & Interpres illi perreximus. Sed isthæc de primo meo inter Barbaros errore dicta

ta ſint ſatis. Ad cætera reuertar.

Hi ſunt ritus quod excipiendis hoſpitibus Barbari obſeruant. In primis oportet hoſpitem ſtatim vbi in domum *Mouſſacat* illius fuerit ingreſſus, quem ſibi hoſpitem delegerit, (quod in ſingulis pagis eſt faciendum, nec ad alium eſt diuertẽdum, niſi illius in malam gratiam velis incurrere) cubili Xylino penſili inſideat, ac tacitus ibi aliquãtulum remaneat. Mox mulieres adueniunt, cubile cingunt, humíque ſedentes manus oculis imponũt ſuis, atque eo modo fauſtum hoſpitis aduentum deflentes, innumera in illius laudem proferunt.

Mulieres Americanæ hoſpitum aduentum deflent.

Verbi gratià : tu tantum vt ad nos accederes laborem ſuſcepiſti:tu bonus es, fortis es. Si vero hoſpes fuerit Gallus, addunt, merces præclaras permultas nobis attuliſti, quibus hîc caremus.In ſumma, vt dictum eſt, mulieres illæ lachrymis obortis adulatoriis huiuſce modi ſermonibus hoſpites excipiũt. Hoſpes verò qui in cubili xylino ſedet, ſi gratiam vult cũ hoſpite inire, compoſito vultu, niſi ſeriò lachrymari voluerit (prout nonnullos ex noſtris vidi adeo fracto animo, vt fœminarum iſtarum vlulatu lachrymę illis excuterentur) ſaltem quædam reſpondẽdo, & ſuſpiria trahendo fletum ſimulet neceſſe eſt. Peracta hac lepidiſſima à mulieribus ſalutatione, *Mouſſacat* hoc eſt pater familiâs, qui etiã, vt in pictura videre licet, in fabricanda ſagitta vehementer occupatus, ne oculos quidem quaſi non animaduertens in hoſpitem per aliquod tempus coniecerit, (blanditiæ à noſtris amplexibus admodum alienæ) tandem ad hoſpitem accedens, his eum compellat verbis. *Ere* Ioubé? hoc eſt, veniſti ne? tum vt vales? quid quæris? &c. quibus quo ſit reſpõdendum modo inferiùs in Colloquio Americ. dicetur. Quærit poſtea num eſurias? Si annuas, confeſtim cibos varij generis, putà, farinam, quæ illis panis vices præſtat, ferinam, volatilia, piſces, aliáque id genus, in fictilibus tibi apponi iubet: verũ, quod mẽſis ſcãníſque vſus non ſit apud eos, humi omnia illa appo-

Hoſpitis apud Americ. geſtus.

Mouſſacat quo modo hoſpitem excipiat.

nũtur. Ad potum quod attinet, ſi *Caouin* vo
lueris, domíque fuerit, ſtatim tibi dabitur. D
nique poſtquam mulieres fletibus hoſpitun
aduentum ſtrenuè celebrarunt, ad eos acce
dunt fructus aut alia munuſcula ferentes, at
que ita tacitè pectines, ſpecula, vitreos glob
los, quibus brachia inuoluunt, exigunt.

Porro ſi in eo vico pernoctare voles, *Mouſ*
ſacat cubile mundiſſimum tibi ſuſpendi iu
bet, quod circum igniculos accendi curabi
atque noctu crebro ſuſcitari folliculis qu
ipſi *Tatapecoua* vocant ab orbiculis non ab
ſimilibus, quibus ignis inuaſionem ab vult
arcent apud nos delicatiores fœminæ. No
quod frigori obnoxia ſit illa regio, ſed pro
pter noctis humiditatem, maximè verò qu
moribus eſt ab illis receptum. Sed quando i
ignis mentionem incidimus, quem illi *Tata*
fumũ verò *Tatatin*, nũcupant, operæpretiun
puto præclarã illius excitandi rationem vt e
ponam. Ea non minorem meretur admirati
nem quàm ſcoticus lapis, qui (vt refert ſingu
laritatum regni illius inueſtigator) ſtuppa a
ſtramine obuolutus ignem per ſe excitat. Er
go Barbari, quod eo admodum delectentu
igne vbicunque ſint, ægrè carent, ſiue dom
ſiue in ſyluis venantes, ſiue ad littus piſcãte
præſertim noctu, vehementer enim metuũ
me incauti excipiãtur ab *Aygnania* à quo(v
iam diximus) crebrò cæduntur, & affligũtu
Itaque pro eo quod nos lapide atque chaly

Scoticus lapis admiranda ratione ignem concipit.

Cur barbari igne delectẽtur: atque de egregia illius apud eos excitandi ratione.

e ad ignem excitandum vtimur, cuius vſus
lis eſt incognitus. Illi lignorum genera duo
abent, quarum alterum eſt molliſſimum, al-
erum verò duriſſimum, quibus ad ignem ex-
itandum hoc vtuntur modo: virgam ex prę-
uri illius ligni pedali longitudine ab altera
arte exacuunt ad fuſi modum, huius cuſpi-
em in fruſto aliquo mollis illius ligni defi-
unt, tum ſiue humi, ſiue ſtipiti impoſitum,
irgam illam, manuum volis maxima celeri-
te voluunt quaſi ſuppoſitum ligni fruſtum
erforaturi. Illa tam celeri támque violenta
gitatione non modò fumus excitatur, ſed
iam ignis, itaque admoto goſſipio, vel fo-
is quibuſdam ſiccis (fomitis noſtratis loco)
ommodiſſimè ignis concipitur. Cuius rei
go ipſe feci periculum. Nec tamen mihi eſt
imus ea confirmare, quę Theuetus ſcripſit,
arbaros Americanos, ante ignis vſum ci- Sing. Amer. cap. 53.
os fumo exſiccare conſueuiſſe, prout enim
ilosophicum hoc ἀξίωμα quod in prouer-
um abiit vt veriſſimũ habeo, ignem abſque
mo non eſſe, ſic eum indoctum phyſicum
dico, qui nobis perſuadere nititur fumum
ſque igne exiſtere. Fumum hîc intelligo,
bis percoquendis aptũ, cuiuſmodi ab The-
eto innuitur. Nã ſi hac ſolutione nodo illo
expedire vellet, ſe id de exhalationibus in-
llexiſſe, etiamſi concedatur calidas eſſe, nõ
men datur eas cibos exſiccare & percoque-
poſſe: quinimo & carnibus, & piſcibus
otius humiditatem ſint aucturæ. Quapro-

pter, quid quæſo eſt lectoribus imponere
hoc non eſt? Quando igitur adeò grauit
tum in Coſmographia,tum alibi de iis co
queritur Theuetus, quos,quia res ab ſe co
memoratas pro ſua libidine non exponan
eo accuſat nomine, quòd nõ ſatis diligent
in ſuis ſcriptis ſint verſati:Lectorem rogo,
locum iſtum diligenter obſeruent de nou
iſto calido, ac imaginario fumo, quem eg
ad ipſius ventoſum remitto cerebrum.

Aduenæ quid hoſpitibus rependant.

Iã igitur ad *Tououpinambaultiorum* in ho
pitibus excipiendis curam redeamus. Poſ
quàm eo quo diximus modo,hoſpites cibu
ſumpſerunt,atque decubuerunt, ſi liberal
ſint,viris cultros,forfices,atque volſellas,
barbam euellendam aptas: Fœminis pect
nes,& ſpecula: pueris hamos dare ſolent.
verò cibariis hoſpes indigeat, vbi de preti

Barbari aduenas humeris gerunt.

eſt conuentum,ea aſportare licet.Porrò qu
illi iumentis omnibus carẽt, omnes pedib
iter facere neceſſe eſt,ſi aduenæ fuerint defe
ſi,atque cultrum cuidam ex Barbaris obtul
rint,ille confeſtim(nam ad gratificãdum ſu
promptiſſimi)operam ſuam offeret ad defe
ſum gerendum. Ego ipſe cùm in terris ill
verſarer non ſemel baiulis illis vectus fui,
quidem bis mille paſſuum itinere.Quos ſi
paulifper requieſcerent monebamus,illi no
his verbis irridebãt,Quid?Nóſne tã effœmi
natos aut fracto animo eſſe cenſetis, vt one

Gradarij bipedes.

ſuccumbamus?te potiùs totum diem abſqu
vlla intermiſſione geſtarem.Nos verò in ca
chin

hinnos erumpentes gradarios illos bipedes
nirabamur,atque illis animum addentes,di-
ebamus: Pergamus igitur.

Naturalem charitatem abūdè inter se mu-
ıò exercent,nam & pisces,& ferinam,&fru-
tus,aliáque quotidie alij aliis donant, immò
chementer dolerent si vicinos iis rebus
uas ipsi habent indigere cernerent. Atque
tiam eadem liberalitate erga aduenas vtun-
ır. Cuius rei exemplum vnum afferre satis
rit.De periculo quodā quod euasimus, ego
Gallíque alij duo,quod scilicet,mors nobis
nminebat,ingenti lacerto nobis obuiam fa-
to,capite huius libri decimo memini: nos
ım à via in mediis syluis per biduum aber-
uimus, ac famem non mediocrem sumus
erpessi,tandem ad vicum quendam *Pauo* no
ıine, ad quem iam ante diuerteramus, per-
enimus. Ibi nos liberalissimè ab Barbaris
imus excepti.Illi enim auditis incommo-
is quæ perpessi eramus, ac præsertim sum-
ıum in quo versati eramus periculum,vt ab
ris deuoraremur,maximè vero vt ab *Mar-
aiatibus*,communibus nostris hostibus ma-
taremur,ad quorum fines per imprudentiā
roximè accesseramus: Conspectis quoque
pinarum incommodis quorum miserè cutis
ostra erat lacerata, adeò nostra mala graui-
er tulerunt, vt verè affirmare hoc loco pos-
im blanditias fictas quibus nostrates mise-
os consolari solent,longè ab sincera gentis
llius, quam nos Barbaram appellamus hu-

Barbari natura duce charitatem colunt.

manitate abeſſe. Illi enim limpida aqua ped
noſtros (quod antiquorum morem mihi
Barbarorum humanitatis inſigne exē-plum. memoriam reuocauit) abluerũt, ſingulis n
ſtrûm ſeorſim in penſili lectulo ſedentib
Tum patresfamiliâs, qui iam cibos nobis a
parari prouiderant, recentémque farinã, q
(vt aliâs dixi) candidi panis medullę bonit
non cedit, corradi iuſſerant, confeſtim no
nonnihil refocillatis præſtantiſſimos qu
que cibos, putà ferinam, volatilia, piſces, fr
ctúſque exquiſitiſſimos, quibus continuò
bundant, nobis apponi iubent.

Præterea nocte aueniente *Mouſſa*
hoſpes noſter, pueros omnes à nobis, vt pl
cidiùs quieſceremus, remouet. Poſtera aute
die ſummo manè ad nos accedit, quærítq
agite *Atouraſſap*, (hoc eſt fœderati inti
placidéne hac nocte quieuiſtis? Placidiſſim
excipimus. Tum ille: adhuc quieſcite, fili
mei, heri enim vos admodum defatigatos e
ſe animaduerti. In ſumma verbis exprime
non queo quàm humaniter & blandè à Ba
baris illis excepti fuerimus, qui nos non m
nori proſequuti benignitate, ac Meliten
Act.28.1.2. Barbari Paulum cæteróſque naufragos :
quibus Lucas in Actis Apoſtolicis. Cęterù
nos nũquã abſque pera mercibus plena pe
egrè proficiſcebamur, quæ nobis pecuni
inſtar eſſent apud Barbaros illos. Itaque illi
abeuntes quæ viſa ſunt hoſpitibus donau
mus: nimirũ cultros, forfices, volſellas viri
pectines, ſpecula, armillas, & vitreos glob

s fœminis: pueris verò piscatorios hamos.
Hîc quid mihi aliquando apud eos conti- Quãti à Barbaris æstimentur cultri, aliæque merces.
rit narrare libet, vt quanti faciant merces
iusmodi commonstrem. Ego in quodam
go diuerteram, à *Moussacat* verò meo ro-
tus sum, vt quid in pera mea haberem, sibi
dicarem, vásque ingens fictile mercibus
eis imponendis afferri iubet: vniuersas de-
omo, ordinéque dispono: Tum ille vehe-
enter admiratus Barbaros reliquos aduo-
t, atque infit. Videte quæso ô boni, qualem
rum apud me exceperim! an non liquidis-
nè apparet illum prædiuitem esse, quãdo-
idem tantas opes apud se habet? Ille tamẽ
erces (vt comiti meo Gallo subridens si-
ificaui) quas tanti Barbarus ille faciebat,
mirum cultelli sex vario capulo, totidem
ctines, tria specula, aliáque minimi pretij
uca, vix Lutetiæ duobus argenteis capita-
; væniissent. Ego tum, quia homines libe-
les (vt est à nobis dictum, amãt, vt mihi au-
oritatem & gratiam apud illos conciliarẽ,
Moussacat meo cultrorum meorum præ-
ntissimum coram omnibus donaui, quem
on minoris ille fecit atque apud nos quili-
et torquem aureum maximi pretii dona-
m faceret.

Iam si quæratur an tuta nobis esset apud Barbari amicis fidissimi.
os habitatio? respondeo eos pro vt inimi-
s tam insano prosequuntur odio, vt captos
actent voréntque: sic vice versa tanto, tám-
ue arcto amicos (in quorum eramus nume-

ro)amore complecti, vt potiùs quiduis sub
eant ad eos tuendos, quàm vt vllo eos affi
incommodo patiantur. Itaque eorum expe
tus fidem illis iam tum maximè fidebam,
nunc facilius fiderem, quàm plerisque Ga
lis infidissimis atque à proauorum fide d
generibus. Nominatim degeneres addo: na
bonis, quibus per Dei gratiam nondum p
nitus est destituta Gallia, vllo modo detr
ctum nolim.

Historia de periculo in speciem imminente.

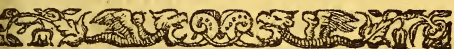
Veruntamen vt nihil quoad eorum m
res attinet dissimulem, rem hîc narrabo m
ximè mihi in speciem periculosam. Accid
vt sex Galli casu in vicũ illum *Ocarantin*(
quo sæpe facta est mentio) conueniremus: i
pernoctare statuimus, terníque arcu cõten
m⁹, ea cõditione vt victi Indicis gallinis, ali
que cibis in cœnã mulctarẽtur. Ego qui cu
sociis inferior in ludo fuerã, gallinas venal
conquiro. Puer quidam ex eorum numer
quos suprà Rosea naui aduectos fuisse ad l
guam Americanam ediscendam demonstr
ui, mihi occurrit, dicítque: En tibi præpi
guem Indicam anatem: Eam occide, pret
postea numerabis. Pareo, eóque faciliù
quòd non semel in pagis aliis itidem Gall
nas occideramus, quas cum bona Barbaro
gratia cultris quibusdam redemeramus: m
tuam manu apprehendo, domúmque in q
ad *caouinandum* frequentes Barbari conu
nerant ingredior: cuiusnam sit anas preci
numeraturus quæro: prodit vetulus quida
caperata fronte, ac suam esse significat. Pr

a sibi numerari quod velit pretium peto:
Cultrum,inquit ille.Ego haud mora prębeo:.
Elegantiorem velle se ait.Denuo elegantio-
em offero.Nec istum placere ait: Quid ergo
me exigis?inquam.Falcem,excipit.Ego qui
pretium inauditum exigi à me videbam,quí-
que apud me falcem tum non habebam,cul-
ro contentus sit moneo, méque aliud nihil
laturum esse. Interpres cui mores Barbaro-
um innotuerant(quamuis hac in parte , vt
mox dicam deceptus fuit) vehementer Bar-
barum iratum esse significat : falcem quouis
andem pretio inuestigandam esse , atque
lli pendendam. Falcem ab puero de quo
nuper dixi mutuò accipio , ac Barbaro tra-
do. Renuit. Ego nonnihil iratus , tertiò ab
eo quæro quid igitur petat?Ille audacissimè,
e interficere volo, ait , pro vt anatem meam
occidisti.Ea enim fratris cuiusdam mei olim
fuerat , atque idcirco præ omnibus meis in
pretio habebam.His dictis bardus ille domũ
abit,clauáque ingenti lignea sex pedum lon-
gitudine instructus ad me redit : denuóque
mortem mihi minatur.Ego tum valde fui at-
tonitus, metum tamen meum dissimulabam
diligẽter. Tum interpres cubili pensili quod
inter me & aduersarium meum erat interie-
ctũ quid facto opus esset opportunè monuit.
Gladium tuum & arcum ac sagittas ostentã-
do,inquit his illũ cõpella. Quo cũ sibi nego-
tium esse putet?te fortem ac strenuum esse,

nec impunè eum mortem tibi intentaturum denique quod in animo erat dissimulans, varijs sermonibus vltro citróque habitis nullo de dissidio sedando laborante, Barbarus ille meus ebrius, quippe totum diem *Caouinan-do* transegerat, dormitum abiit. Ego cum interprete ad socios nostros contentionis meæ ignaros coenatum me cōfero. Nihilominus tamen totum illud à Barbaro meo ioco factū fuerat. Norunt enim illi se qui immortales cum Lusitanis inimicitias gerunt, si vel Gallū vnum occidant, mercibus penitus prohibitos iri. Ac sanè ille paulò pòst experrectus per Barbarum quendam mihi significat, me suum esse filium, quæque abs se acta fuerant eo tantùm animo gesta fuisse, vt quàm strenuè in Lusitanos & *Margaiates* bellaturus essem, periculum faceret. Ego verò vt occasionem omnem ei idem vel in me, vel in alium quemuis tentandi tollerem, adde quod istiusmodi lusibus delectari nemo solet: Respondeo me facilè tali parente, qui exserto gladio filiorum periculum faceret carere, immo etiam postridie eius diei domum quandam in qua erat, ingressus, vt quàm ægrè illud ferrem, seriò cognosceret, eo præsente, astantibus cultellos, aque hamos dono, illum verò indonatum relinquo: Ex hoc igitur exemplo, eóque cuius antè memini, de periculo quod sum imaginatus tum, cumprimùm apud illos versatus sum, satis apparet ea, quæ dixi, constare, nempe amicis eos

fidis-

fidiſsimos eſſe. Iſtud quoque obiter eſt notandum quòd Senes qui ſecuribus, falcibus, ac cultris olim caruerunt, quibus tamen ad ligna ſecanda, ad arcus fabricandos, ſagittáſque parandas tam cōmodè iam vtuntur non modò Gallos humaniſsimè excipiunt, ſed & iuniores vt idem in poſterum præſtent crebrò hortantur.

CAP. XIX.

Quam curam morbis ſuis adhibeant Barbari: de eorum ſepultura & exequijs: déque inſano eorum circa mortuos luctu.

TANDEM vt huic de Barbaris Americanis ſermoni finem imponamus: hoc quoque loco aliquid de eorum in morbis ſuis cura, ac obitu dicendum eſt. Ergo ſi fortè contingat, vt eorum aliquis in morbum incidat, partem dolore affectã vbi indicauit ægroti intimus, quidam ore exſugit, nonnunquam etiam ab impoſtoribus quibuſdã, quos illi *Pagés*, hoc eſt medicos aut chirurgos, appellant. (Sunt autẽ à *Caraibibus*, de quibus antea, diuerſum genus) miniſterium illud præſtatur. Dolorem quoque ſe extrahere dicunt, ac vitã producere. Febribus, aliíſque vulgaribus morbis aliquando laborant: at non ita frequenter atque nos ſolemus. Præterea cum inſanabili quodam morbo conflictantur, quem illi

Pagés Barbarorũ medici.

Pians Vocant. Is plerumque à libidine prouenit: puerulos tamen eo infectos vidi non absimili ab variolis nostratibus modo. Contagio hæc in pustulas tādem abit digito pollice ampliores, quæ corpus vniuersum, atque adeò faciem ipsam inuadunt. Itaque iis qui hoc morbo affecti fuerint tā insignes suæ impuritatis notæ inuruntur, atque apud nos venerea lue laborantibus. Cuius rei exemplo fuit Neustrius quidam interpres, qui crebris sese scortationibus cum mulieribus ac puellis Barbaris contaminarat. Is meritis dignissimam reportauit mercedem: nam eius corpus vniuersum, atque adeò vultus ipse, tam erat deturpatus, vt elephantiaco morbo laborantem deformitate referret: támque insignes inustæ sunt notæ, vt deleri nusquam potuerint: hinc fit vt morbus ille omnium perniciosissimus ab illis habeatur. Sed ad rē. Ægrotanti cibum nusquam præbent, nisi ab eo petatur, inedia licèt sit periturus. Præterea morbus quantumuis sit grauissimus, valentes nō desistunt saltando, cantando, bibendo, more recepto, miserum ægrum strepitu obtundere: nec conqueritur æger, quòd se nihil profecturum esse norit. At si diē suum obeat, cantus ille (si præsertim pater quidam familiâs fuerit) in lachrymas repentè conuertitur, tantíque eduntur gemitus, vt si fortè in pago quodam diuertebamus luctus illius tempopore, nobis vel aliò erat commigrandum, vel insomnis nox erat ducenda. In primis autem

Barbari ægrotos quo modo tractent.

tem non ſine admiratione mulieres exaudiũtur, quæ ſic vociferantur atque exclamant, vt luporum aut canum vlulatus, non humanas voces edi dicas. Has autem effundũt querelas voce tremula. Obiit fortiſsimus ille, qui nobis tot captiuos deuorandos olim præbebat! Tum cæteræ, ô egregium venatorem, ô præſtantiſsimum piſcatorem, ô ſtrenuum Luſitanorum & *Margaiatium* mactatorem! In ſumma mulieres illæ ſeſe mutuò ad luctum incitantes, brachiáque inuicem amplexantes, vt in ſubiecta pictura videre eſt, ab his luctibus ac præconiis non priùs deſiſtunt, quàm cadauer elatum fuerit.

Denique Barbaræ iſtæ mulieres Bearnenſium ritum in viris ſuis mortuis lugēdis imitantur, quos quantum accepi, his proſequuntur querelis. *La mi amou, la mi amou: Cara rident, œil deſplendou: Cama leugé, bet danſadou: Lo mé balen, lo m'eſburbat: mati depes: fort tard cougat.* hoc eſt, mi amice, mi amice vultu hilari, oculis ſplendētibus, cruribus pernicibus, egregie ſaltator, fortis ac ſtrenue, qui ſummo manè ſurgebas, atque ad multam noctem vigil decumbebas. Vaſcones quoque mulieres, quæ ſuperioribus iſthæc addunt, *Yere, yere, O le bet renegadou, ô le bet iougadou qu'here*: hoc eſt heu, heu, quā ſtrenuꝰ erat deierator, quàm inſignis luſor! Porrò iis quas diximus querelis Barbarę mulieres crebrò epodiū hoc adijciunt. Obijt, obijt is quē iam lugemus! Tum viri, heu! mortuus eſt, nec eum amplius videbimus, donec poſt montes cum ipſo pro vt docent nos Caraibes noſtri choreas agamus. Alia inſuper eiuſdem generis multa addunt. Eiulatus verò illi ad ſex horas producuntur, neque enim mortuos ſuos inſepultos diutiùs ſeruare ſolent. Tum excauata foſſa non oblōga, vt ſolemus, ſed in orbem, dolij maioris inſtar, cadauer erectum ſepelitur. Patres verò familiâs defunctos cubili ſuo xylino obuolutos in mediis ædibus ſepeliunt, plumis, alijſque quibus dum vita manebat delectabātur, in ſepulchro reconditis. Permulta in hanc ſententiam antiquorum exempla huc afferri poſſent, à quibus idem olim erat factitatum:

Sepulchra, asque in Sepeliēdo ritus Americanorum.

Antiquit. lib.7.c.12. cuiusmodi est illud quod Iosephus commemorat de pecuniis in Dauidis sepulchro cõditis: Id etiam quod profanæ testantur historiæ de viris illustribus, qui post obitum pretiosissimo quoque mũdo ornati sepulti sunt. Mũdus cum cadauere sepelitur. Consule Bẽzonem lib. 3.c.22. Ac ne longiùs ab Americanis nostris recedamus, Indi Peruenses Reges suos ac *Cacicos* sepelientes, magnam auri, argenti, atque gẽmarum vim in eorum conijciunt sepulchra: quę cùm Hispani scrutarentur, ingentes inde diuitias contraxerunt. Quibus rapacissimis hominibus apprimè id conuenit quod Plutarchus de Semiramide commemorat. Semiramis Regina, quę Babilonem condidisse dicitur, monumento quod sibi pararat inscripsit, Quisquis rex pecuniis eguerit, aperto monumento quantùm voluerit capiat. Darius potitus ea ciuitate, titulo credens, saxum ingens, quo claudebatur monumentum, vix amolitus, nihil quidem inuenit pecuniarum, sed ex altero saxi latere hoc inscriptum reperit. Ni vir malus esses, & pecunia inexplebilis, haudquaquam mortuorum loculos moueres. Sed ad *Toouupinambaultios* nostros redeamus. Ex quo Galli ad eos commeare cœperunt, ab pretiosorum in sepulchris repositione abstinuerunt. Sed inauditam ac verè Diabolicam superstitionem retinuerũt. Error verè Diabolicus. Prima à funere nocte, Barbari, quibus hoc persuasum est, fore vt *Aygnan*, ni alios cibos offenderet paratos, cadauer effoderet, ac deuoraret, vasa nõ pauca farinę, piscium, carnium, alio-

aliorúmque ciborum diligenter paratorum, nec non potionis *Caouin* plena circa ſepulchrum apponunt. Quam libationem tandiu faciunt quoad cadauer penitus conſumptum eſſe credant. A quo errore eò difficiliùs dimouebātur, quòd interpretes quidam Neuſtrij, ſacrificorum Belis exemplo, non ſemel ante noſtrum aduētum cibos illos clam ſubripuerāt. Quo facto Barbaros in errore adeò confirmarant, vt quamuis cibos illos veſpere appoſitos manè ſupereſſe demonſtraremus, magno tamen labore perpaucos ab errore dimouimus. Hoc autem Barbarorum ſomniū ab Rabbinorum commento non eſt alienū: nec ab eo quod Pauſanias cōmemorat. Rabbini enim ſcribūt cadauer hominis tradi in poteſtatem Cacodæmonis cuiuſdam, quem Zazel, aut Azazel nominant: quémque principem deſerti in Leuitici libro dici affirmāt. In cuius erroris confirmationem Scripturæ locos detorquent, quibus dicitur ſerpenti, puluerem comedes omnibus diebus vitæ tuæ: atque ita ratiocinantur. Quandoquidem corpus noſtrum è limo terrę deſumptum eſt, qui ſerpentis eſt cibus, ei ſubijciatur neceſſe eſt, quoad in ſpiritualem naturā tranſformetur. Pauſanias etiam author eſt interpretes Delphicos tradidiſſe Cacodæmonem quendam, quem Eurinomum appellant, mortuorum carnes deuorare ſolitum, atque oſſa carnibus nudata relinquere. Qui errores ad Americanorum ſomnia proximè accedunt.

Conſule viret. Phyſic. Papal. Dialo. 3. pag. 210.

Leuit. 16. 8.

Gen. 3. 14.

Iſa. 65. 24.

Denique quoties Barbari,eo quo diximus modo,vicos suos aliò comportãt, sepulchris mortuorum tegmina quædã ex herba *Pindo* imponunt. Quò fit vt viatores cœmeterij formam quandã agnoscant. Ad quę loca si quando in syluis errantes virorum defunctorum recordentur,tantos edunt eiulatus,vt procul exaudiantur. Tandem eas quò quantùm ad satietatem fuerit, lugeant relinquo. Quando igitur Barbaros ad sepulchrũ vsque sum prosequutus,de eorum moribus dicendi hic finẽ faciã. Lector tamẽ præter ea quæ attigimus, nonnulla poterit obseruare in eo quod subijcimus colloquio:quod scriptum fuit eo tempore quo in America viuebam ope cuiusdam interpretis,qui & linguę Americanę erat peritissimus,(quippe septem annos iam in illis terris vixerat)& linguam Græcam à qua non paucas voces mutuantur Barbari , optimè callebat.

CAP. XX.

Colloquium in ipso aditu Brasiliensis oræ inter indigenas Tououpinambaultios Tououpinenkin *Brasilicè ac Latinè conscriptum.*

Tououpinambaultius.

Ere-ioubê? Venisti ne?

Gallus.

Pa-aiout, Sic est, veni.

T.

Teh! auge, ny-po, Benè dixisti.

Mara-pê-déréré? Quomodo vocaris?

G.

Lery-oussou, Ostrea magna.

T.

Eré-iacasso pienc? Patriam ergo reliquisti vt hîc deinceps habitares? Cognomen authoris lingua Americana.

G.

Pa. Ita est.

T.

Eori-decretani ouani repiac. Adesdum igitur, & locum habitationis tuæ circumspice.

G.

Auge-bé, Bene est.

T.

Iendê rêpiac? aout I-endérêpiac aout é ebéraire Teh! Oouéreté Teuoij Lery-oussou ymé en! Ecce igitur, fili mi, venit in has regiones nostri memor, papæ?

Carameno arcæ,aliáque vasa.

Ererou de caramémo? Attulistine capsas? Eo verò nomine comprehendimus quidquid includendis omnis generis vestimentis aptum est.

G.

Pà arout. Etiam, attuli.

T.

Mobouy? Quot?

Quotquot habueris vsque ad numerum quinque, verbis notare poteris, hoc modo. *Augépé*, 1. *mocouein*, 2. *mossaput*, 3. *oioicoudic*, 4. *ecoinbo*, 5 Si duas tãtùm habes, quatuor numerare nõ oportet. Satis enim erit si dixeris tria *mocouein*. Si quatuor habueris sic dices *oioicoudic*. Et sic de reliquis. At verò si quinarium numerum excedant numerum quem voles totidem digitis tuis, aut si non sufficiunt, sociorum qui tibi adstant indicare poteris: Non enim habent aliam numerandi rationem.

T.

Màé pérérout, de caramémo poupé? Quid in capsis attulisti?

G.

Vestimenta. *A-aub.* Vestimenta.

T.

Maravaé? Cuius coloris?

G.

Colores. *Sóbouy-été.* Cærulei.
Pirenk. Rubei.
Ioup. Lutei.
Son. Nigri.
Sobouy, massou. Viridis.
Pirienlz. Variorum colorum.
Pegassou-aué. Coloris columbini.
Tin. Albi. Et de indusiis intelligitur.

T

T.

Máé pámo? Quid præterea?

G.

Acang aubé-roupé, Galeros. Galeri.

T.

Seta-pe? Multos?

G.

Icatoupaué. Innumeros.

T.

Ai pogno? Id ne totum eſt?

G.

Erimen. Minimè.

T.

Eſſe non bat. Omnia nomina.

G.

Coromo. Expecta paululum.

T.

Nein. Age igitur.

C.

Mocap, ſeu, *Mororocap.* Ignea tormenta, Catapultas vtriuſque generis: Nam *Mocap* omne genus torměti ſignificat: maiora etiam quæ nauibus imponuntur ad repellendos piratarum inſultus. Pronunciant autem aliquando per B. & In ſcribendo, ſi fieri poſſet, intermiſcendę eſſent M. & B. Tormenta bellica.

Mocap-coui. Attuli etiam puluerem igneum. puluis pyroides.

Mocap-couiourou. Cornua & alia inſtrumenta ad puluerem includendum. Inſtrumenta ad pulucrem continendũ.

T.

Mara vaé? Cuiuſmodi ſunt?

G.

Tapirouſſou-ak, E cornu bonis conflata.

T.

Augé-gatou-tégué. Optime dictum.

Mae pé ſepouyt rem? Quid tibi numerabitur pro

ea res?

G.

Arouri. Ea inſtrumenta tantùm attuli, quaſi di-cas, nolo tam citò vendere.

T.

Interiectio. *Hé!* Interiectio eſt, qua vtuntur dum quis eos alloquitur, quaſi reſpondere velint, Libenter? Et tamen quieſcunt, ne importuni videantur.

G.

Arrou-ita ygapem. Cultros ferreos attuli.

T.

Naoepiac-icho pén é? Nunquid eos videbo?

G.

Bégoé irem. Quando erit otium.

T.

Falces. *Néréroúpe guya-pat?* Nunquid falces attuliſti?

G.

Arrout. Attuli.

T.

Igatou-pé? Sunt ne pulchræ?

G.

Guiapar été. Eximiæ ſunt.

T.

Aua-pomoguen? Quis eas fabricauit?

G.

Pagé-ouaſſou remymognén. Ille qui tibi notus eſt, cuiúſque nomen tale eſt, eas fabricauit.

T.

Augé-terah. Id bene ſe habet.

T.

Acêpiati-mo-mên. Papæ? Libenter eas viderem.

G.

Karamouſſee, Alio tempore id fiet.

T.

Tâcépiah taugé. Iam iam videam.

G.

G.

*Eémbereingué.*Expecta adhuc.

T.

Eréroupé itaxé amo? Attulisti ne cultros?

G.

*Arroureta.*Plerosque attuli.

T.

*Secouārantin vaé?*Sunt me cultri capulo diuiso?

G.

*En-en.*non. *Ivetin.*Albo capulo,
*Taxe miri.*paruos cultros.
Pinda,hamos. *Moutemouton*, Subulas, *Arrouā.* specula. *Kuap*,pectines. *Mourobouyé te*,Armillas æruleas. *Cepiah yponeum.*Cuiusmodi hîc non exant. Eæque pulcherrimæ sunt inter eas quas hîc idimus ab eo tempore quo adferri cœperunt.

hami,subulæ,specula, pectines, armillas.

T.

*Easo-ia voh de caramemo t'acepiah de maé.*Ape i arcam vt tua bona intuear.

G.

*Aimossaénen.*Occupatus sum.
Acépiag-oucairen desue? Alio die aperiam ad te eniens.

T.

N ârour ichop' Irémmaé desue? Nonne aliquan o ad te bona adferam?

G.

*M ae'pererou potat?*Quidnam vis adferre?

T.

ceh dé,Nescio. Quid tu?
*Maé peréipotat?*Quid vis?

T.

*oô.*feras. *Oura.*Aues. *Pira.*pisces. *Ouy.* farinam. *etic.*rapas. *Cōmenda-ouassou.*Magnas fabas. *Commendamiri.*fabas paruas. *Morgouia ouassou.* aurea

bestiæ,aues, pisces, farina,rapæ,fabę,Mala aurea & citra.

& citrea mala. *Mae tirouén.* Omnes denique aut plerasque res.

T.

Mara-vaé sóo éréiusceh? Cuius generis animal comedere aues?

G.

Nacépiah quevon-gouaaíre. Nolo ea comedere quæ hîc proueniunt.

T.

Aassenon desuoe. Ea tibi nominabo.

G.

Nein. Age vero.

T.

Tapiroussou quale animal. *Tapiroussou.* Fera quam sic vocant, quam semi asinum aut semi vaccam dicere possis?

genus ceruorum ac Damarum. *Sé-ouassou.* Genus cerui ac Damæ.

Aper. *Taiasou.* Aper.

Agouti. *Agouti.* Rufum animalculum nefrendis magnitudine.

Pague. *Pague.* Fera est magnitudine nefrendis, nigro & albo colore distincta.

Tapiti. *Tapiti.* Genus leporis.

G.

Esse non ooca ychesue. Nomina mihi aues.

T.

Magnę aues trium generum. *Iacou.* est auis caponis magnitudine. Eius autẽ tres sunt species, Nempe *Iacoutin, Iacoupem,* & *Iacou-ouassou:* boni gust⁹ omẽs inter cęteras aues.

Moûton. Syluester pauo. Sunt autem nigri & Leucopæi, & corpus adeo magnum habent ac nostri, auis rara.

Genus magnarum perdicum. *Mocacoua.* est genus perdicis quæ corpus magnitudine caponis habet.

Ynambou- ouassou. est etiam perdix fera alterius magnitudinem æquans.

Ynambou. Perdix est non multum ab iis distans.

quas, in Gallia videmus. *Pegassou.* Turtur. *Paicauc,* Aliud genus turturis minoris. Turtures.

G.

Seta-pé-pira senaé? Eſt ne magnus bonorum piſcium numerus?

T.

N an. Tot ſunt.
Kurema. Mulus.
Parati. Mulus altero melior.
Aaara pep. Piſcis planus delicatior aliis.
Atrara bouten. Alius lutei coloris, qui minoris eſt pretij.
Atrara-meri. Maximè parui qui in dulci aqua viuunt, boníque guſtus ſunt.
Ouara. Magnus piſcis boni ſaporis.
Kamouroupouy-ouaſſou. Magnus piſcis.

G.

Mamo pe-dérétam? Vbinam degis?

T.

Kariauh, ora-ouaſſou-onêe. Iaueu-ur aſſic? pira-tam, opem, Eiraia itanem, taracouir-apã, Sarapo-u. Sunt nomina propria virorum qui Ganabarã ſinũ ingredientibus ad ſiniſtrum latus apparent, nec mihi commodè explicari poſſe videntur. Vici circa ripas Ganabaræ.

Keri-u Ahara-u Kouroumouré, Ita-auh, Ioira-rouem. Vici in ripa eiuſdem fluuij ad latus dextrum.

Maiores vici in continenti ex vtroque latere hi ſunt.

Sacouarr-ouſſou-tuue, Ocarentin, Sa popem, N ouroucuue, Araſa tuue, V ſu-potúue. Ac multi alij qui ab iis qui cum indigenis commercium habuerunt, cognoſci poterunt & à patribus familiàs, quos falſò reges vocant, qui in illis vicis habitant.

G.

Mòbouy-pé toupicha gatou heuou? Quot magn
sunt in his regionibus, hoc est, fortes?

T.

Séta-gué. Multi sunt.

G.

Essenon auge pequoube, ychesue, Nomina mihi a-
liquem.

T.

Nân. Vocabulum ad reddendum eum atten-
tum cui vis aliquid dicere.

Eapira-ui ioup. Nomen proprium hominis quoc
nomé sic exponas, caput semi caluum, & pilo ad-
modum raro.

G.

Mamo pé se tam? Vbi habitat?

T.

Kariauh-bè, In vico quem ita appellant est au- (*Kariauh-bè.* nomen com positum.)
tem nomen fluminis cuiusdam à quo nomé vicus
sortitur, quia ad eum situs est. Significat autem
Karios domum. Componitur autem ex voce *Ka*
rios, & *auh* quæ domum significat extrahendo *os*
& addendo *auh* erit. *Kariauh. Be*, autem est arti-
culus ablatiui & significat locum quem petis aut
in quem proficisceris.

T.

Mossen ygérre. Quod significat custodem me- (Custos medicinæ aut fœmina Cacodęmone obsessa.)
dicinarum, aut ad quem medicinæ pertinent. Ec
vero vocabulo vtuntur quum mulierã veneficam
designare aut à Cacodæmone agitatam. Nam
Mossen, est medicina, *gerre* proprietas.

T.

Ourauh oussou auh arentin. Vici illius maxima
penna.

T.

T.

Tau-couar-oussou-tuue-gouare. In quo cannæ instar magnarum arundinum leguntur.

T.

Ou-acan. Pręcipuus locus eius vici, quod significat caput ipsorum.

T.

Soouar-oussou. Folium ab arbore collapsum.

Diuersarum rerum nomina.

T.

Morgouia-ouassou. Ingens malum citreum aut aureum, Sic vocatur.

T.

M*aé du.* Est flamma ignis.

T.

M*araca-ouassou.* Magnum tintinabulum.

Tintinabulum.

T.

M*ae-uocep.* Res quæ partim emersit è terra, aut ex aliquo loco.

T.

Kariau piarre. Via quæ ducit ad carios. Sunt vero ipsi præcipui inter eos qui fluuium Ganabarum incolùnt.

T.

Che-rorup-gatou, derour-ari. Maxime gaudeo te venisse.

N eintéréico, pai N icolas iron. Mane vero cum domino Nicolao, sic nominabant Villagagnonem.

pai Nicolas Villagegnō.

N eréroupé déré miceco? Adduxisti ne vxorem?

G.

Miceco vxor.

Arrout-iran-chereco augernię. Adducam quum expedita erunt negotia mea.

T.

M*arape derecouran?* Quid tibi est negotij?

G.

Domus.

Cher auc-ouam. Domus ad habitādum parāda est.

T.

Mara-vae-auh? Quod genus domus?

G.

Seth, Daé-chereco-rem eouap-rengné. Nondum ſcio quid ſim facturus.

T.

Mein tereicouap derecorem. Cogita ergo quid ſit faciendum.

G.

Peretam-repiah-iréé. Poſtquã veſtram regionem videro & aliquandiu commoratus fuero.

T.

N'éréico-icho pe deauem a irom? Nónne cum tuis, hoc eſt cum popularibus tuis habitabis?

G.

Maraui-amo-pé? Cur illud petis?

T.

Aipo-que. Non ſine cauſa dico:

Che poutoupa-gue déri. Id me male habet, quaſi dicas, id ſcire cupio.

G.

Princeps aut ſenex, *N'énpé amotareum-pe ereroubicheh:* Nũquid primarium noſtrum ſiue ſenem odio habetis?

T.

Erymen. Minimè verò.

Sérécogatou pouyr eím été mo? Niſi res eſſet maxima cura digna, dicendum eſſet.

G.

Sé couaé apoau-e eugat engatoureſme, yporere cogatou. Eſt mos boni parentis, vt quod amat diligenter conſeruet.

T.

Bellum. *N'ereſco-icho pirem ouariui?* Nõne in bellum poſthac

hac es profecturus?

G.

Assoirénué. Aliquando proficiscar.
Mara-pé pérouagérré-réré? Quod est nomẽ vestris hostibus?

T.

Touaiat siue *Margaiat*. gẽs est quæ eadẽ est cum illis lingua: apud quam Lusitani habitant.
Ouetaca, Verè sunt barbari & degunt ad fluuium *Mach-he*, & *pardi*.
Oueanem. hi Barbari cæteros antecedũt, in syluis & montibus habitant.
Caraia. hi nobiliores sunt, atque etiam cibis, tum aliis rebus ad vitam necessariis præ cæteris omnibus abundant.
Karios. Est populus qui degit vltrà *Touaiare*. ad fluuium Platam cuius lingua eadem est cum Tououpinambaultiis & Tououpinenkin. Differentia idiomatis est inter eos quos supra nominauimus. Ac primùm quidem *Toupinambaultys toupinenlzin: Touuaiarre, Tenreminon. & Kario.* Fermè eandem habent linguam.
Karaia. Diuersam à reliquis habent & viuẽdi & loquendi rationem.
Ouetaca. Differunt ab vtrisque & viuẽdi & loquendi ratione.
Oueanem. hi etiam diuersum & victus & sermonis ab aliis modum habent.

Nomina hostium Toupinam.

Ouetaca vbi habitent.

Cararia. Inter alios excellentes.

Affinitas ac differentia lingu. inter Bras.

T.

Teh-oioah pœireca à paauué, iendéue.
Alius alium quærit, atque id magno nostro bono. Nã vox hęc *iende-ue*, est dualis quo Græci vtũtur cum de duobus fit sermo: hic tamen resoluitur voce nobis.

Modus loquendi.

Ty ierob ah apóau ari. Exultemus quòd nos homines inuisunt.

Apóau ae mae gerre,iendesue. Gens est nostri cõmodi studiosa, quæ nobis bona sua largitur.

Tyréco-gatou iendesue. Diligenter eã conseruemus, hoc est, eã ita excipiam⁹ vt ipsi satisfaciamus.

Iporenc été-am reco iendesue. Præclara se nobis res offert.

Tymaran-gatou apoau-apé. huic populo nos dedamus.

Tymomourrou,mé mae gerre iendesue. Ne iniuriam faciamus Genti quæ sua bona nobis affert.

Typoich apoaue iendesue. Suppeditemus eis cibos ad viuendum.

Typoeraca apoaué. Laboremus vt prędam pro ipsis venemur. Vox *yporraca*, præcipuè de piscium venatione intelligitur, sed eam ad alia etiam genera extendunt.

Tyrrout mae tyronam ani apé, adferamus illis quidquid inuenire poterimus.

Tyre comremoich-meiende-mae recou ssa-ue. Ne illos male excipiamus qui nobis adferunt bona sua.

Pé-peroinh auu-mecharaire oueh. Ne mali sitis pueri mei.

Ta péré coih mae. Vt bona consequamini.

Tœ ecoih peraire amo. Et vestri etiam liberi.

Nyrecoih ienderamouyn maé pouaire. Nulla bona habemus ab auis nostris.

Opap cheramouyn mae-pouaire aitih. Quæcũque mihi auus reliquerat proieci.

Apoau maé ry oi ierobiah. Magni æstimans ea bona quæ nobis afferuntur.

Ienderamouyn remié piae potategue aou-aire. Quæ cùm nostri videre optassent nec tamẽ viderũt.

Teh!

Teh!oip otarhété ienderamouyn recohiare ete,iē-desue. Id bene est,quanta potior nostra conditio patrum nostrorum conditione?

Iendé porrau-oussou vocare. Id nobis tristitiam omnem eximit.

Iende-co-ouassou-gerre. Id efficit vt magnos hortos habeamus.

En sassipiram,iendere mêmynon apé. Non amplius dolent pueruli nostri quum tondentur.

Tyre coih apouau,ienderoua-gerre ari. Hos nobiscum contra hostes deducamus.

Toere coih mocap, ó maé-aé. Habeant catapultas,quod genus armorum sibi vendicant.

Mara-mo sentén gatou-euin-amo. Cur non essent strenui?

Memé-taé morerobiarem. Est gens impauida.

Ty senenc apouau,maram-iende-irõn. Experiamur ipsorum vires dum nobiscum erunt.

Ménré-taé moreroar roupiare. Illi sunt qui debellant alios,Id est,Lusitanos.

Agne-he oueh. Quasi diceret, quidquid dixi verum est.

T.

Nein-tya-moueta iéndérécassariri. Colloquamur de iis qui nos inuisunt.Quod in bonam partem est accipiendum.

G.

Nein-che atour-assauep age igitur mi socie:hic verò notandum est voces *Atour-assap* & *Cotouassap*, differre. Nam prior significat perfectum fœdus inter eos ac nos pactũ esse,quo fit vt bona sint communia. cuius Filiã aut sororem ducere in vxorem non possumus : Non ita vero de Coutouassap:ea.n.appellatione nominis alicuius v tũtur, vt tibiæ,oculi,auriculæ & alia pleraque eius gene

Differentia inter *Atour-assap*,& *Cotouassap*.

neris nomina.

T.

Maé-resse,iende moueta! De quibus loquemur?

Colloq. de varijs rebus.

G.

Sceh macrouem-resse. De multis ac variis rebus.

T.

Cœlum, sol, Luna, stellæ, terra, mare, aqua dulcis & salsa.

Mara-pieng vvah-rere? Quomodo vocatur cœlum?

G.

Cœlum.

T.

Cyh-rengne-tasseuouh maetirouem desue.

G.

Augebe, Rectè.

T.

Mah. Cœlum *Couarassi.* Sol. *Iasce,* Luna, *Iassi tata ouassou.* Stella matutina & vespertina quæ Lucifer vocatur. *Iassi-tata-miri.* Aliæ omnes stellæ paruæ. Y*bouy,* terra. *Poirauem.* Mare. *Vh-ete.* aqua dulcis. *Vh-êen.* aqua salsa. *Vh-een buhk.* aquæ quas nautæ vocant Sommaque.

T.

Ita, petra, metallum & domus fund.

Ita. proprie lapis est, accipitur etiam pro quolibet metallo & ædificii fundamento vt *ach ita,* domus columna.

Y*apurr-ita.* fastigium domus.

Omne genus lignorum.

Iura-ita. trabes domus.

Igourah seu *y bouirah.* omne genus lignorum.

Ourapat arcus.

Ourapat. arcus, & quamuis nomen sit compositũ ex ybouyrah, quod est lignum & apat, vncũ: Tamen pronunciant *orapat* per syncopem.

Arre, aer. *arr aip.* Malus aër.

Amen. pluuia.

pluuia.

Amen poytou. tempestas pluuia ingruente.

Tonitru.

Toup-en. tonitru: toupen *Verap* est coruscatio.

Yory-

Yory-hu. Nubes aut brumæ. Nubes.

Ybnêturé Montes. Montes.

Quum. campeſtria loca vbi nulli montes. Planities.

T.

Taue viri auh. Domus. *Vh-écouap* Fluuius decurrens. Vici & fluuij.

Vh paou. Inſula. Inſula.

Kaa, omne genus ſyluarum & nemorum. Syluæ.

Kàa-paou. Eſt ſylua in media planitie.

Kaa-ouan. Qui in ſyluis educatus eſt.

Kaa-gerre. Cacodęmon eſt qui ipſos vehementer vexat. Kaa-gerre Cacodæmon.

Ygat. Linter ex cortice arborum, triginta aut quadraginta homines ad bellum euntes capiens: accipitur etiam pro naui quam vocãt *yguerrouſſou.* ygat Cymba.

Puiſſa-ouaſſou. Eſt rete piſcatorium. Rete piſcatorium.

Inguea. Eſt magna Cymba ad piſcandum.

Inguéi. Diminutiuum, Cymba quæ vſui eſt cum fluuij exundant.

T.

Nomoquot, mae taſſe nomi déſue. Quæſo ne quid ampli us nomines.

Emourbéou deretam icheſue. Iam de tua patria & habitatione diſſere.

G.

Augèbé derengué eporen doup. Bene eſt, primùm ergo interroga. Colloq. de Gallia.

T.

Ia eh marape deretam-rere. hoc faciam. Quod eſt patriæ ac regioni tuæ nomen?

G.

Rothomagum. Vrbs quędam nominis.

T.

Tan ouſcou-pe-oum. Eſtne magnus vicus? Nullam ponunt differentiam inter vrbem & vicum: quia ipſi nullas habent vrbes.

G.

Pa. Sic eſt.

T.

Moboij-pe-perouhichah gatou? Quot habetis Dominos?

G.

Augé-pé. Vnicum.

T.

Mara-pe-ſere? Quod illi eſt nomen?

G.

Henricus.2. *Henry.* Tempore henrici ſecundi hæc nauigatio fuit ſuſcepta.

T.

Tére-porren c. Præclarum nomen eſt.
Mara-pé-peroubichan eta-euin? Cur non habetis plures Dominos?

G.

De principe ac ſubditis. *Moroéré-chih-gue.* Non plures habemus.
Ore ramouim-aue. A tẽporibus maiorũ noſtrorũ.

T.

Marapienh-pee? Vos vero quid?

G.

Oroicôgué. Nos eo contenti ſumus.
Orée-mae-gerre. Et bene nobiſcum agitur.

T.

Epé noéré, coih-péroupichah-maé? Veſter autem princeps bona ne habet?

G.

Oerecouh. Infinita habet.
Oré-maé-gerre a hépé. Quidquid habemus in ipſius arbitrio poſitum eſt.

T.

Oriuype oaépé? In bellumne proficiſcitur?

G.

Pa. Ita.

T.

Colloq.de vrb.ac vicis. *Mobouy-taue-pe-iouca ny mae?* Quot vrbes aut vicos

cos habentis?

G.

Setà-gatou. Plures quàm poſsim dicere.

T.

N ireſce nouih-ichopene? Nunquid mihi recenſebis?

G.

Ypo icopouy. Id nimis longum foret

T.

Yporrenc pe-peretani? Locus veſtræ originis eſtne pulcher?

G.

Yporren-gàtou. Pulcherrimus.

T.

Eugaya-pe-per-auce. Veſtræ domus ſunt ne ſimiles noſtris?

G.

Oicoe-g atou. Multùm abeſt.

T.

Mera-vaé? Cuiuſmodi ſunt ergo?

G.

Ita-gepe. Sunt prorſus lapideæ.

T.

Tourouſſou-pe. Sunt ne magnæ?

G.

Tourouſſou-gatou. Maximæ.

T.

V ate gaton-pé. Súntne multùm excelſæ?

G.

Mahmo. Multùm. Id verò vocabulum admirantis eſt.

T.

Engaya-pe-pet-ancynim? Interior pars acceditne ad ſimilitudinem noſtrarum?

G.

Erymen. Non.

T.

De rebus ad corpus ſpectantibus.

Eſce-non de-rete renomdau eta-icheſué. Recita mihi ea quæ ad tuum corpus pertinent.

G.

Eſcendoup. Audi.

T.

I-eh. Paratus ſum.

Ché-acan. Caput meum. *De acan.* Caput tuũ. *Ycan*, Caput ſuum. *Oreacan.* Noſtrum caput. *Pé-acan*, Veſtrum caput. *An atcan.* Eorum caput Vt autem hæc pronomina melius intelligantur, perſonas ſingularis & pluralis numeri tantùm declarabo.

Primùm.

Ché. Eſt prima perſona ſingularis numeri, quæ in omni ſermonis genere, ſiue primitiuo ſiue deriuatiuo, poſſeſsiuo, aut alio denique inſeruit.
Ché-aué Caput meum aut capilli.
Ché-voua. Mea facies.
Che-nembi. Meæ aures.
Cheſshua. Mea frons.
Ché-reſſa. Mei oculi.
Ché-tin. Meus naſus.
Chè-iourou. Meum os.
Che-retoupaué. Meæ genæ.
Ché-redmua. Meum mentum.
Ché-redmiua-aué. Mea barba.
Ché-ape-cou. Mea lingua.
Ché-ram. Mei dentes.
Ché-aioeué. Meum collum, aut mea gula.

Ché-aſſeoc.

*Ché-asseoc.*Meum guttur.
*Ché-poca.*Meum pectus.
*Ché-rocapé.*Mea pars anterior.
*Ché-atoucoupé.*Mea pars posterior.
*Ché-pouy-asco.*Mea spina.
*Ché-roussbony.*Mei renes.
*Ché-reuiré.*Meæ nates.
*Ché-inuanpony.*Mei humeri.
*Ché-inua.*Mea brachia.
*Ché-papouy.*Meus pugnus.
*Ché-po.*Mea manus.
Ché-poneu. Mei digiti.
*Ché-puyac.*Stomachus meus aut iecur.
*Ché-reguie.*Venter meus.
*Ché-pourou-asseu.*Vmbilicus meus.
*Ché-cam.*Mammæ meæ.
Ché-oup. Coxæ meæ.
*Ché-roduponam.*Genua mea.
*Ché-porace.*Cubiti mei.
*Ché-retemeu.*Tibiæ meæ.
*Ché-pouy.*Pedes mei.
*Ché-pussempé.*Vngues pedum meorũm.
*Ché-poñampe.*Vngues mearum manuum.
Che-guy-encg. Cor meum & pulmo.
*Ché encg.*Anima mea aut mens.
Ché enc-gouere. Anima mea postquam è corpore exijt.

Nomina partium corporis pudendarum.

Ché-rencouem.
Ché-rementien.
Ché-rapoupit.

Quæ quidem breuitatis causa non fusiùs persequar. Notandũ verò est, nomina rerum accõmodari non posse nisi pronomina primæ, secundæ, ac tertiæ personæ vtriusque numeri attribuãtur.

Vt autem meliùs capiantur, yoc sit exemplum.

Primo.

Che, Ego, *De*, tu. *Ake*, Ille.

Plurales.

Oree, Nos. *Peè*, Vos. *Au-ae*, Illi.

Quòd ad tertiam personā *ahe*. est masculinum. Et pro fœminino & neutro *aè* sine aspiratione. Et in plurali *Au-ae*, est masculini ac fœminini generis, & proinde communis.

De rebus ad domum & culinam pertinentibus.

De rebus ad familiā spectantibus.

Emiredu-tata. Accende ignem.
Emo-goep-tata. Extingue ignem.
Erout-che-rata-rem, adfer fomites ad ignem suscitandum.
Emogi-pira, pisces coque.
Essessit. Torre.
Emoui. Elixa.
Fa vecu-òuy-amo. Fac farinam.
Emogip-caouin-amo. Compone potum.
Coein vpé. Vade ad fontem.
Erout-v-ichesue. adfer mihi aquam.
Ché-renni augepe. Da mihi potum.
Quere me che remyou-recoap. Veni vt mihi cibū præbeas.
Taie-poeh. Manus meas lauem.
Tae-iourou-eh. Abluam os meum.
Ché-embouassi. Esurio.
Nam che iourou-eh. Non esurio.
Ehe-vsseh. Sitio.
Ché-reaic. Caleo, Sudo.
Ché-rou. Frigeo.
Ché racoup. Febricito.
Ché-carouc-assi. Tristis sum.
Carouc tamen vesperam significat.
Aicoteue. Me res quædam excruciat.

Che-

Che poura-oussoup .Pesſimè agitur mecum.
Chero emp. Lætus ſum.
Aico memouoch. Ludibrio expoſitus ſum.
Aico-gatou. Res mihi cedunt ex ſententia.
Che-remiac-ouſſou.Meum manc ipium.
Chere miboye.Meus ſeruus.
Che-roiac.Qui ſunt minores me & ad mihi miniſtrandum nati.
Che-porracaſſare. Piſcatores mei.
Ché-mae.Bona mea,merces , ſuppellex. Denique quidquid meum eſt.
Ché-rémigmognem.Eſt induſtriæ meæ.
Ché-rere-couarré Meus cuſtos.
Ché roubichac. Qui eſt maior me , quem nos Regem ,noſtrum , ducem , principem denique vocamus.
Mouſſacat. Eſt bonus paterfamiliâs qui peregrinos viatores excipit.
Querre-muhau. Potens in bello, & in quadam re perficienda ſtrenuus.
Tenten. Qui videtur in bello,aut in alia re fortis.
Ché-*roup*.Pater meus.
Che-*requeyt*. Meus frater natu maior. De progenie.
Ché-*rebure*.Minor natu.
Ché-*renadire*.Mea ſoror.
Ché-*reue*. Filius ſororis meæ.
Ché-*tipet*.Filia ſororis meæ.
Ché-*aiche*.Amita.
Ai.Mater mea Dicũt etiam Ché-*ſi*,Mater mea: & ſçpe quidam dum loquuntur de ipſa.
Ché-*ſut*.Socia matris meæ,quæ patris etiam eſt vxor..
Ché rayt.Mea fila.
Chéremenymynou. Filij filiorum meorum & filiarũ.

Notandum est auunculum nomine patris vocari, & patrem nepotes & neptes suos filios ac filias appellare.

Verbũ apud grãmatices.

QuodGrammatici nostri verbum nominant apud Brasilienses dicitur *guengaue*, quod idem est ac loquendi modus. Vt autem aliquam eius rei notitiam habeamus, exemplum in medium proferemus.

Primum.

Singular. Indicat. aut demonstrat.

Aico, Sum. *Ereico*, Es. *Oico*, est.

Pluralis.

Oreico, Sumus. *Peico*, estis *Auraé oico*, Sunt.

Tertia persona singularis & pluralis similes sunt, nisi quòd in tertia *an aé* pluralis numeri pronomen est addendum quod significat, Illi, vt apparet in præterito imperfecto numeri singularis, quod resoluitur per aduerbium *aquoémé*. Id est eo tempore.

Aico-aquoémé, Tunc eram.
Ereîco-aquoémé, Tunc eras.
Oico aquoémé, Tunc erat.

Plus imperfectum.

Oroico aquoémé, Tunc eramus.
Peico aquoémé, Tunc eratis.
Aurae-oico-aquoémé. Tunc erant.

Pro præterito perfecto.

Singularis.

Accipiemus verbum, *Oico*, vt ante & hoc aduerbium *Aquoé-méné*, quod est temporis præteriti & plusquàm perfecti.

Exemplum.

Assauoussou-gatou-aquoéméné, Eum perfectè amaui eo tempore. *Quo-uénén-gatou-tégné*, Nũc vero nullo modo quasi dicas debebat amicitiam meã

colere

colere quando ipſum amabam.

Pro futuro. *Aco-iren*, Ero in poſterum. Et ita deinceps de ſingulis perſonis tam ſing. quã plur.

In Imperatiuo.

Oico, Sis. *Toico*. ſit.

Plurali.

Toroico, Simus, *Tapeico*. Sitis.

Aurae-toico, Sint. Pro futuro vero addere oportet, *Irén*, vt ante. Et Imperando pro præſenti dicẽdum eſt, *Taugé*, quod eſt, Statim.

Pro optatiuo.

Aico-mo-men. Quã libẽter eſſẽ. Et ſic deinceps.

Optatiuum reſoluimus per aduerbium *Iron*.

Exemplum.

Taico-de-iron, Tecum ſim, & ſic deinceps.

Participium.

Chéré coruré. Ens. Quod participium rectè per ſe intelligi non poteſt niſi addatur pronomen *de-ahe-et-aé*. Pluralis quoque *Oreé*, *pée*, *an-aé*.

Vox indefinita pro infinito accipi poteſt. Sed ea raro vtuntur.

Coniugatio verbi *Aiout* Exemplum Indicatiui aut demonſtratiui in præſenti tempore.

Singularis numerus.

Aiout. Venio, aut veni.

Ere-iout. Venis, aut veniſti.

O-out. Venit, aut venit.

Plural. numerus.

Ore-iout. Venitis, aut veniſtis.

An-ae-o-out. Veniunt, aut venerunt.

In aliis temporibus accipere debemus aduerbia quæ poſt declarabimus. Nullum enim verbũ coniugatur quin per aduerbium reſoluatur, tũ in preterito, præſenti imperfecto, pluſquã perfecto, Indefinito & futuro.

Exemplum præteriti nondum perfecti.

Aiout-agouéme. Tunc veniebam.

Exemplum præteriti imperfecti & perfecti.

Aiout-agouéméné. Veni, aut veneram eo tempore.

Aiout dimaé-nê. Longum tempus elapſum eſt à quo veni.

Quæ tempora potiùs indefinita ſunt cenſenda.

Exemplum futuri.

Aiout-Iran-nê. Veniam certa die. Poſſumus etiam dicere *Iran*. quamuis non addatur *né*.

Notandum eſt etiam quòd dum adduntur aduerbia, perſonæ repetendę ſunt, vt ſic in præſenti indicatiui & demonſtratiui.

Exemplum Imperatiui ſingularis numeri.

Eori. Veni: habet tantùm ſecundam perſonam.

Eyot. Nam in hac lingua non poſſumus imperare tertiæ perſonæ, quam non videmus. Poſſumus quidem dicere.

Emo-out. Fac vt veniat.

Pluralis numeri.

Pe-ori. Venite.

Pe-iot. Venite.

Soni.

Eiot & *pe-iot*, Similem ſenſum habent, ſed prior, *eiot*,

eiot, honeſtius eſt inter homines, quoniam vltimus *Pe-iot*, vſurpatur in vocandis beſtiis & auibus quas domi alunt.

Exemplum optatiui: tamen videtur imperare.

Singula.

Aiout-mo. Libenter veniſſem. Et ſic de cęteris perſonis vt in Indicatiuo: habet tempus futurum addito aduerbio.

Exemplum coniunctiui.

Ta-iout. Veniam.

Sed ad implendam ſignificationem addenda eſt hæc vox *N ein*. quæ eſt aduerbium exhortandi, imperandi, orandi, & incitandi. Verbum hoc indicatiuo caret: attamen ab eo formatur participium.

Tovvme. Veniens.

Exemplum.

Che-rourmé-Aſſoua-nitin.
Ché-remiéreco pouére.
Vt veniens inuêni quod aliâs perdideram.

Senoyt-pe. Hirudo.

Inuby-a. Cornua lignea quibus barbari ſonitus cient.

FINIS COLLOQVII.

Insuper vt faciliùs iudicium de rebus à nobis in hac historia commemoratis ferre possint tum ii quibuscum eundo, ac redeundo nauigaui, tum ij omnes qui me in America viderunt, (è quibus non paucos superstites esse credo) ipsíque adeò nautæ, aliíque qui vel tantillum ad Sinum *Ganabara* sub Capricorni Tropico vixerunt: In eorum gratiam colloquio catalogum hunc, qui nomina pagorum 22. ad quos non semel oberraui adiungere visum est.

Pagi 22. quos in America peragrauit Autor.

Ac primùm quidem hæc sunt eorum nomina qui siti sunt ad dexteram, ingredienti sinum illum. *Cariauc.* 1. *Taboraci.* 2. Quorum postremum Galli Pepinum nominabant, de nauarchi cuiusdam nomine, qui nauem aliquando ad eum pagum onerarat.

Euramyry. 3. A Gallis Goffet nominatur de interpretis cuiusdam nomine, qui aliquandiu ibi habitarat.

Pira-ouassou. 4. *Sapopem.* 5. *Ocarentin*, pagus amoenissimus. 6. *Oura ouassououeé.* 7. *Tentimen.* 8. *Cotiua.* 9. *Pauo.* 10. *Sarigoy.* 11.

Alium præterea Galli petram vocant, ob rupeculam à mola non absimilem, quæ syluam ingredientibus iter ad istum pagum indicabat. 12. Alium quoque Galli *Vpec* nominant de Indicarum gallinarum nomine, quas Barbari *Vpeç* nuncupant.

Alium

Alium præterea ſagittarum vicum appellabamus, quòd cum primùm ad eum iter faceremus, in ſyluam ingreſsi, ſagittas multas ad proceriſsimæ cuiuſdam arboris putrefactæ cacumen emiſſas defixeramus, quę in poſterum indicis vices nobis præſtarent. 14.

Qui ad dexteram.

Keri-u. 15. *Acara-u.* 16. *Morgouia-ouaſſou.* 17.

Qui in Inſulam magnam.

Pindo-ouſſou. 18. *Corouque.* 19. *Pirauijou* 20. Alius præterea, cuius nomen mihi excidit ſitus inter *Pindo-ouſſou*, & *Pirauijou*, ad quem in quibuſdam captiuis emendis operam poſui. 21.

Alius quoque inter *Carouque* & *Pindo-ouſſou*, cuius etiam appellatio non occurrit 22.

Quæ ſit tum pagorum, tum ædium forma alibi demonſtrauimus.

CAP. XXI.

De nostro ab America discessu: déque naufragijs & alijs non minimis periculis, quæ primùm in reditu nostro euasimus.

VERAM discessus nostri ab America causam si quis intelligere cupit, in memoriam sibi id reuocet necesse est quod suprà Cap. VI. sub finem retulimus. Nos nimirum postquã menses octo in Insula quam occuparat Villagagno, viximus (quos ad Idololatriam vi adigere non poterat) ab eo post suam à veræ religionis defectionem eiectos fuisse. Itaque in continentem secessimus, ad sinistram Ganabaræ sinum ingredientibus, ad eum locum quem nos *la briqueterie* nuncupamus, qui ab Castello Collignio passibus. M. distat. Ibi menses duos in tuguriolis quibusdã à Gallis piscatum euntibus olim extructis degimus. Per illud tẽpus Chappellęus & Boissius quos apud Villagagnonem reliqueramus ad nos veniunt, eandem ob causam eum deserentes ob quam nos ab illo discessionem feceramus: quòd nimirùm ab Euangelio defecisset. Duo verò illi in nostrum sunt adscripti numerum qui naulum sexcentenarum Gallicarum libellarum, vnà cum aliquanta commeatus copia cum nauclero, cuius naui transportati sumus,

Lateritia, locus in America.

Chappellęus & Boissius cur à Villagagnone abscedunt.

mus,pacti eramus.

Verùm antequam vlteriùs progrediar, id est à nobis dicendum quod anteà nos dicturos recepimus,nimirum quo se gesserit modo in nobis dimittendis Villagagno. Legati regij nomen prę se ferebat,munúsque obibat in illis regionibus: Quare Gallorum qui eò veniebant nullus quidquam contra illius nutum adgredi ausus erat. Ille igitur tantisper dum nauis qua reuecti fuimus in anchoris stabat ad Ganabaræ sinum,quo in loco onerabatur,ex scripto nobis abeũdi potestatem facit,& literas dat ad nauarchum,quibus illi significat ne cunctaretur nos naui deportare, id quidem illi per se licere: nam (inquiebat fraudulẽter) quàm gratus fuit mihi olim eorum aduentus,quo me id assequutum esse rebar quod optabam, eorum discessione tam delector, quando mecum non consentiunt. Qua specie insidias nobis clam struxerat. Arculam enim cerata tela obuolutam (qui mos est ab nauigantibus receptus)epistolis plenã, quas ad familiares scribebat,eidem nauarcho tradit:quibus dicam in nos conscriptam clã interserit,qua primo quoque obuio regio Iudici vt in nos manus conijciat,ignique addicat edicit,vtpote hæreseos criminis reos à se peractos. Atque ita merita nostra in se collata Villagagno indignissima perfidia veluti obsignauit. Quam tamen (vt mox dicetur)in cõtrarium Deus conuertit euentum: maximo enim nostro solatio, Villagagnonis verò

Villagagnonis indignissima perfidia.

ignominiæ cessit.

Tandem Prid. Nonas Ianuarij Anno 1558. nauem nostram, Iacobæam nomine, brasilio, pipere Indico, gossipio, cercopithecis, Sagouinis, psittacis, alijsque id genus quæ iampridem plerique nostrum, sibi compararãt, oneratam conscendimus. Sed antequam è portu soluamus prætermittere nolo, vt magis ac magis pateat Villagagnonem vnum impedimento fuisse quominus Galli regionem illam tenuerint, Faribæum quendam nomine, Rothomagensem, nauis nostræ præfectum nauigationem illam suscepisse religiosi nominis procerum rogatu, vt terram illam exploraret, atque habitationi idoneum locum deligeret. Ac sanè is nobis significauit, nisi Villagagnonis defectio obstitisset, vltra octingenta hominum capita lõgis belgicis nauibus eò nauigatura mox fuisse. Ego verò facile credo, si Villagagno constanter in proposito perseuerasset è Gallia: vltra capitum decem millia eo commigratura fuisse, quæ & Insulam nostram ab Lusitanorum insultibus propugnassent (qua tamen non multò post discessum nostrum sunt potiti) amplissimósque ac fertilissimos agros sub regia autoritate in America incolerent. Quæ terra si id cõtigisset, Antarcticæ Galliæ nomen quod inditum fuerat, merito retinuisset.

Villagagnonis à vera religione defectio in causa est cur a Gallis America non sit occupata.

Sed vt ad rem, eodem ipso die, nimirum Prid. Non. Ian. soluimus, ac Deo duce, vasto illi Occidentali Oceano rursum nos commit-

mittimus. Recensione facta, capitum numerus ad quadraginta quinque est inuentus. Nauigium enim quo vehebamur oneraria erat nauis mediocris, cuius Nauarchus, nomine Baudouinus, de quo antè facta est mentio, nautas vigintiquinq; habebat, nos verò quindecim eramus. Nauigationem porrò illam nonnisi imminentis periculi cum formidine suscipimus: enimuerò plerique nostrûm ob infinitos quos inter eundum exantlauerant labores, nisi adeò iniquus nobis fuisset Villagagno, vt in Galliam remigrarent nunquam adduci potuissent: tum quòd sincerè Deum illic colere liceret, tum etiam soli fertilitate experta: quarum rerum in Gallia tum erat, atque est etiamnum longè maior difficultas. Hinc fit vt ego, qui Patriam meam semper amaui atque amo, Americę valedicturus, hoc loco fateri cogar, me non raro Americanorum consortij teneri desiderio, apud quos integritatem ac synceritatem maiorem sum expertus quàm apud nostrates plerosque Christianum nomen præ se ferentes. Iam enim apud nos fides nulla superest, résque adeò nostra tota Italica facta est, inque dissimulationibus, atque verbis inanibus posita.

Qua die ab America discessimus.

At quoniam ipso nauigationis nostrę initio Breuia erant nobis transmittenda, (sunt autem scopuli arenæ permixti) quæ in mare ad LX. pass. Mill. porriguntur, quæ etiã quàm longissimè possunt fugiunt nautę, vento non satis ad altum tenendum secundo, vt tã graue

Breuia.

declinaremus periculum retrò cedere propemodum coacti fuimus. Attamen postquam totos septem dies fluctibus agitati oberrauimus, nec multùm promouimus circa mediam noctem accidit nobis vt nautis pro more alternatim aquam è sentina ὑδραύλῳ haurientibus quamuis diu multúmque in illo perstitissent labore eã tamen exhaurire nusquam potuerunt. Nauclerus noster rem illam admiratus ad sentinam descendit, quidnam rei illud esset sciscitaturus. Nauem rimosam atque adeò aquis oppletam, vt iam paulatim demergi eam persentiremus, comperit. Quare, minimè quærendum arbitror, vtrum singulis nostrûm expergefactis vbi imminens illud periculum in quo versabamur innotuit, vehementer perculsi fuerimus nec ne. Ac sane, tam certum erat submersionis mox futurę indiciũ, vt salutis spe omni abiecta, plerique iam mortem expectarent.

Imminens naufragium.

Veruntamen Deo ita prouidente quidam (in quibus eram) vitam suam quàm longissimè possent producere decernunt: séque colligunt, ac duobus ὑδραύλοις nauem ad horam vsque meridianam sustentant hoc est duodecim horarum spatio, quo tanta abundãtia in nauem influxit quanta totis viribus à nobis potuit exhauriri. Immo cum brasilium quo erat nauis onusta aqua attigisset, sanguinem bubulum rubore referens è canalibus effluebat. Tantisper igitur dum tãta cum diligẽtia, quantam res ipsa flagitabat, neruos omnes

con-

contendimus, secundo flante vento ad reditum in Barbarorum oram, quam (vt pote non multùm à nobis remotam) illius diei hora vndecima conspeximus proram, eò conuertimus. Interea nautæ qui cum fabro lignario sub foris erant rimulas quæ aquæ ingressum præstabant lustrantes, tã nauiter officio functi sunt, vt lardo, plumbo, pãniculis, atque id genus aliis quæ illis non parcè nobis subministrabantur, infestissimas quasque obthurant: atque ita viribus iam deficientibus paulisper leuati fuimus. Attamen vbi faber lignarius nauem vndiquaque diligenter recognouit, asseruit eam (vt pote vetustam & verminibus erosam) ad tantam nauigationem minime esse parem quanta erat ea cui iam nos accincti eramus: Autórque fuit, vt vnde excesseramus eò rediremus, ibíque vel nauem aliam è Gallia venturam opperiremur, vel nouam conderemus: de qua sententia acerrimè est certatum. Nihilominus tamen vicit naucleri sententia, qui veritus vt si litus repeteret, nautis destitueretur, malle se affirmauit, vitam suam ad omnes casus obijcere (quę erat illius amentia) quàm merciũ atque adeo nauis ipsius iacturam facere. Se quidem Philippo, alijsque quibus præerat, si ad Americã oram redire animus esset, scaphã ad eos vsus daturum esse. Ad quæ properè Philippus se quidem Galliam repetere decreuisse, atque suis omnibus vt idem facerent autorem esse respondit. Nauclerus verò alter excepit, na-

uigationem periculosissimã esse: ac prætereà prȩsentire se eam diuturniorem futurã quàm vulgò crederetur: ac proinde commeatum tot hominibus alendis non suffecturum. Quibus auditis ex vniuerso numero sex conuenimus, qui nauigationis pericula, ac præcipuè famem imminentem reformidantes Americanam oram à qua xx. tãtùm passuum millia aberamus, repetere statuimus.

Id consilium vt exequeremur, haud mora, sarcinas nostras in scapham coniicimus, quæ nobis data fuerat, cum farinæ exigua copia, atque aliquãtulo potu. Sed dum mutuo valedicentes bene alii aliis precaremur, quidam ex iis qui cum Philippo remanserant, summo quo me prosequebatur amore motus manũ mihi porrexit atque ita infit, obsecro te vt nobiscum remaneas, fac nos minimè in Galliã esse appulsuros, attamẽ longè maior affulget spes salutis, siue ad Prouinciam Peruensem, siue ad aliquam insulam appellamus, quàm si ad Villagagnonem reuertamur, apud quem (vt facilè est coniicere) quieti nunquam eritis. His permotus cum longiori orationi locus non daretur, ego relicta in scapha sarcinarum mearum bona parte in nauem rursus confestim conscendo, atque ita periculum summum (vt dicemus) ab amico illo sagaciter præuisum effugi. Quinque reliqui quorum nomina non sine causa hoc recensebo loco, Petrus Bordonius, Ioãnes Bordellus, Mathæus Vernellius, Andreas Fontanus,

Gallorum quinque in Americam reditus.

nus,

nus, Iacobus Ballæus, ægrè à nobis nec ſine lachrymis abſcedentes Americanam orã repetiere. Ad quam nonniſi maximo labore tandem appulerunt, atque ad Villagagnonẽ redierunt, qui tres primo nominatos loco ob Euangelij confeſsionẽ morte adfecit, vti fuſiùs à nobis dicetur ſub finem iſtius hiſtoriȩ.

Itaque rebus omnibus apparatis, vela damus rurſúmque mari nos committimus, putri ac vetuſta illa naui vecti in qua ceu in ſepulchro mortem potiùs quàm vitã operiebamur. Ac ſane præterquam quod maximo cũ labore Breuia illa tranſgreſsi ſumus, per totũ Ianuariũ menſem continuis procellis ac tẽpeſtatibus agitati fuimus, nauíſq; noſtra maximam aquæ copiã rimulis excipiebat quam niſi continuo exhauſiſſemus, centies de die (vt ita dicam) periiſſemus. Labor autem ille non fuit vnius diei.

Maximo igitur illo labore vltra quadringenta paſſuũ Mill. prouecti, Inſulã quandã incultam cõſpicimus, in modũ turris rotundã, quæ quãtum cõiectura aſſequi poſſum paſſus mille in ambitu habebat. Eam verò cũ ad dexteram præternauigaremus, eã non modo virentibus eo menſe Ianuario abundare animaduertimus, ſed etiã tanta auiũ copia, quarũ non paucæ malo rudentibuſque nauis noſtrȩ inſidentes prehendi ſe atque contrectari patiebãtur, vt eminus columbariũ forma referret. Aues in ea erant nigri, leucopei, ſubalbi atque varij id genus coloris, oẽs quidẽ inter

Inſula inculta arboribus atque aui bus abundãs

volandum amplitudinem non mediocrẽ præ se ferebant, verum captis quibusdã vbi plumis eas nudauimus, corpore pafferem amplitudine non superante eas esse comperimus. Vltrà quatuor passuũ Mill.progresſi ad dexteram rupes acutas emergentes cõspicimus, quæ res metũ dedit ne plures illiusmodi sub aquis laterent ad quos nauis allisa frangeretur, quod si contigisset ab ea exhaurienda immunes fuissemus. Toto nauigationis illius nostræ tempore quæ fuit quinque mensium terras nullas exceptis insulis illis conspeximus quas Nauiculatores nostri in suis chartis minimè notatas inuenerunt, ac forsitan etiam à nullis antea conspectæ fuerant.

Sub finẽ Februarij mensis ad æquinoctialem circulum accesſimus, adeò vt tribus tantum gradibus ab eo distaremus. Sed quia dies iã quinquaginta erant elapsi, cũ nauigationis partẽ tertiã nondũ cõfeceramus, cõmeatus verò pars bona erat cõsumpta, ambigebamus vtrum ad S.Rochi promõtorium deflecturi essemus necne, quæ terra Barbaros quosdam incolas habet, à quibus commeatũ nos accipere posse nõnulli spẽ faciebãt. Vicit tãdem eorum sententia, quibus visum est vt vlteriùs progrederemur, vtque cercopithecorum & & psittacorum quos nobiscum vehebamus, pars occideretur, atque ita commeatui parceretur

S. Rochi promõtorium.

Porrò quarto huius historiæ capite summos retulimus labores qui nobis inter eundum

dum fuerunt exantlandi, vbi ad circulum æquinoctialem accessimus. At verò quia ipse expertus sum, non faciliorem à polo antarctico huc tendentibus esse accessum, quæ mihi de ea re probabiliter videntur dicenda hoc loco adijciam. In primis igitur illud ponendum est, circulum æquinoctialem cuius situs est ab Euro ad Fauonium, quasi dorsum siue spinam mundi esse, iis qui ab Aquilone ad Austrum nauigationem instituunt, & cōtra, (nam alioqui sat scio in globo nihil summum nihil infimum esse) dico igitur & accessum ad mūdi illam summitatem esse ab vtraque parte difficillimum, & in mari fluctus vtrinque æstuantes, quos tamen in immani illa abysso cernere est difficile. Ventos quoque ab eo loco erumpentes atque in contrariam partem flantes, naues ipsas Aequinoctialis circuli accessu prohibere. Cui meæ sententiæ id suffragatur quòd statim vbi vel gradum vnū ab vtrauis parte transgressi fuerint nautæ, lætitia summa exultantes, ac de reliqua nauigatione bene ominantes sese inuicem ad commeatum edendum hortantur: adeò vt naues in decliui globi versantes, non ita difficulter agantur, atque ad summitatem illam tendentes agebantur. Adde quod maria omnia inter se quamuis conuexa (quæ tamen admiranda Dei prouidentia ne terras obruant frænātur, licèt in terris fundata sint, atque adeo supra ipsam terram elata, quam in varias Insulas, & quasi particulas diuidunt

Quid causæ sit cur circa Aequinoctialē lineā difficilis sit nauigatio.

quas item inter ſe quodammodo concatenatas quibuſdam filamentis & radicibus, vt ita loquar, in imis gurgitibus eſſe exiſtimo) cùm inquam hæc tanta aquarum moles vnà cum terra ipſa ſuſpenſa, quæque duobus axibus ſuſtentata (quos axes in quadrangulis vtrique polo oppoſitos eſſe fingo, quorũ quatuor, decuſſes duas faciunt, quæ in orbem & ſemicirculum ſphęram totam ambiunt) perpetuo agitur motu, quòd ex æſtu marino apparet. Cùm igitur motus ille ſub Aequinoctiali circulo initium habeat, certiſsimum eſt hemiſphærio meridionalium àquarũ ad præſcriptos limites recedente eos qui in medio globo verſantur quaſi in æquilibrio nonnihil hac quoque ratione ab curſu cohiberi. Addo inſuper, quod & alibi attigi, aëris intemperiem malaciáſque, quæ ſub æquatore crebrò obtinent, non parum incommodi afferre: imo obſtare quo minus celeri curſu tranſmittatur. Hæc ſunt quæ paucis ac quaſi obiter de hac re mihi dicenda fuere, de qua tamen in vtramque partem controuerti facilè eſſe exiſtimo. Ac ſanè nemo eſt, quantumuis eruditus, qui de his rebus ſtatuere quidquam poſsit, quod non refellatur. Solus enim Deus qui ingentem hunc orbem aqua terráque conſtantem condidit, quémque non ſine inſigni miraculo ſuſpenſum continet, arcana iſthæc omnia nouit. Ac ſanè non eſt difficile argumẽta quæ paſsim in ſcholis de hac re agitantur confutare: quæ tamen minimè

ſunt

ſünt contemnenda, eo præſertim nomine quòd ingenia acuunt, dummodo iſthęc omnia non primam (quod faciunt Athei) ſed ſecundas eſſe cauſas meminerimus. Denique nihil certi hâc in parte agnoſco niſi id quod ſacræ tradũt literæ. Illæ enim Spiritum illius authorem habent à quo veritas omnis manet, ac proinde ſolas illas indubitatas habeo.

Sed curſum noſtrum perſequamur. Cùm tandem ad æquinoctialem circulum paulatim maximis cum laboribus perueniſſemus, Gubernator nauis, eleuationem noſtram aſtrolabio rimatus eſt: atque aſſeruit nos ſub linea illa æquinoctiali eodem ipſo die quo Sol ad eam peruenerat verſari, nimirum 4. Id. Mart. quæ res vt apprimè notãda, quęque ante illud tempus paucisſimis contigiſſet ab illo eſt obſeruata. Pluribus hæc perſequi non lubet, cuilibet tantùm æſtimandũ relinquo quantos æſtus tum perpeſsi fuerimus, quibus Sol eſſet pro Zenith. Præterea quamuis, aliis anni temporibus Sol modò ad vnum, modò ad alterum ex tropicis expatietur, nullibi tamen ſiue mare ſiue teram ſpectes æſtus infeſtior perſentitur, quam ſub illa zona, ſatis id mirari non poſſum quod à quodam alioqui fide (quantum mihi cernere datum eſt) dignisſimo, eſt memoriæ proditum. Hiſpanos quoſdam per regionem quandam Peruanam iter facientes, non modò miratos eſſe quòd ſub æquatore niuem cõſpexiſſent, immò montes niue obtectos ægrè ſuperaſ-

Sub Aequatore ipſa die Aequinoctiali verſati ſumus.

Hiſt. Gen. Ind. lib. 4. cap. 126.

sent, sed etiam tantum frigus experti essent, vt sociorum suorum nonnulli gelu rigore fuerint exanimati. Iam si vulgaris illa physicorum afferatur sententia, niuem in media aëris regione creari, quàm faciat ad rẽ (quod cũ bona eruditorũ venia dictũ sit) nõ satis video. Sol enim perpendiculariter in illa linea radios suos in terrã emittit, ac proinde aërẽ calefacit, qui niuẽ ferre nõ potest nedũ vt eã cõgelet concreétque. Nec magis mouet me quod de montium altitudine atque de Lunæ frigiditate vulgò dici solet.

Quare insolidum quid illud esse statuo, atque ab Philosophorum regulis exceptum: solutionem verò certiorem afferri minimè puto ea quam Deus ipse Iobo affert, cui vt ostẽderet homines quantumuis acutissimos præclaris suis operibus rapiendis minimè pares esse, ait: An meos thesauros penetrasti? An grãdinis thesauros oculis perlustrasti? Quasi summus ille opifex Iobo diceret, Quem horreum mihi putas esse, quo isthæc contineantur? túne istarum rerum caussas rimari potes? Minimè id quidem, tu imperitior es quàm qui isthæc possis assequi.

Iob.38 22.

Sed ad rem. Africus tandem ventus nos ab æstibus illis summis eripuit, in quibus procliuius erat vt torreremur, quã in Papali purgatorio igne: ac mox arcticum polum, cuius conspectu annum integrum carueramus, intueri cœpimus. Cæterùm ne lectores diutiùs detineam, eà minime repetam quæ à nobis

sunt

ſunt commemorata, de permultis obſeruatu digniſſimis, de piſcibus volantibus, alijſque prodigioſiſſimis, non vnius generis, qui à nobis inter eundum ſub torrida illa zona viſi ſunt: verum eos ad narrationem illam remitto.

Iam igitur eorum à quibus eripuit nos Dominus periculorum narratio eſt repetenda. Iurgium ſubortum erat inter vnum ex præfectis nauis noſtræ, & nauiculatorem noſtrum, quo fiebat vt neuter rectè officio ſuo fungeretur. Contigit vt nauiculatore ad 7. Cal. April. vicem ſuam explente vela omnia expandi atque in altum erigi iuſſerit: turbinem verò imminentem non animaduerterit, qui repentè in vela noſtra tanto impetu irruit, (quæ vt contraherentur iuſſiſſe debuerat) vt naui in latus inclinata, adeò vt mali ſummum aquam attigerit, quin & rudentes, auium caueæ, aliæque ſarcinæ paulò negligentiùs collocatæ in mare deciderint, non procul abfuimus ab exitiali ſubmerſione. Attamen rudẽtibus ſumma celeritate abſciſſis, nauis paulatim erecta eſt. Nihilominus tamen nos in ſummum diſcrimen tum deueniſſe meritò affirmare poteramus. Illi tamen quorũ culpa totum illud nobis euenerat, non illo periculo manſueti facti ſunt, atque ad concordiam allecti. Sed contra ſimul atque à periculo exoluti fuerũt, gratiarum actionis loco pugnam intentarunt inter ſe adeò obſtinatam vt periculum eſſet ne tandem ad cędem deuenirent.

Humanum ingenium uiſi à Deo immutetur, indomitum.

Aliquot post diebus obtinente malicia, faber lignarius cum nautis qui de nobis leuandis à tanto labore (dies enim ac noctes in naui exhaurienda ὑδραύλοις occupabamur) soliciti erant, rimas quas obthurarent diligenter perquirunt. Sed dum quandam sarciunt, accidit vt asser longitudine & latitudine pedis vnius auulsus sit, aqua verò tanta copia tantóque impetu in nauem irruperit, vt nautas ipsos è vestigio abegerit, adeò vt illi fabrum lignarium reliquerint solum, ad nos verò qui in foris eramus accedentes re ipsa minimè explicata summo cum pauore exclamabant, actum est de nobis, actum est de nobis.

Casus qui submersionẽ nobis propemodum attulit.

Ad hæc Præfectus, cũ nauarcho & Gubernatore, periculo vrgẽte asseres nauis quę foris sunt tegumento confestim in mare deijciunt, quo faciliùs educeretur scapha. Brasilij quoq; maximam vim aliásque merces quarum precium ad Gallicarum libellarum millia decẽ accedebat. Illi igitur consilium de naue relinquenda inibãt, déque salute quærenda in Scapha: Quam rursum ne nimio onere opprimeretur metuebant. Quo factum est vt nauarchus stricta machæra nos omnes ingressu illius prohibuerit: minatus, se brachium illi abscissurum qui primus in illam ingressum moliretur. Igitur rabido mari permissos nos esse autumabamus. Prius tamen illud naufragium ex quo singulari Dei ope emerseramus, in mentem nobis redibat, hortabatúrque vt totis viribus in eo perstaremus, ne nauis obrueretur: cum tamen alioqui ęquè mortem

atque vitam opperiremur. Tamen tãtum effecimus vt nauem incolumem retinuerimus. Atqui non omnibus erat ea animi fortitudo: nautæ enim plerique mortis illius quod imminebat genus reformidantes, adeo obstupu erant, vt rerum omnium curã iam abiecissent. Ac sanè, merito quidem asseuerare possum impios illos atheos qui passim inter pocula eos irridẽt qui mari sese cõmittunt, quíque tot pericula subeũt, si apud nos adfuissent nugas illas & ludibria sua confestim horrẽdis terroribus permutaturos fuisse. Mihi porrò dubium non est quin eorum qui isthæc aliáque quę iã commemorauimus pericula sunt lecturi plerique ex nostrate forma exclamẽt. Quàm tutum est brassicas in continente plãtare! Quàm faciliùs admirãda de Barbaris audiũtur quàm visuntur! Quàm sapienter olim Diogenes eos laudabat qui nauigãdi cõsilio inito minimè tamen nauigabãt! Atqui nondũ nostrorum hic fuit exitus malorũ: tum enim cum in istud incidimus discrimẽ ab portu ad quem tendebamus vicies centena passuum millia aberamus. Fuerunt itaque multa alia nobis subeunda pericula: quinimo (vt mox dicetur) tantã perpessi fuimus famem, vt nõ pauci ex nostris extincti ea fuerint. Sed interim subijcienda est ratio qua istud euasimus periculum. Faber noster lignarius humilis quidem staturæ vir, sed animo forti, nauis sentinam vt cæteri minimè reliquerat, sed cõtra penulam suã nauticã vasto illi hiatui ad mouerat, pedibúsq; vt aquę virib' obsisteret

quibus tamẽ non semel est à suo loco dimotus, atque in altum elatus, calcabat tum quãta poterat vocis contentione eos aduocabat qui in foris erant consternati atque in summam iam deuenerant desperationem: monebátque vt sibi vestes, xylina cubilia, aliáque quæ vsui erant sumministrarent, quibus quam maximè possent aquæ impetus tantisper cohiberetur, dum asserem appararet, quo hiatus ille perniciosus resarciretur. Quibus diligenter suppeditatis, illius opera ab tam præsenti periculo liberati fuimus.

Ab eo tempore ventis adeo aduersis vsi sumus, vt nauis nostra modò ad Eurum, modò ad Fauonium depelleretur, cùm tamen ad Austrum tenderemus. Præterea Gubernator noster illius artis nõ admodũ peritus à cursu aberrauit, atque ita incertum cursum donec ad Tropicum Cancri peruentum fuerit tenuimus.

Præterea per quindecim dies inter herbas mari innatantes versati sumus, quarum tanta erat densitas, tantáque copia, vt nisi securibus eas secantes, nauigio, quod illis frangendis erat impar, viam fecissemus, futurum autumo fuisse vt ibi substitissemus. Quoniam autem herbarum illa copia mare quodammodo turbidum efficiebat, nos in paludibus cœnosis versari credebamus: ac proinde Insulas quasdam in propinquo esse iudicabamus. Verùm iacta bolide, cui funis quingentenarum vlnarũ longitudinẽ alligatus est, nec fundum atti-

Herbidum mare.

attigimus, neque etiam Insulas vllas aut continentem animaduertimus. Ad hæc id commemorare libet quod ab Ind. Hist. de hac re memoriæ est proditum: Chrystophorus Columbus, inquit, ea quam primùm instituit nauigatione ad Indiam nouam cognoscẽdam, Anno nimirum 1492. Commeatus reparandi gratia ad vnam ex Canariis Insulis diuertit, à qua paulò pòst digressus, cùm dies permultos nauigasset, tandem ad mare adeò herbidum deuenit vt pratum referret. Quæ res non parum eum commouit quamuis nullum subesset periculum. Sed herbarum illarum descriptionem subiungere placet. Colore sunt subflauo, ad fœnum iam exsiccatum accedente, foliis à ruta hortensi non absimilibus: baccis iuniperinas referentibus: prælongis quibusdam filamentis ac fibris colligantur, non absimili ab hædera terrestri modo, atque ita radicibus expertes, mari ipso innatant. Cæterùm non satis tutò tractantur, nonnunquam etiam sordes nescio quas rubras, quarum forma ad galli gallinacei cristam accedit mari innatãtes vidi, quarum adeò periculosus erat contactus, vt si à nobis attrectarentur, manus confestim intumesceret, ac rubore infestaretur.

Hist. Gen. Ind. li. 1. c. 16.

Herbarum illarum marinarum descriptio.

Quisquilia rubræ mari innatantes.

At quia nuper in sermonem de bolide incidimus, de qua multa ab anilium fabularum commentis non admodum aliena sæpius audiui, nimirum nauigãtes ea iacta è terra quæ inhæret, quibus in regionibus versẽtur agno-

ſcere quod falſiſſimum eſſe de Occidentali mari aſſero. Itaque quod res eſt ſubijciā. Bolis ergo inſtrumentum eſt trūculum piramidalem forma referens ac acuta parte perforatū, quod funibus attexitur, ſebum verò ab altera parte applicantes in profundum demergūt nautę quoties locū ſtationi idoneum nactos ſe eſſe putant. Cui ſi arena adhęſerit opportunam eſſe ſtationem colligūt: ſin minùs, limum aut rupes ſubeſſe cognoſcunt, cui anchora defigi minimè poteſt, ac proinde alio eſſe properandum.

Bolis quid ſit, quiſque illius vſus.

Hæc habui dicenda ad erroris illius refutationem. Ij enim omnes qui in alto Oceano nauigarunt immenſam eſſe illius & inſcrutabilem, quantauis maxima funium copia adhibita, profunditatem norūt: Quò fit vt dies noctéſque, quādiu ſecūdus eſt ventus, curſus ſit tenendus: obtinente verò malacia, cōſiſtere neceſſe ſit. Nauigia enim mari illi accommoda perinde ac naues actuariæ remis non agūtur. Ex quo patet nugas eſſe ea quæ vulgo referūtur: boli de humum erui, qua in quibus terris nautæ verſentur dignoſcant, cùm vaſti illi gurgites (vt ſuprà dixi) ſint penitus imperſcrutabiles: Quòd ſi in mediterraneo mari, aut in ipſa terra vt quidam de Africę deſertis referunt in quibus ſtellarum & pixidis marinæ ductu viatores iter conficiūt, locū habeat: penes authores fides eſto. Ego quæ de Occidentali Oceano dixi vera eſſe confirmo.

Cal. hond. de bello Turcico.

Igitur poſtquā herboſum illud mare præter-

tergressi sumus, veriti ne in piratas incideremus, tormēta aliquot ferrea aptauimus, aliáque munimēta instruximus. Quæ res nouum nobis creauit periculum. Cùm. n. tormentarius noster pulueren igni admouisset, tandiu eum apud ignem reliquit quoad vas cui fuerat impositus cādesceret, atque adeo ignem conciperet: cuius flamma vniuersum nauigiū nostrum penetrauit. Adeo vt perparum abfuerit quin ob picem qua vndiquaque oblitū erat nauigiū flammis correpti fuerimus, quibusdam velis ac rudentibus infestatis, tribus quoque nautis grauissimè adustis, quorū vnus post aliquot dies vitam cum morte commutauit. De me quod attinet nisi vultui meo pileum opposuissem, haud dubiè adustione fuisset turpatus, nisi quid grauius mihi accidisset. At illius mei pilei beneficio summis tantùm auriculis capillísque adustis incolumis euasi. Quod quidem ad decimum septimum Cal. Maias nobis contigit. Iam hoc loco aliquantulum est respirandū nobis per Dei gratiam ab naufragiis, submersione, incendióque hactenus liberatis.

CAP. XXII.

De extrema fame, tempestatibus, aliisque non paucis periculis, à quibus in Galliam redeuntes diuina ope erepti sumus.

OT tãtísque euitatis periculis è Scylla in Charibdim incidimus. Etenim cibariis nostris iam ante nõ quidem opiparis pars media repentè fuit detracta, eò quòd tum temporis à Gallia decies centena passuum millia aberamus, quam moram non tempestates tantùm, nobis attulerunt. Nãm (quod etiam alibi dixi) Gubernator noster à cursu adeò aberrauerat, vt cum assereret nos ad Hispaniæ oram accedere, Insulas Essoreas legeremus, quæ ab Hispaniẽsi ora sexies cẽtena passuum millia distant. Ille igitur error eò inopiæ nos redegit, vt sub Aprilis mensis finem commeatu penitus careremus. Postremum igitur solatium fuit, vt Cellulam gypsatam, in qua commeatus recondi solent, euerreremus: in qua vermes & murium excrementa maiori copia quàm micas reperimus, quisquiliis tamen illis diligẽter collectis, ac sigillatim distributis, pulmentum cõficiebamus, quod & nigredine & amaritudine fuliginem superabat. Id genus cibi quàm palato esset gratum

Vermes ac murium exeremẽta vna cum micis panis colliguntur & eduntur.

gratum minimè eſt quærendum. Per illud tempus quicunque cercopithecos & pſittacos reſeruarant iis (quod iampridem à multis erat factum, veſci non dubitarunt. In ſumma, iam ipſo Maij menſis initio ex nautis noſtris duo fame necati ſunt, atque pro nauigantium more in ipſo profundo ſepulti. Præterea tam dira vrgente fame totos viginti dies procellis ac tempeſtatibus adeò vexati fuimus vt non modò vela omnia complicare, clauúmque obligare, ſed nauigium amplius regere impotes permittere illud flatibus atque vndis coacti fuerimus. Quæ res effecit, vt per totum illud tempus quantumuis vrgente fame piſcis à nobis nullus fuerit captus. In ſumma repente nos in diram famem incidimus extrinſecus vndis, intrinſecus verò aqua petimur. Quare in eorum gratiam qui mare nondum viderunt, quos meritò mediam tantum mundi partem vidiſſe dixeris, hoc loco, id eſt in memoriam reuocandum quod pſaltes de nauigantibus aſſerit:

Nautæ duo fame necati.

Pſalm. 107. 23. 24.

At vos tranantes pictis vada ſalſa carinis,
Maris coloni diuitis,
Magna Dei verè miracula cernitis, alti
Diſperſa campis æquoris.
Nam ſimulac iuſſit, rapidi tota æquora venti
Ad ipſa tollunt ſidera.
Abripitur pariter ratis, & nunc nubila tangit:
Tumente vecta gurgite,
Tartara nunc contrà præceps cõtendit ad ima,
Ipſiſq; mergitur inferis, &c.

Per illud tempus cogente rerum inopia, quàm admiranda cõciperēt vota Nautæ Papisticā superstitionē profitentes, Nicolao enim Cereū simulachrū iustę humanæ magnitudinis sese persoluturos esse vouebāt, si quando 1. Reg.18.26. daretur vt portū attingerent. Atqui aliud nihil illud erat quàm Baalem oculis & auribus captum compellare. At nos veram Religionem professi ad verum illum deum vota omnia dirigebamus cuius benignitatem atque fauorem toties experti eramus: cuius etiā opę in media ipsa fame non sine insigni miraculo sustentabamur, à quo etiam vno mare ipsum ac tēpestates sedari posse noueramus.

Interim licet inedia ac proinde macie adeò confecti essemus vt nauigationis obeundis ministeriis vix ac ne vix quidem idonei essemus, egestas tamen singulos eò compellebat vt quacúmque fieri posset ratione de famelico ventre saturando cogitarent. Nonnullis in mētem venit vt frustula parmarum ex tergo *Tapiroussou*, de quo anteà, in aqua decoquerent, ederéntque: at illa inuentio nō ita successit. Alij igitur eadem frustula excipientes prunis imposita torrent, quod adustum erat cultro eradunt: quod optimè successit, corium enim illud nobis fame iam cōfectis suillam cutem prunis assatam sapore referebat. Hoc facto experimento, quicunque parma eiusmodi habebant frustatim eas concidebant falcibus, aliísque instrumentis, frustáque diligenter in sacculis recondita apud

Parmæ ex tergo *Tapiroussou* manduntur.

pud ſe continuò geſtabant, immo in tanto apud eos erant illa pretio, atque loculi auro oppleti apud auaros & fœneratores noſtrates eſſe ſolent. Ioſephus de Hieroſolymitanis obſeſſis verba faciens memoriæ prodidit eos nec cingulis nec calceamentis abſtinuiſſe, Coriáque ſcutis detracta mandiſſe. At non defuerunt inter nos qui & Coriaceos thoraces ipſáque adeò calceamenta ederent. Immo pueri, qui nobis famulabantur fame adeò preſſi fuere, vt à Laternarum cornibus non abſtinuerint, quarũ in nauigiis maxima ſuppetit copia, immo ſebaceis ipſis Candelis ſi quas offenderent non pepercerunt. At nos ſummè debilitatos iugiter in exhaurienda naue laborare neceſſe erat, alioqui mox ſubmerſi fuiſſemus, inediámque noſtram largo potu compenſaſſemus.

de Bell. Iud. lib. 7. c. 7.

Thoraces coriacei & calceamenta exeduntur.

Laternarum cornua candeláque Sebaceæ cibi vices præſtant.

Porro ingentem bolidẽ tertio nonas Maias ſub ſolis Occaſum in aere ardentem conſpeximus cuius tanta erat velis noſtris reuerberatio vt eâ igne iam correpta eſſe crederemus: attamen nullo noſtro incommodo ſtatim euoluit. Iam ſi quæratur vnde bolis illa ortum habuerit, Reſpondeo rei illius cauſam indagare difficillimum eſſe, præſertim cùm terras nouas ex quibus ichtyocollæ aduehi ſolent, Inſulámque Canada præterlegeremus, quæ regio eſt frigidiſſima, ex calidis exhalationibus ortam eſſe nemo dixerit. Nos igitur vt genere omni incommodorum affligeremur, Aquilone vento adeò infeſtari

Bolis ignea in aere conſpicitur.

fuimus, vt totos dies quindecim calorem vix vllum perſenſerimus.

Tormentarius noſter ad 4. Cal. Maias, cũ antè tanta fuiſſet fame oppreſſus vt pſittaci viſcera me præſente cruda paulò antè deglubiſſet, diem ſuum obijt, nec terræ, ſed mari ſepulchrali vt & ſuperiores mortui mãdatus eſt. Cuius mortem eò æquiore tulimus animo quòd opera ipſius facilè careremus: Etenim ſi Piratę quidam eo tempore nos aggreſſi fuiſſent, non modo non propulſaremus, eos ſed vltro in deditionẽ venire ſummis votis optabamus (quæ erat noſtra miſeria) dummodò cibus ſuppeditaretur nobis. Sed prout Deo viſum eſt nos per totam nauigationem illam affligere, vnicum conſpeximus nauigium, quod aſſequi minime potuimus, vela enim apparare maturè per imbecillatem noſtram non licuit.

Mures captantur atque manduntur.

Cæterùm conſumptis illis de quibus paulò ante memini parmis, coriis, ipſiſque adeò arcarum tegumentis, breuiter quicquid famem explere poterat, nos vltimam nauigationis noſtræ lineã attigiſſe exiſtimabamus. Sed penuria artium inuentrix, quoſdam ex nobis mures vt venarentur compulit. Illi enim fame oppreſſi (quòd micas cæteráque omnia quæ corrodere ſolebant diligenter collegiſſemus) turmatim per foros curſitabant. Nos verò cùm diligenter, tum ingenioſiſſimè iis captandis variis decipularum generibus adhibitis inuigilabamus, nonnunquam

etiam

etiam noctu feliũ more eos obſeruabamus. Quo factum eſt vt quantumuis latentes per pauci manus effugerint noſtras. Ac ſanè murem tum pluris, quàm bouem faceremus in continente, æſtimabamus. Vidi enim qui coronata tria, nonnunquam quatuor, in ſingulos mures numerarent. Immo quendam obſeruaui, qui cùm Chirurgus noſter mures duos ſimul cepiſſet, hac voluit cum illo agere conditione, vt ſi murium ſuorum alterum commodare vellet, cum primum ad portum appelleremus, galerum, thoracem, femoralia, & tibialia ipſi penderet. Ille tamen (quòd veſtes vitæ ſuæ poſthaberet) conditionem reſpuit. Denique mures frequentes ac minimè exenterati in aqua marina elixabantur, qui tamen maiori nobis erant in pretio, quàm ſint in continente veruecini armi.

Præterea quo magis ac magis pateat nihil quod edule eſſet à nobis contemni, de quodam narrabo, qui cum Præfectus noſter murem ſatis grandem apparaſſet, quatuor exſectis pedibus, quos in foris reliquerat, eos diligentiſsimè collegit, pruníſque aſſauit, aſſeruítque ſe perdicum alas tàm ſciti ſaporis minimè vnquã ediſſe. Ac ſane, quid eſt quod non tanta inedia oppreſſi mandiſſemus, aut potiùs voraſſemus, qui ad explendam famem oſſa ipſa olim proiecta aliáſque id genus ſordes ſummoperè optabamus? Nec dubium eſt quin ſi nobis virides herbæ aut fœnũ adfuiſſet, brutorum more ea mandiſſemus. Atqui

Murium pedes diligentiſſimè colliguntur.

non solùm cum malo hoc conflictabamur, totis enim viginti diebus quibus fame illa infestati fuimus, neque vinum neque aqua dulcis in naui nostra visa est, restabat tãtum exiguus siceræ cadus, quem præfecti nostri adeò parcè distribuebãt, vt si vel Monarcha quis tum nobiscum fuisset, cæteris largiorem potum nõ obtinuisset: singulis autem cyathus quotidie assignabatur. Cum itaque non minùs siti quàm fame infestaremur, quotiescũque decidebat pluuia linteis expansis, ferreóque globulo in medio sito vt commodiùs in vasa subiecta instillaret, aquã excipiebamus. Immo eam quæ per foros effluebat, diligẽter colligebamus, nec obstabant sordes quæ eam longè turbidiorem ea quæ per vicos in vrbibus prȩterfluit, reddunt, quominus à nobis ebiberetur.

Sitis fame intolerabilior.

Sancerrana fames.

Denique quamuis ea fames quam Anno 1574. in obsidione Sãcerrana perpessi sumus, in earum numerum quæ grauissimæ habẽtur recenseri debeat, vt videre est ex historia quã de ea re nos ipsi edidimus, quamuis diuturnior non tamen æque grauis atque ea de qua nunc agimus fuit. Sancerræ enim neque aquȩ neque vini laborauimus inopia, præterea herbæ quædam ac radices, vitiúmque gemmæ nobis suppetebant. Ego sanè si ob caussæ iustæ patrocinium, obsidione alicubi tenerer, tantisperdum Deo creatis rebus benedictionem suam impertiri visum esset, quid pelles, membranæ, bubalini thoraces, aliáque eiusmodi succum aliquantulum habentes, quibus

tamen quotidiano vſui quamuis minimè familiaribus, in illa obſidione famem tolerauimus, expertus, minimè vnquam famis metu in deditionem hoſtibus venirem, dummodo earum rerum copia ſuppeteret. At in illa noſtra nauigatione longè diuerſa erat ratio, eò enim redacti fuimus vt nil nobis reſtaret præter braſilium lignum, præ omnibus aliis lignorum generibus ſiccum, atque humore expers. Nihilominus tamen non defuerũt inter nos qui fame ad extremum adacti, cibi alîus inopia, lignum illud dentibus atterere conarẽtur. In quibus erat Philippus dux noſter: qui cum fruſtulum ori admouiſſet altum trahens ſuſpirium me his compellauit verbis. Heu mi Leri, pecuniam in Gallia ad quater mille libellas olim credidi, cuius apocham; vtinam conſcribere tenerer, & mihi pro ea panis vnus cum cyatho vini mihi præberetur. Petrus autem Richerius Paſtor, qui non ita pridem rupellæ ad Dominum migrauit, in cellula ſua proſtratus iacebat, adeóque erat viribus omnibus expers vt caput ad Deũ oraturus minime poſſet attollere, attamen ita proſtratus indeſinenter precibus ad eũ fundendis intentus erat.

Braſilium lignum corroditur.

Philippi votum.

Richerij debilitas.

Antequam ſermoni huic finem imponam, id obiter obſeruare libet, quod in aliis quidem, maximè in me ipſo animaduerti, qui binas fames expertus ſum, eáſque eiuſmodi, vt nullum vnquam horridiores euaſiſſe credam. Corporibus inedia debilitatis, & deſi-

Inedia rabiẽ generat.

ciēte natura, ſenſibus alienatis, ſpiritibúſque diſſipatis, non modò feroces, ſed & moroſi & iracundi fiunt homines. Illa porrò iracundia meritò rabiei genus dici poteſt: Quo fit vt appoſitè vernaculo noſtro ſermone is fame dicatur furere, qui fame premitur. Præterea quoniam experientia res omnes expreſſiùs edocet, video non ſine cauſa Deum, populo ſuo minantem famem niſi ſuis pareat præceptis, diſertè exprimere futurum vt viri illius qui fuerat mollis, & delicatus, valde malignus ſit oculus in fratrem ſuum, & in vxorem ſibi chariſſimã, atque in filios ſuos, adeò vt non det vlli ex eis de carne filiorum ſuorum quam comedet. Nam præter ea quæ in Hiſt. Sancer. commemorauimus exempla de parentibus qui ex liberis ſuis vnum comederunt, déque militibus quibuſdam qui poſtquam cadauera eorum qui bello cæſi fuerãt, deguſtaſſent, ſe decreuiſſe ſi malum illud diutiùs perſtitiſſet, viuis manus afferre, affirmare poſſum nos durante illa Nautica fame vix ac ne vix quidem pacatè alij cum aliis colloqui potuiſſe, licet Dei timore cohiberemur, immò quin (quod Dominus condonet nobis) malignis oculis alij in alios fuerimus.

Deut. 28 53. 54.

Prodigioſa multa famis tempore in mentem pleriſque venerant.

Sed vt reliquum nauigationis noſtræ curſum deſcribere pergam: Contigit rebus noſtris in peius ruentibus, vt nautæ alij duo 17. Cal. Maias fame necati fuerint. Quo tempore ex noſtris nonnulli fuere qui tam diuturnum errorem noſtrum in aquis ſecum reputãtes,

Nautę fame enecti.

nulla

nulla obiecta terra animo suo fingebant nos in nouo versari diluuio. Cum igitur nautas illos mortuos in mare præcipites dari animaduertimus eundem nobis exitum omnibus impendere credebamus. Ego in tanta rerum inopia qua, vt dixi, cercopitheci ac psittaci quos vehebamus confecti fuere, ad illud vsque tempus psittacum plumis decorum, anseris magnitudine , articulatè voces multas humanas imitantem, studiosissimè conseruaram: eum Gaspari Collignio offerre sperabã, atque ea spe quinque dies cautissimè occultaram, nullo ei præbito cibo. Hunc tum vrgente fame, tum quòd vererer ne mihi noctu furto surriperetur, post alios omnes occidi. Ille mihi amicísque aliquot meis per tres quatuórue dies alimento fuit: integer autem à nobis fuit esus, nullam enim particulam præter plumas eiecimus, adeò vt non carnes tantum, sed & viscera & pedes ipsos, atque adeò vngues , vncúmque rostrum corroserimus. Auis istius mortem ęgerrimè postea tuli: dolorem auxit, quod quinto ab eius obitu die terram conspeximus. Cum igitur illius generis aues facilè careant potu, vel tribus nucibus totum illud tempus vitam illius sustentare potuissem.

At verò, dicet quispiam, quid nobis cum tuo psittaco? nósne perpetuò in miseriis illis vestris suspensos tenebis? Annon tandem aliquando malorum & quidem omnis generis satis? Nunquid aut vita aut morte finis tan-

dem dabitur? dabitur vtique: Deus enim qui (non sanè vulgari cibo) corpora nostra sustentabat, opē nobis tulit opportunissimam effecítque immensa sua bonitate vt 8. Cal. Iun. cùm iam ad foros fermè languore confecti iaceremus, Britanniam inferiorem conspexerimus. Veruntamen quod non semel à Gubernatore nostro decepti fuissemus, qui terræ loco nubes nobis ac chimeras indicarat quæ properè euanuerant, speculatore iterum atque iterum pro more exclamante, Terram, Terram, vix tamen vere illud dici credebamus. Atqui secūdo flante vento prora obuersa mox certò cognouimus, continentem in propinquo esse. Iam verò vt liquido appareat quantam in miseriam quantúmque in discrimen adducti fuerimus: quámque opportunè Deus sit nobis opitulatus, hic referre lubet quod nauclerus noster edita voce affirmauit statim vbi gratiarū actiones ob imminentē liberationē nostram egisset: Se nimirum omnino decreuisse, si diem vnum adhuc in illo tā misero statu permansissemus non quidem sorte agere (vt ab nonnullis, in tales redactis angustias est aliquando factum) sed aliquem ex nobis clàm interficere qui cæteris esui esset. Quæ res minimè me commouit, conscius enim mihi eram (quamuis omnes macie essemus confecti) me ab illo periculo tutum satis fuisse: nisi forte cutem & ossa nuda pro carnibus habere voluisset. Quoniam autem nautæ nostri Rupellam appellere

Qua die cōtinentem conspeximus.

Piodigiosum decretum.

re

re decreuerāt, vt ibi Brasilium suum lignum venderent, cum iam ab Britānia sex passuum millibus tantum abessemus, Nauclerus cum Philippo & quibusdam aliis scapha vecti ad oppidulum proximum (hodiernam vocant) contendunt, cibaria comparaturi. Inter quos duo ex nostris quibus pecunias speciatim numeraueram ad cibaria quædam mihi comparanda, vbi ad continentem appulerunt, nauem nostram famis domicilium esse rati, diserte testati sunt se in eam pedem nunquam relaturos: quod ab ipsis est factum. Relictis enim in naue sarcinis suis ab illo tempore eos nunquam vidimus. Attamen eorum vnus qui solus mecum è quatuordecim illis quorum nomina initio recensui, hoc anno 1584. quo historiam hanc corrigo recenseóque, quanto cum labore pristinæ restituti fuerint valetudini ad me scripsit. Nobis quid hac in parte contigerit mox narrabo. Nobis in Anchoris nostris operientibus ad nos accessere piscatores quidam, à quibus cibaria petimus, illi se à nobis irrideri arbitrati, immò ne iniuria aliqua afficerentur veriti, fugam capessunt, at nos quos vrgebat fames, eos vt consisterent cogimus, ínque eorum lintrem irruimus. Tum illi extrema quæuis sibi imminere credebant. Nos verò pacatè omnia agere, cúmque cibariorum nihil præter cibarij panis frusta aliquot comperisemus, vnus ex illis inuentus est qui exposita extrema qua premebamur fame adeò ferũ se prę-

ſtitit,vt pro panis illius fruſtulo,quod vix obolo veniſſet, ſeſtertios duodecim non dubitauit à me exigere. Noſtri autem mox cum cibariis ad nos redeunt, quàm auidè à nobis fuerint excepta neceſſe non eſt dicere. Tum in propoſito perſeuerantes,nimirũ vt Rupellæ litus peteremus, iam paſſuum ſex millia nauigaramus,cum ab Nautis qui nos aſſecuti ſunt admoniti fuimus Piratas quoſdam ad oram illam vagari. Quare poſt tot tantáque pericula,quæ Dei ope euaſeramus, ſi vltro in periculum nos coniiceremus, videntes illud nihil aliud eſſe quam Deum tentare,illo ipſo die 7.Cal. Iunias portum intramus,Blauuetenſem,in Britannia: ad quod per illud tempus naues permultæ è variis regionibus reduces appellebant: quæ & tormenta diſplodebant, aliáque nauigantibus ſolemnia celebrabant,atque ob partas victorias triumphabant.Inter quas vna erat ex vrbe Samnalea, cuius nautæ Hiſpanicam ex terris Peruanis reducem ceperant. Ea pretioſis quibuſque mercibus erat onerata,cuius pretium ad ſexaginta aureorum nũmorũ millia æſtimabatur. Cuius rei fama cũ per vniuerſam Galliã ſparſa fuiſſet, mercatores non pauci Pariſienſes, Lugdunenſes, aliique eò ad merces illas coemendas commeabant.Quæ res commodiſsimè nobis euenit:accidit enim vt cum è naui egrederemur mercatorum illorum plerique iis auditis quę perpeſsi eramus,& nos prę infirmitate minus ad greſſus figendos idoneos ſuſtẽtarint,& opportuniſsimè admonuerint

vt ab nimio esu diligenter nobis caueremus, paulatímque vires nostras pauculo cibo repararemus, iure ex veterum gallinarũ decoctione, lacte caprino, aliisque ad viscera dilatanda accommodatis. Ac sanè cum iis omnibus qui tam salubri paruerunt consilio bene est actum. Nautę verò qui repentè ventrem cibo impleuere, non tulerunt impunè: nam è viginti, tot enim incolumes terram attigerunt, plures decem sibi mortem accersiuisse autumo: nos verò (quindecim eramus numero) qui, vt iam dixi, nauem illam in America conscenderamus in Galliam remigraturi, ad vnum omnes terra maríque incolumes tum seruati sumus. Hoc quidem verum est, nos nonnisi cute & ossibus tum constitisse, adeò vt alij alios intuentes cadauera è sepulchris eruta videre videremur. Adhæc vbi cœlũ terrestre persensimus, tantum ciborum nos cepit fastidium, vt (nam de me nominatim verius referre possum) in diuersorium tãdem delatus oblatum mihi vinum vbi olfeci, deliquium animi passus sim, ínque arcam quæ in propinquo erat delapsus. Qui verò aderãt futurum vt animã mox agerem existimabãt, habita pręsertim debilitatis meæ ratione. Atqui minimo affectus fui casu illo incommodo. Itaque in lectum decubui, támque suauiter dormiui, vt nonnisi sequenti die & quidẽ multa luce experrectus fuerim: quamuis ante decem menses in lecto non decubuissẽ, quod deo commemoro, quòd faciat cõtra eorum

Famem consequitur ciborum fastidium.

opinionem qui putant eos qui ab mollibus cubilibus desueuerũt ea repetẽtes initio dormire minùs posse. Blaueti igitur quatuor diebus transactis Hannebonem nos conferimus quod oppidulum ab Blaueto quatuor passuum millibus distat. In quo totos quindecim dies quieuimus, nósque ex medicorũ prę scripto curauimus. Quantumuis tamen diligenter nobis caueremus nemo nostrum effugere potuit quin tumore per totum corpus infestaretur, me cum tribus aliis exceptis qui ab vmbilico ad pedes vsque eo morbo laborauimus. Insuper cum διαῤῥοίᾳ & stomachi solutione conflictabamur, adeò vt intra corpus nihil consisteret eorum quæ immitebantur. Tamen medicamenti genus nobis est indicatum, quo postquam vsi sumus cõfestim ab eo morbo sanati fuimus: est autem eiusmodi. Ius hederæ terrestris est accipiendũ cum oryza probè cocta, in ipsa olla pannis veteribus restincta: quibus igni admotis ouorum vitelli sunt permiscendi. Confectionem illã cochlearibus ad modum pultis ori admouebamus. Ac sanè nos omnes morbo illo extinctos futuros fuisse nisi medicamentum illud adhibitum fuisset facilè credo. Hæc sunt denique quæ de nauigatione illa nostra habui referenda: Quæ sanè inter minimas non est reponenda si animaduertas nos gradus septuaginta tres nauigasse ab Aquilone ad Austrum. Verùm ne palmam merentibus pręripere videamur, quantula est, si cum ingenti illa

Medicamentum ad restringẽdam aluum accõmodum.

Ioan. Sebast. de Cano. Hispanus, Et Drachus Anglus vniuersum terrarum orbem circundederunt. Consule Hist. Gen. Ind. ca. 98. Iren. Popelin, de tribus mundis.

illa Ioannis Sebaſtiani De Canó Hiſpani, aut (vt quidam volunt) Veneti vel etiam vt aliis placet ab vrbe Guetaria in Cãtabria Prouincia oriundi, qui vniuerſo orbe circundato, quod ni fallor, contigerat ante eum nemini, poſt eum quidem de Dracho Anglo idem referunt, qui in patriam redux pro inſignibus orbem terræ depingi curauit cum hac inſcriptione, *Primus me circumdediſti.*

Cæterùm iis à me lectis quæ Hieronymus Benzo de ſua in Peruenſem terram, aliáſque orbis illius regiones peregrinatione, quæ fuit annorum quatuordecim, ſcripſit: commune hoc mihi cum illo eſſe animaduerti, quòd (vt ipſe hiſtoriȩ ſuȩ initio refert) annos viginti duos natus eſſet cùm multorum exemplo peragrandi orbis cupidus ac præſertim viſendæ eius mundi partis nuper repertæ, cui Indiæ Occidentalis nomen factum eſt, explere animum ſecum tandē conſtituit? Ego verò eodem ſtudio impulſus, totidémque annos natus, in Braſiliam nauigationem ſuſcepi, pro vt ipſe hiſtoriæ huius initio adnotaui, ſed aliud eſt longè maiori dignum obſeruatione, quòd nimirum Benzo, (licet ille de nobis nihil nec nos de ipſo vnquam audiuiſſemus) affirmat ſe idibus Septembris An. 1556. in Hiſpaniam, peractis ſuis peregrinationibus, appuliſſe: nos verò (quod etiam ſuper cõmemoraui) ad 4. Idus eiuſdē mēſis, eodēq; anno in Braſiliã profecturi Geneuâ exceſsimus. Iã igitur ſi quis tēporũ

Statim poſt Benzonis reditum accingit ſe ad iter Americ. Autor.

ſeriem obſeruare velit, eorum qui in Americam nauigarunt: nos ſtatim poſt Benzonis reditum eſſemus collocãdi. Porro cùm Benzonis hiſtoria Latino ſermone primùm, ac poſteà Gallico Vrbani Caluetonis amiciſſimi mei opera extet ex Italico conuerſa, cui titulus eſt *Noua noui orbis hiſtoria*, adde quod author ipſe inter eos qui multa obſeruarũt, atque obſeruata elegantiſſimè ſcriptis mandarunt, poſtremum non obtinet locum: neceſſe penitus eſſe exiſtimo iis qui Americanorum mores probè noſſe cupiũt, atque adeò quàm immaniter miſeræ illæ gentes ab Hiſpanis, à quibus ſubactæ ſunt, excipiantur, vt hiſtoriam illam diligenter perlegant. Ille autem eò maiori eſt dignus laude, quòd hiſtoriam ſuam concludat præſtantiſſima gratiarum actione, quam ad Deum dirigit. In quo ſe minimè ingratum in eum fuiſſe, à quo beneficium hoc acceperat, vt res adeò nouas, támque à nobis remotas terras viſeret, per totum quatuordecim annorum ſpacium, cuius etiam ope tot pericula euaſiſſet. Illius tamen clariſſimum nomen obſcurare nititur Theuetus, veritatis, (ſiquis alius noſtra memoria extitit) acerrimus hoſtis, ſuo virorum illuſtrium libro, quem nuper edidit. Ille enim de Franciſco Pizarro Hiſpano à quo Attabalippa Peruenſium rex fuit deuictus, verba faciens, totam Benzonis hiſtoriam ita in dubium reuocat (à cuius tamen facundia longiſſimè abeſt) vt meras fabulas eſſe dicas.

Theuetus Benzoni obtrectat.

Quæ

Quæ res fortè à Theueto de industria est suscepta, quòd cùm Hispania spiret, ac proinde Galliam patriam suam debito non prosequatur affectu, cuius tamen lepidissimus Benzo famæ est studiosissim⁹, aduersus eos qui quod minimo negotio Indos illos subegerint, cæteras omnes gentes tam facilè se deuincere posse iactant.

Sed vt ad nos redeam finem ac requiem laborum consequutos nos esse forsitan quis existimet: attamen nisi ille idem, cuius ope à tot naufragiis, tempestatibus, extremáque fame aliísque incommodis quę nos inter nauigandum assiduè vexarũt, liberati sumus, nos ad litus appulsos seruasset, extrema quæque nobis impendebant. Iam suprà dixi Villagagnonem tradidisse dicam in nos perscriptã, præfecto nauis illius qua reuecti sumus, vnà cum mandatis ad obuios quosque magistratus vt in nos (vtpote hæreseos criminis reos à se peractos animaduerterent, ignísque addicerent. Contigit autem vt Philippo Duci nostro cum Magistratibus (ab religione quam profitebamur non abhorrentibus) cui arcula illa epistolis dicæ illi adiunctis plena tradita fuerat necessitudo intercederet. Quò factum est vt optimè ab illis excepti fuerimus contrà quàm cupiebat Villagagno, imò etiam fortunis suis non pepercerunt, quin nostris, quibus opus erat eas largirentur: Philippus quoque ab illis pecunias mutuo accepit, atque ita Deus ille qui astutos in astutia deprehendit, Prouidentia Dei admiranda.

nos ab illo periculo liberauit,effecítq; vt sce-
lerati Villagagnonis perfidia detecta, id totũ
ad illius contumeliam,nostrum verò solatiũ
redundarit. Tanto igitur accepto beneficio
ab illius manu qui nos toties terra maríque
seruauit. Nautis nostris Hanebone exceden-
tibus, vt Neustriam patriam suam repeterẽt,
Nos etiam vt ab Britannis illis recederemus
quorum idioma non minùs nobis erat Bar-
barum atque fuerat Americana lingua , ad
Nannetes properamus,non quòd per celeres
iter illud confecerimus : tanta enim erat in-
firmitas nostra,vt equis,quibus insidebamus
regendis minimè pares essemus. Quocirca
mercenarii à quibus regerentur singulis fue-
runt mercede conducendi.

Naturæ restauratæ appetitus mirabiles.

Quoniam autem quodammodo restaurã-
da erant corpora nostra nõ minùs portento-
sis flagrabamus appetitibus atq; ij sunt quos
de prægnantibus mulieribus referunt:quorũ
nisi ad finem properarem,exempla admirã-
da referre possem:quin etiã plerique ab vino
ita abhorrebant vt ab eo per mensem inte-
grum abstinuerint. Tandem vbi ad Nanne-
tum vrbem peruenimus quasi inuersi essent
sensus nostri vniuersi , aures oculíque nostri
adeò hebetes repentè facti sunt, vt formido
incesseret ne in surdos atque cæcos euadere-
mus.Huc referri potest quod Ionathan Sau-
lis filius dicebat , illuminatos fuisse oculos
suos postquam aliquantulum mellis gustas-
set , quibus verbis non obscurè significabat
ocu-

Surditas oculorumque hebetatio ex fame orta.

1.Samuel.14 27.29.

oculos anteà fuisse inedia hebetatos. Verùm tamen ab primi nominis medicis quibusdam aliísque claris viris, qui ad nos frequentissimè accedebant tanta cum diligentia curati fuimus, vt nulla tantorum malorum vestigia nobis adhęserint, quin imò de me possum affirmare, exacto ab eo tempore mense me optimum aurium oculorúmque vsum habuisse. Hoc quidem verum est me ab eo tempore stomachi debilitate semper laborasse: quę etiã fame illa Sancerrana, cuius paulò ante memini, adeo est confirmata, vt minimè dubitem ea me nunquam liberatum iri: donec me totũ Deus fœlicissima resurrectione instauret. Itaque apud Nannetes quo in loco (vt dictum est) optimè excepti fuimus recuperatis valetudine ac viribus, nostrûm singuli quò visum fuit abiere.

Antequam finem huic historiæ imponamus id vnum superest, vt dicamus de quinque illis qui Americam repetiere, tum quum primùm redeuntes, naufragium euasimus. Quę res quò modo innotuerit, paucis dicam. Viri quidam fide digni quos in America reliqueramus, quíq; nos quatuor exactis mẽsibus sunt insequuti, in Philippum ducẽ nostrũ Lutetiæ inciderunt, illíque narrarũt se, maximo suo dolore, tres ex illis à Villagagnone suffocatos ob Euangelij professionem spectasse: quorũ hæc sunt nomina. Petrus Bourdonus, Iohannes Bordellus, Matthæus Verneulius, quin etiam integram tùm confessio-

nis tum mortis eorum historiam, descriptam attulisse significarunt, illíque tradiderunt. Quam ego haud multò pòst ab illo accepi. Eam vbi legi perspexíque fidos illos Christi seruos à Villagagnone tantisper morte plexos fuisse, dum nos cum tempestatibus ac variis periculis conflictabamur: in memoriam mihi reuocaui me vnum (vti suo dictum est loco) ex scapha illa eductum fuisse, in quam ingressus iam eram in Americam remigraturus: ac proinde, & mihi quidem esse de quo maximas Deo gratias agerem, quòd me nihil minùs cogitantem, à tanto liberasset periculo, atque etiam mihi in primis onus illud incumbere, vt trium illorum martyrum fidei confessió memoriæ proderetur, atque in eorum referretur album qui nostra memoria, ob Euangelij confessionem, fortiter mortem oppetierunt. Eodem illo anno historiam illam Iohanni Crispino nobili typographo, tradidi: quam martyrum Catalogo inseruit, vna cum eorum laborum descriptione, quos pertulerunt ab eo tempore quo à nobis discesserũt, donec Americam terram attigerint. Eò igitur Lectores remitto: hoc enim loco mentionem eorum fecissem nullam, nisi ea quam diximus causa adactus eò fuissem. Hoc vnum addam, Villagagnonem, quòd primus piorum sanguinem in orbe illo nuper reperto, fuderit, meritò à quodam Americanum Cainum nominatum fuisse. Iam iis est satisfaciendum à quibus quisnam fuerit exitus il-

Cõsule Martyrum nostri tẽporis hist. lib. 5.

lius

lius quæri solet. Eum nos in Castello Collignio (quemadmodum fusiùs in historiæ progressu dictum est) reliquimus, quod tamen non multò post deseruit, cuius etiam culpa ab Lusitanis captum fuit, vnà cum tormentis bellicis liliis Gallicis insignitis non sine immani Gallorum, quos in eo reliquerat, cæde, aliud nihil de illo ab eo tempore audiui (nec sanè multũ in inquirendo laboraui) nisi quod post suum in Galliam reditum religiosis quã pessimè potius tum voce, tum scriptis exceptis inueterata malicia magis ac magis confirmatus, obijt tandem Anno 1577. mẽse Decembri, in prædio quodam Melitensi, ordini attributo, cui nomen Bellouaco: quod ab suo quondam famulo, mihi est renũciatum. Imó à quodam ipsius nepote, quem cum illo in America videram, accepi tàm malè ante obitum, rebus suis eum prospexisse, vt suorum consanguineorum nullus fortunis ipsius auctus fuerit post obitum, vt neque dum vita manebat, id est ab eo nunquam non neglectos fuisse. Villagagnonis obitus.

Denique quandoquidem (vt ex hac historia satis apparet) & in genere & speciatim tot periculis, tótque mortis abyssis ereptus sum, an non meritò cum sancta illa Samuelis matre exclamare possum, Iehouam morte afficere, & in vitam restituere, demittere in sepulchrum & educere? possum sanè. Et quidem, ni fallor optimo iure, si quis alius 1. Sam 2. 6.

nostra memoria. Attamen si huius esset loci, addere possem Deum immensa sua bonitate me ab infinitis aliis, in quibus versatus sum, discriminibus eduxisse. Quare, si mare elementum adeò furens, me non absorpsit, si Barbari anthropophagi, quibuscũ fermè annum vixi, me non deuorarunt, famésque extremæ quas toleraui me non necauerunt: an non patria mea Gallia, tygride immanior erit si violentam atque immaturam mihi afferat mortem? Vtcunque tamen sit ego qui mortem filiorum Dei (in quorum numerum me ascitum certo scio) coram eo pretiosam esse noui, totum me ipsius voluntati permitto. Hæc tandem sunt quæ à me tum in ipso mari, eundo, ac redeundo, tum in terra America, apud Barbaros obseruaui. Me autem nõ latet tam amplum argumentum résque adeo varias à me commemoratas eo stylo, eáque qua decebat grauitate minimè fuisse descriptas: imò etiam lubens agnosco me hac tertia editione nonnunquam ea quę paucis fuerant perstringenda fusius quàm par erat persequutum esse, & contrà in extremum aliud peccantem ea quæ longiorem postulabant orationem plus æquo contraxisse. At lectores rogatos velim vt studium meũ æqui bonique consulant, quod orationis non satis comptæ damna resarciat: Cogiténtque quam dura mihi rerum quæ in hac historia commemorantur, fuerit experientia.

Regi

Regi autem æterno, immortali, inuisibili, soli sapienti Deo honos sit & gloria in secula seculorum Amen.

PLVS VIDERE QVAM HABERE.

FINIS.

Errata operarum ſic corrige.

Primus numerus paginam denotat, ſecundus lineam.

Præfationis, pag. 2. linea. 11. deſcripſerim. 31 l. 14. Idem. l. 31. teſtudinibus. 34 l. 2. Præterer. 35. l. 21. ni. *Hiſtoriæ*, 5. l. 2. negotiáque. 16. l. 2. nominatímque. 17. l 24. Albacoras 21. l. 1. appellant 23. l. 1. fictitij. 24. l. 9. fertur. 32. l 25. Margaiatium. 46. l. 30. nomina. 50. l. 9. eúmque in l. 25. rebellione: hætere peccatum). 51. l. 6. ab ijs. l. 25. *poſt præditus adde* ad. 52. l. 16. *poſt è adde* Sp. 59. l 25. En. 61. l. 24. *poſt conſpectum adde* non. 65. l. 31. maximæ. 67. l. 15 Arceſſit legis. 70. l. 32 conuiuari. 74. l. 3. En. 76. l. 11 ſunt l. 26. ſinu. 77. l. 9. vi 93. l. 13 cęruleum. 97 l. 27 extremum. 98. l. 30. ijs. 100. l. 15. *poſt nuncupatur, adde* eſt accommodata. 101. l. 17. caules qui. l. 17. æquant. 102. l. 15. pinaſtriæ. 103 l. 25. *poſt verò adde* &. 105. *pro è cannis* figulina. 108. l 32. *dele* decernendis. 110. l. 31. *poſt quæ, adde* de. 115 l. 26 *poſt triginta adde* dierum nati. 116. l. 11. nanciſceremur. l. 24. ipſis 117. *pro, vt noſtrates rerum repone* nõ virides, verum. 122. l. 27. vnà. 126. l. 1 nec. l. 9 Ad. l. 18. è dumis. 127. l. 11. quas. 137. l. 5. obnoxiæ. 138. l. 19. lapides. 140. l 7. *dele aut caſſum.* 144. l. 16. lineámque l. 24. inſidentes. l. 29. Noſtri. 151. l. 22. illas terras. l. 31. barbati. 155. l. 16. expolitæ. 160. l 24. indueret. 167. l. 2. appellati. 190. l. 23. quos. 192. l. 1. eſſet. l. 16 incolis. 194. l 26. inquinaſſe 204. l. 3. onuſtis. 212. l. 27. *poſt medijs adde* cadaueribus. 206 l 10. Eſſe nos. 208. l. 14. Galle. 211. l. 22. ſiuit. 223 l. 8. eſſem. 228. l. 29. inuitatus. 235. l. 21. collucant. 240. l. 20. *poſt animo adde,* non. 241 in argum. l. 3. fictis. 245. l. 16 hoſtis. 246. l. 31. inuiſendi. 250. 51. ille: 251 l. 2. quos. 305. l 25. *pro eam lege* arboribus. 310. l. 13. inſolitum. l. 18. capiendis. 324. l. 20. 1573. 329. l. 21. noſtros. 331. l. 32. Ideo.

INDEX ALPHABETICVS RERVM ET VERBORUM in hac historia obseruandorum.

A.

Aues

proui-

FINIS.

